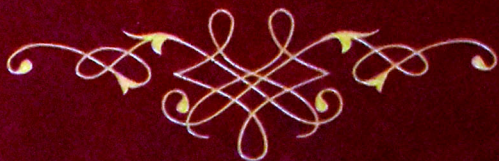

NİZAMİ
GƏNCƏVİ

LEYLİ VƏ
MƏCNUN

NİZAMİ GƏNCƏVİ

Azərbaycan Milli
Kitabxanası

LEYLİ VƏ MƏCNUN

Nizami yaradıcılığı zamanın böyük sınağından çıxaraq qərinələri aşib gəlmiş, demək olar ki, bütün dünyaya yayılmışdır. Doqquz əsrə yaxın zaman ərzində tarixi və mədəni yüksəlişə doğru gedən elə bir xalq və elə bir dövr olmayıb ki, Nizami yaradıcılığı ilə maraqlanmasın, onu öyrənməsin. Nizaminin ölməz bəşəri səadət ideyaları dünyanı gəzib.

Nizaminin əsas əsərləri «Sirlər xəzinəsi», «Xosrov və Şirin», «Leyli və Məcnun», «Yəddi gözəl» və «İskəndərnamə»dən ibarətdir ki, bunlar da şairin «Xəmsə» – yəni beşlik adlanan poemalar toplusunu təşkil edir.

«Xəmsə»nin üçüncü poeması olan «Leyli və Məcnun» dünya ədəbiyyatının yüksək, müqəddəs və böyük bir məhəbbəti tərənnüm edən ölməz əsərlərindəndir. Nizami «Leyli və Məcnun» dastanını 1188-ci ildə qələmə alıb. Sizə təqdim etdiyimiz filoloji tərcümə öz dolğunluğu, orijinallığı və bədii keyfiyyətləri ilə diqqət çəkir.

Filoloji tərcümə, izahlar və qeydlər
professor MÜBARİZ ƏLİZADƏNİNDİR

*Bu kitab ilk dəfə Nizami Gəncəvinin
840 illiyinə həsr edilərək
Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası
"Elm" Nəşriyyatı tərəfindən
1981-ci ildə çap olunmuşdur.*

Bakı, QANUN nəşriyyatı,
2017, 384 səh., 1000 tiraj

ISBN 978-9952-36-384-5

© Qanun Nəşriyyatı, 2017
Bakı, AZ 1102, Tbilisi pros., 76
Tel: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18
Mobil: (+994 55) 212 42 37
e-mail: info@qanun.az
www.qanun.az
www.fb.com/Qanunpublishing

GİRİŞ

Nizami yaradıcılığı zamanın böyük sınağından çıxaraq qərinələri aşub gəlmiş, demək olar ki, bütün dünyaya yayılmışdır. 800 il ərzində tarixi və mədəni yüksəlişə doğru gedən elə bir xalq və elə bir dövr olmamışdır ki, Nizami yaradıcılığı ilə maraqlanmasın, onu öyrənməsin. Nizaminin ölməz bəşəri səadət ideyaları dünyanı gəzmişdir. Qabaqcıl xalqların ədəbiyyat və sənət bağçasında onun gülüstanından gətirilmiş solmaz çiçəklərin ətri duyulmuşdur. Nizami süjetləri xalq arasında yayılmış, uzaq ölkələri dolaşaraq müxtəlif həkimanə əhvalatlar, dərin mənalı hekayələr doğurmuşdur. Qərinələr boyu onun dühası nəinki bəşəriyyətin qabaqcıl elm, sənət adamlarının, böyük filosofların fikri inkişafına yardım etmiş, həm də savadsız və geridə qalmış "aşağıdakılar" a belə gedib çatmış, onların həyat eşqini, gələcək ışıqlı günlər ümidini artırmış, gözlərinə səadət və ümid işığı vermişdir. Nəinki Yaxın Şərqdə, islam şərqində, Rusiyada və Avropa ölkələrində Nizaminin adı məşhur şairlərlə yanaşı çəkilmişdir.

Böyük alman şairi Göte onu şərq poeziyası səması-nın ən parlaq ulduzlarından hesab etmişdir. Şekspir də, Göte də, Şiller də, Puşkin də Nizami poeziyasından qidalanmışlar.

Nizaminin əsas əsərləri "Sirlər xəzinəsi", "Xosrov və Şirin", "Leyli və Məcnun", "Yeddi gözəl" və "İskəndər-namə"dən ibarətdir ki, bunlar da şairin "Xəsmə", yəni beşlik adlanan poemalar toplusunu təşkil edir. Bundan əlavə lirik şeirlər də Nizaminin ədəbi irsi içərisində qiymətli yer tutur.

"Leyli və Məcnun" dünya ədəbiyyatının yüksək, müqəddəs və böyük bir məhəbbəti tərənnüm edən ölməz əsərlərindəndir. Nizami "Leyli və Məcnun" dastanını 1188-ci ildə yazmışdır. Şair əsərin müqəddiməsində onun yazılması tarixini belə nəğil edir:

*Bir gün nəşəliydim, aləm şad kimi,
Dəmlər içindəydım Keyqubad kimi.
Qaşlarım açıqdı sanki bir kaman,
Qarşımda dururdu yazdığım divan,
Üzümə tutmuşdu güzgülünü baxt,
Səadət saçımı darardı o vaxt.¹*

Şairin belə səadətli və xoşbəxt dəqiqələrində Şirvanşah Axsitanın qasidi onun yanına gəlir. Qasid Axsitanın "Leyli və Məcnun" dastanını yazmaq haqqındakı tapşırığını şairə çatdırır.

"Leyli və Məcnun" əhvalatı sonsuz və dərin bir kədər-lə dolu olduğu üçün Nizami onu yazmağın ağırlığından danışır. Sənətin məqsəd və mənasına dair fikirlərini izah edir. İnsanın həyatını ağırlaşdıracaq, məyusluq və ümid-sizlik doğuracaq kədər və göz yaşının ədəbiyyatda ifadə-sinə qarşı çıxır: o insanı ruhən ucaldan, daxilən daha əmin və möhkəm edən şadlığın ifadəsini sənət üçün daha üstün hesab edir.

¹ Mənzum sitatlar Səməd Vurğunun tərcüməsindən götürülmüşdür.

Bu misralar Nizaminin saraydan uzaqda yaşamasını bu aləm və həyatdan ayrılaraq bədbinliyə qapılıb, dərvişanə gün keçirməsi kimi qələmə verənlərə ən yaxşı cavabdır. Əksinə, Nizami həyat və yaşayışı o qədər dərindən sevmiş, insan yaşayışının əsl mənasını o qədər dərindən anlamışdır ki, saraya yaxınlaşaraq öz dolğun, sadə həyatını ora-nın fitnə, fəsad, haqsızlıq, çəkişmə və didişmələr zəhəri ilə acılamaq istəməmişdir... Beləliklə, o, insanı bədbin eləyən, onda ruh düşkünlüyü oyadan sənətin əleyhinədir.

Bəziləri "Leyli və Məcnun"un Şirvanşahın tapşırığı ilə, bəziləri də şairin oğlu Məhəmmədin xahişi ilə yazıldığını iddia edirlər. Bu cür izah əsərin meydana çıxmasını təsadüfə bağlamaq deməkdir. Halbuki, "Leyli və Məcnun" dastanı Nizami yaradıcılığında qanunun olmaqla bərabər, çox böyük də yer tutur. Əsərin əvvəlində verilmiş "Kitabın yazılmasının səbəbi" fəslə isə şairin ürəyinin dərdini ifadə etmək üçün təsirli bir vasitədir. Nizami bu vasitə ilə ana dilini – Azərbaycan (türk) dilini dərin bir məhəbbətlə sevdiyini bildirmişdir. O, şahın dilindən deyir:

*Türk dili yaramaz şah nəslimizə,
Əskiklik gətirər türk dili biza.
Yüksək olmalıdır bizim dilimiz...
Yüksək yaranmışdır bizim nəslimiz.*

Doğma ana dilinə belə təhqirənə münasibətə dözə bil-məyən şair hiddətlənir, bütün bir xalqın qəzəb və nifrətilə coşur:

*Qulluq halqasına düşdü qulağım,
Qan vurdu beynimə, əsdi dodağım.*

Göründüyü kimi, şair saray zülm və haqsızlığından qorxmayaq bu qədər cəsəətli və kəskin bir şəkildə ana dilini sevdiniyi bildirmiş, doğma xalqı və vətəninin dönməz vətənpərvəri olduğunu göstərmiş, xalqına məhəbbətini coşqun bir üreklə tərənnüm etmişdir. Bizcə, “Kitabın yazılmasının səbəbi” fəslinin əsas mənası budur. “Leyli və Məcnun” mövzusunda əlaqəsinə gəldikdə isə deməliyə ki, şair onu çox yüksək tutmuş, şərəfli bir iş hesab etmişdir. O, əsrlər uzunluğunda xalq arasında yayılmış “Leyli və Məcnun” əhvalatını sevdindən, ona məftun olduğundan bu rəvayəti gözəl bir gəlinə bənzədir. Lakin bu gəlin mahir usta ilə bəzənib-düzənmədiyindən çılpəkdir. Onu sənətkar əli bəzəməmiş, ata-cana doldurmamışdır.

Nizami ərəb mənbələrindən alınmış bu gözəl əhvalatı yüksək ilhama layiq ali bir mövzu kimi işləmiş və ona ruh, həyat vermişdir... Sənətkarın məniyindən doğmayan, onun bütün qəlbini və ruhunu ifadə etməyən bir mövzuda səmimi sənət əsəri yaratmaq çətinidir. Süni yaranan əsər bütün dövrlərin və nəsillərin sınağından çıxaraq əbədi yaşamaz... “Leyli və Məcnun” isə məlum olduğu üzrə dünya ədəbiyyatının imtahanından çıxmış ən parlaq nümunələrindəndir. Dediymiz kimi həqiqi sənətkarın istəmədiyi, ürəyinə yatmayan, bütün şüurunu və xəyalını məşğul etməyən bir mövzuda yaxşı əsər yarada bilməsi çətinidir. Sənətkar ancaq valeh olduğu mövzunu daxili aləmində bəşirdikdən, onu həzm etdikdən sonra yaxşı bir şey meydana çıxara bilər.

Böyük Nizami “Leyli və Məcnun” əhvalatını bütün varlığı ilə sevmiş, onu şair xəyalının zəngin rəngləri ilə bəzəmiş, ilhamın parlaq və uca göylərinə qaldıraraq yazmışdır. Şair: “hərgah insan üçün zəruri sayılan bir çox başqa işlər

olmasaydı, mən “Leyli və Məcnun”u on dörd günə yazıb qurtardım” – deyir. Bu göstərir ki, o, “Leyli və Məcnun” əhvalatı ilə çox dərinə maraqlanmış, onu sevə-sevə, mənən yaşayaraq yazmışdır.

Nizami “Leyli və Məcnun”u işlərkən nəinki bu bəradə olan ərəb mənbələrindən istifadə etmiş, həm də Azərbaycan xalqı arasında olan aşiqanə rəvayətləri, hekayə və dastanları da dərinə öyrənmişdir. O, özü arif adamların və dünya görmüş qocaların nağıllarından istifadə etdiyinə dastanında dəfələrlə işarə vurur.

II

Nizamiyə qədərki ədəbiyyat tarixi müəyyən bir şair tərəfindən qələmə alınmış “Leyli və Məcnun” dastanı tənir. Bütün mövcud və məlum olan “Leyli və Məcnun” dastanları Nizaminin “Leyli və Məcnun”undan sonra meydana çıxmışdır. Onlardan bəziləri klassik poeziya yüksəkliyinə qalxmışlar. Müəllifləri isə Nizaminin şagirdi olduqlarını, ondan faydalandıqlarını minnətdarlıqla qeyd etmişlər.

Nizami tədqiqatçılarından məşhur şərqşünas mərhum Y.E.Bertelsin xəbər verdiyinə görə bəzi ərəb mənbələri dastanın qəhrmanı Qeys ibn Müləvvəx Məcnunu tarixi şəxsiyyət hesab edirlər. Guya o şair olmuş və təqribən 689-cu ildə vəfat etmişdir. Bertelsin də dedi ki, kimi bu mülahizə həqiqətə oxşamır. Görünür, “Leyli və Məcnun” əhvalatı uzun müddət ərzində xalq tərəfindən yaranmış folklor nümunəsi olmuşdur. O, dildən-dilə düşdükcə hər bir şey əlavə etmiş, müxtəlif şairlər onun bəzi parçalarını şəər çəkmişlər. Ərəb ədəbiyyatçıları həmin şerləri yığıb saxlamış-

lar. 831-ci ildə ölmüş ibn Küteybın “Şer və şairlər haqqında” və Əbülfərəc İsfahaninin “Mahnılar kitabı”nda Leyli və Məcnunun nakam, faciəli məhəbbətini tərənnüm edən bəzi şerlər toplanmışdır. Sonralar Əubəkr Əlvalibi “Məcnunun divanı” adlı bir kitabça da buraxmışdır. Beləliklə, Nizamiyə qədər Leyli və Məcnun əhvalatı müxtəlif xırda parçalardan ibarət olmuşdur və bütün folklor nümunələri kimi o da ağızdan-ağıza gəzmışdir. Yəni Nizamiyə qədər o möhkəm süjetli psixoloji dərinlikli və canlı obrazlarının taleyi biri-bi-rilə bağlanmış dastan kimi işlənməmişdir. Şübhəsiz ki, Nizami bu «çılpaq gəlini» geyindirib canlandı-rarkən xalq arasındakı rəvayətlərdən və yuxarıdakı yazılı mənbələrdən istifadə etmişdir. Əslinə baxanda Nizami adi folklor rəvayətindən dünya ədəbiyyatının şah əsərləri ilə yanaşı duran dərin ictimai-fəlsəfi məzmunlu, kamil bədii gözəlliyə malik klassik sənət abidəsi yaratmışdır.

Nizaminin “Leyli və Məcnun”u Şərq ədəbiyyatına bö-yük təsir göstərmiş, uzun əsrlər davam edən ölməz sənət nümunələri verən güclü ədəbi məktəb yaratmışdır. Nizami-nin “Leyli və Məcnun”una çoxlu nəzirələr yazılmışdır. Bunu Xosrov Dəhləvi, Məktəbi, Cami, Əlişir Nəvai və nə-hayət Azərbaycanın ölməz şairi Füzulinin yazdığı “Leyli və Məcnun” açıq sübut edir.

Nizaminin “Leyli və Məcnun”u yüz illər uzunlu Azərbaycan şerinə nəcib təsir göstərmiş, bir çox cəhətdən ona istiqamət vermişdir. Bu, yalnız “Leyli və Məcnun”a bən-zədilən və eyni adda yazılmış dastanların meydana çıxma-sında deyil, Azərbaycan klassik ədəbiyyatındakı zəngin, rəngarəng qəzəlin bütün formalarında və başqa lirik şer-lərdə özünü göstərmişdir.

“Leyli və Məcnun” yarandığı gündən poeziyamızda bir günəş kimi parlamışdır. Ondan sonra yazılan bütün dərin

mənəli, dolğun, fəlsəfi şerlər, insan ruhunun əbədi çırpınış-larını və məhəbbətin sonsuz tələşlərini ifadə edən müxtəlif qəzəllər və fəlsəfi şerlər bu günəşdən işıq almışlar. “Leyli və Məcnun”un təsirini ancaq Şərqlə kifayətləndirmək yan-lış olardı. Heç şübhəsiz ki, qərb ədəbiyyatına da bu böyük sənət əsərinin təsiri olmuşdur. Ölməz Şekspirin “Romeo və Cülyetta”sını xatırlatmaq istərdik. Biz, Şekspirin Niza-mini oxuyub-oxumadığını bilmirik, lakin burası məlum-dur ki, böyük ingilis dramaturğunun əsərləri onun Şərq poeziyası ilə tanış olduğunu, ondan faydalandığını açıq göstərir. Ümumən ingilislər tarixdə Şərq xalqları və Şərq mədəniyyəti ilə yaxından əlaqədar olmuş xalqdır. Aydın həqiqətdir ki, qərb xalqları arasında ingilislər Nizami ilə daha çox maraqlanmış xalqdır. Bəşəriyyətin böyük dühəsi sayılan Şekspir əsərinin çox bilikli adamı olmuşdur. Onun xronikaları Şərq əfsanələrindən xeyli istifadə etdiyini açıq göstərir. Hər halda dünya dramaturgiyasının bəzəkli gəli-ni olan “Romeo və Cülyetta” ilə “Leyli və Məcnun” arasın-dakı ümumi və daxili oxşayış diqqətləyiq bir haldır.

III

Xalq şüurunun məhsulu olub, ürək dağlayan, təmiz, yüksək məhəbbəti tərənnüm edən “Leyli və Məcnun” əfsanəsini Nizami öz dastanının əsasına qoyarkən ona mexaniki yanaşmamışdır. Dağınıq rəvayətlərdən o, ka-mil, yetkin və ölməz bir məhəbbət dastanı yaratmışdır. Nizami onu yalnız yüksək romantik bir məhəbbət dastanı kimi deyil, eyni zamanda həyatın, insan yaşayışının ağır faciələrini, ictimai ziddiyyətlərini, yalan və həqiqətlərini ifadə edən əsri, epoxial bir sənət abidəsi kimi canlandır-

muşdır. Ümumiyyətlə “Leyli və Məcnun”da Nizami sənət və sənətkarın qarşısında həqiqət tələbini qoyur, o, sənətin qiymətini həqiqəti nə qədər kamil ifadə etməsində görür. Nizamiyə görə sənət həyatın güzgüsüdür. Sənətkar həyata soyuq nəzərlə baxıb, xeyrə və şərə biganə qalaraq onu səthi, sönük boyalarla göstərə bilməz. Belə bir yolla gedən sənətkarın kamil və yaxşı bir şey yaratması qeyri-mümkündür.

Nizamiyə görə belə sənət əsəri:

*Güzgü tək hər yərə qoyulsa əkər,
Yalandan özündə bir şey göstərir.
Sənətin ziddinə söz danışanlar
Əyri pərdə kimi yanlış çalarlar.*

Beləliklə, şair deyir ki, sənətkar ancaq insanı yüksəldən doğruluq və həqiqət ardınca getməlidir, vicdanı ləkələyən, qəlbi əzablarla dolduran yalan və saxtakarlıqdan qaçmalıdır. Mənalı və gözəl əsər yaratmağın əsas şərti belədir. Lakin sənətkar “Mən düzəm, doğruyam” deməklə rahat olub kifayətlənməməlidir. O, həqiqəti müdafiə etməli, ona fəal tərəfdar çıxmalıdır. İstedadını həyatın xırdalıqları içərisində öldürməməli, kiçik məqsədlər, zəif ehtiraslar, keçici və əhəmiyyətsiz işlərlə məşğul olmamalıdır. Həyat və yaşayışın mənasını böyük arzular, böyük ideyalar uğrunda mübarizədə görməli və tapmalıdır.

Nizamiyə görə, əsl sənətkar o adamdır ki, həqiqəti yaradıcılığının əsasına qoyur, zamanın səsində səs verməyi bacarır, böyük məqsədlər uğrunda çarpışır, böyük əməllərə meyl edir, “hər zəhmətin sonunda böyük bir səadət olduğuna inanaraq əməyi sevir, əməklə yaşayır. Niza-

mi ümumiyyətlə, “yer üzünə günəş yaranan insanı” son dərəcə ucaldır və onun böyük əməllər üçün yarandığını yazır. İnsan dünyaya yemək, içmək, qarnını otarmaq, əynini bəzəmək üçün gəlməmişdir, həyat – oyuncaq, insan da oyunbaz deyildir. Həyat mürəkkəb, ağır və şərəflidir. Təbiət insanı bütün varlıqlardan üstün və yüksək yaratmışdır. İnsan nəinki əli ilə çalışmalı, fiziki əməyi ilə təbiəti istədiyi şəkildə dəyişməlidir, o, həm də zehni işlətməli, düşüncəsini inkişaf etdirməli, ağılı ilə təbiətə qalib gəlməlidir. O, təbiətin tam ağası olmaq üçün onun tükənməz və dərin sirlərini öyrənməli, yorulmadan qaranlıq və gizlin nöqtələri aydınlaşdırmalıdır:

*Qısa söz: dünyada nə sən, nə də mən
Oyuncaq deyilik xilqatimizdən.
Nə şöhrət, nə yuxu, nə də ki yemək
Həyatın mənası olmasın gərək!
Yatmağı, yeməyi bu adamda sən,
Eşşəkdə, öküzdə görə bilərsən.
Təbiət quranda xilqatimizi,
Başqa səhifədə yazmışdır bizə.
Anlayıb düşünək hər şeyi gərək,
Hər sirri açmaqla hünər göstərək.*

Nizami insanı təbiət və həyatı mümkün olduqca dərinləndirərək görməyə, onların gizli sirlərini açmağa çağırırdı. O, insan şüurunu əbədi bir hərəkətə, axtarmağa, idrakı tələf və həyəcana yönəltdi.

Ölməz şair insan şüurunu dayanmaz, arasıkəsilməz bir fəaliyyətlə ruhlandırır. O, böyük sənətkar duyğusu ilə mütləq idrakın qeyri-mümkünlüyünü hiss edir, lakin

bundan heç də məyus olmurdu. O, insana xırda və məlum görünən şeylərə belə daha açıq nəzərlə, daha diqqətlə də-rindən baxmağı, orada gizli mənalara axtarmağı məsləhət görürdü:

*O şey ki, bizlərə lap aşikardır,
Orda da gizli bir xəzinə vardır.*

Nizaminin parlaq dühası çox cəhətdən əsrinin fəvqünə qalxırdı. O, təbiət hadisələrinin izahında belə olduqca yeni və mütərəqqi fikirlər söyləyirdi. Onun fəlsəfi görüşlər sistemi, xüsusilə təbiət hadisələrinin izahı donmuş dini təfəkkürün bir çox əhkamlarına ziddir. "Leyli və Məcnun"da Nizami əbədi və arasıkəsilməz bir dəyişmənin, haldan-hala keçmənin təbiət və cəmiyyətdə hökm sürdüyünü dəfələrlə qeyd edir, dünyada sabit, dəyişməyən heç bir şey yoxdur, – deyir.

*Bu qat-qat yerlərə diqqətlə bir bax,
Torpaqdan qurulmuş bu yerlər ancaq.
Gah zəlzələ qopar, gah sellər axar,
Torpaq tuta bilməz bir yerdə qərar.
Zəlzələ batırır, su yuyar onu,
Sonra düzəngəyə çevrilir sonu.
O vadi, zamanın hökmü ilə
Dönüb qışlaq olur obaya, elə.
Bu fani torpaqda hər arxı bir su,
Bir də külək qazmış sözüün doğrusu.*

Ümumiyyətlə "Leyli və Məcnun"da təbiət haqqındakı fikirlər insanı heyrətləndirəcək dərəcədə parlaq və işıqlı-

dır. Onlar göstərir ki, şair dövrünün çox böyük bir alimi və filosofu olmuşdur. Nəinki insanın dünyəvi hisslərini, real ehtiraslarını canlı surətlərdə əks etməkdə, hətta bəzi təbiət hadisələrini anlamaqda da Nizami renesansın ilk carçısı kimi meydana çıxır. Aləm haqqında, dinin mənasız və metafizik izahlarının tərsinə olaraq, Nizami bütün varlıqların hərəkət etdiyini və dünyanın yuvarlaq olduğunu söyləyir.

*Bu kürə şəklində yalnız yer deyil,
Hər xətt ki, hər lərin yuvarlaqdır, bil.*

Yaxud:

*Çadır tək çataraq bulud qaşını,
Yerin üfünə qoymuş başını.
Onun qoşununa yetirsək nəzər,
Dairə olmağa o da meyl edər.*

Nizami insan şəxsiyyətini, onun psixoloji aləmini təbii boyalarla təsvirdən, təbiətin parlaq və işıqlı fikirlərlə izahundan, həyatın və varlığın mahiyyəti məsələsinə, canlı və cansız aləmin nə səbəbə yaranması məsələsinə keçdikdə də maraqlı fikirlər irəli atır. Lakin bəzən o fikir atının cilovunu çəkir ki, bunun da səbəbi məlumdur. Orta əsrlərdə feodal-klerikal zülmü, təbiət elmlərinin kifayət qədər inkişaf etməməsi, süurlarda dini əhkamların hökm sürməsi şairə təsirsiz qala bilməzdi. Buna görə də Nizami dini əhkamları rədd edən fikirlərə toxunduqda özünü saxlayıb deyir:

*Nizami! Uzaqlaş bu fikirlərdən,
Düşmə bu dünyanın tələsinə sən!..*

Yuxarıda dediklərimizdən aydın olur ki, "Leyli və Məcnun" yalnız yüksək bir eşq dastanı deyildir. O, həyat, varlıq və ilahiyyatın bir çox məsələləri haqqında şairin fəlsəfi görüşlərinin ifadəsidir. Biz burada "Leyli və Məcnun"un mündəracəsini nağıl etməyi, iki saf ürəkli gəncin ağır eşq faciəsinin üzərində ətraflı dayanmağı lazım bilmirik. Dastanda daha mühüm saydığımız bəzi məsələlər üzərində durmaq faydasız olmaz.

Nizami bütün əsərlərində olduğu kimi, "Leyli və Məcnun"da da zülm və zülmkarlıq əleyhinə çıxır. O, insanı təhqir edən və alçaldan hər şeyin düşmənidir. İnsanı mərd, azad, qəhrəman və qorxmaz olmağa, zülmə və zülmkara qarşı mübarizə etməyə çağırır. İnsan heç bir kəsin qarşısında alçalmamalıdır. Başını dik tutaraq ömrünü iftixarla başa vurmaldır. Həyat yolunun sonu olmadığı kimi, həyatda əbədi yaşayan da olmayacaqdır. Həyata qədəm qoynanlar üçün bir gün yox olmaq da vardır. Belə isə alçalaraq, hər rəzil və nadanın təhqirinə dözərək yaşamağın mənası varmı! Belə isə, nə üçün dünyada insana layiq bir həyatla yaşamamalı! Nə üçün də hər zülmkarın zoruna dözməli, boyun əyərək diz çökməli!.. Nə üçün? Nizami insanın kölə vəziyyətinə qarşı qızğın üsyan qaldırdır:

*Nə üçün alçağa boyun əyirsən,
Oyuncaq olursan namərdlərə sən!
Nə üçün boynuna min yük alırsan,
Zalımın zülmündən razı qalırsan?!*
*Qəlbi yumşaqlığı bir dəfə unut,
Çiyinini dağ kimi yuxarıya tut,*

*Sən də susən kimi ipəkdən olsan,
Səni saf torpaq da yaralar, inan!
Zəlillik ürəyə ağırılar salar.
Zülmə dözənlərin sonu olar xar...*

Zülm etmək alçaqlıq isə, zülmə dözmək də rəzalətdir... Nizami Azərbaycan xalqını bu qəhrəmanlıq ideyaları ilə təbriyə edir, özgəsinə zülm etməməyə və özünü zülmə dözməməyə çağırırdı. Bu cəhətdən "Leyli və Məcnun"da nağıl etdiyi bir hekayə çox təsirlidir, böyük şair dühasının parlaq incilərindəndir. Bu hekayə zülmə və nankorluğa qarşı böyük nifrətlə yazılmışdır. Budur haman hekayə: Bir şahın cavan bir qulluqçusu varmış... O bilirdi ki, şah qəzəbi tutduğu adamlara cəza vermək üçün quduz itlər saxlayır. Acığı tutduğu qulluqçuları bu quduz itlərin qabağına atdırır. Gənc onu da bilirdi ki, şah dönük adamdır, yüngül xasiyyətli, dar mühakiməlidir. Ona ümid etmək, bel bağlamaq olmaz. Acığı tutsa ən yaxşı adamını itlərin qabağına atmaqdan çəkinməyəcək. Belə bir aqibət ağıllı gəncin özünün də başına gələ bilər. Buna görə də əvvəlcədən o tədbir töküür. Doğrudan da bir gün şahın ona acığı tutur və dərhal onu quduz itlərin qabağına atdırır. Hər kəsin üstünə atılıb onu parça-parça edən quduz itlər cavanın da üstünə cumurlar. Lakin onu gören kimi ayaq saxlayıb dayanırlar. Bunu böyük bir möcüzə hesab edərək, şah gənci yanına çağırtdırır, bu möcüzənin sirrini ondan xəbər alır.

*Gənc dedi: – Əvvəlcə çəkinib səndən,
Tikələr atmışdım o itlərə mən.
Etdiyim yaxşılıq getmədi hədə, r
İtlər öz ağzını möhürlədilər.
Lakin qulluq etdim düz on il sənə,
Axırda bu cürə haqq verdin mənə.*

*Sən məni itlərə atdınsa ağər,
Yaxşı ki, dostyeyən deyilmiş itlər.
Dostluğu səndə yox, itdə gördüm mən,
İt bilən hörməti ayaqladın sən.
İt sənə dost olar bir sümük atsan.
Namərd qədir bilməz, olsan da qurban.*

Nizami 800 il bundan əvvəl şahların və sarayların zülmünü belə qamçılımışdır... Bütün bu təsvirlərdən Nizami müəyyən bir əxlaqi nəticə çıxarırdı. O, heç də şahlıq və şahın tamamilə yer üzündən götürülməsi məsələsini qoymurdu və qoya da bilməzdi. O, ədalətlə və ağılla məmləkəti idarə edə bilən hakimlər haqqında düşünürdü. Buna görə də qüdrətli və müstəsna bədii qüvvətə malik səhnələrin təsvirini müəyyən əxlaqi nəticə ilə tamamlayır, şahları ədalətli, insafli və ağıllı olmağa çağırırdı.

“Leyli və Məcnun”-un axırında Nizami Şirvanşaha müraciət edərək, onu ədalətli, insafli olmağa, fikrini ölkənin abadlığına verməyə, xalqın xoşbəxtliyini və dinc həyatını təmin etməyə çağırır ki, bu da yuxarıdakı fikrimizi sübut edir: Nizami deyir:

*Dünyanı abad et sən, ey hökmüdar,
Adın bu dünyada qalsın yadigar...*

Nizami “Leyli və Məcnun”-da qadın məsələsinə xüsusi toxunub, qadının hüquqsuz və kölə vəziyyətinə qarşı nifrətini izah edir. “İskəndərnəmə”-sində döyüş meydanında “aslanın erkəyi, dişisi olmaz” deyən şair “Leyli və Məcnun”-da da qadına çox böyük bir məhəbbətlə yanaşır. Leyli bütün klassik ədəbiyyatımızda parlaq, təmiz və qüdrətli

bir qadın obrazıdır. Nizami Leylini təsvir edərkən yaxşı boyaları əsirgəmir. Onu qüdrətli, iradəli, sözünün üstündə duran, mənən çox yüksək və pak olan ideal bir obraz dərəcəsinə qaldırır. Leylini sevməmək və onun faciəsinə yanmamaq olmaz... Məcnunun nə üçün məcnun olduğunu bilmək istəsəniz, Leyliyə baxmalısınız. Nizami Leylini canlandırdıqda, Məcnunun hərəkətlərində bizə əcaib və anlaşılmaz görünəcək heç bir şey qalmır. Hər şey aydın və təbiidir, təbii olduğu qədər də gözəldir. Leyli ilə Məcnunun məhəbbətinin real insani ehtiraslardan uzaq olduğunu, xəyali, mövhumu, sufiyanə məhəbbəti ifadə etdiyini iddia edənlər insan təbiətinin uca, mənəvi paklığa meylinə skeptik münasibət bəsləyənlərdir.

Nizami qadının cəmiyyətdəki qul vəziyyətinə qarşı nifrətini Leylinin dili ilə bəyan edərək yazır:

*O hədəf oldusa bu dərdə, yasa,
Bir qadın deyildir, o heç olmasa.
Sevda yollarında göstərir hünər,
Kimsədən nə qorxar, nə də çəkinər.
O deyil mənim tək zillət dustağı,
İstədiyi yeri gəzir ayağı...*

Şair öz zamanəsində, feodal qaranlıq dünyada qadının qul kimi əzildiyini, arzu və istəklərinin çeynəndiyini görmüş və bunu yana-yana təsvir etmişdir. O zaman hökm sürən gözübağlı evlənmələr, zorakı izdivaclar təmiz və saf məhəbbəti öldürürdü. Nizami deyir:

*Quru bir çörəklə şor bir halvadan
Pisdir zorla gələn bir arvad, inan!*

“Leyli və Məcnun” öz tərəvət və gözəlliyini heç zaman itirməyəcəkdir. Oradakı ali hissələr, uca və yüksək fikirlər həmişə yaşayacaq və insanları həyəcana salacaqdır. Sosializm insanı, dünyanı istismarın və zülmün çirkablarından, yaramaz tör-töküntüsündən təmizləyərkən, Nizami əsərləri onun mənəvi varlığının bəllirləşməsinə kömək edir və ürəyinə qüvvət verir. Humanist ideyaların yüksək ifadəsini verən, həqiqi uca, pak məhəbbətin mücəssməsi olan Leyli və Məcnun obrazları həmişə yaşayacaqdır. Dahi sənətkar onların mayasını ədəbiyyətdən götürmüşdür. Nizami qəhrəmanlarını şair xəyalının zirvələrinə qaldırarkən onları həyatın bütün ağırlıqları qarşısında imtahana çəkirdi. Göte demişkən, onlar “bir-birinin vəslinə hissiyyat, tale, təbiət, adət, meyl, ehtiras içərisindən keçərək çata bilirlər.

Məlumdur ki, Nizaminin gözəl dastanını vaxtilə böyük şairimiz Səməd Vurğun Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. Bu tərcümənin ən gözəl xüsusiyyəti Səməd Vurğun yaradıcılığına xas olan yüksək bədiiilik, təbiilik və axıcılığındadır. Ən çətin və mürəkkəb hissələri belə şair olduqca səlis və yığcam bir şəkildə tərcümə etmiş, ana dilimizin zəngin xəzinəsindən mənalı sözlər seçib mirvari kimi yan-yanə düzmüşdür. Buna görə də Nizamini dərin fikirləri Səməd Vurğunun tərcüməsində öz parlaqlığını saxlamış, orijinalda olduğu kimi güclü çıxmışdır. Əsər oxunarkən tərcümə olduğu qətiyyən bilinmir. Bu isə ən böyük müvəffəqiyyətdir, çünki orijinaldan uzaqlaşmaq və təhriflər hesabına yox, dəqiqlik və doğruluq hesabına əldə edilmişdir. Orijinalın bütün məziyyətləri saxlanmış, fikirlər olduğu kimi verilmiş, obraz və təşəbbülər qorun-

muşdur. Tərcümənin hər sətrində Səməd Vurğunun odlu şair nəfəsi hiss olunur. O, Nizami əsərini ürəyinin bütün ehtirası və coşqun ilhamının bütün qüdrəti ilə dilimizə tərcümə etmişdir. Bu gün “Leyli və Məcnun” Azərbaycan oxucularının ehtirasla sevdii əsərlərdən biridir. İnanıq ki, gələcək nəsillər də Vurğunun tərcüməsini məhəbbətlə oxuyacaqlar.

Lakin bədii tərcümə nə qədər dəqiq, nə qədər gözəl və kamil olursa-olsun nəinki poetik əsərin, hətta nəsr əsərlərinin də bütün dil, ifadə xüsusiyyətlərini, obrazlar silsiləsini, ideallarını, bədii əsərin bir sıra şəkli xüsusiyyətlərini orijinalda olduğu kimi əks edə bilməz. Bütün bunlar isə elmi tədqiqat zamanı, şairin və ya nəsrin yaradıcılığının şəkli xüsusiyyətləri tədqiq olunduğu zaman xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Buna görə də bir sıra bu qəbildən olan vacib elmi səbəblər Nizami kimi nəhəng, ölməz sənətkarın əsərlərinin bədii tərcümə ilə yanaşı filoloji tərcüməsinə ehtiyac doğurur.

Zənnimcə, Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun belə tərcümələri çap etmək təşəbbüsü yaxşı və faydalı təşəbbüsdür.

Oxucuya təqdim olunan kitabda farsdilli poeziyanın tanınmış tərcüməçilərindən biri, Xaqani, Nizami, Füzuli, Cami və başqa klassiklərdən yaxşı tərcümələr çap etdirən prof. Mübariz Əlizadənin “Leyli və Məcnun” tərcüməsi verilir. Bu həmin əsərin ilk filoloji tərcüməsidir.

Əsər Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun və Şərqşünaslıq İnstitutunun 1965-ci ildə nəşr etdirdikləri elmi-tənqidi mətnə tərcümə olunmuşdur.

Mirzə İbrahimov

LEYLİ VƏ MƏCNUN KİTABI

*Ey adı ən yaxşı başlanğıc olan!
Sənin adın olmadan kitabı necə başlayım?
Ey bütün varlıqların düyününü açan!
[Sənin] adın bütün bağlanmış [qapıların] açarındır.
Ey əvvəldən bir xətt belə,
[Sənin] adına əsaslanmadan qeydə alınmamış,
Ey varlığın əsasını yaradan!
Əluzunluq sənin qapından əksik olsun.*

5 Ey xütbəsi “təbarəkəllah” olan!
[Sənin] feyzin həmişə “bərəkəllah”dır,
Ey doqquz kaşanənin yeddi gəlini,
[Sənin] dərgahında qapıçı olan!
Ey necəliyi soruşulmayan varlıq,
Ey batin və zahirin bilicisi!
Ey hərəkət edən və hərəkətsiz nə varsa,
[Sənin] “kün-fəyəkün”unla yaranmış!
Ey ağıl əta edən, canı yaradan,
Sənin hökmünlə varlıq və yoxluq birdir.

10 Ey heyərət aləminin məhrəmi,
Aləm sənin iradənlə həm boşalır, həm də dolur.
Ey öz sifətləri ilə vəsf edilən,
Ey nəhy etdikləri “mümkər”, əmr etdikləri “məruf” olan¹

¹ Mətnin ayrı-ayrı çətin terminlərinin dilimizdəki qarşılığı mötərizədə verilir

Ey əmri mütləq təsirə malik olan!
Sənin əmrinlə kainat törənmişdir.
Ey böyüklər hümmətinin məqsədi,
Ey möhtaclar könünün istəyi!
Ey uzaqqörənləri sürmə çəkəni,
İçəridə oturanların qapı açanı,

15 Ey varağına zamanənin dərsi
Əvvəldən axıra qədər yazılmış!
Sahib sənsən, başqaları qullardır,
Soltan sənsən, başqaları kimdir (nəçidir)?
Sənin əbədiyyət nuru ilə işıqlanan yolun
Şirk və şərikin hər ikisindən azaddır.
Sənin sayagəlməz yaradıcılığını saymaqda
Səbəbləri düşünən ağıl aciz qaldı.
Dünyanın tərtibini necə ki lazımdı,
Layiq olduğu səviyyədə qurdun.

20 Sübhün əbləqi və gecənin ədhəmi üçün
Sənin hökmün bu dam tövləni qurdu.
Sən fələyə yeddi düyün vurdunsa,
Onunla yetmiş düyün açdın.
Torpaqdan bir gül götürdünsə,
Onunla yüz güzgünü sildin.
Hər varaqda ki hərf yazdın,
Bütün naxışları iki hərfə oxudun.
Dağ çapmadan “kaf” (k) və “nun” (n)la
Fələk kimi Bisutun (sütunsuz) gəy yaratdın.

25 Harada heyərət doğuran xəzinə varsa,
Qılının açarı bu iki hərfdədir (k, n).
Bir hərf də səhvən buraxmadın,

Onda bir nöqtə [belə] səhv salmadın.
Aləm yaratmaq aləmində
Bundan daha yaxşı qələm vurmaq olmaz.
Hər an zəhmətimin haqqı kimi deyil, [peşkəş kimi]
Mən xaraba [yazığa] bir xəzinə bağışlayırsan.
Sənin xəzinən paylamaqla tükənməz,
Heç kəsin xəzinəsində bu kərəm ola bilməz.

30 Kələlik və şahlıq qismətindən
İstədiyin hər kəsə payı sən verirsən.
Zülmün odundan, məzlumun tüstüsündən,
Hamının əhvalı sənə məlumdur.
Həm danışılmamış əhvalatı bilirən,
Həm yazılmamış naməni oxuyursan.
Ağlın ayağı qabar, ətraf qaranlıq,
Yol isə tük kimi nazik.
Sənin köməyin yol göstərməzsə,
Bu dünyünü ağıl necə açə bilər?

35 Ağıl gözünü sənin qapından işıqlandırar,
Ayağını cızıqdan kənara qoysa, yanar.
Ey mənim ağlıma kamillik verən!
Axtarmaq məndən, yol göstərmək səndəndir.
Mən ürəksizəm, yol isə qorxuludur,
Elə ki son yol göstərən oldun, nə qorxum var?
Yükün ağırlığından aciz qaldım,
Təqət yoxdursa, bəs bu iş necə olacaq?
Çalışıram, canımda isə güc qalmayıbdır.
Sənin mərhəmətindən bunun qorxusu yoxdur.

40 Lütf göstərsən də, qəzəblənsən də
Səndən gələn şərbət də zəhər də xoşdur.

Şəkk [şübhə] mənim ürəyimdədir ki, əsirəm,
Lütfünlə yaşayaram, qəzəbinlə ölərəm.
Ya lütf şərbətini qarşıma tut,
Ya da qəzəbinlə məni məhv etmə!
Əgər qəzəbin bizə layiqsə,
Lütfün də bizim üçündür, axır.
Nə qədər ki, nəfəsimdə tutar var,
Sənin ətəyini əlimdən necə buraxaram?!

45 Nə vaxt ki nəfəsim sona çatır,
Sənin adını da hönuta bükərəm
O anda ki ölüm məni aparar,
Sənin adını hönuta ataram,
Dəyərsiz vücudum toza dönərkən,
Hara getsəm, sənə pərəstiş edəərəm
Nə qədər ki varlıq hesabında varam [diriyəm],
İki əlimlə səni yad edib, yeyərəm.
Belə bir hasarın [mühafizənin] istiqamətində [toxunulmaz-
lığında], Dərgahdan qovulmuş şeytan nə edə bilər?

50 Sənin ki tilsimin boynumdan asılmışdır,
Divin sərkərdəliyinin nə faydası?
Sənin qapında ehram [pəhriz] saxlayıram,
“Ləbbeyk” [xidmətində hazıram] deyə-deyə səni axtarıram.
Ehram pozanlar çoxdur, amandır [məni],
Ehram pozmaqdan özün saxla
Mən kimsəsiz, yaralarım isə gizlidir,
Ey kimsəsizlər kimsəsi sən bilirən ki,
Səndən savayı əltutanım yoxdur,
Sənin kərəminə ehtiyacım vardır

55 Əgər ixlas kimyasından bir zərrə
Mənim misimə vursan, xalis [qızıl] olaram.
Harada ki lütfündən bir zərrə versən,
Torpaq qızıla dönər, su mirvariyə.
Mən istər gövhərim, istərsə də saxsı,
Üzümə çəkilən sənin bəzəyindir.
Yengim [paltarın qol ağzı] sənin ətridlə öyünür,
İstər ud, istər dirəmnəyəm buyam [ki varam].
Sənin qarşına nə din, nə tət [ibadət] gətirirəm.
Əliboş, quru bağışlanmaq ricası gətirirəm.

60 Nə qədər ki, kənim suda qərq olmayıbdır,
Rəhm elə, əlimdən tut, dadıma çat!
Məni qaldır ki, yıxılmışam!
Məni cəhalət miniyindən [atından] düşür!
Sən ilahi mərhəmətinlə,
Qədəmimi istədiyin yerə çatdır!
Məni öz zülmətimdən qurtar!
Məni öz nurunla tanış et.
Nə vaxta qədər məni qorxu və ümidlə
Ayın, günəşin qapısına göndərəcəksən?

65 Nə vaxta qədər ehtiyacım olan hər tikəni
Şaha, çobana həvalə, edəcəksən?
Sənin süfrəndən daha nemətli [süfrə] harda var?
Sənin şəxsindən daha kərəmətli kim var?
Mənim zəkətimü öz xərmənimdən ver.
Baratımı onun-bunun üstünə yazma!
Qoy mənim kimi bir yazığın tarlası,
[Sənin] torpağın və suyunla abad olsun!
Torpağı mənə öz astanandan ver!
Elə bir su [ver] ki, zir-zibili qabağımdan [yuyub] aparsın.

70 O gün ki məni məndən alacaqsan,
[Heç olmasa] öz verdiyini məndə puça çıxarma!
O vaxt ki məni yenidən mənə verəcəksən,
Lütfündən üstümə bir sayə sal!
O sayəni yox ki, çıraqdan uzaqdır.
O sayəni ki nur çırağıdır.
Elə ki səninlə nura xas olum
Nur kimi sayədən [mən] xilas olum.
Bu dünyada kiminlə üns tutsam,
Bir gün onu burada qoyub getməliyəm,

75 Həminin qapısı əhddən xalidir,
Təkcə sənin qapındır ki, əbədidir.
Hər nə əhd varsa, o, həyatdadır.
Ölümdən sonra isə əhdin [mənası] yoxdur.
Sənin əhdin isə əbədidir.
Yəni həm ölümdə, həm həyatdadır.
Nə qədər ki, əhdimdə varam,
Sənin əhdindən üz döndərmərəm.
Səni yad etmədən nəfəs çəkmərəm,
Səni yad edərəkən kimsə yadıma düşməz,

80 O vaxt ki yaranmamışdım,
Bu işlərdən xəbərim yox idi.
Mənə torpaqdan "kimüxt" [aşılanmış dəri] düzəldtin,
Sonra yenə də ona torpaqdan parda q verdin,
Mənim surətimə varlıq üzündən,
Gözəllik bəzəyini sən vurdun.
İndi isə səxavətinin hədəfiyəm,
[O vaxtdək ki] varlığım yenə yox olacaqdır.
Harada oturtdunsa, orada yüksəldim,
Haradan qovdunsa, orada alçaldım.

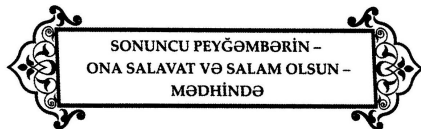
85 Dolambac bir yoldur, mən bu yolda
 Gah taxt üstündə, gah quyudayam.
 İstər qoca olum, istərsə cavan,
 Yol müxtəlif olsa da, oyam ki, varam,
 Haldan-hala çevrilsəm [yaşca, şəkilmə] də,
 Yenə əvvəlki cıdırı yüyürürəm.
 Əvvəldə xilqətimi [vücudumu] son yaratdın.
 Axırda mənə avara qoyma
 Ölüm çatarsa, nədən qorxuram,
 Bilirəm ki, sənə tərəf gedən yoldur.

90 O, ölüm deyil, bağdır, bostandır
 O, dostlar sarayına gedən yoldur.
 Nə vaxta qədər ölümdən fəryad çəkəcəyəm
 Əgər ölümü o rəva görürsə, mənim ölümümə (eşq) olsun!
 Necə ki nəql edirlər əgər belədirsə,
 Belə ölüm, ölüm deyil, yer dəyişməkdir.
 [Bu ölüm] yemək yerindən yataq yerinə,
 Yataq yerindən isə şah məclisinə [getməkdir].
 O yuxu ki, yolu sənə tərəfdir,
 [Elə bir] yuxuya dalmaqdan boyun qaçırmaram!

95 Sənin eşqinlə bu evdən [dünyadan] qalxırımsa,
 Şirin yatıb, sən oyanacağam.
 Qulun Nizami dərd üzündən
 Dua nəzmində [cəsarət] etdisə,
 Onun (ilham) sənəsin sənün ümmənından doldurulmuşdur.
 Əgər bir qətrə sızsa, onu yerə tökmə.
 [Onun] dilindən yüz [söz] açılsa belə,
 Hər sözündə səni vəsf edər.
 Sənin yanında yüz min dəfə xəcalətəm.
 [Bilirəm ki,] yazımda min nöqsan vardır.

100 Əldəndüşmüşlər kimi dilim söz tutmursa,
 Lallar dilini sən (yaxşı) bilirsən.
 Vücudum həbəşdirsə, sən yaratmışsan,
 Xəttim xütənidersə, sən yazmışan.
 Əgər bütün yazdıqlarını yusan [pozsan],
 [Mən də] ağzımı uzunçuluqdan yuyaram [susaram],
 Əgər mənə yenidən mühakiməyə çəksən,
 Ey hakimlər hakimi, ixtiyar səndədir,
 Nə qədər ki hələ əcəl mənə çatmayıbdır,
 Ruzigar cilovu əlimdən almayıbdır,

105 Duamı qəbul etmək yolu ilə,
 Mənə peyğəmbərin türbəti bağına [məzarına] yol ver!

*Ey varlıq mülkünün şahsüvarı,
 Zirəlikdə ağıl sultanı!
 Ey göndərilmiş peyğəmbərlərin sonuncusu!
 Sonuncu halva, ilkin duz!
 Birinci yaranış bağının ilk bəhrəsi,
 (qiyamət) ordusunun son sərkərdəsi!
 Ey ləyaqət ölkəsinin hakimi!
 Vilayət fitvasının fərman verəni!*

5 Hər kəs sənin yanında özünü öyən olsa,
İkiəlli tənbeh qılıncı yeyər.
Ey [qədəminin] torpağı gözün tutiyası olan!
Ey səninlə [nurunla] yaranışın gözü işıqlanan!
İşığını [nurunu] səndən almayan şam,
Öz təkəbbürünün yelindən sönər.
Ey qəbilələrin əbədi, aydın söz söyləyəni!
Bir sözlə müəmmaları izah edən!
İlahi dəlilləri saxlayan (malik olan).
Sübh çağ [yaranışın başlanğıcı] sirrini bilən!

10 Ey iki dünya evinin ağası,
"Qabə qövseyin" şəhrinin nəssabı,
[əsil-nəsəbinin mənşəyini bilən],
Yüksək ərşin hüdudlarından,
Yetmiş min pərdə yüksəklərə getmiş,
Ey hər iki dünyada yuxarı başda əyləşən,
Həm yerin, həm də göyün mehrabı [səcdəgahı]!
Yer sənin dininin göyü olmuşdur,
Yox, yox! Göy sənin yerin olmuşdur.
Ey qüdrətinə altı cəhət heyran qalan!
Ey yeddi fələyə at çapan!

15 Altı-yeddi min ildə dünya,
İlk dəfə bu dəbdəbəni [meracı] eşitmişdir,
Ey süfrəsinin [başında] ağıl tikə bükən olan!
Ey astanasında can qul kimi oturan!
Sənsiz hər ağıl itmiş ağıldır,
Sənin üçün yaşamayan can öldür.
Ey künyəsi Əbülqasim, adı,
Məhəmməd təsbit olunmuş!

Ağıl misilsiz hakim olsa da,
Bütün hərfilər sözlərdə təzahür edir.

20 Kim Məhəmməd dinində deyil,
Onun möhürünün etibarı yoxdur.
Ey dərgaha yaxın olanların şahı!
Sənin məqamın yeddi fəlkədən yüksəkdir.
Səxavət ağası, məqam sahibi,
Dünyanın məqsədi, məqsəd dünyası.
Mənalər məğzinin baş hərfi
Həyat suyunun sərcəşməsi [baş bulağı],
Sənin torpağın Adəm üzünün cilas,ı
Sənin nurun iki dünyanın çırağıdır.

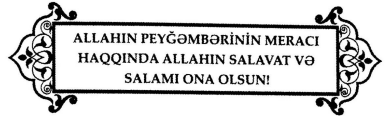
25 Sənin qarşında aciz qalan dövrən,
Yeddi atı ilə sənin [önündə] piyadadır.
Günəş sənə səcdə etmək üçün tələsirdi,
Batmasını isə bəhanə tuturdu.
Ulduzlar sənin [evinin] başına hərlənər
Fələyin fırlanması ilə onun izini itirər.
Varlıq büsatında o kimdir ki,
Sənin qarşında torpaq kimi alçalmasın?
Sənin cövhərin torpağı bəzəmişdir,
Nə varsa, sənin xətrinə yaranmışdır.

30 El başçısı sənən qalanlar qara camaatdır.
Məqsəd sənən, qalanları vasitədir.
Kainat taxtnın sultanısan,
Həyat ölkəsinin şahənşahısan.
Mavi səma sənin qəragahındır [düşərgəndir],
Saçın çətir (tac cıqqası) qəmzən formandır.

Tövbənin əsası olan bu beş [vaxt] namaz
Sənin dərgahında beş növbə çalınan təbildir
Beş bünövrə ilə din evində sən
Yüz min zülmün qapısını bağladın.

35 Yeddi səqfli etdiyin bu evi
Dörd xəlifəyə vəqf etdin.
Siddiq [Əbubəkr] sidqə [doğruluğa] rəhbər idi.
Faruq [ömər] fərqdən [ayrı seçkidən] uzaqdı.
Allahdan qorxan o allahpərəst qoca [Osman]
Allahın şirilə [Əli ilə] həmdərs idi
Hər dördü bir mayadan idi, [bərabər idi].
[Dördü də] bir bulağın çiçəkləri idi.
Ölkə bu dörd xəlifə ilə düzəldi
Ev dörd divarla hazır olar [tikilər].

40 Bu dördlüyün qarışmasından,
Bu dörd bərəkətli ev yarandı,
Bu cür dörd tağ qurdun.
Dinə ki dörd sütun vurdun,
Bu cür dörd tağ qurdun.
Dünyada sənin gözəl qaşın kimi.
Bu dörd (xəlifə) həm cüt oldu, həm tək (həm bir oldu, həm ayrı)
Bu yerin əl bağlayan halqasından, (çərçivəsindən), sənin bir
sıçrayışın haraya qədərdir, ərsə qədər.

*Ey varlığı, mənə aləmini yüksəldən!
Sənin meracın göyün dərinliyinə idi.
Yeddi xəzanənin [yeddi göyün] qapısını [sən] açdın.
Dörd gövhərə qədəm basdın.
Dər zamanənin [yerin] cəngindən
Fələyin zirvəsinə can atdın
Gecə qara bayrağını qaldıranda,
Sənin qara atın yol rəqsinə başladı [yola düşdü].*

5 Ərşin xəlvətxanası sənin yerin oldu,
Ayaqların qanadlanıb göylərə pərvaz etdi.
Fani evdən baş götürüb,
Ümmi-hani evinin övcünə yüksəldin.
Cəbrail əlində halə gəlib [dedi]:
Asıman [göy] sənin qulluğunda hazırdir.
Yeddi fələkdə halqa vurmuşlar,
Hamı sənin tamaşana durmuşlar.
Tez qalx, yatmaq vaxtı deyil!
Ay, sən günəşin intizarındadır.

10 Ütaridin dəftərində [adının] hərfləri ilə
Dəvətinin rəmzi yazılmışdır.
Zöhrə hədiyyə tabağı başında,
[Gözləyir ki,] nurun nə vaxt Şərqdən görünəcəkdir.
Günəş hilal şəklində [hilal şəklinə düşərək],

Sənin yolunu zəhmətdən [maneedən] təmizləmişdir.
Mərrix gözətçilərindən biridir,
Ən kiçik nökrin kimi yanınca gedir.
Müştəri o haləli nuru ilə
Gözünü [görünce] “yaman gözdən iraq!” – demişdir.

15 Keyvan, qara bayraq çiyində,
Qulağı halqalı kölə kimi sənin qulluğundadır.
Belə xidmətçilərin müşayiəti ilə
Səfərə çıxmaq (böyük) şərtidir.
Bu gecə sənin qədir gecəndir, tələs,
Öz qədir gecənin qədrini bil!
Əbədiyyət bəzəyidir bu gecə,
Məhəmmədin mərac gecəsidir bu gecə.
Nə xoşbəxtdir o gecə ki,
Sənin dünyanı işıqlandıran qədəminlə gündüzə döndü.

20 Pərgarı yerə sancdın,
Göyün cədvəlini çəkdi.
Adı Büraq olan şimşəyi,
Sənin gedişindəki helm ram etdi.
Əl toxunulmamış taxta [göylərə] yüksəldin.
Bir xoşbəxt kimi uçan oldun [uçdun].
Bir atla elə çapdın ki,
İki atlı [gecə-gündüzlü] dövrəni arxada buraxdın,
Fələyin (bağı) dörd bir tərəfdən
Sənin mərhəmətindən min bəhər verdi.

25 O bağı qırmızı və ağ bəhəri,
Sənin nəzərinin bəxşisindən parlaqlıq aldı,
Aləmin yeddi damının zirvəsində,

Nə tas [ay] qoydun, nə də bayraq [qotaz-günəş],
Həm fələyin bayrağını (qotazını) qırdın
Həm də ayın tasını böldün.
Mavi fələyin tavus qanadları [mələklər],
Sənin üçün həm qol, həm qanad saldılar.
Cəbrail səni müşayiətdən geri qaldı [ayrıldı], uzaqdan –
“Allah səninlə olsun” – dedi.

30 Mikail səni qanadlarına alaraq
Başqa xacətaşa gətirdi.
İsrafil ayaqlarına döşəndi.
O da yarı yolda [dayanıb] yerində qaldı.
Rəfrəf ki sənin yol yoldaşın oldu,
Səni Sidrəgahın taxtına apardı.
Elə ki, Sidrə hüduvundan keçdin,
Hədis təbəqələrin aşdın,
Yeddi fərşin [göyün] bəsatından keçdin,
Ərşin dənizqal qülləsinə [çatdın].

35 Ərşdə məqamı olan “sübbuh” deyənlər,
[allahı vəsf edən mələklər]
Sənin nurunda kölgə qüslü etdilər.
Ərşin gərdək qapısından keçdin
Yetmiş hicabı [pərdəni] yırtdın.
Paltarın ağırlığından azad oldun,
Həm tacı, həm də taxtı tərk etdin,
Cəhətlərin [tərəflərin] bazarını pozdun,
Üst, alt zəhmətindən xilas oldun.
Sərapərdəni [şah çadırını] iki ələmdən xaricdə
“Qabə qövseyi”ni xüsusi gərdəyində qurdun.

40 Həm "zülcəlal" [cəlal sahibi allah] həzrətlərini gördün,
 Həm də haqq kəlamının sirrini eşitdin.
 Vəhmin çoxluğu, idrakın dərinliyindən
 Həm görməyin, həm eşitməyin pak idi,
 Hər nə ki muradın idi, istədin,
 İstədiklərin adına xas oldu [verildi].
 İlahi həzrətlərinin yanından
 İstədiyin kimi də qayıtdın.
 Alnında nar gülü [ilahi nur]
 Əlində kərəm fərmanı.

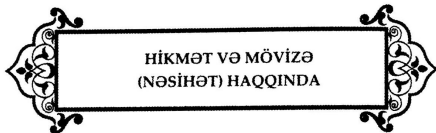
45 Bizim kimi günahkarlar üçün
 Bağışlanmaq (əfv) baratını gətirdin.
 Bizim nə dərdimiz var ki, sənin kimi bir şah,
 Öz kölgəsində [bizə sığınacaq] verir
 Sən parlaq günəş olduğundan
 Parlasan, bizim üçün qəribə görünməz.
 Rəyin xeyirxahlıq dəryasıdır,
 Yerin peyğəmbərlik səmasıdır
 Xeyirxahlıq qapısı sənsiz xalqa
 Peyğəmbərlik qapısından bərk bağlanmışdır.

50 Kim ki sənin qədəmindən boyun qaçırmış,
 Onun dövlətinə qələm çəkilməmiş
 Hər kəs ki sənin vəfana bel bağlamış,
 Əbədiyyət seyrəngahında əyləşmişdir.
 İrəm bağı sənə olan ümid və qorxusundan,
 Sənin nəsiminin ətrinə bac verir.
 Ey asimanın yüksəkliklərini gəzib,
 Yərə xəzinə kimi qayıdan!
 Asimanda gəzməyinin sürətindən
 Nizamiyə bir sirr aç!

55 Niqabda nə qədər qalacaqsan,
 Yuxu örtüyündə nə qədər olacaqsan!
 Qalx, üzündən sən niqabı [örtüyü] at.
 Şahsən iki-üç (sirri) üzə çıxart
 Bu süfrəni, yükün üstündən götür,
 Bu pərdəni işin üzərindən qaldır!
 İki qara və ağın [gecə-gündüzün] rəngini sil!
 Dörd təbidedəki [qan, bəğləm, səfra, sevda] təzadı aç!
 Bu iki vəfasız həməhd elə!
 Bu dörd ayaqlıq əlbir elə!

60 Elə ki həyatı tərbiyə etdin,
 Bütün çətinlikləri həll etmişsən.
 O mişkindən küləyə bir ətir bağışla ki,
 Bəlkə bizə də bir pay çatsın.
 O lövhü [mətni] ki əvvəldən oxumuşsan,
 Bizim xatirimizə də bir ayə sal!
 O sərfədən ki sərfəsiz sayırsan,
 Bizim dəftərimizə bir hərf [kəlmə] yaz!
 Bizə bizim nə adlandığımızı göstər!
 Büt qayıranıq, ya büt qıran, hansıyıq?!

65 Ey bütün işləri səndən asılı olan,
 Nizami qəlbinin qüvvəti səndən olan!
 Bu qəlbədən bir duaya Qane ol,
 Allah xatirinə [məna] şəfaət et!
 Qoy pərdəni bizə çox görməsinlər!
 Və olan bu pərdəni götürməsinlər!

HİKMƏT VƏ MÖVİZƏ
(NƏSİHƏT) HAQQINDA

Ümumi bir [qəbul] zamanında
Bütün ölkəyə [xalqa] cam verməli!
Səxavət buludunun ver əli olmalı,
Bütün varlıqlara neysan [yaz yağışı] verməli,
Təmənnasız yağış kimi yağmalı: çay kimi axmalı
Gül kimi açıq üzlə gülməli!
Günəş kimi hər yerdə çəpməli,
Yol uzunluğunu kisa-kisa qızıl səpməli!

5 Ümumi bəxşiş [vaxtı] hamıya
Borc verməli və o borcu halal etməli!
Dünyada olan hər kəsdən soruşmalı ki,
Zəmanənin yoxsulluğundan [yaxasını] necə qurtarmışdır?
Elə söz deməli ki, işə yarasın,
O qətrədən [biri] qonça tək [açılıb] gülsün.
Mənim ki ovcumda belə şəkər var,
Səpirəm ki, hərif zərifdir.
Bu şirin sözü bütün dünyaya səpirəm.
Öz əziz oğlum da ona qulaq assın!

10 Mən bütün bədənə qida verirəm,
Ciyərin payı isə onun özünə çatacaqdır,
Ey yaradış nəqşinə nəzarət edən!
Görmək yolundan pərdəni qaldır!
Sənin yolunda canlı Kim varsa,

Pərəstiş və səcdə ilə məşğuldur.
Boş təbirlə zərbə vurma,
Həç kəsin fəryadına xor baxma!
Hər zərrə toz olsa belə
Dünya pərdəsində bir işə yararır.

15 Bu yüksələn yeddi hasar [yeddi göy],
Əyləncə xatirinə yarana bilməz.
Pərdə altında olan bu yeddi qübbə,
Boş yerə yaradılmamışdır.
Səninlə mənim bu uzunluqda işimiz,
Müxtəssər deyim: oyuncaq deyil,
Ötüb-gətməkdə olan müqəddəmə (həyat),
Şəhvət, yeyib-yatmaq üçün deyil!
Yeyib-yatmaqdan çəkinə bilsən yaxşıdır,
Çünki bunlar öküzlər və eşşəklərdə də vardır.

20 Təbiətlərin yoğrulduğu mayadan
Bizim üçün başqa varaq yazıblar ki,
Diqqətlə baxaq, sirri axtaraq.
İşin tel ucunu [mənsəyini] tapaq.
Yeri də, göyü də görək,
Birər-birər bunu da, onu da araşdıraq.
[Bilək ki] bu iş, bu hikmət nə üçündür.
O kimdir, onun işinin yaradıcısı kimdir?
Bu varğa çəkilməmiş hər xətti,
Şübhə yoxdur ki, o yaratmışdır.

25 Hər şeydə ki tarazlıq əlaməti var,
Bir ustadın varlığının şahididir,
Səni o allahına and verirəm ki,

Bu incə mətləb ona doğru (getməyə) sənə yol göstərir.
Dünyada kim elə bir ayna görmüşdür ki,
Əvvəldən ona (cila) vurulmamış olsun?!
Cilasız ayna mümkün deyildir,
Bundan başqa çəkdiyin nəfəs [dediyin söz] günahdır,
Təhqiq etmək məqsədi ilə nəyə baxsan,
Baxışını tövfiqlə [allahın köməyi ilə] bəzə, [işqlən-

30 Düşünmə ki, necə yaratmışdır,
Onu görmək gözün [imkanı] xaricindədir.
[Onu] düşün ki, (özü) özünə necə əmələ gələ bilərdi?
Və o vəziyyəti özündə necə əmələ gətirə bilərdi
[Belə, etsən], sənə qəti məlum olar ki,
Onun üçün başqasının [yaradanın] köməyi lazımdır,
Elə ki rəsm [iş] rəssama tapşırıldı,
Sən cəhldən, mən isə məzəmmətdən xilas olduq.
Qarşına hər hansı bədi [gözl] naxış çıxsa,
Ancaq onun yaradanı haqqında düşün!

35 Pərişan [əlvən rəngli ipək parça] rəngində olan yeddi
pərəndədən (göy qurşağı, fələk),
Ayağını kənara qoysan, daşa basılırsan,
Bu ipək pərdəyə bürünmə (məsələsini)
Dərk etsən, sənə məlum olar ki,
Yaranma sirri kələfinin ucunu
Adi gözlə görmək olmaz!
Qəza bu kələfi elə eşməmişdir ki,
Onun [tel] ucunu tapmaq mümkün olsun.
İlahi qüdrətin mənbəyini araşdırmaq
Heç kəsə düyünü [sirri] açmaz

40 Bütün ağıllılar, vurğunlar aciz qalıblar ki,
Bu dünya necə meydana gəlmişdir?!
Əgər bir kəs dünyanın necə yarandığını bilsə,
Mümkündür ki, o da elə bir işi görməyi bacarsın,
Madam ki, dünyanı yaratmaq bizə mümkün deyil,
Onun necəliyi də təəvvürümüz xaricindədir.
Asiman sirri pərdəsinin dalında,
Gözümüzün görə bilmədiyi bir sirr vardır.
Orada nə qədər at çapsam da
Bir şey anlaya bilməyəcəyəm.

45 Rəqəmlər rənzinin taxtasında
Nücuma aid bütün yazıları oxudum.
Ondan [o dairədən] nəyi çıxartdımsa,
Daxildə heç bir aramlıq görmədim.
Bilirəm [bildiyim odur], nəyi düzəltmişlərsə,
Onu müəyyən nəzm-intizamla açmışlar.
Hər şeyə nəzər salsan,
Onda gizli bir xəzinə vardır,
Çalış ki, o xəzinənin açarı
Poladdan olsun, şüşədən olmasın

50 Belə ki, Xəzinəyə çatdıqda
Şərbət istəyib, zəhər tapmayasan.
Bilirsən ki, zəngin xəzinələrdə,
Zəhər də olar, padizəhər də,
Musanın gövhər xəzinələri vardı,
Qarunda da o xəzinələrdən çox idi,
Lakin arada ziddiyyət olduğundan
Bununku faydaya, onunku ölümə səbəb oldu,
O şey ki görünməzdir, onun dövrəsinə
Cədvəl çəkən [yaradan] özü bir xətt çəkmişdir.

55 O xətt ki övcdən keçmişdir,
Onun istiqaməti geri dönmək meylinədir,
Təfəkkür də son xəttinə çatırsa,
Geri dönməkdən başqa çarəsi qalmaz.
Pərgar dairəni tamamladıqda,
İlk addımı atdığı nöqtəyə qayıdar.
Bu halqanı ki evin ətrafına bağlamışlar,
Elə bu bəhanə üçün [bu məqsədlə] bağlamışlar.
Hər kəs halqadan başını çıxarsa,
Qapı halqası kimi sərgərdan qalar.

60 Fələk zəncirinə əl vurma!
Bu zəncirin də bir sonu vardır.
Əgər təbiətlərin hökmü varsa,
Qoy o da öz işinin sonuna çatsın.
Bundan da xaricdə bir yer var ki,
Oraya mütilik vasitəsi ilə yol tapmaq olar.
Nəfəsinə o pərdənin nəsimini ver [ona ümid bağla]
O heç kəsə ayrı pərdə (yol) göstərməmişdir.
Pərdə düzəldən bu yeddi fələk,
Xəyal (fantaziya) oyunu oynamaqdadır.

65 Bu pərdə ilə [kökləmə ilə] tərənə düzəltmək olmaz,
Bu pərdənin özünü belə tanımaq olmaz.
Əgər sən bu səviyyədə pərdəşünassansa,
Öz pərdəni də tanımazsan.
Əgər nəfəsin və səsinlə Barbəd olsun da,
Bu sazda pərdəsiz çalma, oxuma
Xudbin pərdə yırtanlarla [eyb açanlarla]
Heç bir pərdənin dalında oturma!
Gərdəni axtar [istə] ki, Nizami kimi,
Yaxşı adla şöhrət tapasan.

70 Nə vaxtadək yer təbiətin olmalı?
Toz və küləyin silləsini yeməli?!
Külək kimi toz dalınca qaçmalı,
Tikan və çör-çöplə məşğul olmalı?!
Bir, külək ki tozu qovmaq vəkilidir,
Təpənin, dərənin fərəşidir,
Bundan alar, ona verər,
Mayanı [torpağı] gah aparar, gah gətirər.
Nə qədər ki təbəqə təbəqə yer görünür
Torpaqdır ki taya-taya qoyulmuşdur (qalanmışdır)

75 Gah zəlzələ, gah sel qalxır,
Torpağı buradan alır, oraya tökür.
Elə ki zəlzələ çökürür, sel yuyub aparır,
Yer lövhəsində bir şırım açır.
O çökək zamanın zərbəsindən
Nəhayət bir vadiyə çevrilir.
Bu xaraba torpaqda [dünyada] olan hər bir arx
Küləyin, tozun, suyun cızdığı cığırır.
Yer kandarından (dairəsindən) kənara çıxan,
Qaçıb qovmaqda olan bulud və fələkdir.

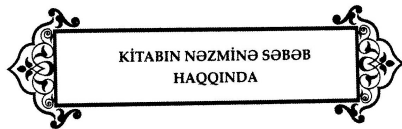
80 Hər birisi başqa bir şərtin nəticəsində
Top şəkində [öz] cığırına düşmüşdür.
Bu [cür] şəkil olmaq [təkcə] yerdə deyil,
Dövr edən bütün xətlər [cisimlər] belədir.
Bu çuxurlardan [yerdən] qalxan tüstü,
Elə ki iki-üç nizə boyu yüksəldi,
Sonra meyl (cazibə) yolu ilə
Torpaq mabədinin başına dolanmağa qayıdar.
Pərgar xətti kimi dolanan fələk,
Ancaq bu iş üçün fırlanmırmı?

85 Yerdən qalxan bulud da,
 Öz həddinə qədər yüksəlməyə can atar,
 O öz yüksək nöqtəsinə qədər çalışar,
 Lakin öz yüksəlmə həddini keçə bilməz.
 O da dövr etməyə başlayar.
 Dairələnməyə meyl göstərər.
 Görərsən ki, çadır kimi şəkl alıb,
 Başını yerin üfünə qoymuşdur.
 Köçünə, karvanına baxsan,
 Görərsən ki, meyli dairəyədir.

90 Hər bir bəsit tək-tək zərrənin,
 Meyli öz doğrulduğu mühitədir.
 Yeddi dalğa mühiti olan fələk,
 Nə qədər fırlansa yenə də zirvədədir,
 İstər üfünə olsun, istər zirvədə,
 Hara getsə, [üzü] yüksəkliyə doğrudur.
 Kainat ki onun gəzinti fəzasıdır,
 Onun yüksəkliyi onun sonudur
 Yüksəklik istəyənlər ki zirvə axtarırlar,
 Fələyin zirvəsi haqqında bundan başqa [söz] demirlər.

95 Fələk elmindən düyün açılmaz (hərçənd)
 Hər elmin özündə bir işıqlıq vardır.
 [Əlindəki] şey istər bir arpa, istər qara pul olsun,
 Onda dörd gövhərdən [torpaq, od, su, hava] hər şey var.
 Lakin onun sirrini bilmək olmaz ki,
 Bu toxum su və torpaqda necə cücərmişdir.
 Yer [torpaq] danəni yetişdirsə də,
 Onu hansı şəkllə salmağı necə bilər?
 Fərz edək ki, yer altında cücərirdi,
 Toxumda sünbülün şəkli haradaydı?

100 Tutaq ki, toxumdan sünbül əmələ gəlir.
 Bəs [onu] şəkil qəlibinə kim salır?
 Bizi düşündürən bu pərdədə,
 Nəhayət, şəkli dəyişən bir səbəb var.
 Sənin fikrincə o səbəb nədir?
 Söylə ki, bu söz əzizdir [qiymətlidir].
 O səbəbi görə bilik sahibi
 Bilər ki, səbəbkər yaradandır.
 Ey Nizami, ehtiyatlı ol ki, bu seyrəghda
 Bu dünyanın toruna düşməyəsən.

*Bir gün şadlıq və səadətlə,
 Keyqubad [şahana] sevincindəydim.
 Hilali qaşlarım açılmış,
 Nizami "Divanı" [qarşıma] qoyulmuşdu.
 Bəxt güzgüsü mənimlə üz-üzə.
 Tale saçımı daramaqda (idi)
 Sübh qızıl güldən dəstə bağlayır,
 Nəfəsi ilə günümü uğurlu edirdi.*

5 Könül pərvanəsi çıraq əlində,
 Mən bağın bülbülü, bağ isə sərməst,
 Sözün zirvəsinə bayraq sancmışam,
 Hünər xəzinəsinə qələm vurmuşam.

Qələmin dimdiyi [ucu] ləl deşməkdə,
Dilin turacı nüktə (incə söz) deməkdə.
Könlümdən keçir ki, işləmək zamanıdır,
Tale yoldaşdır, bəxt köməkçim,
Nə vaxta qədər boş qəfəsdə [bekar] oturacağam,
Dünya işlərindən kənarda qalacağam?!
Barınmaq şənliyi quran zamanə.

10 Ətrafını boş-boş gəzənlərdən boşaltdı,
Mədəsi boş olan, tənbəl bir itə,
Bu yolla müftə çörək yetişməz,
Dünyanın sazı ilə [çaldığı hava ilə] oxumalı,
Dünya dünya ilə uyuşanlarındır
Başını o adam havaya qaldıra bilər ki,
Hava kimi onun hamı ilə sazişi tutsun.
Güzgü kimi harada olsa,
Şeyi tərsinə göstərər.

15 Tərslik axtaran hər bir təbiət [insan],
Kac [tərsinə bağlanmış] pərdə [sazda] kimi tərsinə danışan olar,
Ey tale, əgər sən alicənəbsansa,
Məndən bir iş təmənnə et!
Mən belə bir fal açarkən,
[Bəxt] ulduzu da keçməkdə imiş.
Xoşbəxt zəhmət çəkən də elə çəkməlidir ki,
Dövlət verəndə hey dövlət versin,
Bu zaman qasid gəlib çatdı,
Şah həzrətlərinin əmrini gətirdi.

20 Öz gözəl xətti ilə mənə yazılmış
Son dərəcə gözəl on-on beş sətir vardı.

Onun hər bir sözü çiçəkli bağ idi,
Hər kəlməsi "şəbçıraqdan"¹ daha parlaq idi.
[O yazırdı], ey qulluq halqasına məhrəm!
Dünyanın sehrkar şairi Nizami!
Səhərin şirin yuxusundan qalx!
Sözlə başqa bir seyr yarat!
Ecazkar sənətin tərifgahında
Malik olduğun fəşahəti göstər!

25 İstəyirəm ki Məcnun eşqi xatirinə,
Sədəfdəki inci kimi bir söz deyəsən.
Bacarsan, bakirə Leyli kimi,
İki-üç bakirə söz deyəsən,
Oxuyub deyim: bu şəkərə bax!
Başımı tərpadəm ki, başımdakı taca bax!
Mən eşqnamənin üstü
Qələmin ucu ilə bəzəndi.
Bu kəlam bütün əsərlərin şahıdır.
Ona söz sərf etməyə dəyər.

30 Fars və ərəb dili bəzəyi ilə
Bu təzə gəlini bəzəyəsən!
Bilirsən ki, mən söz sərrafıyam,
Təzə beytləri köhnəsindən ayıra bilirəm.
[Madam ki] ondan on vurmaqda, [xalis qızıl] məharətin var,
Onda beş vurmağı [qarışıq qızıl] boşla!
Bir bax gör ki, təfəkkür mücrüsündən
Kimin həmayilinə inci düzürsən!
Türkcəlik bizə vəfalı olmağın sifəti [əlaməti] deyil,
Türküvara deyilmiş söz bizə layiq deyil.

¹ "şəbçıraq – ən parlaq dürr adı – Red

35 O adam ki, yüksək nəşəbdən doğulmuşdur,
Ona yüksək söz lazımdır.
Elə ki şahın halqası qulağıma keçirildi [şahın məni öz
qulu saydığını bildim],
Huşum ürəkdən beynimə vurdu.
Nə həddim var idi ki, əmrədən boyun qaçıram?
Nə gözüm görürdü ki, xəzinəyə yol tapam.
Ömrümün süslüyü, halımın zəifliyindən
Başımı itirib nə edəcəyimi bilmədim.
Məhrəm bir adam yox idi ki, sirrimi deyim,
Bu əhvalatı açıb şərh edim.

40 Oğlum Məhəmməd Nizami
Mənim qəlbimə can kimi əziz olan o,
Bu əmri (məktubu) ürək kimi əlində tutdu,
Kölgə kimi yanımda oturdu.
Mehribanlıqla ayağımı öpüb [dedi]:
Ey asimanda [şöhrəti ilə] təbil döyən!
"Xosrov-Şirin"-i ki yat etdin [yaratdın],
Xalqın könlünü nə qədər şad etdin.
Sən "Leyli və Məcnun"-u da deməlisən [yazmalısən] ki,
Qiyəmətli inci qoşalaşsın!

45 Bu gözəl əsərin deyilməsi [yazılması] yaxşıdır,
Cavan tавusun qoşalaşması yaxşıdır.
Xüsusilə ki, Şirvanşah kimi bir məlik,
Nə Şirvan, hətta İran şəhriyarı [hökmdarı] ki,
Nemət verən, məqam yüksəldəndir,
Baş ucaldan, söz qiymətləndirəndir,
Bu əsəri yazmağı məktubla sənədən istəmişdir,
Əyləş, kitabın bəzəyinə başla!

Dedim: Sənin sözün yerindədir,
Ey aynaüzlü dəmir iradəli (oğul).

50 Ancaq nə edim ki, hava iki rənglidir,
Fikir geniş, sinəm isə dardır.
Əfsanə dəhlizi təng (darısqal) olarsa,
Sözün gedib-gəlməsi ləng olar.
Sözün meydanı geniş olmalıdır ki,
İlham at çapa bilsin!
Bu əhvalat ("Leyli və Məcnun") məşhur olsa da,
Sevinc hissi ondan uzaqdır.
Şərin mayası sevinc və nazdır (suxluqdur)
Şər bu iki amildən möcüzə yaradır.

55 Pərişanlıq, bənd və zəncir (olan yerdə)
Söz çıpaq [quru] və cansızdır olar.
Həddindən artıq bəzək vurmaq da,
Rəvayətin üzünü korlayar
Elə bir mərhələdə ki, yol tapmayırıam,
Aydındır ki, necə nüktə [mənalı söz] deməliyəm..
Nə bağ var, nə şahənə məclis,
Nə rud (saz) var, nə mey, nə murada çatmaq.
Qumun quruluşu, dağın sərtliyində,
Nə qədər qəm-kədərli söz demək olar!

60 Şərdə şənlikdən söz açmalı ki,
Beytlər rəvayət ilə oynasın.
Buna görədir ki, əvvəldən bəri
Heç kəs bu kədərli [mövzunun] ətrafına dolanmamışdır.
Şair, onu nəzmə çəkməkdən qaçmış,
(Ona görə də) nəhayət, dastan deyilməmiş qalmış.

İndi ki, dünya şahı tələb edir ki,
Bu kitabı mənim adımla bağla.
Bütün imkanların yoxluğu ilə
Əsərin ləfəfatini o yerə çatdırım ki,

65 Şah həzrətləri onu oxuyarkən,
Yoluna saf gövhər səpsin,
Oxucusu kədərlənsə də belə,
Ölü (ruhsuz) deyilsə, aşiq olsun!
Yenə o xəlifəzadə xələfim (oğlum) ki,
Bu xəzinənin qapısı onun üçün açılmamışdır,
İlkin pöhrələnməyimin tək lələsi,
Son səhər nəsiminin tək lələsi.
Dedi: – Ey [əsəri] mənə həmdaş (bərabər) olan
Yəni ləğəbcə [sən yaratdığın üçün] mənə qardaş sayılan,

70 Belə gözəl dastanı deyərkən,
Nəzm [şəriyyət] təfəkkürünü zəiflətmə;
Eşqin əli ilə harada ki süfrə açılmışdır,
Bu rəvayətdən ona duz səpilmişdir.
Tam bütöv duzu varsa da,
Süfrədə xam [çiy] kabab da vardır.
Sənin əlinlə səpilsə (duz)
Sənin istədiyin kimi bişər [kabab].
Belə gözəl, belə qəşəng üzlü,
Həm də bu qədər sadə (bəzəksiz) üzlü?

75 Kimsə lazımınca ona inci səpməmiş,
Ona görə də belə bəzəksiz qalmışdır.
O candır, birisi can yandırmasa,
Bəzək köynəyini geyə bilməz.

Cana canla bəzək vurmaq olar,
Heç kəs əziz canını atmaz.
Dünya əhlinə can bağışlayan sənin nəfəsidir.
Bu əziz can da sənə məhrəmdir [doğmadır].
Səndən söz demək, əmək,
Məndən dua, bəxtdən kömək!

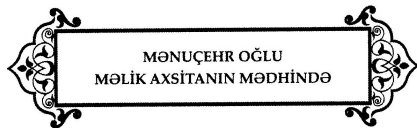
80 Elə ki ciyərparamın ürək verdiyini eşitdim,
Ürəyimi oda yaxdım, ciyərimi paraladım.
Gövhər axtarmağa başladım,
Kan [mədən] qazıdım, kimya açdım.
Təbim qısa yol tələb etdi.
Çünkü yolun uzaqlığından qorxurdum.
Bundan qısa, [yaxın] yol yox idi,
Bundan oynaq bəhanə meydanı yox idi.
Bu bəhr yüngül, lakin axıcıdır.
Balığı ölü deyil, diridir.

85 Bu şirinlikdə çox söz deyərlər,
[Lakin onlarda] bu tərəvət olmaz.
Heç bir üzücü könül dənizindən
Belə qiymətli gövhər çıxara bilməz.
Onun hər beyti inci sapı kimi,
Eybədən xali, hünərlə doludur.
Bu nadir incini axtararkən,
Ayağım tük qədər belə sürüşmədi.
Mən deyirdim [soruşurdum], könül cavab verirdi.
Qazıyırdım bulaq su verirdi.

90 Ağıldan topladığım bütün qazancı,
Onu bəzəmək üçün sərf etdim.

Bu dörd min beyt, bir az da çox,
 Dörd aydan az müddətdə deyildi.
 Əgər başqa, işlər olmasaydı,
 On dörd gecədə tamamlayardım.
 Bu azad gəlini [əsəri] görürkən,
 "Əhsən" deyənə "afərin" olsun!
 [Bu əsər] ən gözəl halda "sa", "fa", "dal" ili, rəcəbin sonuncu günü tamamlandı.

95 Bitməsinin açıq tarixi isə,
 Beş yüz həştad dördüncü il idi.

*Onu zərif nixışla bəzədim.
 Və bu gərdəyə saldım ki,
 Şahın mübarək nəzərindən başqa,
 Heç kəs ona yol tapa bilməsin!
 Padişahlıq taxtının sahibi,
 Ağılıq və qaralığın [gecə-gündüzün] ağası,
 Tacidarlar ordusunun sərkərdəsi,
 Bütün şəhriyarların başçısı,
 Dünya xaqanı, əzəmətli məlik [şah],
 Aləm məliklərinin mütləq məlik (hakimi)
 Cəlal və təmkin mülkünün sahibi,
 Yəni ki, dövlət və dinin cəlahı.*

5 Məliklərin tacı – Əbül müzəffər (zəfər atası)
 Yeddi ölkənin layəqətli hökmdarı,
 Günəş kölgəli Şirvanşah,
 Keyqubad məqamı Keyxosrov!
 Söz [mülkünün] şahı Axsitan ki, onun adı,
 Elə bir möhürdür ki; (mehr) günəş ona qul olmuşdur.
 Çətri [örtünməyi] tərk etmiş sultan,
 Açıq-aşkardır, gizlənmiş xəlifə deyildir.
 Bəhram əsilli, Müştəri simalidir,
 Məlik Mənucehr sədəfinin incisidir.

10 Bu tayfənin ilkin dövrə qədər
 Şahlığı nəsilədən-nəslə silsilələnmişdir,
 Bir-birinin ardınca davam edən nəslə,
 Nə qədər insan var, şah ardınca şah olacaq,
 Cahan mülkündə uzun zamanlar
 Qələmi qısa, qılıncı uzun olsun!
 Əldən-ələ keçməyən ölkənin taxtında aylaşan,
 Ağıl kimi qüsursuz fərman verən [hökmdar].
 Yeddi hərhlənən çərxə [fələyə] boyun əyməyən.
 Yaxşı insanlar duasının mehrabı [məbədi],

15 Doqquz köyün ruzi verəni
 Afaqın [dünyanın] sərdarı və taxt sahibi,
 Mənalər çəsməsinin feyz paylayanı.
 Asiman rəmzlərinin bilicisi.
 On iki elmin sirləri
 Onun əlində möhür mumu kimi yumşaqdır.
 Bu yeddi qəvarə, altı barmaq,
 Bir göz, dörd əl, doqquz arxa [kürək],
 Çəmbərindən baş çəkməsinlər – deyə,
 Halqa kimi başı çəmbərdə qalmışdır.

20 Adı – şirinsulu dəryadır,
“Həyat suyu” xüsusiyyətini) ondan borc almışdır.
Mədən (xəzinə) onun əlindən boşalmışdır.
Dəniz kərəmindən sərabə dönmüşdür,
Bir yandan zəfəri ilə dünyanı tutur,
O yandan kərəmi ilə dünyanı barındırır.
Rəvan [ışıləyən] polad qılıncı ilə alar.
Qamçı tutan əli ilə bağışlayar.
Bəxtinin burnundan kövsər damar,
Açıq damağından alov püskürər.

25 Cahan ölkələrinin günəşidir.
Bəzm və rəzmin yaraşığı ondadır.
Mərrix [Mars] qılıncı, Zöhrə [Venera] camla,
Sağında və solunda dayanmışdır.
Zöhrə ona camla xidmət edir.
Mərrix onun silah tutanıdır.
Qılıncından ləl dağı yüksəlir,
Camından isə dağı kimi ləl tökülür.
Əgər o iki qanıçan lələ baxsan,
Qan və şərabdır, hər ikisində ləl xüsusiyyəti vardır.

30 Lütfü saqının şərab payladığı səhər vaxtı kimi,
Elə lütfüdür ki, (qoy) əbədi olsun!
Düşməni məhv edən zərbəsi,
Elə zərbədir ki, yaman gözədən iraq olsun!
Lütfü, səhər nəsimi kimi çapar [əsər],
Hər yerə ki çatar, ruhu oxşayar,
Zərbəsi isə şimşək kimi öldürücüdür,
Kimə dəysə, dərhal yandırar.
Lütfü səhər nəsimindən artıq həyat vericidir.
Qəzəbi hicran gecəsindən artıq canalandır,

35 Əgər şəhlik sancağı (bayrağının nizəsi) hərəkətə gəlsə,
Polad qayanı belə dəşər,
Bayrağının saçaqları titrəsə,
Yerin qovğası (zəlzələ) bir arpayə dəyməz.
Ruzigarın dolanışında çoxdandır ki,
Od üstə, su altıdadır.
Elə ki, o, ala atna şəvar oldu,
Su mühiti vurub odu keçdi (üstələdi),
Qeysər (Rum hökmdarı) onun qapısında yedək tutanı
Fəxfur [Çin xaqanı] o qapının gədasıdır.

40 Günəş o açıq üzlülüüyü ilə (parlaqlığı ilə)
Onun, [Axsitanın] məclisindən qopan bir qığılcımdır.
Adı Münir [nur çiləyən] olan bədr [bütöv ay],
Atının çulunu gəzdirməyə belə layiq deyildir.
Deyirlər ki, Arəşin oxu,
Nizə vuran Ad qəbiləsinin – nizəsi kimi idi.
Lakin o ox, bu dünya fəatehinin kamanının yanında
Düşüb, oxdanda qalardı.
Deyirlər ki, şəxsən Pərvizin [Xosrov Pərvizin]
Könüləyatan şəsti, qədd-qaməti vardı,

45 Əgər Pərviz [şahın] atının dırnağının tozu ilə vuruşsa,
Pərviz bir zərbə ilə yıxılar.
Onun kəsər qılıncı, hər kəsə ki çatmış [dəymiş],
Əcəl qaçmaq yolunu ona bağlamışdır.
Hər zirehə ki nizəsi ilə vurmuş.
O zirehdən bir halqa belə [salamat] qalmamışdır.
Zubini kiçik bir zərbə ilə
İki dünya əhlini tən yarı bölmüşdür.
Mehribanlıqda günəş kimi zahirdədir,
Ədavətdə zamanə kimi qəhredicidir.

50 Sübh kimi mehribanlıqda misilsizdir,
Qəzəbi ilə günəş kimi şiri əsir edəndir.
Adının altı hərfi ilə,
Zəmanənin (dünyanın) belı dövrəsinə altı cəhəti kəmərlə bağladı
Adının hərflərinin altı vurmağı ilə.
Nərdə "nədəb" tamamlandı.
Onun düşmənləri ağcaqanad tək cüşə gəlsə (pöhrələnsə) belə,
Onun qəzəb küleyi [tufanı] qarşısında dayana bilməz.
Günəşin səfər dəstəsi qalxıb yollanarsa,
Kölgə özü pusquya çəkilsin.

55 O yerə ki atının dırnağı dəyər,
Aslan yer səhnəsindən itər.
Oxu ölüm baratı (Əmri) göndərəndə,
Heç kəs həyat naməsi oxumaz.
Şimşək kimi parlaq xəncərini çəksə,
Daşın bağrından ləl qanı çıxarar,
İki ağızlı qılıncını siyirsə,
Düşmənlərin başını on-on vurub tökər.
Düşmən Fərsiyyə (Əfrasiyyə, yağış köpüyü) olsa belə,
Təkcə sənin zərbinə günəş kimidir.

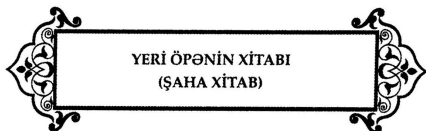
60 Qoşun meydana girmədən,
O, [Axsitan] düşməni məğlub edərlər.
Qoşun gəlib ona çatanda,
Düşmən ordusundan kimsəni görməz.
Xidmətində yüz Rüstəm olsa da,
Onun (şahın) ordu basması bu hesabladır,
O, şahənə məclis quranda
[Sənsən ki] ilk bahar bulududur,
Nə qədər gözüne dəyən şey olsa,
Hamısını bağışlayar, gözü dəlinca qalmaz.

65 Onun bir gündə xərcəliyini
Dövrən, [zaman] illərlə hesablaya bilməz.
Gövhəri çanaq-çanaq bağışlayar,
Qullarının miqdarı dəstə-dəstədir.
Cəmsidin özünə bağışlaya bilmədiyi camdan
Elə gün olmaz ki, yüzünü bağışlamasın.
Dünyada elə bir şıq geyinmiş vücut yoxdur ki,
Onun [şahın] xələtindən onda nişanə olmasın.
Səxavəti qarşısında mişk qır kimidir [mişk qır kimi parlayardı],
Nə çinli, hətta Çin belə [onun müqabilində] həqirdir (yoxsuldur)

70 Bir nüzə ilə bir qalanı tutar,
Bir qəsidə üçün bir ölkə bağışlayar.
O, bir coşması ilə o qədər bəxşiş verər ki,
Dəniz onu ağuşuna ala bilməz.
Onun çox geniş qəlbində qızıl,
Sanki qızıl deyil, çinql qalağıdır.
Hər şah xəzinə yığar.
[Əsil] şah odur ki, xəzinə paylasın.
Mülçəyə o qədər səxavət göstərir ki,
Məhmudun filindən də böyük edir.

75 Onun fil cüssəli taxtının sayəsində
Fillər onun fil ayaqlarını çəkmirlər (çəkə bilməzlər)
O, Fərat nəhridir, lakin
O, axan dənizdir, Fərat isə sakin,
O gün ki qəbul günü olur,
Ən böyük novruz [bayram] olur.
Görmədən xələtdən, bəxtdən deyirəm,
Taxt üzərində necə əzəmətli görünəcəyindən (danışırım)
Dağ arxasından boylanən bədr aydırımı,
Dövrəsində çoxlu ulduz səf çəkmişdir.

80 Ya nurlu günəş çeşməsidir ki,
 Gülşənin şənlik məclisinə gəlmişdir.
 Və ya ilahi rəhmət şüasıdır ki,
 Sübhün sökdüyü yerə enmişdir.
 Elə bir nuru görən hər gözdən
 Bəd göz ondan uzaq olar!
 İlahi, mənim ki adım Uveysdir,
 Tam mənada [varlığım] Məhəmmədin eşqindəyəm.
 Məhəmməd camallı o şahdan
 Mənə o şeyi çatdır ki, xəyalındayam.

Ey can aləmi və aləmin canı!
Ey insanlığı və insanı xoşal edən!
Sənin tacın günəşin tacından ucadır!
Sənin taxtın Cəmədin taxtından üstündür!
Dünyanın abadlığı səninlə tamamlanmaqdadır
Xalqın azadlığı sənə qul olmasındadır.
Bütün ölkələrin ağası [sahibi] olmuşsan.
Sənin ixtiyarın "sihə zalik"lə [bunu düzgün bilirəm]
təsdiq olunmuş.

5 Həm dünya mülkü səninlə hörmətlənmiş,
 Həm dünyanın hökmü sənə məxsusdur.
 Həm sənin xütbən islam zinatıdır.

Həm sənin sikkən ehram xəlifəsidir.
 Əgər sənin xütbəni torpağa püfləsələr [oxusalar],
 Ondan [torpaqdan] çör-çöp yerinə qızıl göyərər.
 Sənin sikkəni daşa vursalar,
 Heç kəs gümüşə, qızıla əl vurmaz [məhəl qoymaz].
 Sənin böyüklüyünə görə dövlət [bəxt]
 Qəbul rəisi vəzifəsinə razı olmuşdur.

10 Sənə axur ağası olmaq fələyin işidir,
 Odur ki, saman və arpanı anbara vurur.
 Arpa-samandan onda olan nişanə:
 Arpa-xuşə, saman isə kəhkəşandır.
 Sən havadan lətif xasiyyəti,
 Səbə yelindən də əbir [xoş] ətri aldın.
 Sənin həyat çeşməsi olan səxavətin
 Ümmiətin [dörd təbiət ünsürünün] əsil ruzi verənidir.
 Baharın saf paludəsi
 İtaətkarlıqdan sənin ayağın [altının] torpağıdır.

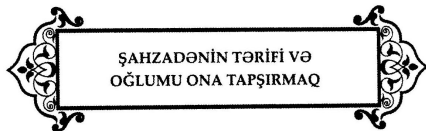
15 Qafdan – Qafa [bütün dünyada] hər yerdə ki ürək var,
 Sənə qul olmasından dəm vurur.
 Zəfər əli kimi papaq [tac] bağışlayansan,
 Allahın fəzli [mərhəməti] kimi günah bağışlayansan.
 Mülk [ölkə] sənin sayəndə yaşayır,
 Ölkənin önündə və arxasında sənin nəzərin var.
 İrəli getsən, yolun çıraqsan,
 Arxada qalsan, dünyanın pənahısan.
 İrəlini görən məşəl kimi ürəyimizdənsən,
 Arxadan gələn sübh kimi işıqlı və doğrucusən.

20 Sənin işgüzar divanının [hakimiyyət dəsgahın] var.
Dünyanın işinin hökmü səndədir.
Bu işdə rəis [başçı] olanlar,
Sənin astanana “qulunuq” (sözünü) – yazarlar.
Ağlın müstövfişi [xəzinədarı], fikrin sirdaşı
Sənin ölkədə iş buyurandır.
Murad nişanəsi olan dövlət,
Sənin barəndə yaxşı etiqad sahibidir.
Düşməni qaçıran zəfər,
Sənin bəxtinin sayəsində əldə edilir.

25 Göz işığı olan bayrağın sanki
Bəxt və zəfərdən yaranmışdır.
Döyüşmək hökmü ilə hər kəsə üz-üzə durub
Min mərdlik kəməri bağlayanda,
Üstünü qana batırmadan
Başını [vurub] ələyinə salarsan,
Hər kimə [mərhəmətlə] baxsan
Xoşbəxtlik taxtına oturdarsan,
Taleyini qələbə ilə yazarsan.
Vilayətini abad edərsən.

30 Sənin Nizamiyə nəzər salmadığın
Səadət gətirib, adını yüksəltdi.
O da sənin sarayının keşikçisidir.
Sənin sayəndə mübarək üzlüdür [gülər üzlüdür]
O quşun ki adı humaydır [ona görədir ki],
Tam xoşbəxtliyi vardır.
Mayası sənin məhəbbətin olan bu quşun
Təəccüblü deyil ki, sayəsi səadətlidir,
Səhər çağının quşu olan hər bir quşun
Dilinin əzbəri şahın duasıdır.

35 Yüksəliş və qədirdə adı var.
Fəth və zəfərdə məqamı vardır.
Cəlalın yüksəliş və qədr ilə olsun!
Taxtın, məqamın fəth və zəfərlə olsun!
Aləm hər il səninlə [sayəndə] şad olsun!
Heç vaxt dünya sənsiz olmasın!
Tale sənə müti və yar olsun!
Uğur işində yoldaşın olsun!
Şahın və şahzadənin səadəti ilə
Bütün dostlarının gözü aydın olsun!

*Sübh çağının qırmızı gövhəri,
Qaralıqdan ağılıq göstərdi,
Mənim mədəni açıq gövhərim,
Mənim arxam, mənim belimdən gələn [oğlum],
Xəzinə (yer) üzərimə gövhər (göz yaşı) səpdi,
Şah mədəninin gövhərindən (şahzadədən) söz açdı.
[Dedi ki,] əhd peymanla mən kimsəsizi,
O sahibin [şahzadənin] pənahına (himayəsinə) ver!*

5 Məni bu gün onun himayəsinə tapşır ki,
O, yeni qələm, mən yeni öyrənənəm.
Elə ki kərəmi kamala çatır,
Sənin nəsihətini xatırlayır.

O yüksək sayəli taxta əyləşən,
Kiçik olsa da, ağırca böyükdür,
Ölkənin asimanının sayyarəsidir,
Şahın cismi, ölkənin canıdır.
O, yeddi məclisin, doqquz beşliyin Yusifi,
Həm zamanın valisi, həm də vəliəhddir,

10 Yeni məclis, yeni şənlik, yeni məhəbbət,
Axsitan şahın oğlu Mənuçəhr.
Başucalıqda iki dünyanın fəxri,
Huş [ağıl] sahibi olmaqda şahların məğzi,
Yeddi ölkədən xərac alan,
Dörd gövhərin düyününü açan
Böyüklərin gözünün nuru,
Tacidarlar namazının mehrabı.
Təxtin bəzəyi, tacın fəxridir,
Səadət onun üzünə möhtacdır.

15 Ey şahzadə, sənin tərəfindən,
Məlik Axsitanın gözü nurlanmış
Səhər çağının iki rəng [ala] alması kimi,
Şahlıqda iki ölkənin calağışan
Xosrovluq üçün əkilmiş bir toxum,
Keyqubad nütfəsindən qalmış (toxum) – san
Sənin sayəndə Şirvanın cəlalı artmış,
Sənin sayəndə Xuzanın ədaləti hər yərə yayılmışdır,
Yeddi pərgarın [fələyin] xəttinin mərkəzində.
Tək nöqtə sənsən ki, işdə oturmuşsan.

20 Allah səni öz pənahında saxlasın!
Səni yaman gözdən hifz etsin!

Allaha ümid bağlayıram ki,
Fərasət və huşyarlığın sayəsində,
[Allah] öz inayəti [köməyi] ilə səni o yerə çatdırsın,
Ki, hər cür mühüm işə hazır olasan.
Həm şahlar naməsini oxuyasan,
Həm də müdrik adamların dediklərini biləsən,
Bu mücrudə olan gizli xəzinəni,
Bürəddə olan iki həftəlik ay kimi görəsən.

25 Biləsən ki, belə bir hiclə gəlinini,
Heç bir zamanə yaratmamış.
Atasına nəzər salmasan da, Qardaşının qayğısına qalasan
Ona tam nəvaziş ilə,
Adına həmişəlik bir maddi rüsum salasan.
Ki, heç kəsə ehtiyacı olmasın.
(Xəcalətdən) başı aşağı və gözü [bir şeyin] dalınca olmasın!
Bunu söylədim, mətləb bitdi,
Tale sənə, dövlət şaha yar olsun!

30 Bu nurdan onun [şahın] gözü aydın olsun.
Bu sərv [şahzadə] o cəməndən uzaqlaşmasın!
Sənin üzün şahın arxasına bağlanmış, [ona arxasan, onun
dalınca sən gəlirsən],
[Odur ki] düşmənlərin beli və ürəyi qırılmışdır.
Səninlə şah əbədi yaşayacaqdır.
Necə ki Xizir həyat suyu ilə yaşayır.
Yüksək görünən səma cisimləri,
Bu iki vücudun [sayəsində] parlasınlar.

BU ƏSƏRİN NƏZMİ VƏ PAXILLARIN
QƏSDİ HAQQINDA

*Coş, ey könül, coşmaq çağıdır,
Dünya söz deyənı niyə susmuşdur?!
Bu gün söz meydanı mənimdir,
Bundan daha yaxşı söz [əsr] bu gün harada var?
Mən əl zəhmətimin bəhrəsini yeyirəm,
Varlı [cah-cəllalı] olsam da, öz xəzinəm sayəsindəyəm,
Şəhər çağının bu seyrini ki yaradırəm,
"Haft səb" [yeddi-yeddi] məcmuəsini oxuyuram.*

5 Sehr ki, bu cür halaldır,
İnkər edilməsi qeyri-mümkün olar.
Söz şəhri yaratmaqda elə kamiləm ki,
Adımı qeyb güzgüsü qoymuşlar.
Fəşahətdə dilimin qılıncında,
Məsihi [İsa] möcüzünün qüdrəti var
Nəzminin elə təsiri var ki,
Kar (Lal) cəzrə (cismə) dil açdırar
Sözüm hərarətindən elə alovlanır ki,
Ona barmaq vursan, yanar.

10 Şer mənim arxımdan su içir,
O, [şer] mənim zamanəmdə şöhrət tapmışdır.
Bu duzsuzlar [şairlər] ki çörək yeyirlər,
Mənim sayəmdə dünyanı (basıb) yeyirlər,
Ov yıxmaq aslan işidir,

Tülkü isə qarnını aslanın şikarından doyurur,
Mənim bir ağzım və boğazımla yeməyimdənsə,
Yaxşıdır ki, xalq məndən yesin.
Paxıl bu məsləhəti qəbul etmək əvəzinə,
Məndən, səndən iraq, saqqız çeynəməkdədir
[qeybət qırmaqdadır].

15 Qarşımda kölgə kimi alçalıb,
Məni yamsılamağı əlində tutubdur.
Əgər qəzəl deməyi peşə etsəm,
O dəcalbəzliyi [pis əməl] qarşıya çıxarır.
Əgər gözəl qəsidələr yaratsam,
O mənasız qəlizələr [puç söz] ortaya qoyur.
Elə ki nəzm ilə rəvayət yazır,
Rəvayət demirəm, (özü) rəvayət, adlandırır.
Mən yaxşı bir qəlibdə sikkə vururam.
O da vurur, lakin qəlp (sikkə) vurur.

20 Meymun da insanlar edəni təkrar edər,
Bulanıq suda da ulduz görünər, (lakin),
O nur hansı bədənə [vücud] saçsa,
Öz kölgəsindən bezikər [zəhləsi gedər].
Kişiyə [insana] öz kölgəsi nöqsan tutursa,
Lağa qoymaqda ifrata varır.
Lağa qoyur, həyası yoxdur [utanmır].
Gözü yoxdursa, həyası haradan olsun?
Peyğəmbərin ki kölgəsi yox idi,
[O da] bu izləyənlərdən azad deyildi.

25 Mühit dəryası ki pakdır.
İtin ağzının çirkindən nə qorxusu var?!

Hərçənd sarı qulaqların [biqeyrətlərin] gözündən,
Qaynayan qanımdan üzüm qızarsa da,
Dəniz kimi sahilimi yuyuram.
Lakin bu acı üzlülüyümdən [acığımdan] deyil,
Zərbədən çıraq kimi tez sıçrayıram,
Şam kimi gülüşdən sustalıram.
Ayna kimi, dəmirdən deyiləmsə,
Daş ürəklilərlə niyə [bir yerdə] oturum?!

30 Mənim kan [mədən] qazımağım
[çətin yolla söz incisi tapmağım] baxma, mən kişiyəm.
Dərdimdən (paxılıqdan) düşmənlərimin can verməsinə bax!
Sənətimi inkar edəndə sağlamaq [əsəri] yoxdur,
Çərşənbə gecəsinin dəlisindən başqa bir şey deyil.
Muzd əvəzinə qapımın oğrusu olmuşdur,
O, pisliliyəm danışır, bu nədir, oğrunun səsidirmi?
O yurddə ki, oğru axtarılır, oğrular,
Küçəyə qaçıb “oğru, oğru” bağırarlar.
Məndən oğurladıqları [onlara] halal olsun!
Pisliliyəm danışdıqları vəbal olsun!

35 Hünəri görür – hünər bilmir, tanımır,
Pislik edir, bunu da qanmır.
Əgər gözü var, gözsüz qalsın!
Əgər kor olmuşsa, daha da kor olsun!
O oğurlayır, mən utandığımdan ariyirəm,
Oğru tilifdir (sırtıqdır) onda nə həya?!Yox, yox! O ki dilənçiliyə razı olmuşdur,
De ki, dur, gəl, qapı açıqdır.
O ki bir payın möhtacdır,
Mən [onun yerinə] olsaydım, çarə nə idi.

40 İki dünyanın xəzinəsi əlimdədir.
Bir müflisin oğurluğunu niyə görüm? (irad tutum)?
Əli aşağılara sadəgə vermək mənə vacibdir,
İstəyir oğurlasın, istəyir alsın.
Mirvarid dənizi, cavahirat mədəniyəm.
Lağım vuranlardan niyə inciyim?!Xəzinəni qıfılda saxlamaq olar,
Gözəlliyi üzərliklə hifz etmək olar.
Anam mənə üzərlik tüstüsü verdi,
Məni İsfəndiyar zirehi [tilsimi] ilə doğdu.

45 Əgər Nizaminin xəttinə (yazılışına) qədəm qoysan
(diqqət yetirsən),
Min bir adın sayını görərsən.
İlyasın lamından əlifbi bir də “b” çıxsan
Adı doxsan doqquzlanar.
Beləliklə, mənim min bir hasarım vardır.
Yüzdən bir əksik silahım vardır.
Odur ki, həm əziyyət çəkməkdən azadam,
Həm də xəzinəmin oğurlanmasından asudəyəm.
Bir xəzinənin ki belə hasarı var,
Lağımçının onda nə işi ola bilər

50 Lakin [bir qayda var ki] ilansız xəzinə olmaz.
Harada tor xurma varsa, orada da tikan var.
Dünyanı [şöhrəti] tutan hər igidin,
Yoldaşlarından onu bədnam edəni də olmuşdur.
Ayla rəqabət edən Yusif,
Qardaşlarının paxılığından yaxa qurtara bilmədi.
Nəfəsi ilə möcüzə göstərən İsa,
Hər yetən yəhudinin cəfasını çəkirdi.

Məhəmməd ki, ərəblərin başçısı idi
[O da] Əbuləhəbin tikanından təngə gəlmişdi

55 Dünya çoxdandır ki, belədir,
Arı tikanının acısı olmayan yerdə şirin bal yoxdur.

BU ŞİKAYƏT ÜÇÜN ÜZR
İSTƏMƏK BARƏDƏ

*Mən, mən olalı güc işlətməklə
Bir qarışqanın qıcını incitmədim.
Heç kəsin saf suyunda mirvarımı yumadım,
Heç kəsin işinin korlanmasını istəmədim.
Mən hərifin [rəqibimin] xasiyyətinə olmadığımndan,
Bir itin haqqında belə pis danışmaram.
Mənə aslanlıq verən itin pis işi qarşısında
"Onda eyib yoxdur" [deyəram] – O, mənə cəsarət vermişdir.*

5 Bilirəm ki, qəzəbi boğmaq yaxşıdır.
Bu dediklərimi deməsəydim, daha yaxşıydı.
Lakin iş bilənin hesabına görə,
Dilsizlik (susmaq) biqeyrətlidir.
Ariflər şəhəridən olan,
Bilər ki, bizim matahımız haradandır.
Mənim pisliyimə əl qatanın
Düşməni mən deyiləm, məndən başqası da var.
Ey könül, sus, kəskin (sərt) danışma!
Gülər üzlə ciyərinin (qanını) ye!

10 Gül kimi solmaq təbini döy!
Səni öldürənin əlini öp! [Pisliyə yaxşıqla cavab ver!]
Meydanı öz qanunla boya [dərdi öz canına sal!]
Başın olmasa papağını qabağa ver!
Əzab çək, [heç kəsi] incitmə!
Xalqın inciməsindənsə, sənin inciməyin yaxşıdır.

ÖZ OĞLUNA NƏSİHƏT
HAQQINDA BUYURUR

*Ey on dörd yaşlı közüümün işığı!
İki dünya elmələrində tam yetkin,
O gün ki yeddi yaşındaydın,
Çəməndəki gül kimi idin.
İndi ki on dördünə çatmısın,
Sərv kimi yüksəkliyə baş qaldırmısan,
Qafil oturma, oynamaq vaxtı deyil,
Hünər, başıucalıq vaxtıdır.*

5 Bilik ardınca get, böyüklük öyrən ki,
Gündən-günə sənə yaxşı [nəzərlə] baxsınlar.
Ad və nəşə [mənsə] kiçik yaşlı üçündür,
Böyük ağacın nəslı axtarılmaz.
O yerdə ki böyük olmağın lazımdır,
Mənim oğlum olmağının sənə faydası yoxdur.
Aslan kimi özün ordu qıran ol!
Öz xislətinin övladı ol!
Səadət istəyirsənsə səbəbini mühafizə et!
Allahın xalqı ilə ədəblə rəyəət et!

10 Əfsanə uydurduğun yerdə,
Allahın qorxusunu unutma!
Halına, bacarığına görə o peşəni seç ki,
Gördüyün işdən xəcalət çəkməyəsən,
Ey oğul, əgər bu nəsihətə ürəkdən razı olsan,
Atanın nəsihətindən fayda görərsən.
Hərçənd ki böyüklük arzusunda olduğunu görürəm,
Söz demək [şairlik] meylini görürəm.
Şərə, onun sənətinə aludə olma!
Çünki onun ən yaxşısı, ən çox yalan olanıdır.

15 Bu sənətdən şöhrət axtarma,
Çünki o, Nizami ilə sona çatmışdır.
Nəzmin məqamı yüksək olsa da,
O elmi öyrən ki, faydası vardır
Bu məntiq xəttinin cədvəlində,
Öz mövqeyini bilməyə çalış!
Öz-özünü təhlil etməyi öyrən!
Bu, təxəyyülü parıldadan mərifətdir, (istedadıdır)
Peyğəmbər demişdir ki, elmlərin elmi,
Bədənlər elmi [təbiblik] və dinlər elmidir,

20 İki elmin göbəyində xoş ətir [mişk] var,
Hər ikisi ya fəqih – ruhani alim ya təbibdir,
Yaxşı əməl göstərən fəqih ol!
Hiylə öyrədən fəqih olma!
İsa nəfəsli təbib ol!
Adam öldürən təbib olma!
Hər ikisi [fəqih və təbib] olsan, yüksəlersən!
Hamının yanında qiymətli olarsan!
Əsrin iki tərəfli sahibi olarsan,
İki aləmin alimi olarsan.

25 Çalış, hansı vərəqi [elmi] oxuyursansa,
O biliyə kamil yiyələnəsən.
Əla palan tikmək,
Pis papaq tikməkdən daha yaxşıdır.
Məndən deməkdir, səndən əməl etmək,
Bekar oturmaq olmaz.
Söz, zərifliyi etibarı ilə su kimi olsa da,
Onu az söyləmək daha məsləhətdir,
Sudan bütün zülali [maddələri] əmələ gəlsə də,
[Onu] çox içməkdən məlal [zərər] törəyir.

30 Az danış, dürr kimi seçmə danış ki,
Sənin az sözün dünyanı doldursun.
Dürr kimi [az] sözlə öyünmək olar,
O kərpicdir ki, çox kəsmək olar,
Pak əsildən olan mirvari,
Suya, torpağa bəzək bəxş edər.
Nə qədər ki bütövdür, xəzinə sərvətidir.
Döyüldükdə isə can dərmanıdır,
Ruhu oxşayan (Damağı çağ edən) bir dəstə gül,
Yüz taya otdan daha yaxşıdır.

35 Qarşıda yüz ulduz olsa da,
Bir günəşin əzəməti onlardan artıqdır.
Bütün ulduzlar parıldasa da,
İşıqlandırmaq günəşdədir.

ÖZ HALININ NECƏLİYİ VƏ KEÇƏNLƏRİ
XATIRLAMAQ BARƏDƏ

*Mey istəram, saqi haradadır ki,
Mey piyaləsini əlimə versin.
Mənim göz yaşım kimi duru olan o meyi ki,
Aşıqlar məzhəbində halaldır.
Meyə o ümidlə əl atıram ki,
Bəlkə bu sıxılan könlümü açsın,
Yolumun üstündə bir aslan oturmuşdur,
Aslandan yol azdırmaq istəyirəm.*

5 Bundan əvvəl [keçmişdə] kefin nə olduğunu sındım,
İndi o vaxtkı adam deyiləm,
Bu da [indiki vəziyyətim] əlimdən çıxsın,
Hazırda olduğumdan daha yazıq olaram.
Saqi, o ləl [qırmızı] şərabı mənə gətir ki,
Söz oduma nal saldı [demək yazmaq məni tələsdirir].
O meyi [kətir] ki, işin düyününü açandır,
Ruh kimi ruhumla uyuşandır,
Atam Yusif Zəki Müəyyəd oğlu
Babamın ənənəsi ilə (dünyadan) köçdüsə,

10 Dövrən [zəmanə] ilə bəhsə necə girişim?
[Bu] cövr deyil, dövrüdür, necə coşum?
Adəmdən indiyə qədər kimin atası qalmışdır ki,
(Mən də) atamın qanını aləmdən istəyirəm?
[Bütün] ataların getdiyini [öldüyünü] görüb,

Atalıq damarını [məhəbbətini] ürəkdən kəsdim.
O şəhdin tikanından [acısından] nə yetərsə,
Vacib (qaçılmaz) olduğundan ağrımı unuduram.
Saqi, oturma mənə o meydən gətir ki,
Soyumuş qapı tərlədər, (ruhlandırar, qızıqdırar).

15 O meyi ki ləl ondan içsə,
Nitqi inci kimi cusa gələr,
Əgər mənim kürd rəisəsi anam,
Ana kimi qarşımda öldüsə,
Yalvararaq, kimi imdada çağırım ki,
Onu [anamı] fəryadla mənim yanıma gətirsin?!
Qəm təsəvvür edilə biləcəyindən artıqdır,
Burulqan [boğulan] kişinin boyundan dəridir.
Bu dərdin kasası o qədər böyükdür ki,
Onu min nəfəsə belə içib qurtarmaq olmaz.

20 Həddi-hüdudu olmayan bu qəmin, kədərin
Çarəsi – unutqanlıq dərmanıdır.
Saqi, yük atımın ayağı vardır,
Mey ver ki, qarşıda köçmək yolu vardır.
O meyi ki, başa şur saldıqda,
Ayaqdan min baş çıxarır.
Xacə Ömər ki, mənim dayım idi,
Onun ölməsi mənim bədbəxtliyimdi.
Bu tikənin [itkinin] acılığundan
Naləm boğazımın yolunda boğuldu.

25 Bu mavi zəncirdən [fələkdən] qorxuram ki,
Mən fəğan etdikdə, o, boğazıma sarınsın,
Saqi, meyxanənin küpündən

Qarşıma nar dənəsi kimi şərab gətir.
O meydən ki, bəxşiş dəryası olmuşdur.
Behişt şirəsinin [pak şərabın] bacasıdır.
Nə vaxtadək əhl adamdan dəm vuracaqsan, əhli-dəm hanı?
Yol yoldaşı haradadır, həmqədəm hanı?
Şəhd ilə şadlanan bal arısı,
O şəhdi həmdəmlik (yoldaşlıq) sayəsində hazırdır.

30 İpək papaqlı barama qurdu
Həmdəmlərin köməyi ilə [buna nail olur].
Yoldaşlarının sevinci xatirinə
Qarışqa özündən ağır olan [yükü] çəkir.
Kiminlə bu yolda həmavazsan,
Onun pərdəsində də [ahəngi ilə] oxu!
Bu təng tərənənin pərdəsində,
Ahəng bilməsən, xaric (səhv) çalarsan.
Çində hamı ipək toxumur,
Gah palaz, gah da həsir toxuyurlar,

35 Hər şeydə [işdə] uyuşmaq (ortalıq) köməyə çatır,
Onun sonu sazişlə bitər,
Nəğmə ilə düz gəlməyən rudu [musiqi alətinə],
Xanəndə çalarsa, kəsər,
Saqi, mişk ətirli mey gətir,
Mən çarə axtarandan bəndi aç! (məni azad burax!)
O meydən ki, həyat şirəsidir,
Nabat kuzəsinin kürəsilədir [bişirildiyi yer],
Bu torpaq örtülü evdə [dünyada] nə vaxta qədər [qalacağıq],
Onda nə vaxta qədər zəhər və şərbət içəcəyik?!

40 O hörümçək evi [toru] kimidir,
Gah yara bağlayır, gah yaralayır.

Gah bir milçəyə tor qurur, (hücum edir)
Gah bir adamın əlinin qanını qurudur,
Barama qurdu kimi evinin qapısını bağla ki,
Xoşluqla gecə yatağına baş qoyasan
Əziyyət evi olan bu ev [dünya],
Məlumdur ki, bir neçə il üçündür.
Saqi, meydən, şadlıqdan əl çəkmə,
Acı şərab, şirin şadlıq ver!

45 O şərabdan ki kişinin [adamin] halını necə ki, var
Daxildə olanı zahirə çıxarsın.
İlan kimi başıdikliyə meyl etmə!
Burada [dünyada] arxadan sel haqlayır,
Əjdaha kimi yeddi başın varsa da,
Hər yeddi başını əlinin içinə qoyarlar.
Yaxşı olar ki, elə ucalığı sinamayasan ki,
Oradan yığılanda inciyəsən,
Damdan yığılan vaxtda,
Bir addımla yüz arşın [ucalığı] bir olmaz.

50 Torpağa bağlan, xətər fikrinə çəkmə!
Torpağı üç gövhərdən [su, od, hava] çox irəli tut!
Bütün gövhərlər pənildasalar da,
Onların hamısından bahalı torpaqdır.
Torpaq onların hər üçündə təzahür edər,
Onların hər üçü isə torpaqda görünməz.
Saqi, lalə rəngli meyi götür,
Çəngin səsi [ahəngi] ilə qədəm götür!
O mey ki, səhər bədəsinin carçısı,
Ruh evini abad edəndir, [şənləndirəndir].

55 Nə vaxta qədər gəlməmişin qəmini çəkməli?
 Bildiyini eşitməzliyə vurmali.
 Yaxşısı odur ki, sözü mü yadda saxlayan,
 Ötüb keçən ömrü xatırlamayasan.
 O ömür ki keçmiş, qabaqcadan yeyilmiş
 Elə zənn et ki, hələ də davam edir.
 Onu oxunmuş varaq hesab et!
 Açılmış və yazılmış kimi nəzərdə tut!
 Elə zənn et ki, həftə səbi [yeddi-yeddini] oxudun,
 Və ya yeddi min il yaşadın.

60 Axırda isə o müddət də başa çatacaqdır,
 O yeddi min il də ötüb keçəcəkdir.
 Madam ki bizim qəddimiz qorq olmaq üçündür,
 Uca, ya gödək [olmağımızın] nə fərqi vardır?
 Saqi, səhər-səhər mənə sübh piyaləsində,
 Mey ver ki, içməmiş məst olum.
 O meydən ki günəş kimi qızıqdırsın.
 Onun sayəsində quru bulaqdan su çıxsın.
 Nə vaxtadək buz kimi donub qalmalı?!
 Suda ölü şıçan kimi qalmalı?!

65 Gül kimi yumşaq təbiətli olmağı tərk et!
 Bənövşə kimi iktizüzlü olmaqdan əl çək!
 Elə yer var ki, tikan olmaq lazımdır.
 Divanəlik [belə] işə yarayar.
 Bir kürd Kəbədə eşşəyini itirir,
 Kəbədə oyan-buyana qaçıb, hay-küy qopardı.
 [Dedi] Bu səhranın yolu uzadıq,
 Mənim eşşək itirməyimdə nə sirr vardır?
 Bunu dedi və decək dala baxdı.
 Eşşəyini gördü və eşşəyi görcək güldü.

70 Dedi: – Eşşəyim ortalıqda itmişdi,
 Onun tapılması hay-küy salmağımdandır.
 Əgər o kürd hay-küy salmasaydı,
 Eşşək gedib, yükünü də aparacaqdı.
 Huşsuzların hasarı [qalası] olan bu kənd [dünya],
 Yazıqöldürənlərə iqtə [ənam] verəndir, [zalimlər dünyasıdır]
 Aslan ürəkli olmadan iş aşmaz,
 Öküz ürəkliyədən hünər baş verməz.
 Saqi, saf şərabı qədəhə doldur,
 (Elə bir) su vur ki, od alovlandırı!

75 O mey ki daşın üstünü yusa,
 Daşın üzərində yaqut göyələr.
 Alçaqlardan aşağı olmağı niyə istəyirsən?
 Nakəslərin dəstxoşu [oyuncağı] niyə olursan?!
 Hər hadisəyə nə üçün boyun ayırsan?
 Hər cəfaya [zülmə] niyə razı olursan?!
 Başını dağ kimi uca tut!
 Dünyanın yumşaqılığına qarşı sərt ol!
 Süsən kimi ipək toxusan (zərif, aciz olsan),
 Yumşaq torpaqdan yara alarsan!

80 Acizlik daxili əziyyət (əzab) gətirər.
 Zülmə qatlaşmaq zillət gətirər.
 Tikan kimi silahı çiyində ol ki,
 Gül xərmənin [dəstəsin] bağrına basasan.
 Ah və təəssüf [insanı] üzər
 Adəm övladı ah, təəssüfdən ölər.
 Saqi, oturma, gün keçir
 Mey ver ki, başım işdən yorulmuşdur.
 O meydən ki, yol gedənlərin, [yolçuların] çırağı oldu,
 Ondan içən hər qoca cavanlaşdı.

85 Bir iki-üç laübalı rind ilə,
Təkəbbürdən uzaq yol axtar!
Günəşin nuru kimi zərrə ilə dur-otur!
Sən hara, Cəmşid dəm-dəsgahı hara?!
Padşahlıq yaşayışını tərk et!
Qoşun əhlindən olmaq avaralıq gətirər.
Quru pambıq oddan qorunduğu kimi,
[Sən də] padşaha yaxın olmaqdan saqın!
O od nurla dolu olsa da,
Ondan uzaq olan şəxs asudədir.

90 Şamın nuru ilə parlayan pərvanə
Şam məclisində əyləşdiyi üzündən yandı.
Saqi, nəfəsim qəmədən daraldı,
Mey ver ki, meylə qəmədən xilas olmaq olar.
O meydə ki, gümüş saflığı var,
Ürəyə böyük təsiri var.
Özünə məxsus qismətə qane ol!
Başqasının ruzusunu [payını] çeynəməyi düşünmə!
O yüngül düşüncəlidən bəxt üz döndərər ki,
Ayağını kilimindən kənara uzadar.

95 Həddindən yüksəyə qalxan quş,
Öz həlak yolunu tutmuş olar
Öz yolu ilə getməyən ilan,
İşinin düyün düşməsi üzündən qıvrılar,
Silaha sarınan zahid, həddini aşdığı üçün sille yeyər.
Tülkü aslanla pəncələşərsə,
Bilirsən ki, qılınc kimin əlində olar.
Saqi, beyin çuşa gətirən şərabı ver!
“Al, iç!” – deyə-deyər bir içim meyl ver!

100 O meydən ki şadlıq xəzinəsinin açarıdır,
Keyqubad camının can dərmanıdır.
Xoşhəllığı təbiətinə adət etdir!
Nəyin varsa ona şad ol!
Adamlardan başqa, bütün varlıqlar,
Qənaət [qanəlik] küncündə əyləşmişlər.
Öz ruzularını axtarmağa çalışsalar.
Nə qədər tapsalar, onunla da kifayətlənərlər.
Kifayət qədər vəsaitləri olmasa da,
Şikayət imkanları da yoxdur.

105 O, adamdır ki, ürək edib,
Yarımtox olduqda küfr danışar [allahdan şikayətlənər]
Əgər birca tikən əlindən çıxsə,
Ahü-nalə fələklərə yüksəlsə.
Dəmin birca qətrə ilə islansa [evin damsa],
Buludu məzəmmətə [söyüşə] dil açarsan.
Əgər daş kimi qızsan,
Günəşi daşa basarsan.
Rəftarın şərti odur ki, nur kimi
Pisin, yaxşının çirkabından uzaq olasan.

110 Su kimi can bəsləmək üzündən
Bütün rənglərlə uyğunlaşasan,
Saqi, bəhanə [üzr] yolundan dur [üzr gətirmə]!
Qalx, ataşpərəstlər içən şərabdan gətir!
O şərabdan ki, məclisə rəvnəq bəxş edər,
Döyüşdə silah, yaraq bəxş edər.
Daş deyilsənsə, süst tərpanmə,
Çolaq deyilsənsə, daha da qıvrıq gəl!
Bu qayda üzərindən tozu sil!
Mövcud qaydanı tapdala!

115 Yolun tikanla dolu olsa da!
Fələk kimi gedişində rəqsdə ol!
Atını ver, [özün] piyada get!
Sillə ye, almaçıq ol!
Bacarsan, hamının yükünü daşı!
[İnsanları] yük daşımaqdan xilas etməkdən yaxşı nə var?
Elə et ki, sən də işdən düşəndə
Hamının çiyini sənə yükünü düşsün.
Saqi, mənə ərgəvani [al] şərab ver!
Yaşamağıma kömək edənə (şərabi) ver!

120 O şərab ki, məzaca [təbiətə] uyğun gələr.
Ruhu təzələyər, ürəyi oxşayar.
Bu tor qurulmuş dünyadan inzivaya çəkil!
Öz acizliyini etiraf elə!
Bu ucalıqda sıldırım dağı olan yolda,
Öz gücünlə lovğalanma!
Gül kimi paralanmış bir süpərlə (qalxanla)
Nə vaxtadakı bülbül kimi cəh-cəh vuracaqsan?
Yol çala-çuxurdur, asta yeri!
Qılınc güclüdür, qalxanı at! [təslim ol!]

125 Sənə yük daşıyan heyvanın irəlilədikcə,
Fələk də səni əlavə yükünü artırır.
Bir dəfəlik bu atdan düş ki,
Rastkarlıq [nicat] yolu tapasan!
Görmürsən ki, ay tiyələndikdə [hilala döndükdə]
Yara düyünündən [ləkədən] xilas olur?!
Saqi, canım boğazıma çatdı,
Şərab zülmə ilə ağzımı yaşla!
O şərab ki içilməzdən (əvvəl) can kimidir.
İçildikdən sonra isə, can dərmanıdır.

130 Bekar oturma, köç vaxtıdır,
Özünə baxma, gözün çəpdir.
Sənə ayağın qabarlı, yol isə çətindir,
Bu işin parasıdır [başlanğıcıdır], işin özü necə olacaq
Ya ətəyini belinə vur,
Ya da qapını zamanın üzünə bağla!
Söhbət ağzı bağlı daxil kimi aldığı qaytarmaz
Canını xəlvətin ağzı bağlı daxilına sal!
Nəqşsiz nəçə səhifə oxuyursan
Susuz nə qədər sürürsən?

135 Ey Nizami, yaxşısı odur ki, bu yolda
Xızr kimi çadırını çeşmə başında qurasan,
Məcnun eşqinin saf suyundan
Tər inci kimi sirab olasan.

DASTANIN BAŞLANGICI

*Bu söz incisini deşdiyi anda,
Dastanı söyləyən belə demişdir ki,
Ərəb mülkündə bir alıcınab vardı
Ən gözəl diyarda [ölkədə]
Amirilərə başçı [həkim] idi,
Ən abad vilayəti [yurdu] vardı.
Onun adının nəsimindən ərəb torpağı
Camındakı şərabdan xoş atirli idi.*

5 Hünər sahibi idi, insanlıqda tək idi,
Bütün dünyanın ən layiq adamı idi.
İqtidarı cəhətdən Ərəbistanın sultanı idi,
Var-dövlətdə əcəmin Qarunu idi.
Yoxsullara nəvaziş edən, qonaq sevəndi.
Səadət onda-qabıqda iç kimi idi [ondan ayrılmazdı].
Xəlifə kimi məşhur olsa da,
Xələfsiz [övladsız] olduğundan nirsuz şam kimi idi.
Övlada sədəfdən artıq möhtac idi,
Sünbül kimi dən arzusu çəkirdi.

10 Onun həsrətini çəkirdi ki, bəxtin əli
Onun ağacından bir şaxə göyərtsin.
Yəni, əgər sərv kökündən qonsa,
O kökdən başqa bir sərv boy atsin.
Elə ki, əgər çəmənə bir turac qumru gəlsə,

Sərvin yerində [yeni] sərv görsün,
Əgər köhnə [qocaman] sərvı görməsə,
Yeni sərvin kölgəsində otursun.
O şəxs diridir ki, onun yurdunda,
Bir övlad ondan yadigar qalar.

15 Bu ümidlə səxavət göstərirdi,
Dilənçilərə hey pul paylayırdı.
Min bədrə [kisə] pulla bir bədr [tamamlanmış ay] axtarırdı.
Səməən əkirdi, lakin göyərmirdi.
İnci axtarır, inci tapmırdı.
Lakin inci axtarmaqdan əl çəkmirdi.
O xəbərsizdi ki, belə gecikməyin
Məsləhət olan gizli bir sirri olar.
O şeyi ki, istəyirsən, [müəssər] olmayır,
Görünür ki, məsləhət belədir.

20 Rast gəldiyin hər yaxşıya, pisə,
Nəzər salsan, görərsən işin xeyrinədir.
O inciyə ki, ehtiyac, duyursan,
Diqqət yetirərsən tapılmasa yaxşıdır,
Bir çox qərəz var ki, göz qabağındadır,
Onun gizli qalması insanın xeyrinə olardı.
Kimi qaça-qaçdadır, [kimi] "dayan-dayanda"
Heç kas bilmir ki, məsləhət hansındadır.
Qeyb kələfinin ucu itibdir
Hər qifilən ardınca, görərsən ki, bir açar vardır.

25 Adəm övladı yazıq kimsədir,
Elə torpaqdır ki, püfləsən, külək aparar.
Belə bir torpaq ikən gününü xoş keçir,
Torpaq toxumunu torpağa at!

O, övlad həsrəti ilə [övlad axtarmaqda],
Kandakı [mədəndəki] ləl kimi dardaydı.
Yaradan bəlkə də, onun yalvarışlarına görə,
Necə ki, lazımdı, ona bir oğul verdi.
Təzə açmış güldü, nar kimi gülər,
Gül nədir, nar nədir? Min dəfə gözəl!

30 Parlaqlıqda işıq verən bir gövhərdi.
Torpaq sarayının gecəsini gündüz edəndi.
Elə ki ata oğlunun camalını gördü,
Xəzinənin qapısından qıfılı götürdü [açdı].
O xəzinədən çıxanın [övladın] sevincindən,
Gül yarpağı [pərəkləri] kimi, xəzinə səpirdi.
Buyurdu, onu dayəyə versinlər ki,
Maya [süd] verməklə böyütsün,
Dövrən [təbiət] isə öz dayəlik qayğısı ilə
Onu məhəbbət südü ilə bəslədi.

35 Dodağına verilən hər süd [qətrəsi] ilə
Onda bir vəfa hərfi [kəlməsi] yazdılar.
Hər xörəyi ki ona yedirdilər,
Qəlbina məhəbbət hissi yeritdilər,
Üzünə çəkilən hər nil [göy] xətlə
Ona bir könül əfsunu püflədilər.
Lələ kimi ağzını südlə yuyurdu,
Səmən yarpağı kimi südlə böyüyürdü.
Sanardın ki, süd içində şəhəddir (baldır),
Və ya beşik içində bir aydır.

40 Ayından [doğulduğu gündən] iki həftə keçmişdi ki,
İki həftəlik [on dörd gecəlik] ay kimi oldu.
Onun hünər şərtini tamamladılar və

Adını Hünərli Qeys qoydular.
Elə ki bundan [təvəllüdündən] bir il keçdi,
Camala kamal da əlavə olundu,
Eşq ona ikiəlli su verirdi.
Eşqin gövhəri onunla parlayırdı,
İki-üç ili fərəhlə, oynamaqla [keçirib].
Könül açan bağda boy atırdı.

45 Elə ki yeddi yaş həddinə çatdı,
Lələnin ətrafına bənövşə asdı [saçını yanaqlarının yanına saldı]
Yaşı yeddindən ona çatdıqda
Camalı [gözəlliyi] xalqın dilinə düşdü.
Üzünü uzaqdan görən hər kəs,
Ona bir dua nəfəsi püfləyirdi.
Atanın ürəyi onunla şadlandı,
Onu evdən məktəbə göndərdi.
Bilik öyrədən bir müəllimin ixtiyarına verdi ki,
Gecə-gündüz zəhmətini çəksin.

50 Cah-cəlal üzündən başına toplaşaraq
Bir dəstə [uşaq] də ona yoldaş oldu.
Hər bir uşaq ümid və qorxu üzündən,
Dərs və təlimlə məşhur idi.
Kiçik qohumlar olan o oğlanlarla,
Bir neçə qız da həmlövə [bir otaqda] oturmuşdu.
Hərəsi bir yerdən, bir qəbilədən olub,
Ədəb evində [məktəbdə] yığılmışdılar.
Hünərli Qeys dərs oxumaqda,
Yaqut dodağı inci səpməkdə idi,

55 Başqa qəbilənin sədəfindən olan
Bakir bir inci onunla həmməskən idi.

Afət görməmiş gözəl bir qız
Ağıl kimi yaxşı ada malik idi.
Ay kimi bəzənmiş bir şux gözəl,
Uca sərv kimi tamamlayırdı
Elə bir şux dilbər ki, kiçik qəmzə ilə
Bir deyil, min qəlbi dəşərdi.
Elə bir ahu [ceyran] gözli ki hər anda,
Bir göz vurmaqla dünyanı öldürərdi.

60 Üzünü göstərməkdə ərəb ayı idi,
Könül ovlamaqda əcəm türkü idi.
Zülfü gecə kimi, üzü ay kimi,
Sanki qara qarğa caynağında məşəl tutmuşdu.
Kiçik ağızlı, böyük səyli,
Şəkər tıngı kimi bol mayalı idi,
Hər nə qədər istəsən, şəkər sındıran idi,
Şəkərdən nə istəyirsən, ləşkər qıran idi.
Onunla əyləşənlər arasında füsunkar,
Nazəninlər yanında ləyaqətli yeri vardı.

65 Həyat evinin utancaq qızı,
Gənclik qəsidəsinin şah beyyi idi.
Çənəsinin muncuğu alınının tərindən
Ənbər qoxusu zülfünün halqasındandı,
Yanağının ənliyi-südlə bəslənmiş qanı,
(Cözünün) sürməsi-anadangəlmə qaralıqdandı.
Zülfünün telinə və xalının düyününə
Camalının cəvahiri düzülmüşdü.
Hər könlüdə onun eşqinə meyl var idi,
Hörlükləri (saçı) "leyli" kimi, adı da Leyli idi.

70 Qeys onun dilbərliyini görüb,
Könül verdi, könlünü məhəbbətlə aldı.
O da Qeysin eşqini axtarırdı.
Hər ikisinin sinəsində məhəbbət rüşə atdı.
Eşq gəlib təzə şərəb camını verdi.
O iki xam təbiətiyə bir cam içirdi.
İlk bədədən sərxoş olmaq ağırdır,
Yıxılmamışın yıxılması ağırdır.
Elə ki məhəbbət gülünün ətrini duydular,
Bütün günü bir-biri ilə üns tutdular.

75 Bu canını onun camalına tapşırmış,
[O isə] könlünü aparmış [ovlamış], lakin canını xilas etməmişdi.
O, bunun üzünə gözüünü dikmiş,
Könül vermiş, lakin könlü istəyəni verməmişdi
Yoldaşları dərs oxumaq hayındadırlar.
Onlar isə məhəbbət barədə düşünürdülər.
Yoldaşları lüğətdən söz açırdılar,
Onlar isə başqa lüğət yazırdılar.
Yoldaşları döyüşün necə getdiyindən danışırıdılar,
Onlar öz macəralarından söz açırdılar.

80 Yoldaşlar elmdən bir varaq oxuyurdular,
Onlar eşq ilə nəfəs alırdılar.
Yoldaşları sayda [hesabda] irəlidəyidilər.
Onlar isə öz saylarını saymaqdaydılar.

LEYLİ VƏ MƏCNUNUN BİRİ DİGƏRİNƏ AŞIQ OLMASI

*Hər gün ki sübh açılırdı,
Şərqin Yusif üzlüsü [günəş] çıxırdı.
Turunc görünüşlü reyhani (mavi) fələk,
(Başına) qızıldan bir türünc [tac] qoyurdu.
Leyli türünc oynatmaq həvəsi ilə,
Çənəsini özünə türünc edirdi
[çənəsini ovcuna alıb fikrə gedirdi].
Onun əlində türünc gördükdə
Eşqdən nar kimi partlayırdılar.*

5 O yeniyetmə təzə türüncün [hüsnünə]
Baxdıqda türüncə bərabər əl də kəsiliydi.
Qeys onun naz-qəmzəsinin cəlvələndiyi yerdə
Türüncünün dərdindən narınc üz oldu [saraldı].
O narıncı türüncün xoş ətir saçması,
Dostların damağından kəsələri silmişdi.
Bir müddət belə keçdi [birdən],
İki nəzərindən fəryad qopdu.
Eşq gəldi, ağıl evi boşaldı.
Laübalilik qılıncını qaldırdı,

10 Qəm gətirdi, qəlbi onlardan apardı.
Könül vermə qərarlarını (əldən) aldı.
Bir-birinə könül verdikləri üçün
Dilə-dişə düşdülər.

Bu pərdə hər tərəfdən parçalandı
O sirr hər məhəllədə eşidildi.
Möhkəm (tam) sirr olan bu əhvalatdan
Hər ağızda bir hekayət gəzirdi.
Birlikdə çox tədbir gördülər ki,
Sirr aşkara çıxmasın.

15 Nəfənin [körpə ahu göbəyinin] başı quru olsa da,
Onun xoş ətri (orada) mişk olduğuna sübutdur.
Aşıqlıqdan xəbəri olan külək,
Eşqin camalından örtüyü atdı.
Səbir etdilər ki, çalışsınlar,
Və o çıpaq [açılan] eşqin üstünü örtsünlər.
Eşqdə səbrin nə faydası ola bilər?
Günəşi palçıqla suvamaq [gizlətmək] olmaz.
Bir gözə ki min qəməz ilə naz satır.
Sirr pərdədə necə gizlətmək olar?

20 Bir zülf ki min halqa ilə zəncirlənir,
Könüldən vurulmaqdan başqa çarə nədir?
Sonra ağilla belə məsləhət gördülər ki,
Oğrun-oğrun [gizlicə] bir-birinə baxsınlar.
Qeysin işi cünunluğa vardı,
Eşqin çənbərində [torunda] tutulub-qaldı.
O dilaramın [könül oxşayanın] camalının eşqindən
Heç bir yerdə aramı tutmadı.
O gözəl nigarla müsahibədə [bir yerdə]
Olurdu, lakin səbri tükənmişdi,

25 Birdəfəlik qəlbi taqətdən düşdü,
 Həm tuluq partladı, həm eşşək yıxıldı.
 Onlar ki, onun kimi (eşqə) düşməmişdilər.
 Ona "Məcnun" ləqəbi vermişdilər.
 O da çarəsizlik üzündən,
 O sözə şahidlik verirdi [hərəkəti ilə ləqəbi doğruldu].
 O qədər ki atmac-atmac danışdılar,
 Yeni ayı [hilalı] vurğundan (cünundan) gizlətdilər.
 O qədər it kimi hürüşdülər ki,
 Ahu balasından yaş otu aldılar.

30 Leyli elə ki Məcnundan ayrı düşdü,
 Gözündən tər incilər axırdı.
 Məcnun ki Leylinin üzünü görmədi,
 Hər kirpiyindən bir sel açdı.
 Gözündə yaş, ürəyində ağrı [qəm, kədər],
 Küçəni, bazarı dövr vururdu.
 Təsirli nəğmələr deyir,
 Aşıqlər kimi sızılıtlı oxuyurdu.
 O gedirdi, adamlar isə öndən, arxadan daşa basırdılar,
 "Məcnun, Məcnun" – deyə, bağırırdılar.

35 O da cilovunu (müvazinəti) əldən verir,
 Özünü divanə kimi aparırdı.
 Kiçik boyunlu bir eşşək qovurdu,
 Nəhayət, eşşək qaçdı, noxtanı da apardı.
 Ürəyini nar kimi ikiye böldü ki,
 Yar onu "ürəyi" ikiye bölünmüş" adlandırsın.
 Ürək sirrini örtməyə [gizlətməyə] çalışdı.
 Qəlbəki odla kim bacara bilər?
 Ciyərinin qanı ürəyinə axdı,
 Ürəyindən də keçib başına vurdu.

40 O, yar qəmini çəkirdi, yar isə ondan uzaqdı,
 Ürəyi dərdlə dolu, dərdə qalan ondan uzaqdı.
 Şam kimi yuxunu unutmuşdu,
 Gündüzlər dincəlmir, gecələr yatmırdı.
 Dərdü, qəmdən özünü öldürürdü,
 Canının, cismini dərmanını axtarırdı.
 O ümidlə can çəkışırdi.
 Hər astanaya başını döyürdü.
 Hər gün dan söküləndə başıaçıq, ayaqyalın,
 Tələsik səhraya üz qoyurdu.

45 O, yarın bəndəsi, yar isə bənddə idi.
 Bir-birinin ətrini duymaqla təsəlli tapırdılar.
 Hər gecə ayrılıq şəri oxuya-oxuya,
 Gizlicə yarın mənzilinə tərəf gedirdi.
 Qapısından öpüb, geri qayıdırdı.
 Geri qayıtması uzun çəkirdi,
 Getməyi şimal [küləyindən] sürətli idi,
 Qayıtması bir il çəkirdi.
 Gedəndə [sanki] min qanadı var idi,
 Qayıdanda [sanki] yoluna tikan səpilmişdi.

50 Gedəndə (dağdan) tökülən su kimi idi,
 Gələndə [sanki] yolunda yüz dağ vardı,
 Qabarlı ayaqla yara tərəf gedəndə,
 [Sanki] yorğa atla gedirdi,
 Arxasından külək əsirdi [gedəndə], qarşısında quyu vardı
 [qayıdanda].
 Öz evinə gəlmək ona bəla idi,
 Bəxt əgər sazını onun muradınca çalsaydı,
 Heç vaxt vətənə qayıdıb gəlməzdi.

MƏCNUN EŞQİNİN
NECƏLİYİ BARƏDƏ

*Sübh oyananlar taxtının sultanı,
Göz yaşı tökənlər ordusunun sərkərdəsi.
Könül oxşamaq yolunun qaçqını (divanəsi).
Eşqbazlıq yurdunun zəncirlənmiş,
Bağdad müğənnilərinin kanunu (musiqisi)
Fəryad alverçilərinin müştərisi,
Dəmir təbil gurultusunun təbilçisi,
Əfsus [həsrət] kilsəsinin zahidi*

5 Gizli cadu, aşkar div
Ağlı itirmiş həvəs sahiblərinin harutu.
Təcsiz, taxtsiz Keyxosrov,
Yüz min çıpağın könlünü şad edən,
Qarışqa ordusunun payını verən,
Gurların** belində taxtını quran,
Vəsvə** qalalarının açarçısı,
Keşikçisiz dünyanın keşikçisi,
Qərib, könlüqırıq Məcnunun,
O dalgası yatmayan dəryanın,

10 İki-üç qəlbi yumşaq dostu vardı.
Hamısı da onun kimi əhvalatı bildirdi.
Hər səhər çağır o iki-üç dostu ilə,
O ayın mənzilinin başına dolanmağa gedərdi.
Leylinin adı dilindən düşməzdi.

Başqa heç bir sözə meyl etməzdi,
Hər kəs bundan savay [Leyliden başqa] söz desəydi,
Əsitməzdi və cavabını verməzdi.
Nəcd adlanan o dağda
Leyli öz qəbiləsi ilə sakin idi.

15 Eşq odu və kədər tütüsündən
O dağdan başqa, heç yerdə qərar tutmazdı.
Yıxılıb dura-dura, sərxoş adamlar kimi,
Dağa dırmaşar və əl çalardı.
Ah-fəqan qoparıb şer oxuyardı.
Taqqətdən düşüncəyədək o yana bu yana qaçardı.
Sonra kirpiklərini (göz yaşıyla) isladıb,
Səbə yelina xitab edərdi:
Ey səbə yeli, səhər-səhər dur,
Leylinin zülfünün ucundan yapış

20 Və de: O adamı ki, sən bada vermişsən,
Sənin yolunun torpağına düşüb qalmışdır.
Səbə yelində sənin nəfəsinə axtarır.
Yolun torpağına sənin qəmini [eşqini] söyləyir.
Yurdundan ona bir külək göndər!
Yadigar üçün ona [bir ovuc] torpaq ver!
O adam ki sənin üçün külək kimi titrəmir,
Külək nədir, heç torpağa da dəyməz,
(Qüssədən) canını sənə qurban verməyən şəxs
Yaxşıdır ki, qüssədən canı çıxsın.

25 Əgər sənin eşqinin odu olmasaydı.
Qəminin seli məni götürüb aparardı,
İki gözümdən axan su olmasaydı, ey yar!

Qəminin odu dərdli qəlbimi yandırardı.
Dünyanı işıqlandıran günəş belə
Odlu ahımdan yanar.
Ey can evimin gizli şamı!
Öz pərvanəni incitmə!
Cadu (sehrli) gözün yuxumu qaçırtdı,

30 Ey dərdü qəmi ürəyimin rahatlığı olan!
Həm ürəyimi yaralayan, həm məlhəm qoyan!
Dodağın qənddir, əgər bacarsan,
Ondan mənə bir az pay göndər!
Mənim bu dar, çətin günümdə
O qənd şadlandıran məcundur.
Yoxsa, birdən mənə yaman gözmü dəydi
Ey ay, sənin gözündən belə düşdüm?!
Mənə göz dəyməyin nəticəsidir ki,
Sənin kimi tapdığım [sevgilim] əlimdən çıxdı.

35 Bir çox şirəli, sulu meyvələr,
Yaman gözlə [göz dəyməklə] yerə düşər.
Zəmanənin məhvedici barmağı yüzünü öldürdü,
Barmaq yarası öldürücü yaradır.
Üzünün dövrəsinə nil ki, çəkirlər,
Əğyarın yaman gözünü dəf etmək üçündür.
Günəşdə mavi xətlər olsa da,
Küsufun [günəş tutulmasının] gözüne gəlir.
Pərdədə [gizli] olmayan xəzinəni
Ələ keçirmək üçün dünya çalışır.

MƏCNUNUN LEYLİNİ GÖRMƏYƏ GETMƏSİ

*Bir gün ki ətləs geyimli hava [fəza]
Fələyin sırğasını [günəşi] qulağına taxdı.
O hərfdə [səmadə] ulduzlar civəsi,
Günəşin odundan közərdi
Könlü ovlanmış Məcnun, civə kimi,
O iki-üç naz çəkən dostu ilə birlikdə
"Ləbbeyk" haradasan? deyə-deyə, şər oxuya-oxuya,
Yürüyə-yürüyə yarın diyarına gəldi*

5 Səbir [dözmək] köynəyini yırtaraq,
Ürəyi hürküdülmüş yara tərəf gedirdi.
Könül xərməninin dövrəsində gəzişirdi,
Qəlbinin parçalanmış ətayini tikirdi.
Sərxoş adamlar kimi səndələyə-səndələyə gedirdi.
Başına, üzünə, əlinə döyürdü.
Elə ki könlünün ixtiyarı əlindən getdi,
Sərxoş kimi yarın çadırına girdi.
O ay [Leyli] ərəb qaydasınca əyləşmişdi,
Çadırın qatını qapıya bağlamışdı.

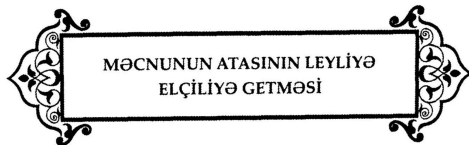
10 O, bunu gördü, həsrətlə nalə çəkdi,
Bu, onu gördü, fəğan qopardı.
Leyli ulduz kimi kaşanədəydi,
Məcnun fələk kimi pərdə tuturdu.
Leyli baş örtüyünü açmışdı,

Məcnun giley-güzarı uzadırdı.
Leyli sinəyə basılmış cəng kimi coşurdu,
Məcnun rübab kimi əli başındaydı.
Leyli demə, dünyanı işıqlandıran sübh idi,
Məcnun demə, özünü yandıran şam idi.

15 Leyli (adını) burax, bağ çində bağ idi,
Məcnun [desəm] səhvdir, dar üstündə dağ idi.
Leyli qəmər [ay] kimi işıq saçırdı
Məcnun müqəvva (heykəl) kimi onun qarşısında
qurumuşdu [hərəkətsiz idi],
Leyli ağca gül düzüdü, [uca qamətində hüsnünü
nümayış etdirirdi],
Məcnun ona [qədəmlərinə] inci səpirdi
Leyliyə nə söz, pəri sifətli idi,
Məcnundan nə danışım, [yanar] od idi.
Leyli xəzan görməmiş səmən [çiçək] idi,
Məcnun xəzanı çatmış çəmən idi.

20 Leyli sübh çağı kimi cilvələnirdi,
Məcnun çıraq kimi [onun] qarşısında söndürdü.
Leyli nazla zülfünü çiyinə tökmüşdü,
Məcnun vəfası ilə onun qulağı sırğalı qulu idi,
Leyli ruh oxşayan sübh saqısını [dinləyir],
Məcnun tərk-i dünyalıq səsi eşidirdi,
Leyli ürəyində ipək paltar tikirdi,
Məcnun zahirdə üzərlik kimi yanırıdı.
Leyli açılan gül kimi tərəvətlənirdi.
Məcnun gözündən güləb axıdırdı.

25 Leyli zülfünü darayırdı,
Məcnun göz yaşı incisini dənələyirdi,
Leyli əlində mişk qoxulu şərab tutmuşdu,
Məcnun şərabdan deyil, şərabın ətrindən məst idi.
Bu ondan ətrini duymaqla qane idi.
O bundan, arayıb-axtardığı üçün, razı idi.
Rəqiblərin xəbərciliyi qorxusundan,
Qərblər kimi uzaqdan görüsməklə kifayətləndilər.
Zəmanə buna da qarşı çıxdı,
Baxış qasidi aradan götürüldü.

*Elə ki dostun diyarına [gedən] yolu bağladılar,
Kəsilmiş [susuz] arxın körpüsünü qırdılar.
Məcnun ayrılıq məşəqqətindən
Gecələr [sübhə qədər] hey qəzəl deyirdi.
Hər an öz yurdundan baş götürüb,
Nəğmə oxuya-oxuya Nədə gedirdi.
Onun kimi çılpaq və başıaçıq,
İki-üç avara da dalınca düşürdü.*

5 Zəmanənin sevda vurğunu olmuş,
Rüsvayçılıqda nümunə olmuşdu.
Qohumlar hamı ondan şikayətli idi,
Atası onun hekayətindən [dərindən] qəmginidi.

Nəsihət verdilər, nəsihət eşitmədi,
Çoxlu əhvalat danışdılar, dinləmədi.
Nəsihətin min faydası olsa da,
Eşq gəldikdə nəsihətin nə yeri var?
Oğlu üçün ürəyi ağrıyan,
Yazıq ata darda qalmışdı.

10 O, xəyal aləminin [aşıqlıyın] səhnəsində
Çarə tapmaqdan aciz qalmışdı.
Evin məhrəm [yaxın] adamlarından soruşdu,
Bir-bir bu əhvalatı dedilər ki,
Könlünü filan gəlinə vermişdir ki,
[Sirr] pərdəsinin bu cür üstü açılmışdır.
Əhvalatı eşidib bu qərara gəldi ki,
Gülünün [oğlunun] üzündən o tozu silsin.
Dünyanı işıqlandıran o incini
Öz murad tacına tiksin.

15 Qəbilənin o ziynətini yüz təmtəraqla
Öz gözünün işığına [oğluna] istəsin.
Qəbilə ağsaqqallarının hamısı da
Haman murad üçün razılıq verdilər ki,
O qəbilədəki bakirə incini
Öz tək gövhəri ilə [yeganə oğlu ilə] qoşalaşdırsın.
O tayfanın fikri onunla nəticələndi ki,
Oradan səfərə hazırlaşsınlar.
Əgər bacarsalar, kəbin yolu ilə.
O ağlını itirmiş aya çatdırsınlar.

20 Amirilər ağası [iş] belə gördükdə,
Ağlamağı buraxıb: yenə gülməyə başladı.

Böyük bir dəstə ilə qalxaraq,
Hər cəhətdən yol tədarükünü gördü.
Elə bir dəstə ilə bazənmiş halda,
Böyük cah-cəlalla yol gedirdi.
Dilaramın [Leylinin] qəbilə əhli
Xəbər tutduqda böyüklü-küçüklü
Vəfa və məhrəbanlıq yolu [niyyəti] ilə
Qonaqpərvərliklə pişvazə (qarşıya) çıxdılar.

25 Hörmət mənzilində möhkəm dayandılar,
Nə ki varlarıydı, ortaya qoydular.
Sonra amirlər ağasına [başçısına] dedilər:
İstəyin nədir, aç, söylə?!

Məqsədini de! [dinləməyə] hazırıq,
Onu verməkdə [yerinə yetirməkdə] müzayiqə etmərik.
Dedi: muradım [məqsədim] dostluqdur,
O da iki işığın [övlədin] xatirəsidir.
Sonra gəlinin [qızın] atasına dedi:
[Qoy] tay tayı ilə zintələnsin.

30 Mən məhəbbət və qohumluq qaydası ilə
Sənin qızını öz oğluma istəyirəm.
Bu qumsallıqda doğulmuş ciyəri təşnə
Gözünü sənin bulağına tikmişdir.
O çeşmənin ki saf suyu vardır,
Təşnə içərsə, canına sınar.
Mən ki bu cür muradımı axtarıram,
Dediklərimdən xəcalət çəkmirəm.
Bilirsən ki, bu tərəflərdə,
Zəmanənin ən məşhur adamı mənəm.

35 Həm cahü-cəlalım, həm xəzinəm vardır.
Həm dostluq, həm düşmənlik qüdrətim vardır.
Mən inci alan, sən inci satansan,
Əgər ağlın varsa, matahını sat!
Nə qədər baha qiymət qoysan,
Artıqlaması ilə verməyə müştəriyəm,
Hər şey ki, bahalıdır,
Yaxşı müştərisi düşdü, sat!
Elə ki bu xoş sözlər deyildi,
Gəlin atası belə cavab verdi:

40 Bu sözlərin öz qaydasınca deyil,
Sən danış, fələk öz işindədir.
Sözlərini şirin görürəmsə də,
Yandıran od içində necə oturum?
Bu işdə dostluq varsa da,
Düşmənlik doğurması yüz min dəfə artıqdır.
Sənin oğlun dikbaş olsa da,
Yaxşı deyil ki, özbaşnalıq edir,
Özünü divanəliyə vurur.
Divanədən isə bizə qohum ola bilməz.

45 Əvvəl dua ilə ona kömək et!
Sonra vəfadan söz aç!
Nə qədər ki düzgün gövhər olmayıb [ağıllanmayıb],
Bu mətləb bir daha danışılmamalıdır.
Gövhəri qəlp (pul ilə) almaq olmaz.
Mirvarini çürük sapa düzməzlər.
Bilirsən ki, ərəblər necə eyib axtarandırırlar.
Belə bir iş tutsam, mənə nə deyərlər?
Mənimlə bu sözü [danışmağı] unut!
Bununla işi xətm edəki!.. deyə susdu.

50 Amirilər bu sözləri eşitdikdə,
Qayıtmaqdan başqa çarə görmədilər.
Naümid olub oradan getdilər,
İncik halda öz yerlərinə qayıtdılar.
Hər biri qəmə qərq olmuş qərīb kimi,
Dil yarası almış məzlum kimi idi.
Onunla məşğuldular ki, xəzinəni açsınlar
O ağlını itirmiş sağaltsınlar
Bu zaman onu nəsihətə tutdular,
Odun üstünə [quru] tikan tökdülər.

55 [Dedilər:] burada o dilbər gəлиндən yaxşı.
Ruh oxşayan sənəmlər vardır.
Yaqut dodaqlılar, inciyanəqlilər,
Həm ətir saçan, həm ipək geyimlilər.
Hər biri gözəllikdə bir nigar,
Yeni bahardan [gülüstəndən] yaraşıqlıdır.
Qarşında yüz tanış ola-ola,
Nə üçün yada pərəstiş edirsən?
Qoy bu adlı-sanlılardan,
Sənin üçün bir nazyerişli gözəl istəyək.

60 Elə bir yar ki, sənin könlünü oxşasın,
Südlə şəkər uyuşduğu kimi səninlə uyuşsun.
Əldən gedən Leyli deyil, sənin canındır,
Yaxşı olar ki, onu unudasan.

LEYLİNİN EŞQİNDƏ MƏCNUNUN
AĞLAYIB-SIZLAMASI

*Məcnun ki qohumlarının nəsihətini dinlədi,
Öyüdüən acılığından pərişan oldu.
Əl atıb köynəyini parçaladı [dedi ki],
Bu ölü, kəfəni neyləyir?!
O adam ki iki dünyaya sığmır,
Bir köynəyə necə sığa bilər?
Vəmiq kimi Əzranın arzusu [eşqi] ilə,
Gah dağa, gah səhraya yollanırdı.*

5 Türk kimi evi tərk etdi,
Köç düşərgəsində oturdu.
Əbanı parçalayıb nət (ölüm səccadəsi) tikirdi.
Zənciri kəsib, bəndi yandırırdı.
[Paltar] ətəkdən yaxasına qədər cırılmış halda,
Qəriblər kimi uzaqdan [Leyli yurdunun dövrəsinə] gəzirdi.
Özünü öldürməyi qəsd etmişdi.
Hər yerdə onun şüursuzluğundan danışılırdı.
Divanə kimi hər məhləyə baş vurur,
Hər tərəfə [üz tutub] "Leyli, Leyli" deyirdi.

10 Ehramı [paltar] cırılmış, başı açıq
Məlamət məzəmmət meydanına düşmüşdü.
Yaxşıya, ya pisə təsadüf etdikdə,
Yaxşını pisdən, pisi yaxşından ayırd etmirdi;
Yəmən ulduzunun şövqü [eşqi] ilə

Məhəbbət nəğməsi oxuyurdu.
Dilindən çıxan hər bir beyti
O – bu, yadda saxlayırdı.
Hər kəs onun halına heyran qalmışdı,
Kim görürdü, halına ağlayırdı.

15 O, camaatın varlığına etinasız idi,
Duymurdu ki, sözünə məhəl qoyan var.
Hərfini [adını] dünya varağından pozmuş,
Nə diri idi, nə də ölü.
Miskin [halda] palçıq kimi daş üstə sərilmiş,
Başqa bir daşı [dərdi] da ürəyinin başına qoymuşdu,
Vücudunun saflığı xilt (lirt) kimi olmuş,
İki daşın arasında əzilmişdi.
Şam kimi ciyəri ərimiş [halda] qalmışdı,
Quşdan ayrılmış quş kimi düşüb-qalmışdı.

20 Üzündə torpaq qubarı [tozu],
Ürəyində dərdli dağ.
Elə ki əzab və qəm-qüssədən taqətdən düşdü,
Camaat içindən səccadəsini kənara çəkdi [qaçdı].
Əyləşdi, hay-hayla ağladı, [dedi:],
Ah, nə edim, mənim davam [ələcəm] nədir?
Xanimanımından elə avarayam ki,
Küçədən evimə yolu tanımıram.
Nə öz evimin qapısında pənahım var,
Nə dost mənzilinin kəndarına yolum var,

25 Ad [şöhrət] kuzəsi və hörmət şişəsi,
Daş üstə düşərək qırıldı.
Şadlıq təblim yırtıldı.
Mən köç [ölüm] təblihi hazırlayıram

Gah mənə təəssüflə məst adlandırırlar,
Gah da "büt-pərəst aşiq" deyər çağırırlar.
Mənə elə baxma ki, büt-pərəstəm.
Əlimdəki küldür, külpərəst deyiləm.
O türk [gözəl] ki, onun ləng şikarıyam,
Onun oxunun (hədəfiyəm), nişanıyam

30 O yar ki, ürək kimi onun itaətindəyəm
Özümü öldürmək üçün ona yalvarıram.
Yar mənə məst adlandırırsa, məstəm,
Əgər divanə adlandırırsa, eləyəm.
Bir halda ki divanəliyim və sərxoşluğum var,
Divanədən, sərxoşdan könül axtarma!
Təqdirdən [bəxtimdən] elə divanə deyiləm ki,
Hər hansı bir zəncirlə ram olam.
İşim elə xarab olmamışdır ki,
Abadlığımı [düzəlməyimi] gözləyim.

35 Ey kaş mənə elə bir külək tutaydı ki,
[Varlığımı] küləyə verəydi [yoxa çıxaraydı].
Ya elə bir bərk [güclü] şimşək çaxaydı ki,
Həm evimi yandırardı, həm yatağımi.
Elə bir adam yoxdur ki, od gətirsən,
Mənim də, canımın da tüstüsünü (göyə) qaldırsın,
Məni bir nəhəngin kamın (ağzına) atsın,
Dünya mənim rüsvayçılığımдан xilas olsun.
Zamanın naxələf övladı olduğumdan
Xalq arasında divanə, evimdə divəm.

40 Xasiyyətim qohumlarım üçün xar,
Adımı çəkmək dostların üçün ardır.
Mən yorulmuş bədbəxtin qanını tökən

Qan bahası və qisasdan azaddır.
Ey məclis və şənlilik dostlarım,
Sağlıqla qalın, hamınız sağ olun!
Əlimdə olan o şərab piyaləsi
Düşdü və şişə qırıldı.
Yolum üstə şişə qırıldısa,
Səh gəldi, şişəni [qırıqlarını] apardı ki,

45 Mənə tərəf gəlmək istəyənlərin
Ayağının şişə [qırıntıları] yaralamasın.
Ey ahımdan, dərdimdən xəbərsizlər!
Yolumdan qalxın, mənə rahat buraxın!
Mən itmişəm, mənə axtarmayın!
İtmişlər haqqında danışmayın!
Nə vaxtadək mənə zülm edib, əzab verəcəksiniz?
Məni öz dərdimlə [qoyub] tərk edin!
Məni bu yurddan qovmayın!
Mən qaçmaq üçün özüm atlanmışam [hazıram].

50 Ayaqdan düşmüşəm, əlacım nədir?
Ey dost, gəl əlimdən tut!
Bu xəstə ki, könülünü sənə tapşırırmışdır.
Səninlə yaşayır, daha doğrusu səndən ötrü ölmüşdür.
Lütf elə, bir salamla könlümü oxşa!
Bir məktubla canımı [ruhumu] təzələ!
Mən öz xoşum, öz iradəmlə divanəyəm,
Zəncir nə üçün sənənin boynunda olsun?!
Öz boynuna kəndir salma!
Kəndir mənim boynumda olsa yaxşıdır.

55 Hər nəyi ki könlüm tikdi, zülfün onu dağıtdı.
Bu paltar cırmağı ona kim öyrətdi?

Zülfünün könül ovlaması, zorla deyildir,
O, [zülfün] hindu [oğru] deyil, ruzgar kordur.
Ey işimin amalı, bir iş gör ki,
Bu düşdüyüm quyudan çıxə bilim.
Ya bu yazıq günümdə əlimdən tut,
Ya da əlini gətir ki [saxla ki], öpüm.
İşsiz oturmaq olmaz,
Əlibağlı küncdə [oturmaq] xatadır,

60 Məni niyə belə məhrum etdin?
"Rəhm et ki, sənə rəhm etsinlər" [ayəsini] oxumamısanmı?!
Asudə o adamdır ki, dərdi yoxdur,
Dərd əhlindən də xəbəri yoxdur.
Acın qarşısına süfrə açan tox [adam],
Kasaya çörəyi xırda-xırda doğrayar
Odun istisindən o adamın xəbəri olar ki,
Əlini qorxmadan oda vursun.
Ey [yar], mən də, sən də Adam övladıyıq.
Mən tikan iynəsi, sən şimşad yarpağısan.

65 Zərnix haradan zər kimi əziz ola bilər?
Onun bir batmanı bunun misqalına bərabərdir.
Ey canımın rahatlığı, haradasan?!
Niyə mənim canımı almaq qəsdindəsən?!
Mənim üzr istəyən könlümün təqsiri nədir?
Səni sevməkdən başqa mənim günahım nədir?
Mən gecədən bir gecəni mənimlə ol!
Günah olsa da, bir savab iş gör!
Bu işə razı olmaqdan boyun qaçıрма!
Bu işin günahı mənim boynuma!

70 Bu qəm çəkənin günahı az deyil!
Sənin mərhəmətin ki var, heç qəmi yoxdur.
Sənin qəzəbin damağımı (keyfimi) pozmaq üçündürsə,
Bəs mərhəmətin hansı günüm üçündür?!
Sənin hirsin bərk alovlanarsa,
Mənim göz yaşından ona su səp!
Ey yeni ayım [hilalım], sənin ulduzun olan
Mən, sənin tamaşanın vurğunuyam.
Yaxşı olar ki, məni sənə xatırlatmasınlar.
[Səni də] pərişan və hilal etməsənlər.

75 Kölgəmdən belə sənin ünvanını [halını] soruşuram.
Çünki mən öz kölgəmdən də qorxuram,
Mən sənin işini [halını] kölgəndən görürəm
Sən isə kölgəni mənim üstümdən kəsibəsən.
Ruhumu, canımı apardın, bu nə oyunbazlıqdır?
Bu oyun deyil, qolu zorluluqdur.
Səndən əldə etdiyimdən soraq tutsan,
Tam əliboş olmağımdır.
Sənin vüsəlinə əlim çatmırsa da,
Qəmi yoxdur, çünki ümidim [hələ] var.

80 Susuz uşağ yuxuda çox görər ki,
Ona qızıl kuzədə su verirlər.
Lakin elə ki şirin yuxudan oyanar,
Susuzluqdan barmağını sorar.
Ayağım [qışclarım] iki "lam" (m) hərfi kimi əyilir,
Əlim [qollarım] iki "ya" (y) hərfi kimi qatlanır
Sənin adında da məlum olduğu kimi,
İki "lam", iki "ya" vardır.
Sənin eşqin ürəkdən çıxarılması deyil,
Bu sirr bir kəsə açılması deyil.

85 Bu sirr südlə vücuduma gəlmişdir,
Canla da vücudumdan çıxacaqdır.
Bunları deyib, torpağa yıxıldı.
Görənlər kədərəndilər,
Yazıqları gələrək çarə axtardılar,
Onu yenə də evinə apardılar.
O eşq ki əbədi eşq deyil,
Gənclik ehtirasının oyuncağıdır,
Eşq odur ki, azalmasın,
Nə qədər ki var, bir addım geri çəkilməsin.

90 O eşq sərsəri xəyal sayıla bilməz ki,
Onun sonu sonsuz əbədiyyətdədir.
Məcnun ki, eşqdə yüksək ad qazanmışdır,
Eşqinin tam saflığı üzündəndir,
Nə qədər ki, sağ idi, eşqin yükünü daşıyırdı,
Gül kimi eşqin nəsimi ilə xoşhallanırdı.
İndi ki onun güllü (yarpaqları) tökülməkdədir
Ondan qalan qətrə güləbdır.
Mən də o xoş ətirlə gülabla
Öz suyumu bu arxda [dastanda] ətirləndirirəm.

*O dünyanı tutanın eşq bayrağı
Elə ki Leylinin ayı [hüsnü] kimi asımanı tutdu,
Gün-gündən adı məşhurlaşdı.
Divanəlikdə tamamlaşdı.*

*Bu [eşq] yoldan olan hər divanəlik
Kişinin başağrısının zəncirini kəsəndir.
Bəxt onun işindən əlini çəkmişdi, (tərk etmişdi)
Atası onun işinə mat qalmışdı.*

5 Yana-yana dua edirdi ki,
O qaranlıq gecənin səhəri açılsın.
Getmədiyi hacət evi [pir, ocaq] qoymadı.
Hər yerə getdi, əl qaldırdı [hacət istədi].
Qohumları da onunla birlikdə dua edirdilər.
Hər biri ona çarə axtarırdı.
Onun çarəsizliyini ki gördülər,
Çarə axtarmaqda dil tökdülər,
Hamı birlikdə dedi ki,
Bu qapı Kəbə [əli] ilə açılar.

10 Bütün dünyanın hacət evi oradır.
Yerin və köyün mehrabı oradır.
Qərara gəldi ki, həcc [Kəbəni ziyarət] mövsümü çatanda,
Necə ki lazımdır, elə də əməl etsin.
Həcc mövsümü çatınca qalxdı,
Dəvə tələb etdi, gəcəyə bəzədi,
Yüz cəhd ilə öz əziz oğlunu
Ay kimi bir gəcəvədə oturtdu.
Ürəyi döyünə-döyünə Kəbəyə tərəf gəldi
Kəbəyə çatdıqda (Kəbə kimi) qulağına halqa taxdı

15 Qızıl içinə gövhər qatdı,
Qum kimi qum əhlinə [ərəblərə] payladı.
Onun [Məcnunun] yolunda çoxlu xəzinə getdi,
O xəzinə evi, evin xəzinəsi [hamısı paylandı].

Mehribanlıqla oğlunun əlindən tutdu,
Bir müddət Kəbənin sayəsində (qapısında) saxladı.
Dedi: oğul, bura oynamaq yeri deyil,
Tələs [tez ol], bura əlac yeridir.
Kəbənin həlqəsində əlini həlqələ [həlqədən yapış] ki,
Qəm həlqəsindən [zəncirindən] onunla qurtarmaq olar.

20 Söylə: ilahi, bu mənasız işdən
Köməyinlə mənə nicat yolu göstər!
Rəhm et, məni pənəhinə [himayənə] götür,
Bu divanəlikdən məni (düz) yola gətir!
Dadıma çat ki, eşqə mübtəlayam,
Məni eşq bəlasından xilas elə!
Məcnun ki, eşq adını eşitdi,
Əvvəl ağladı, sonra güldü.
Həlqələnmiş ilan kimi yerindən sıçradı,
Kəbə (zülfünün) dəstəsinin həlqəsindən yapışdı,

25 Həlqəni bağrına basaraq deyirdi ki,
Bu gün mən qapıdakı həlqə kimi yəm.
Eşq həlqəsində [zəncirində] canımı satıram,
Qulağım onun [eşqin] həlqəsindən xalı olmasın.
Deyirlər ki, eşqdən ayrıl [uzaqlaş]!
Bu dostluq [aşılıq] rəsmi deyil!
Mən qidanı eşqdən alıram,
Əgər eşq ölərsə, mən də ölərəm.
Təbiətim eşq ilə yoğrulmuşdur,
Eşqdən başqa [heç nə] nəсібim olmasın!

30 O ürəkdə ki, eşq yoxdur
Onu qəm seli aparsa yaxşıdır.
İlahi, allahlığının böyüklüyü (allahlığı) naminə,

Bir də padşahlığının kamalı naminə,
Məni eşqdə elə bir dərəcəyə çatdır ki,
Mən qalmasam da o qalsın [yaşasın].
Eşq çeşməsinə [günəşindən] mənə nur ver!
Bu sürməni gözümdən əsirgəmə!
Eşq şərabından sərxoşamsa da,
Məni olduğumdan daha artıq aşiq elə!

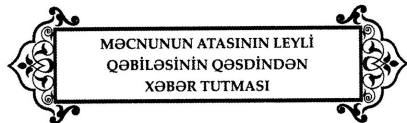
35 Deyirlər ki, eşq meylini burax,
Leyli məhəbbətini ürəyindən çıxart!
İlahi, sən mənim Leylinin üzünə olan
Meylimi hər an daha artıq elə!
Mənim ömrümdən hər qədər ki qalır,
Al, onun ömrünün üstünə artır!
Qəmindən tük kimi incəlmişəmsə də,
Onun başından bir tük əskik olmasını istəmirəm.
Onun qulaqburma [tənbeh] həlqəsindən,
Ədəb qulağım əskik olmasın!

40 Canım onun şərabından [boş] qalmasın.
Adım onun sikkəsindən (adından) ayrılmasın!
Canım camalına qurban olsun,
Qanımı içsə də halalı olsun!
Qəmindən şam kimi yanırımsa da,
Onun qəmindən uzaq bir günüm də olmasın!
Öz yerində olan belə bir eşq,
Nə qədər ki var, birə yüz [qat] artsın!
Atası ona qulaq asırdı,
Elə ki bu sözləri eşitdi, susdu.

45 Bildi ki [Məcnunun] qəlbi əsirdir,
O, dərmansız dərddə düşübdür.

Elə ki evinə, qohumlarının yanına qayıtdı,
Hər nə ki eşitmişdi, onlara danışdı.
[Dedi ki,] Elə ki Kəbənin həlqəsini əlinə aldı.
Bu zəncirlik (divanə) bəndini qırdı
Ondan bir zümzümə qulağıma çatdı ki,
Məni Zəməm kimi çuşa gətirdi.
Dedim, bəlkə o səhifəni [duanı] oxuya ki,
Onu Leylinin məşəqqətindən qurtara.

50 O isə, onun [Leylinin] fikri, muradından danışdı,
Özünə qarğış, ona dua elədi.

*Elə ki bu söhbət dünyaya yayıldı,
Varağ [mətləb] avaraların əlinə [ağzına] düşdü ki,
Bir könül ovlayanın [gözəlin] eşqinin şiddətindən
Nazənin bir cavan dəli olmuşdur.
Hər yaxşı və pis [xəbəri] ki ondan eşitdilər,
Yaxşılığına, pisliyinə dil açdılar.
Leyli boşboğazların sarsaqlamasından
Qəm evində oturub ağlayırdı.*

5 O gözəlin qohumlarından iki nəfər
Qəbilənin şahına dedilər:
– Filan çöldən [qəbilədən] olan bir vurğun gənc,
Bizim yurdu bədnam [rüsvey] etmişdir.

Hər gün başıacıq gəlir,
Bir dəstə [adam] də it kimi dalınca düşür.
Bizim məhəllədə, ah-zarla
Gah rəqs edir, gah da yeri öpür,
Hər an yeni bir qəzəl oxuyur,
Həm yaxşı qəzəl deyəndir, həm də xoşavazdır.

10 Oxuduğu hər bir qəzəldə,
Yüz pərdəni parçalayır [sirləri açır].
O deyir, xalq isə əzbərləyir,
Bizi də, səni də lağa qoyurlar.
Leyli onun iniltisindən ürəyi dağılır,
Bu külək o çırağı söndürəcəkdir,
Ona [Məcnuna] keçivari bir qulaqburması ver ki,
Ay [Leyli] onun xətasından xilas olsun!
Elə ki darğa əhvalatdan xəbər tutdu,
Oğru ayağı qabarlı, darğa isə qana susamış.

15 Qılınıcı çəkib itilədi,
Dedi: bununla cavabını verəcəyəm,
Amirilərən bir nəfəri xəbər tutdu,
Bu əhvalatı [xəbəri] yerinə çatdırdı.
Amirilərin başçısına bu barədə dedi:
Çatmamış xətərin qarşısını al!
O qan töküüb can alan darğa
Güclü su [seldir], yanar oddur.
Qorxuram ki, Məcnunun bundan xəbəri olmasın
O vaxt xəbər tutsun ki, başı olmasın.

20 Qarşıda olan bu ağziyaçıq quyudan,
[Əvvəlcədən] xəbərdar edilsə yerində olar.

Başını itirmiş ata mehribanlıq üzündən,
Bildiyin qayğıkeşliklə qalxaraq,
Nəslindən olan dostlarına buyurdu ki,
Onun dalınca külək kimi getsinlər.
O yanmışın könlünü ələ alaraq,
Çarə tapmaq üçün [evə] gətirsinlər.
Onu tapmaq üçün hər tərəfə qaçdılar,
Axtardılar, lakin tapmadılar.

25 Dedilər: – Olmaya, əcəli çatmışdır,
Bəlkə də onu bir yırtıcı parçalamışdır.
O qəbilə məskənidəki hər bir dost,
Heyfsilənərək ah çəkirdi.
Onun nişanəsi [izi] itdiyindən
Bütün ailəsi ağlar qalmışdı.
O, qulağı dəşilmiş, [heç nəyi eşitməyən], guşənişin,
Xəzinə kimi bir guşədə gizlənmişdi.
Qarmaqarışmış işlərdən,
Həm künc tutmuşdu [kənara çəkilmişdi], həm də qulağını,

30 Elə bir ovlağın ətrafında (məskən salmışdı) ki,
Yoldan qoparılan bir tozdan da şadlanırdı.
Şir güclü (ac) bir canavardan,
[Qarnı] tox olan tülkü yaxşıdır.
Yeməyə ehtiyacı olmayan bir şahin (qartal)
Heç vaxt turaca meyl etməz.
Məzaç qızıqış ıstahaya gəlsə,
Bərk çovdar çörəyini də üyüdər (həzm edər).
Ləzzətli [şirin] xörək olan halvanı
Mədə pozulanda yesən, zəhər dadar

35 Şirin şərbətdən məhrum, olan Məcnun,
Zəhər kimi tikələr yeyirdi.
Yoxsulluq [çarəsizlik] üzündən
Kasad (satılmayan) malına rəvac verirdi
Yox, yox onun qəmi elə qəm deyildi ki,
Ona adət etməklə qəmgin ola biləsən.
Ona həvalə olunan qəm,
Onu öz zəncirindən xilas edirdi.
Xəzinəyə doğru bir iz belə tapmadan,
Xəzinə axtarmaqda əzab çəkirdi.

40 Bəni Səd qəbiləsindən olan bir nəfər,
Səd [xoşbəxtlik] taleyi kimi ona rast gəldi.
Onu bir sərəb [şoranlıq] kənarında, xərabədə
Xarabə halda düşüb qalmış gördü.
Öz şerinin ləngəri [vəzn] kimi çox ləng (ağır),
Mənası geniş, qafiyəsi darısqal,
Yəni ki, arxamda [duran] bir adamım yoxdur.
Adamsız [kimsəsiz] insan – qafiyəsiz [şer]dir.
Öz taleyi kimi kamanlı [beli bükük],
Səcdədə [baş əyməkdə] kaman, vəfada ox [düz] idi,

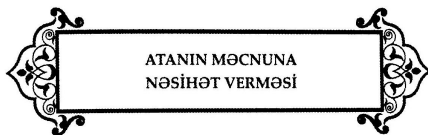
45 Yəni vəziyyəti [yaman halı] göstərirdi ki,
Oxla kaman bir-birinə qovuşmuş.
Nalədən savay həmdəmi yox idi.
Kölgəsindən savay məhrəmi yox idi.
Yoldan ötən kişi ona baxdı,
Şəkil, şəmayili xoşuna gəldi.
Hər cəhətdən söz açıb, sual verdi,
Susmasından savay cavab görmədi.
Danışmasından ümidini kəsdi
Onu yerində tərk edib, keçdi getdi.

50 Yolu onun [Məcnunun] diyarına düşdü,
 Ondan qəbilə əhlinə xəbər çatdırdı.
 [Dedi ki] filan dərissqal xərabadə
 İlan kimi qıvrılıb daş üstə qalmışdır.
 Divanə, dərdli, incik [haldə]
 Div kimi insanlar gözündən uzaq,
 Zərbə yeməkdən bədəni dəşik-dəşikdir,
 [Yaralardan] ilik-sümüyü görünməkdədir.
 Biçarə ata ondan xəbər tutduqda,
 Yurdundan, qəbiləsindən üz döndərdi [çıxıb getdi].

55 Div kimi hər mağaranın dövrəsində gəzir:
 Öz divanəsini axtarırdı.
 Onu bir döngənin dərissqal küçəsində gördü ki,
 Yıxılıb, başını daş üstə qoymuşdur.
 Özündən qəzəl qoşurdu,
 Gah oxuyur, gah ağlayırdı.
 Ciyərinin qanını gözündən axıdır,
 Öz bəxti kimi yıxılıb qalxırdı,
 Özünü unutmaq şərabından elə məst idi ki,
 Dünyada adam olduğundan xəbərsiz idi.

60 Ata onu görüncə salam verdi,
 Sonra tam mehrəbanlıq göstərdi.
 Məcnun atasının ciddiliyini görüncə,
 Kölgə kimi atasının ayaqlarına döşəndi.
 Dedi: Ey başımın tacı, canımın təxti,
 Yazığam, üzrümü qəbul et! [məni bağışla!]
 Mənə bax, halımı soruşma!
 Məni qəzanın əlinə tapşır!
 Necə istəyə bilərəm ki, bu gündə,
 Belə od içində ikən gözün məni görsün?!

65 Gəldiyin üçün üzüm qaradır,
 Hansı üzlə səndən üzr istəyim?
 Bilirsən ki, işimiz nə yerdədir?
 Kələfin ucu əlimizdən çıxmışdır.

ATANIN MƏCNUNA
 NƏSİHƏT VERMƏSİ

*Ata oğlunun halını gördükdə,
 Ah çəkdi, əmmaməsini yərə çırpdı.
 Sübh çağının quşu kimi nalə çəkdi.
 Qaralıqdan gündüzü gecəyə döndü.
 Dedi: «Ey qatlanmış varaq,
 Gül dəftəri kimi varaqqları pərəklənən!
 Ey vurğun, nə qədər qərarızsız olacaqsan?
 Ey yanımış! Nə qədər xam iş tutacaqsan?*

5 Camalına kimin gözü dəydi?
 Kimin qarğıışı sənə qulaqburması verdi [səni tutdu?]
 Kimin qanı sənənin (boynunu) tutdu?
 Kimin tikanı ətəyinə ilişdi?
 İşdən oldun [taqətdən düşdün], başına nə gəldi?
 Gözünə hansı tikan batdı?
 Eşq xəstəsi olar, sən bədbəxt kimisi olmaz.
 Bəlaya düşən olar, bu ağırlıqda yox.
 Qəm-qüssə çəkməkdən yorulmadın,
 Düşmənlərin tənəsini eşitməkdən.

10 Mələmətdən [töhmətdən] ürəyin doymadı,
Bu qiyamətdən sən dirilmədin.
Yürütdüyün həvəsədən usan, bəsdir,
Mənim suyum, öz daşını apardın [məni abırımı apardın,
özünü hörmətdən saldın].
Xırda bir işin kiçik işində [cüzi məsələsində]
Qərarlılıq [səbirsizlik] böyük eyibdir.
Eybin dəri altında [gizli] olması yaxşıdır,
Dostun aynası dost olsa, yaxşıdır.
Ayna doğru danışan olduğuna görə,
Eybini göstərir ki, uyusan [islah edəsən].

15 Ayna gözəldən, cirkindən pakdır [onlara fərq qoymaz],
Bu xasiyyət torpaqdan doğulmasındandır.
Otur, bu dərdi ürəyindən çıxart,
Soyuq dəmiri döyməsən, yaxşıdır.
Tutaq, səndə o səbir yoxdur ki,
Səbirlə dostdan uzaqlaşasan.
Axır, heç olmasa, hərdən bir,
Gəlib bizə baxasan, [baş çəkəsən].
Hər kəs atını könlü istədiyi kimi çapdırsa,
Atı yorulub qaçmaqdan qalar.

20 İçməmiş sərxoş olmağın yetər
Arzusuz arzu-pərəstliyin bəsdir.
Sən gedib xərməni bada vermişən,
Mən isə düşməni istəyəni kimi qalmışam.
Nə qədər ki, məndə və səndə sikkə [həyat] var,
Bu pis sikkəni [divanəliyi] əldən burax!
Sən rud çalırsan, mən dizimi döyürəm,
Sən paltarını parçalayırsan, mən canımı.

Eşq səndə od alovlandırdısa,
Sənin ürəyini, mənim ciyərimi yandırdı.

25 Çarə axtarmaqdan ümidini kəsmə!
Dənin göyərməsi təccüblü deyil!
O işdən ki, heç bir ümidin yoxdur,
Ümidinə səbəb ola bilər.
Ümitsizlikdə böyük ümid var,
Qara gecənin sonu ağ səhər olar.
Xoşbəxtlərlə [dövlətlilərlə] otur-dur!
Bu qaçağan [dönük] bəxtdən qaç!
Havayı yerdən dövləti bada vermə,
Dövlət varsa, kama çatmaq da olar.

30 Dövlət düşünləri açan səbəbdir (açardır).
Şahlıq üzüyünün firuzə [qasıdır].
Dünyanı açan [fəth edən] açarı
Dövlətin ətəyinə qoymuşlar.
Səbir etsən, şübhəsiz ki, səbir ilə
Dövlət yavaş-yavaş sənə [tərəf] gələr.
Bu qədər geniş sahəli olan dəniz
Su arxındaki qətrələrin süzüntüsüdür (yığılımıdır)
Başı buludlu o uca dağ isə,
Çimdik-çimdik torpaq toplanmasıdır.

35 Saqın, dözümdə sustalmayasan,
Gövhəri asta axtarmaq olar,
Tədbirsiz olma, tədbirsiz kişi
Ayaqsız həşərat kimi sürünməli olar.
Tülkü canavarın payını ona görə apardı ki,
Bunun tədbiri böyükdür, onun kiçik

Könlünü niyə gərək o şəxsə verəsən ki,
O illərlə səni yada salmayır?!
O sənsiz kül kimidir, sən ayağı gildəsən
[çıxılmaz vəziyyətdəsən].
O, daş ürəklidir, səninsə ürəyinə daş qoyulubdur.

40 Sənə onun barəsində danışdırlarsa,
Deməli sənin işinin [eşqinin] rüsvaylığını istəmirlər
Acığa özünü, canı (qurban) vermək zəhərdir.
Əqrəb sancana kərəviz vermək [mənasızdır].
Ey oğul, elə işlə məşğul ol ki,
Bu düşüncələrdən uzaqlaşsan.
Hindu [hindli] ona görə filin beynini döyəcləyir ki,
O, bir də Hindistanı yada salmasın,
Canımsan, canımdan da əzizsən,
Evdə qal ki, övladımsan, [yurdda qalanımsan],

45 Dağ (dərəyə) düşməyin faydası nədir?
O ancaq üzün suyunu tökər, [biabır edər].
Sənin bu yolunda həm daş var, həm quyu,
Hər ikisindən saqın, közün yolda olsun!
Dalaşma, dərğa pusqudadır,
Zənciri kəsmə, o dəmirdəndir.
Sən yol uşağısan, fitnə yolkəsən,
[Onun əlində] qılıncı gör, başını saxla!
Dostlardan bir neçə nəfəri dövrənə yığ,
Düşmənin acığına, bir müddət xoş yaşa!

MƏCNUNUN ATASINA CAVAB VERMƏSİ

*Məcnun o şəkər sözlü atasının cavabında
Təbərza saçan dodağını açdı [sözə başladı],
Dedi: Ey azamət fəlayi!
Yüksəklikdə fəlakətdən də ucasan!
Düzənliklərin sahtı, təpəliklərin rəisi,
Ərəbin üzündə ən bər təbiətli xal!
Sənin astanan səcdəgahım, qibləmdir.
Sənin varlığınla varlığım yaşayır*

5 İstəyirəm ki, həmişə sağ qalasan.
Sənsiz [mənim] həyatım olmasın!
Bu nəsihət xəzinəsini ki, verdin,
Yanğıma [yaralarım]a məlhəm qoydun.
Lakin nə etməliyəm ki, mən üzükərə,
Öz xoşumla bu çöllərə düşməmişəm.
Bu cür ki, mən qərarımı itirmişəm,
Bilirsən ki, ixtiyarım özümdə deyil.
Mən bağliyam, [əsirəm], zəncirim dəmirdəndir,
Tədbirin nə faydası, qismətim budur?!

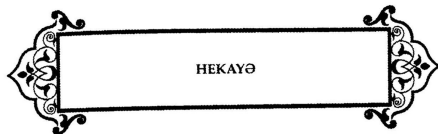
10 Bu zənciri özümdən açə bilmərəm.
Bu yükü üstümdən ata bilmərəm.
Deyirəm ki, neyləyim, necə eləyim?
Aramım ki, yoxdur, neyləyim, necə eləyim?
Mənim üzərimə düşən [məni vuran] bu ildırım

Min belə xərməni yandırmışdır.
Zülm görən təkcə mən deyiləm,
Yüz beləsini [mənim kimisini] görməyən göz hanı?
Kölgə özü quyuya düşməz.
Ay öz xoşuna yüksəkliyə qalxmaz.

15 Filin cüssəsindən tutmuş, qarışqanın qanadına qədər,
Bu qüvvənin (zoru) duymayan heç nə yoxdur.
İş xalqın istəyinə qalsaydı,
Heç kəs istəmədiyini sınamazdı [etməzdi]
Mənim ürək sıxıntımın [ağrımın] daş əriyər,
Kim öz ürək sıxıntısını istəyər?
Mənim bədbəxtliyim məni axtarır (izləyir)
Bədbəxtliyi kim özündən kənar edə bilər?
Bu yolda əlim bir yerə çatsaydı,
Mən günəş, ya ay olardım.

20 İş bizim ixtiyarımızda olmadığı üçün,
İşi yaxşılaşdırmaq bizim işimiz deyil.
Xoşhal yaşamayan tək mən başibəlalı deyiləm,
[Dünyada] könlü şad olan kim var?
Səpmə yara kimi qan axıdanam [qanım axır],
Evdən qalxan toz kimi sərgərdanam.
Gülməkdən ildırım kimi dodağımı bağlamışam,
Qorxuram ki, gülsəm, od tutub yanam.
Mənə deyirlər ki, niyə gülmürsən?
Axı, dərddli olmağın əlaməti ağlamaqdır.

25 Qorxuram ki, ürəkdən gülsəm [ağzım açılsın],
Ürək yangısı ağzımdan çıxıb qaçsın!

*Kəlik dimdiyində bir qarışqa tutmuşdu,
O gücsüzü sıxırda (zor göstərirdi).
Qarışqa uzun bir qəhqəhə çəkib (dedi)
Ey kəlik, sən də belə gülə bilərsənmi?
Dar kəliyi onun qəhqəhasından sustaldı,
[Dedi] Bu mənim peşəmdir, sənə peşən deyil.
Elə ki kəlik qəhqəhə çəkdi,
Dimdiyi qarışqadan boşaldı [qarışqa yerə düşdü].*

5 Adam belə qəhqəhə vurarsa,
Şübhəsiz ki, ciddilik ondan qaçar.
Yerində olmayan hər bir gülüş,
Min ağlamaqdan daha (acıdır).
Mən ki əzab-əziyyət ardınca gedirəm,
Hansı yol ilə rahatlığımı tapım?
O yük daşıyan qoca eşşək,
Nə qədər canı var, işləyəcəkdir.
Rahatlığı o vaxt qəbul edərkən ki,
Belə yaşamaqdan ölsün.

10 Eşqdə iti qılınc olduğunu söyləmə,
Əslində bu eşq evimizdən doğulmuşdur.
Qılınc oynatmaqdan qorxan baş,
(Döyüşçüdən) vurulub kənara atılsa yaxşıdır.
Eşqdə qılıncdan qorxmağın nə yeri?

Aşıqlərin başından qılınc uzaq olar.
Aşiq canın getməsindən qorxmaz
Canan eşqində olan dünyadan qorxmaz.
Mənim ayım buludda batıb qaldığı üçün,
Qılınc arzulayıram, hanı (iti) tiyəsi?

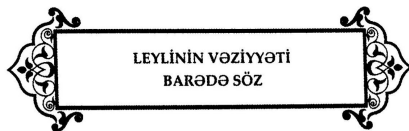
15 O baş ki qurban getməkdən çəkinir,
Qılıncla vurulması yaxşıdır.
Bu canım ki, oda düşübdür,
Naxoşluğumla xoş düşübdür.
Mənim bir çürük canım var,
Əl çək, canımdan nə istəyirsən?!
Məcnun ki, sözü də deyib qurtardı,
Onun dediklərinə atası ağladı.
Bir küncdə ata oturub ağlayırdı,
O küncdə oğul çılpaq düşüb qalmışdı.

20 Sonra bir daha onu evə apardı,
Nəvaziş edib, dostlara tapşırdı.
O könüldə vurulmuş, öz bədbəxtliyinə
Çətinliklə dözürdü.
İki-üç gün işgəncə içində yaşadı.
Eləydi ki, görən [halına] ağlardı.
Sonra pərdəni [yenə] yırtdı, ah çəkdi,
Çölə, biyabana tərəf yollandı.
Əzabda, niskillikdə yaşayırdı,
Nə yaşamaq? Ölürdü.

25 Elə ki eşqdən qızıqıb vəcdə gəlirdi,
[Vəcdə] onu Nəcd sevincxanasına aparırdı.
Ayağında dəmir [zəncir], əlində daş,

Qızmış, aslan kimi nəcdə gəldi
Coşaraq nəbə çəkir,
Hər coşanda bir qəzəl deyirdi,
Camaat hər tərəfdən toplanır,
O dağın (Məcnunun) dövrəsində tamaşaya dururdu.
Ondan eşitdikləri hər nadir sözü,
Yadda saxlayır, qələmə alırdılar.

30 [Qəzəlləri] Dünyanın hər yerinə töhfə aparırdılar,
Aşıqlər o nəğmələrdən varlanırdılar [istifadə edirdilər].

Gözəllik dastanının baş səhifəsi,
Üzügöyçəklik mülkünün şahənşahı,
Yeddi göy camalının fəhrisi [məcmuəsi],
Yeddi xəlifədən donluq alan,
Göydəki ay, üzüne həsəd aparan,
Bağdakı sərvin ürəyinə [qaməti ilə] ağırı salan,
Qorxu və ümid duyğununu açan,
Aydan, günəşdən miras alan

5 Büt-pərəstlər (gözəlpərəstlər) namazının qibləsi,
Sarayın çılqırağı, bağın şamı.
Eşqin yataqdaşı, nəzin həmyasdaşı
Həm xəzinə saxlayan, həm xəzinə paylayan,
Atlas geyimlərə bəzək vuran,

Şəkər satanlara [şirindillərə] sərmayə verən,
Min gizli incilərin qapısını bağlayan,
Min Məcnunun zəncirini qıran,
Gözəllikdə dastan olan Leyli ki.
Bir vilayətin barmaqla göstəriləni idi.

10 Sulanmış gül, ildə piyalə [al yanaq, yaşlı gözlə]
Təzə qönçəlik [paltarından] çıxdı kamala çatdı, gül kimi açdı
Yüz ölkənin yarım qəmzə ilə fəth edirdi.
Mey rəngli dodağı daha da şirəyə doldu.
Ürəkaçanlıq bağında boy atırdı,
Qəməsi ilə xalqı yandırır-yaxırdı.
Baxışındakı cadu ilə,
Yüz ölkənin yarım qəmzə ilə fəth edirdi.
Naz-qəmzə etdiyi zaman,
Ərəbə də, türkə də hücum edirdi.

15 Onun kəməndindən bir ov da xilas ola bilmirdi.
Qəməsi ilə tutur, zülfü ilə bağlayırdı.
Nafəli [ahu göbəyi] gözünün ahusundan,
Həm nafə, həm də ahular şikarı idi.
Şikar vaxtı zülfünün hörüyü ilə
Aslanın boynuna zəncir bağladı.
Üzünün güləbindən dodağını bal kimi etdi,
Kim o təbərzəni gördü, "afərin" dedi.
Gül üzünün bal dodağının arzusunda
Min nəzənin könlünü ona vermişdi.

20 Zülfü öpüş istəyənin yolunu süpürür,
Kırpıqları "allah versin" deyirdi.
Zülfü kəməndi ilə irəli çəkirdi,

Kırpıqları isə qovub uzaqlaşdırırdı.
İki (top) yanağı ilə ayı vurub keçmiş,
İki piyalədə (ayağı ilə) güldən qabağa düşmüşdü,
Qəddi boy atmış bir sərvdir
Üzü sərvə qonmuş qırqovul kimidir.
Şəkərə gülən [məsxərə edən] dodaqları
Təbərzəyə (qəndə) də qələm çəkmişdir.

25 Busədən söz açan ləli [dodağı]
Şəkər tünqünə [kuzəsinə] acıq verirdi.
Zənəxdən çıxuru üstünü açmış,
Yüz könül səhvən oraya düşmüş.
Zülfü yola bir ip atmışdır ki,
Hər kəs zənəxdana düşsə, çıxarsın.
Bütün bu mazla, könül ovlamaqla,
Məhəbbətdən cüyəri qana döndü.
Yolu bağlanmış pərdədə [dörd divar içində]
Pərdə kimi bükük qalmışdı.

30 Gizlincə damın üstünə çıxaraq
Səhərdən axşama qədər ətrafa baxırdı,
[Düşünürdü] Məcnunu necə görsün,
Onunla bir anlığa harada otursun?
Onu hansı gözlə axtarsın,
Ürək dərdini ona necə desin?!

Rəqibin tənəsi, bədxahın qorxusundan,
Gecə yarısı gizli-gizli ah çəkirdi.
Şam kimi acı gülüşlərlə yaşayırdı,
Şirin-şirin gülür, acı-acı ağlayırdı.

35 Güllü [yanağını] göz yaşı ilə isladırıd,
Çubuqdan [özünə] munis yaradırdı.

Ayrılıq odunda yanırdı,
Nə tüstüsü görünürdü, nə işığı.
Zahirdə külək kimi hay-küy qaldırır,
Daxildə torpaq kimi ciyərini yeyirdi.
Dərd güzgülünü qarşısına qoyur,
Öz xəyalından munis düzəldirdi.
Kölgədən savay pərdədən yox idi,
Pərdədən savay dərdinə qalan yox idi.

40 O qədər sayəsina (kölgəsinə) dərdini deyirdi ki
Həmsəyəsi gecələr yata bilmirdi.
Odlu su arasında dolanırdı
O pərisifət sanki pəri idi.
Qadının çalğısı cəhrə cırıltısıdır.
Ox şahlar cəbəsi alətidir.
O, ikibaşlı iyi əlindən atmış,
Birbaşlı ox ahəngini tutmuşdu [hey ah çəkirdi].
Ox bir başı [ucu] ilə əsər etdi [yaraladı, dəşdi].
İy [cəhrə iyi] ona görə ikibaşlı oldu.

45 Dərya-dərya mirvari toplayır
Gəmi-gəmi gözündən tökürdü.
Pərdə altında qəm yeyirdi,
O, qəmi deyil, qəm onu yeyirdi
Qulağına qızıl həlqə taxmış,
Həlqə kimi qulağını qapıya dayamışdı.
Öz qulağındakı həlqə ilə üns tutmuşdu,
O həlqəni başqasının qulağına taxmırdı.
Ay nurunun bulağını axtara-axtara,
Bulaq kimi [ağlar] gözü yolda qalmışdı.

50 İstəyirdi, ona bir xəbər gətirsinlər.
Ürək sevgilisindən salam gətirsinlər.
Nəcdədən əsən hər bir küləkdən,
Vəfa qoxusundan başqa, heç nə duymurdu.
O tərəfdən gələn hər bir bulud,
Mərhəmət suyundan savay, ona heç nə verməzdi.
Evin hansı küncünə nəzər salırdısa,
Özünə tərəf yollanan bir qəzəl görürdü.
Bazardan qayıdan hər uşaq
Bir beyt ilə [onu] sakitləşdirirdi.

55 Damının yanından ötən hər kəs,
Ona bir beyt ilə peyğam çatdırır,
O qədər məlahəti olan Leylinin
Söz nəzmə çəkməkdə məharəti vardı.
Bakirə inci, inci dəşirdi,
Özü kimi bakirə beytlər deyirdi.
Elə ki Məcnunun halından bəhs edən
Tər inci kimi bir beyt oxuyurdu,
Ona başqa [bir beyt ilə] cavab verirdi.
Od eşidir, su deyirdi.

60 Gizlicə varağı qanla boyayır.
Və o beyti ona [varağa] yazırdı.
Damdan (onu) yol üstünə atır,
Səməndən sərvə peyğam göndərirdi.
O yazını hər kəs ki, götürürdü,
Oxuyurdu, rəqsə gəlirdi [Məcnuna tərəf yollanırdı].
Aparıb o qərribə verirdi ki,
Ondan qərribə sözlər eşidilirdi.
O da axıcı bədahətə
O nişanəyə bir nişan vururdu. [Leyliyə cavab şer yazırdı].

65 Beləliklə, o iki sevgili arasında
 Bir növ yazışma gedirdi.
 O iki məst [şeyda] bülbülün səmindən
 Bütün bülbüllər qırıldı.
 O iki xoş avaz ipək teldən
 Çoxlarının sazında saz teli oldu.
 Rud, rübab və cəngin nələsində [səsində]
 O iki ahəngin nəvası eyni cür səslənirdi.
 Onlar incə mənalı söz deyirdi,
 Cənglə çalınır, neylə oxunurdu.

70 O iki həmtəranənin nəğmələri ilə
 Evdəki uşaqlar da mütrib [xanəndə] olmuşdu.
 Düşmənlər tənənin ağzını açdılar,
 Hər ikisinə dil uzatdılar.
 Onlar isə qarayaxanların çirkabından,
 Özlərini göz yaşı ilə yuyur, paka çıxarırdı.
 Bir il belə halda qaldılar,
 Xəyal kimi bir xəyalla qane oldular.

BAHARIN VƏSFİ VƏ LEYLİNİN
 XURMALIQ SEYRİNƏ GETMƏSİ

*Ela ki gül-çiçək çölə xalı saldı,
 Güllün üzünə (səbəbina) torpaq da şəhləndi
 Xoşbəxtlərin üzündəki təbəssüm kimi
 Ağacdakı qönçələr gülümsədi.
 Qırmızı lələ və sarı çiçəkdən
 Dünya iki rəngli bayraq düzəltdi.*

*Bağda, çəməndə qurulan büsatda
 Bülbül səsi ilə yeni büsat qurdu.*

5 Yeni cücərən otların yaşıllığından,
 Tər incidən artıq zümrüdlük duyuldu.
 Lalə (öz) varağından [pərəyindən] qızıl qurdu* atmış ki,
 Qarası [izi] o hərfa (varağa) düşmüşdür.
 Bənövşənin qoşa zülfü uzunluqdan,
 Oynayırkən ayağına düşmüşdür.
 Qönçə kəmərinə bərkidirdi,
 Tikandan ox düzəldirdi [kamana qoyurdu].
 Gül ipək xələtə büründü,
 Külək güllün qulağına pıçıldamağa başladı.

10 Nilufər [lülər] gül rəngli günəşin təsirindən,
 Döyüşsüz qalxanını suya atmışdı.
 Şimşad saçını daramaqdadır.
 Gülnar nar dənələməkdədir.
 Sünbül [çiçək] mişkin ağzını açmış,
 Gül əlini ona uzatmış [ətir istəyir].
 Nərgiz od püskürən damağı ilə
 Qızdırmalılar kimi yuxudan ayrılmış.
 Şərab qətrələrinin qaynaması,
 Ərgəvan damarından qan açmışdır.

15 Səməndən yaranan o gümüşü bulaq,
 Nəsrindəki varağı yuyurdu.
 Qızıl gül gözünü qorxa-qorxa açdı.
 Özüne tay görmədiyi üçün naza başladı.
 Süsəndəki dil deyil, bağrındakı qılınc idi,
 Yox, yox səhv etdim, başındakı qılınc idi

Dili tutulmuş qara qarğa kimi quşlar (belə)
Bağda quş dili açmış (dılar).
Turac ürəkdən kabab qızardır,
Qumru sinəsindən [ona] duz səpirdi.

20 Çinar başındakı hər vəhşi göyərçin,
Bir yarı n sərgüzəştini zümzümə edir
Bülbül boy atan uca ağacdən,
Məcnun kimi ah çəkir.
Leylinin üzü kimi qızıl gül,
Tacidar başını kəcavadən çıxarmış.
Belə bir mübarək (gözəl) gül fəslində,
Leyli mənzilindən kənara çıxdı.
Zülfünün uclarını hörmüş,
Qızıl gülə [üzünə] bənövşədən bəzək vurmuşdu.

25 O qəbilənin bal dodaqlılarından [qızlarından]
Gövhər kimi ətrafına bir dəstə düzülmüşdü.
Adları Ərəbistanda yaşayan türklər idi,
Ərəb əndamlı türk gözəl olar.
O huri kimi gözəllərin dairəsində,
Yaman gözdən iraq, o gözəl gedirdi ki,
Bağın yaşıllığını görsün,
Qızıl gül kolunun kölgəsində otursun,
Təzə nərgizlə qədəh tutsun.
Lalə ilə xam şərab qaldırsın

30 Zülfündən bənövşəyə qıvrınlıq versin,
Təzə açılmış çiçəyə üzündən su [təravət] bağışlasın.
Sərvə boy atmağı öyrətsin.
Səməndən bəyazlığı silsin.

Qönçə düyümündən bac [vergi] istəsin,
Çəmən mülkündən xərac istəsin.
Yaşıllıqda kölgəsindən xurma ağacı bitirsin, [yaratsın]
Sərvin, gülün üzünə gəlsün.
Yox-yox deyilənlər onun məqsədi deyildi,
[Axtardığı] nə qızıl gül, nə də sərv ağacı idi,

35 İstəyi o idi ki, bir dalda yerdə,
İçindən yananlar kimi bir ah çəksin.
Məst [şeydə] bülbülə sirrini açsın,
Keçmiş qəmlərini ona danışsın.
Gülüstandan ötən nəsimdə,
Öz qərib yarından bir nişanə tapsın.
Bəlkə öz könü açılmış olsun
Ürəyindən yük götürülsün,
Orada bir xurmalıq vardı ki,
Çin naxışkarlığının bəzəyi idi.

40 Xurma ağacları balarısı paltarında [rəngində] idi,
Yolu [qapısı] İrəm bağına açılırdı.
Belə bir nadir gözəl seyrəngahı
Səhrada kimsənin gözü görməmişdir.
Leyli və başqa gözəllər [qızlar]
Naz ilə [yavaş-yavaş] o çəmənə gətdilər.
Gül kimi yaşıllıq ortasında oturdu,
O, otdan dəstə bağladı, ot güldən (Leylidən)
Harada ki onun nəsimi [ətri] duyulurdu,
Süsən açılır, gül qönçələnirdi.

45 Hansı çəmənə [ota] ki əl vururdu,
Şimşad göyərir, sərv boy atırdı.
Sərv qamətli, lalə yanaqlı (qızlarla)

Şənləndi, üzü güldü.
Bir qədər şənlənib əyləndi,
Nəhayət, şadlıq yerindən kənara qaçdı.
Tuti qanadlı qırqovul kimi,
Bir sərv kölgəsində tək oturdu.
Gizlində ağlayıb, nalə edərək
Məhəbbət üzündən deyirdi:

50 Ey həmrəy, vəfalı yar,
Ey mənim kimi, həm də mənə layiq [yar]!
Ey cavan sərv və cavanmərd!
Ey qəlbi ataşın, nəfəsi [ahı] soyuq!
Nə olardı ki, belə bir bağın qapısından
Gələsən və ürəyimdən dağı götürəsən,
Mənimlə könülün istədiyi kimi oturasan,
Mən qarağac, sən sərv görəsən?!
Tutaq ki, sənin məndən istəyin mənim asudəliyim deyil,
Mənim evimə, bağıma da etina etmirsən,

55 Axı, nəcabət dili ilə desək,
Göndərəcəyik bir peyğamba da dəymirəm?!
Söz hələ [ağzından] uçmamışdı ki,
Yoldan ötənin səsi eşidildi.
Bir nəfər inci tək yeni bir qəzəl,
Məcnunun dediklərindən [şerlərindən] oxuyurdu.
[Deyirdi]: Ey pərdəmi cıran xeyirxahım!
[Qoy] Sənin ümidin pərdə tutanım olsun!
Məcnun qan dalgası içindədir,
Leyli nə ilə məşğuldur?

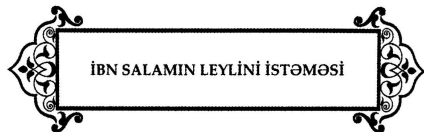
60 Məcnun ciyərini parçalayır,
Leyli duzu kimin üçün əzir?

Məcnun tikan oxu ilə dəşik-dəşikdir,
Leyli necə nazla yatıbdır?!
Məcnun min dillə oxşayıb ağlayır,
Leyli nə şənlik bəradə düşünür?
Məcnunun nəyi varsa, dərdidir, dağdır,
Leyli bağ, bahar xəyalındadır,
Məcnun arzu kəməri bağlayır, [Leyli arzusu ilə yaşayır],
Leyli kimin üzünə gülür?

65 Məcnun fəraq dərdindən ürəyini əldən vermişdir,
Leyli hansı dəlillə aram tutmuşdur?
Leyli ki bu qəzəli eşitdi,
Ağladı, ağlaması ilə daşı əritdi.
O bağda qalan sərv boylu gözəllərdən biri,
Gizlicə ona baxırdı [gördü ki,],
Sevgilisindən ayrıldığı üçün nə haldadır,
Dostuna nə qədər mehribandır.
Elə ki evə qayıtdılar,
O yeganə [tək] inci (yenə) sədəfə daxil oldu.

70 Sirri bilən, o sirri gizlətmədi,
Gördüyünü [Leylinin] anasına dedi ki,
Mehriban anası ona (Leyliyə) təsəlli versin,
Ona çarə etmək üçün yol axtarsın.
Ana nakam qızının dərdindən
Tora düşmüş quş kimi çırpınırdı.
Deyirdi: əgər onu özbaşına qoysam,
O [Məcnun] dəli olub, bu [Leyli] məst olar.
Əgər onun halına dözsəm,
Ondan [Məcnundan] əl çəkməz, mən ondan əl çəkməli olaram.

75 Onun [qızının] həsrətinə [halına] acıyırdı.
 Qəm-qüssə yeyir və dözürdü.
 Leyli ki xəzinə kimi hasara salınmışdı,
 [Sanki] qəsrə oturmuş bir ay idi.
 Bulud kimi tutğun, (ağır) nəfəs alırdı,
 Qılınc kimi qında [həbsdə] qəm çəkirdi.
 Olduğu kimi ürək sıxıntısı ilə yaşayırdı,
 Eşqdə (sevir də) ürəyi sıxılmayan kim ola bilər?

*Bu bağın büsatını təsvir edən
 Söz sağrısına belə dağ çəkir:
 O gün ki ay [Leyli] başa gədirdi,
 İki həftəlik ay [bədr] kimi özünə yeddi qələm bəzək vurmuşdu.
 Sərv başına küldən dəstə bağlamış,
 Gülab və küllün bazarını kasadlaşdırmışdı.
 Qıvrım saçlarının iki hörüyünü
 Zəncir halqaları kimi dolamışdı.*

5 Yolda Bəni Əsəddən [qəbiləsindən] bir cavan,
 Onu çiçəklənmiş gülüstan kimi gördü.
 O, daş və sayə [el-oba] cəhətdən hünər sahibi,
 Ərəblərin gözündə məqamı yüksək adam idi.
 Çoxlu qəbilə və qohumları vardı,
 İş onlara xidmət və qayğı idi.

Bütün xalqın qulağı onun salamındaydı,
 Bəxt ona İbn Salam adını vermişdi.
 Həm gümüş sahibi [varlı], həm də arxası güclü idi.
 Bütün xalq onu barmaqla göstərirdi.

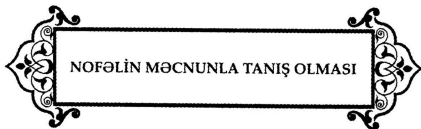
10 O, nurlu çırağı [Leylini] görən kimi
 Çarə tapmaq üçün külək kimi tələsdi.
 Xəbəri yoxdu ki, xəzinəni versə də,
 Küləklə çırağın sazişi tutmaz.
 Elə ki yoldan vətəninə gəldi, [Leylinin]
 O ayın vüsali tamahına düşdü.
 Olmaya (bəlkə də) bu məsəli unutmuşdu ki,
 Ayı heç kəs ağuşuna ala bilməyibdir.
 O pəri qızının kəbinini əldə etmək üçün
 Çarə axtardı, adam göndərdi ki,

15 Leyliyə elçilik etməklə,
 Onu öz kəcəsinə oturtsun.
 Hiylə qurdu, vasitəçi saldı,
 Torpağa düşdü, qızılı torpaq kimi səpdi,
 Min şahənə xəzinə götürdü,
 İstədiyindən çox heyvan sürüləri (vəd etdi),
 O könül istəyən gözəli almaq üçün,
 Dilli-dilavər elçi getdi.
 Razılıq almaq toy [qurmaq] üçün
 Xahiş edirdi, əl öpürdü.

20 [Leylinin] atası və anası əyləşdilər,
 Ümidlərini o mətləbə bağladılar.
 Dedilər: söz öz yerindədir [biz razıyıq],
 Lakin qarşıda bir qədər gözləmək lazımdır.

Çünki bu gülşənin təzə çiçəyinin,
Zəiflikdən bir az xəstəliyi vardır.
Elə ki sağalmasından üzümüz güldü,
Nəzir verərik, kəbin kəsdirərik.
Bu kəbin xeyir əlamətidir.
İnşallah, tez baş tutar!

25 Amma hələlik bir neçə günlüyə
Vədə ilə razılaşın ki,
Gül qönçəsi açılısın.
Bağın qapısından tikan süpürülsün.
Boynuna qızıl həmayil salaq,
Qızıl həmayil ilə sənə tapşıraq.
İbn Salam onu istədiyindən,
Səbirlə namizədliliyə razı oldu.
Atını öz diyarına sürdü,
Oturdu, öz qəmini dağıtdı.

Leyli ev pərdəsi arxasında,
Pərdədə qalmaqdan pərdəni yırtmaqdaydı [dərdini açmaqdaydı],
Utanıb-qısılmaq pərdəsindən çıxıb,
Ney və çəng pərdəsinə keçmişdi,
Qəzəl deyənlər ağzının noğulu,
Ətir saçanlar məğzinin reyhanı.

Aşıqlar dəftərində zorla yazılmış,
Mütriblər dəfinin zərbəsini dadmış,

5 Munissiz, taqətsiz, yuxusuz,
Öz saç kimi qıvrılıb qalmışdı.
Məcnun da eldən itkin, çöldə.
Öz bəxti kimi sərgərdan gəzirdi.
Çölün vəhşilərinin müşayiəti ilə
Üzra üzürsüz [səbəbsiz] yüyürürdü.
Buru [qırmızı] at – qanamış ayaqlarına işarədir]
güclə çapırdı
Min dərd ilə bir bəxt oyuyurdu.
Vəcdə gələndə Nəcdə gedirdi.
Şeyx kimi, lakin Nəcd şeyxi kimi yox,

10 Eşq mizrabı ilə rəqs edirdi.
Ah zərbəsilə (gücü ilə) yeri üfləyib süpürürdü.
Onun ahını eşidən hər bir aşiq,
Əynində olan paltarı cırırdı.
O mülkün [diyarın] yumşaq ürəklilərindən
mum kimi [yumşaq],
Suvarılmış [bərkidilmiş] dəmir kimi birisi vardı.
Adı Nofəl idi, şücaətinə görə
O tərəflər onun itaətindəydi [ona tabe idi].
Qılınc zərbinə ordu dağıdandı.
Mehribanlıqda ahu, qəzəbdə aslandı.

15 Həm calal sahibi, nökrə-nayibli,
Həm dövlətli, həm pullu idi.
Bir gün silahının gücünə öyünərək,
O yerlərə şikara gəldi.
Sıxıcı mağaralar arasında

Ov axtararaq gəzirdi.
Ayağıqabar bir dərdli gördü.
Hər kirpiyində göz yaşından bir düyüm vardı.
Möhnət görmüş, qərīb, xəstə,
Düşməyə kam, dostlardan uzaq,

20 İnsanlardan vəhşi kimi qaçmış,
Dalınca iki-üç vəhşi düşmüş,
Coşduğundan bir nəğmə oxuyurdu ki,
Onu dinləyən adam huşunu itirirdi.
Halından, xasiyyətindən soraq tutdu.
Əhvalını necə ki var, söylədilər.
[Dedilər]: bu yazıq, bir qadının eşqindən,
Gördüyün kimi, dəli olmuşdur.
Gecə və gündüz beyt deyə-deyə
Onun ətrini küləkdə axtarır.

25 Hər dəfə külək onun qoxusunu çatdıranda,
Küləyə yüz beyt və qəzəl oxuyur.
O diyardan bəri gələn hər buluda,
Şəkər kimi [şirin] bir şer deyir.
Bütün işi-gücü bundan ibarətdir.
Ömrü günü belə keçir hər yerdən müsafirlər gələr,
Bu qərībə, məzluma baxarlar
Şərab və yemək gətirərlər.
[Belə] olur ki, onda da bir cam [şərab] verərlər.

30 Min cəhd ilə [tələsik] o camı alar,
Onu da o dilaramın [sevgilisinin] sağlığına [içər].
Nofəl ki, Məcnunun əhvalatını eşitdi,
Dedi: insanlıq şərtidir ki, indi,
Bu əldən düşmüşü, necə ki lazımdır,

Çalışam, könül muradına çatdıram.
Mən şikar ardınca gəzirəm,
Bəh-bəh ki, belə bir şikara rast gəldim.
Xizəran ayaqlı səmənd atın belindən
Səğrısını qaldırıb, yerə tullandı.

35 Ona nəvaziş etdi, yanına çağırdı,
Özü ilə bir yerdə süfrəyə oturtdu.
Ona hərarətli əhvalatlar söyləyərək,
Onu lap mum kimi yumşaltdı.
O söhbət ki dostdan [Leylidən] deyildi,
Bütünlüklə iç olsa da, [nəzərində] qabıqdı.
Danışan [Nofəl] gördü ki, o cavan oğlan,
Yarsız [yar adını çəkmədən] heç nə yemir,
Hər barədə ki, söhbət açırdı,
Leyli adı olmayən söz demirdi.

40 O yolundan hürkmüş vurğun,
Bunları ki eşidir, sakitləşirdi.
O, təbinə xoş gəldi,
Yaxşı dost tapdığı üçün kefi kökəldi,
Ürəyi beynini cuşa gətirirdi.
Bal kimi şirin qəsidələr oxumağa başladı.
Hər sözündə xoş gülərək,
Atəşin bir bədiə deyirdi.
Könlü şadlandı, onunla dincəldi,
Onunla yedi və içdi.

45 O yağlı dil [Nofəl] isə xoş cavablarla,
O xərabəni təmir edirdi.
[Deyirdi]: o işıqlı cırağın uzaqlığından
Çalış ki, şam kimi üzülməyəsən.

Onu zorla, ya da qol zoruna
Səninlə həmtərəzi [ər-arvad] edərəm.
Əgər quş olub havaya uçsa,
Mənim əlim onu arxadan tutar,
Qılgıcım kimi daşın içində olsa belə,
Dəmir kimi oradan çıxarıb ələ keçirərəm,

50 O ay [gözəl] nə qədər ki, sənin arvadın olmayıb,
Kəməndi ondan əskik etmərəm [əsirgəmərəm].
Məcnun ümid yolu tapdığandan,
Baş əyib minnətdarlıq edirdi.
[O deyirdi]: beynimə ətir saçan bu hekayə (sözlərin)
Aldatma deyilsə, çox xoşdur.
Onu mənim kimi bir dəli təbiətliyə,
Anası da bir vəch ilə verməz :
Gülü küləyə vermək olmaz!
Aydan olanı divdən olana vermək olmaz!

55 O necə bizə tərəf gələ bilər?
Divanə və yeni ay? Boş sözdür,
Çarə tapmaq üçün bizim köynəyi
Çox yudular, ancaq namazlıq [pak] olmadı.
Çox şeyi gümüşü ağ edəlidər,
Bu qara kilimlik bizdən getmədi.
Sənin əlində bir kəramət varsa da,
O dəstgah bu əl ilə qurulmaz.
Qorxuram ki, kömək zamanı çatdıqda,
Məni yarıyolda tərkdəsən.

60 O şikar oxuna tuş gəlmədən,
Məndən və mənim işimdən əl çəkəsən.
O yel ki, dilini belə təbil kimi səsləndirir,

İçə boş olduğundan boşa çıxar.
Əgər dediklərinə əhd etsən,
Əvəzini görəcəksən, çünki maneəni qaldırdın,
Əgər bu söz bulağın sərabdırsa [aldadıcdırsa],
Məni burax, get [bu] sənin üçün daha yaxşı olar.
[Mən də] öz peşəmi davam etdirim,
Durub öz işimin dalınca gedim.

65 Nofəl onun ağlayıb-sızlamasını gördükdə,
Ona kömək üçün cilovu buraxdı [tələsdi].
O da həm qərib, həm də cavan idi,
Təbiətcə azadə [mərd] və mehriban idi.
O qərib yaşdını, həm də təkcə yaşadı deyil;
Bəlkə də həmhəlini (həmdərdini) bağışladı.
Əhd eləyib, and içdi.
Əvvəl, o allahın allahlığına,
Sonra da peyğəmbərinin elçiliyinə ki,
Ağlın iman gətirməsini qəbul etmişdir.

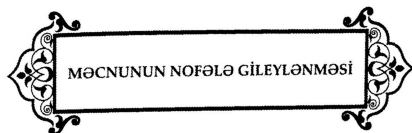
70 [Dedi]: sədaqət yolunda xəzinə və qılıncımla
Canavar kimi deyil, aslan kimi çalışacağam.
Tələb etdiyimi tapmayınca [almayınca],
Nə səbrim olacaq, nə yeməyim, nə də yatmağım!
Lakin səndən bircə xahişim var ki,
Dəlilikdən əl çəkəsən.
Oturasan, sakit olasan.
İki-üç günlüyə özünü ələ alasan.
Səndən odlu ürəyini sakitləşdirmək,
Məndən dəmir qapını açmaq!

75 Divanə elə ki bu cür şərbəti gördü,
 Canının nicatını onu içməkdə gördü.
 Sakitləşdi, hürküb qaçmağı buraxdı,
 Sözüne, vədəsinə vəfa etdi.
 Səbir ilə ayağı bağlanmış,
 Su səpilmiş od kimi [sakit] oturmuşdu.
 Nofəllə onun qərargahına at çapdı,
 Onun sayəsi ilə sığınacaq tapdı.
 Hamama getdi, libas geyindi,
 Aram oturdu, şərab içdi.

80 Ərəb adəti ilə əmmamə bağladı,
 Onunla [Nofəllə] şərabə, saza oturdu.
 Könül verdiyinin camalı [hüsnü] barədə
 Bir neçə incə mənalı qəzəl dedi.
 Rahat geyim, yemək tapdığından
 Bəsləndi, gözəlləşdi.
 Saralmış üzü ağrəvan rəngi aldı.
 Bükülmüş qəddi düzəldi.
 O mişk kimi qara xətti [saqqalı]
 Ayının [üzünün] dövrəsinə pərgar [dairə] çəkdi.

85 Nəfəsinin ləfəfətindəki güldən [ətiərdən],
 Külək nə aparmışdasa, geri qaytaradı,
 İşıqsaçan sübh təzədən güldü.
 Günəş yenidən dişini (üzünü) göstərdi [güldü].
 Çölün zəncirlənməliəsi ağlandı,
 Ev dustağından bənd [qıfıl] götürüldü.
 Bitki [sərv] bağda aram oldu [yerini tutdu]:
 Qızıl güllün əlinə cam verdilər,
 Məcnun sakitliyi və ağırlığı ilə,
 Məna məclisinin ağıllısı oldu.

90 Onun qonaqpərvər böyüyü [dostu],
 Yüz min [qayğı] ilə nazını çəkirdi.
 Onu görmədən şənlilik etmədi [qurmurdu].
 Onun camalını görmədən mey içmirdi.
 İki-üç ay şadlıqda [kefdə, damaqda],
 Bir yerdə şərab içdilər.

*Bir gün ikilikdə öyləşmişdilər,
 Eys-ışrat edirdilər.
 Məcnun zamanadan şikayətlənərək,
 İki-üç beyt aşığına şər dedi:
 Ey mənim dərdli ahımdan xəbərsiz!
 Ey torpağımi aldatma küləyinə verən [sovuran]!
 Yüzdən artıq mehribanlıq vədəsi verən,
 Vədələrindən birinin yarısına da vəfa etməyən!*

5 Vədə verdin ki, qarşına şərbət gətirərəm,
 Öz vədini isə unuttun!
 Mənim könlümü aldadaraq gətirdin,
 Səbirsizliyin əlinə tapşırıdın!
 Mehribanlıq və dostluqda dil [söz] verdin,
 Bu gün isə dilini bağlayırsan,
 Səndən yüz dil yarası eşitdim.
 Lakin səndən bir ürək məlhəmi görmədim.
 Səbrim tükəndi, ağıl məni tərk etdi,
 Dadıma çat, yoxsa əldən gedirəm!

10 Bir qəlbi qırığa ürəyiyənərlik etmək,
 Sonra da verdiyi sözün əksinə getmək?!
 Bu alicənablıqdan uzaqdır,
 Dostlar, bundan yaxşı dostluq edərlər.
 Bir əhdə ki vəfa görmürəm.
 Sənin kimisinə onu rəva görmürəm.
 Mən kimsəsiz, zəif, xəstə,
 Susuzlar kimi həyat suyundan uzağam.
 Susuz su vermək vacibdir,
 Xaraba kəndə xəzinə bağışlayarlar
 [xarabada xəzinə quylayarlar].

15 Mənim silsiləmi [işimi] yoluna sal!
 Yoxsa yenə də dəli olacağımı yəqin et!
 Ya gərək Leylini mənə çatdırasan,
 Ya da ki nə mən varam, nə də həyat!

*Nofəl belə ürəyayatan gileydən,
 Mum oddan yumşalan kimi yumşaldı.
 Qalxdı, yola çıxmağa hazırlaşdı,
 Qılınc çəkdi, zireh geyindi,
 Süvarilikdə [at üstə] quş kimi uçan,
 Yüz döyüşkən kişi seçdi.
 Şikar gəzən qara aslan kimi
 [Dəstəni] düzərək çapa-çapa getdi.*

5 Elə ki o qəbilənin qapısına çatdı,
 Qasid çağırıb, sifariş göndərdi ki,
 İndi mən və od kimi bir qoşun
 Qəzəb və qətiyyətlə hazırıq!
 Leylini dərhal mənə gətirin!
 Yoxsa, mənəm və bir də bu qayğısız qılınc.
 Mən istəyirəm özümə xas olan bir nəvazişlə
 Onu layiq olduğuna [aşiqinə] çatdırım.
 Həm susuzluqdan ölən suya çatsın,
 Həm də su çatdıran savaba batsın.

10 Elə ki qasid getdi, onun sifarişini apardı,
 Dostluq şişəsi aralıqda qırıldı.
 Cavab verdilər ki, bu yol [olan iş] deyil,
 Leyli fətir deyil, ay tabəğidir (bədrdir.)
 Bir kimsənin əli aya çata bilməz.
 Bu, təkcə sənin deyil, heç kəsin işi deyil!
 Qılınc çəkərsən, biz də çəkib vuruşarıq,
 Qarurə atarsan, daşa basarıq,
 Qasid [bunları] eşidərək, istər-istəməz
 Geri qayıtdı və sifariş çatdırdı.

15 [Nofəl] acıqlanaraq, bir daha ona
 Buyurdu ki, ayağını torpağa bulasın [gedib desin]
 Ey iti qılıncımdan xəbərsizlər!
 Ey sürətli atımı görməyənlər!
 Dəniz dalğası olan bir adamın yolundan
 Çəkilin, yoxsa tufan [vuruşma] başlanacaq!
 Onun qasidi bir daha geri qayıdıb
 (Nofələ) xoşa gəlməyən sifariş çatdırdı,
 Açıq ona elə təsir etdi ki,
 Ürəyindəki od dil çıxardı

20 Qoşunu ilə qılınıcı siyirdi
Və şir kimi o qəbilənin üstünə düşdü.
Onlar da toplanaraq dağ kimi,
Birlikdə nəyə çəkдилər.
Nofəlçilərə hücum etdilər.
Şirə şəmşir qaldırdılar.
Döyüş dənizi dalğalandı,
Döyüşçülər coşdular
Əlində qan pıyaləsi [olan] qılinc,
(Qap) Tökə-tökə torpağı məst edirdi.

25 İgidlərin nizə tutan pəncəsi,
Hücumə (keçmiş) şirlərin pəncəsini qırırdı.
Sürətlə uçan ox quşları
Qan içmək üçün dimdiyini açmışdı.
Beyin qızıqdıran qılincin polad ağzı
Başçıların başını ayaqlarına salırdı.
Coşmuş ərəblərin bağırıışı
Fələk və ayın qulağını batırırmışdı,
Sıçrayan əcəl şimşəyindən
Daşdakı polad da yaxa qurtara bilmirdi.

30 Deyləmlinin tükünün ucu kimi iti olan,
Bəla zubini [qısa nizə] ölüm yağdırırdı.
O dilli dirəşin günəşi
Sübh kimi on nişanə [hədəf] deşirdi.
Yer qandan dəniz kimi olmuş,
Daşın üstü Sürəyya kimi qabar-qabardı.
Qara şirlərin [döyüşçülərin] hər biri dayanmış,
Qara ilan kimi ağzını açmışdı.
Qara şirlər parçalamaqda,
Ağ divlər qaçmaqda idi

35 Hər kəs [hamı] meydanda at oynadır,
Məcnun candan keçmək fikrindəydi.
Hamı döyüş üçün at çapır,
Məcnun sülh duası oxuyurdu.
Hamı qılınıcı ilə yığın-yığın [adam] öldürür,
O isə peşmançılıqdan özünü öldürürdü.
Aşıqlar kimi hərlənirdi,
Vuruşmanı sülhə çevirmək istəyirdi.
Əgər utanmasaydı, bulud kimi
Öz qoşunu ilə qılınclaşardı.

40 Əgər məzəmmətçi onu bağışlasaydı,
Yanınca gələnlərlə vuruşardı.
Əgər düşmənlərin gülüşündən qorxmasaydı,
Əvvəl dostların başını kəsərdi.
Əgər əli təqdirə [taleyin hökmünə] çıtsaydı,
Öz həmsipərlərinə [yoldaşlarına] ox vurardı.
Əgər ürəyi onu arxadan təpiklə vurmasaydı,
Özünə arxa [havadar] çıxanı öldürərdi.
Bu qoşunun içində coşur [atılıb-düşür],
O birisi qoşunun qalib gəlməsini istəyirdi.

45 Burada rəşini [atını] ön sıraya sürür,
Orada pusquda duaya otururdu.
Öz tərəfdarlarından bir baş [vurulub] salınsaydı,
Burub salan əli öpərdi.
[Lakin] yarının tayfasından olan hər bir ölənə,
Gözündən axıtdığı yaşla yuyardı.
Nizənin başını bu tərəfdən tuşlamışdı,
[Lakin] o tərəfin nizəsinin qələbəsinə istərdi.
Onun qoşunu güc gələndə həm oxu,
Həm də kamanı əlindən yerə salırdı,

50 Yar tərəfi üstün gələndə isə,
Sevincindən aslan kimi nəbə çəkirdi.
Bir nəfər ondan soruşdu ki, – Ey cavan oğlan!
Niyə (çarx-fələk) kimi uzaqda hərlənirsən?!
Biz sənin üçün candan keçərkən
Sən düşməyə niyə kömək edirsən?
Dedi: – düşməni mənim yarımdırsa,
Mənim qılıncı nə işim var?
Düşmənlə vuruşmaq olar,
Amma yarla necə çarpışmaq olar?

55 Döyüş meydanında yara alınar,
Buradan isə ancaq yar ətri gəlir.
Məşuqə ki can ətri göndərir,
Aşiq də əvəzində, (can) göndərməlidir.
Əgər o qubarıdan [tozundan] sürmə göndərsə,
Mənim daş atmağa nə ixtiyarım var?
Əgər o mənə bal vəd etmişsə,
Mən ona sirkə göndərməyi rəva görmərəm.
O tərəfdə yarıni əli vardır,
Adam yar tərəfini necə tərk edə?

60 Mehriban qəlbimin meyli oradadır,
Ürəyim harada, canım da oradadır.
Yar qarşısında ölmək şərtdir,
Ondan can almaq, məndən can tapşımaq.
Mən ki öz canımı belə qurban edirəm,
Sizin canınıza necə rəhmim gəlsin?!
Sual verən vəziyyəti belə gördükdə
Ağladı, ağlaya-ağlaya yerə [ətəfə] baxdı.
O, [Məcnun] tozun içində rəqs edirdi.
Onun vuruşması, bəli, beləydi.

65 Nofəl isə qılınc əlində, meydanda gəzinir,
Sərxoş [qızmış] fil kimi qırıb-çatırdı.
Hər zərbədə bir can alır,
Hər həmlədə bir dünyanı dağıdırdı
Hər yana hərlənir, baş vurub salır,
Hər yerə çatır, qanı su kimi axıdırdı,
Özünü öyən qılınc vuranlar,
Gecə düşüncəyədək vuruşdular
Elə ki bu göy çənbərin telləri
Gündüzün alnına ənbər tökdü

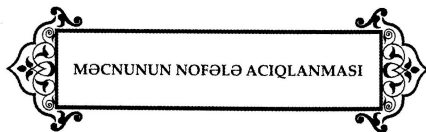
70 Bu tellərini sallamış [daramış] gürcüdən
Gündüz telin ucu kimi kəsildi.
Hər iki qoşun bir-birindən ayrıldı,
[Eləcə] meydana yataq saldılar [gəcələdilər],
Elə ki qara ilan möhrələrini yıxdı [qaranlıq keçdi],
Dan yerinin Zöhhakı gülümsədi;
Qorxusuz döyüşçülərin əlində
Nizə Zöhhak ılanına döndü.
Leyli qəbiləsi yurduğun ətrafında
Dağ kimi böyük qoşun dayanmışdı.

75 Qəbiyəyə kömək edənlər öndən, arxadan
Ox yağdırmağa başladılar.
Nofəl ki belə bir qoşunu gördü,
Sülhdən başqa qanı döyməyi zərərli bildi.
Qohumlarından vasitəçilər ayırdı ki,
Onları barışdırsınlar,
[Dedi ki:] burada qılınc oynatmağa bir səbəb yoxdur,
[Məqsədimiz] bir könül ələ almaq üçün dəlallıqdır.
Mən pəri [cin] vurmuş bir cavan üçün
Sizdən bir pəri üzlü gözəli istəyirəm.

80 Bu işlə mən öz sərvətimdən
 Xalvar-xalvar xəzinə qurban verərəm.
 Əgər bu işi görmək savabdırsa,
 Cavabınız bundan da şirin söz olmalıdır.
 Əgər, siz şəkər satmırsınızsa,
 Sirkə verməyə də çalışmayın!
 Madam ki bir iş düzəltmirsiniz,
 Daha qılinc vurmaq nə üçündür?!

Vasitəçilik işə başladıqda
 O iki qoşun bir-birindən ayrıldı.

85 Biri digərinin xahişini dinlədi
 Düşməncilikdən üz döndərdilər.
 "Uzaqlaşın" şeypuru çalındı, sülh oldu,
 Hər iki dəstədən müharibə uzaqlaşdı.

*Məcnun ki mehribanlıq [sülh] qoxusunu duydu,
 Kin üzündən [acıqdan] qara atını qızıqdırdı,
 Qılinc vuran Nofələ acıqlandı [istehzaya başladı],
 – Ey sayəsində yar yarına çatan!
 Əhsən sənə, yaman ümid verdin,
 İşə bundan yaxşı sona çatdırmaq olmaz.
 Papağının ucalığı [qeyrətin] elə bir imiş!
 Qoşununun qılinc siyirməsi bu imiş?!*

5 Qoluzorluluğunun ölçüsü bu imiş?!

Divbənd [əsir] etmək əfsanən bundan ibarət imiş!
 Atını cövlana salmağın bu imiş?!

Kəmənd atmağın belə imiş?!

Rəyin ki mənim rəyimin əksinə oldu;
 Mənim yerinə yaxşı hünər göstərdi,
 O dostu ki salam düşməni idi
 İndi tamam düşmən etdin.

Vəfasına pərəstiş etdiyim [vəfa umduğum] qapını
 Mənim üzümə min qıfılla bağladın.

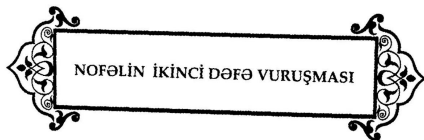
10 Sənin köməyinlə əlim yardan üzüldü,
 İşimi yaman yoluna qoydun, əcəb də iş tutdun!
 [Belə] köməkdən çox tellər qırıldı,
 Çox atlı atdan düşdü.

Çox oxu çoban zehə qoyub [atmış],
 Canavar yerinə itə dəymişdir.
 Kərəmin yüksək ad qazanmışsa da,
 Əhdini yerinə yetirməkdə yarımçıqdır.
 O vaxt ki belə xəstə [əzgin] deyildim,
 Sənə bundan yaxşı bel bağlayırdım.

15 Bu əkindən ki, ümidin yox idi,
 Nə üçün əkmədən biçirdin?!

Kişilər kimi ki bünövrə qoyubsan,
 Öz kərəmin xatirinə işi bata çatdır!
 Könlüm qaranlıqlaşmış, işığı sənsən,
 Cismim əzilmiş, mumiyası sənsən.
 Nofəl müharibədən qalxan ataraq [çəkilərək]
 Ona [Məcnuna] yağlı dillə təsəlli verdi ki,
 Köməksizlik, qoşunsuzluqdan
 Aldatma yolu ilə sülh istədim.

20 Elə ki, öz yerinə çatdım,
 Kəsən [iti] qılıncımı itilərəm,
 Qəbilələrdən qoşun çağıraram [yığaram],
 Poladı [qılıncı] daşa çarpam.
 Qılınc gücünə bu tavanı
 Damdan endirməyincə rahatlanmaram.
 Sonra Mədinədən Bağdada qədər
 Qoşun yığmaq üçün adam göndərdi.
 Qisas almaq üçün hər diyardan,
 Bir müddət qoşun istədi [topladı].
 Böyük bir qoşun yığdı,
 Dağdan-dağa çadır qurdu,
 Əvvəlki döyüş meydanına gəldi,
 Düşməni kor idi, ya çəpgöz [onu görmürdü].

*Bu xəzinənin xəzinə açanı
 Sinə xəzinəsinin qapısını belə açır.
 Həmin gün ki Nofəl o qoşunu yeritdi,
 Görənlər heyratda qaldı.
 Meydana girənlərin [qopardığı] zəlzələdən
 Buqəbis [dağın] qülləsi axışib töküldü.
 Düşmənlər ki onun [hay-küyünü] eşitdilər,
 Hərbə hazırlaşib səf çəkildilər,*

5 Qəbilə başçısı bir [dəstə] qoşunla
 Müşahidə yerinə [təpəyə] çıxdı.
 Bütün çöl boyu nizə və xəncər [qılınc] gördü,
 Üfüqdən üfüqə [hər yeri] qoşun dalğası tutmuşdu.
 Təbil gurultusu, səypur səsinədən,
 Ölünün sinəsində ürək yerindən qopurdu.
 Hərbə girişmək üçün cəsərat,
 Döyüşdən üz döndərmək üçün də üz yoxdu.
 Necə olur-olsun möhkəm dayandı,
 Səf gəldi xətti də, xətti də apardı.

10 İki qoşunun mərkəzi bir-birinin canına düşdü.
 Qaldırılan hər qılınc baş [yerə] saldı.
 Axan qan qumu yuyurdu,
 Axan qumdan əqiq [yaqut] əmələ gəlirdi,
 Ürək ciyər paralamaqdan yoruldu,
 Qılınc baş kəsməkdən xəcalət çəkdi [utandı].
 Pəhləvan Nofəl siyirmə qılınc
 Həmləsi ilə dağı xırdalayır [dağıdır].
 Əjdaha kimi vuruşurdu.
 Hər zərbəsi bir nəfəs, hər nəfəsdə bir adam

15 Gürzünün toppuzu ilə elə vururdu ki,
 Elbrus olsa da, qırıb-yıxırdı
 Hər varğa ki qılınc endirirdi,
 Onun dəftərində varaq qalmırdı.
 Məcnun həmin laqeydliklə
 Cən vermək üçün çalışıb-çarpışmaqdaydı.
 Elə şiddətli döyüş apardılar ki
 Qılınc mişarından xətt xəttə döndü.
 Yoldaşlar əlbir [həmrəy] olarsa,
 Daşdan bulaq çıxarırlar.

20 Məğlubiyyət – nifaq nəticəsidir,
Qələbə – ittifaq bəhrəsidir.
O gün, nofəçilər üçün mübarək oldu,
Xoşbəxt falla qalib gəldilər.
Düşməni vurdular, qırdılar,
Öldürdülər, tökdülər, yaraladılar
Canını qurtaranlar ancaq yaralılar idi.
Yaralı olanlar da öldürdü.
Qəbilə ağsaqqalları başlarına torpaq sovurub,
O tərəfin ayağını öpməyə [yalvarmağa] getdilər.

25 Çox yalvarıb sızladılar ki,
Ey ədalətli sərvər, bizə aman ver!
Ey önündə düşməni ölmüş!
Bizim hamımızı ölmüş qulların hesab et!
Bizi qırmaqdan sənə nə fayda?
Mərd olan, ölünün qanını tökməz.
Biz iki-üç əzilmiş üçün, əlinə
Nizə və ox alma, bizim əlimizdən tut!
Birdəfəlik bu qiyamətə son qoy!
Axır, bundan başqa da qiyamət [günü] vardır,

30 Nə qədər ki, düşmənin silaha sarınmışdır,
Sənin də qılıncın işləsə, yaxşıdır [rəvadır].
Elə ki düşmənin silahı yerə qoymuş [təslim olmuş],
Yıxılan düşmənlə kim vuruşar?
Biz ki sənin qarşında belə təslim olduq,
İndi sənin əfvinə möhtacıq.
Nə vaxta qədər sifariş qılıncı, nizə ilə [veriləcək]?
Nə vaxtadək qalxansızlarla [silahsızlarla] vuruşacaqsan?
Qələbə qazanmış [Nofə] ki, bu yalvarışı gördü,
Bağışladı, olan günahdan keçdi.

35 Dedi, qızı gərək tez gətirəsiniz ki,
Bu qəbilədən razı qalım.
Qızın atası kədər içində gəldi,
Torpaq kimi üzünü torpağa qoydu.
[Dedi:] – Ey ərəblər [içində] alicənablıqda
Başçılığa və tacidarlığa layiq olan!
Yaralıyam, qocayam, könlüm qırıqdır.
Səndən iraq, pis günə qalmışam.
Ərəblərin istehzasına məruz qalıb,
Özümə əcəmi ləğəb qoymuşam.

40 Şərhini artıq bildiyim bu tökülən qapı
Öz bəxtimin boynunda görürəm [günahkar bəxtimdə]
İstərdim ki, bu günahkarlığım üçün
Xələlətdən civəyə dönəydim [əriyəydim].
Əgər mənim qızımı hüzuruna gətirib
Ən alçaq quluna bağışlasan,
Razı olub təşəkkür edəmə,
Sənin hökmündən boyun qaçırmaram.
Əgər iti od qalaysan,
Fərz edək, onu ud kimi yandırasan,

45 Yəinki onu quyuya atasan,
Və ya qılınc sıyırib onu məhv edəsən,
Sənin qulluğundan boyun qaçırmaram,
Sənin sözündən üz döndərməmə.
Baharın təzə gülü olsan da,
Sənin fərmanına itaətkar olaram.
Amma övladımı divə verməmə.
Divanə zəncirdə olsa, yaxşıdır, zəncirdə!
Sərsəmliklə nur necə uyğun gələr?
Çör-çöplə od kimi, allaha pənah!

50 Bu ağlı azğın, namərd cavanın,
Veyil-veyil gəzənin axırı yoxdur.
Cövlan vurmağa, dünyanı ayaqdan salmağa,
Dağda-çöldə hərlənməyə adət etmişdir.
Adı rüsvay olanlarla oturub-durmaq,
Mənim də, özünün də adını batırmaqdır.
Hünər əhli [ağılı] üçün nakamlıq,
Bədnam olmaqdar yaxşıdır.
Ərəb torpağında elə bir külək qalmadı ki,
Mənim qızımdan ona danışmasın.

55 Əldə etmədən dillərə saldı,
Dünyanın məsxərəsinə qoydu.
Əgər cilovumu onun əlinə versən,
Adım həmişəlik rüsvay olar.
Bir adamın nəhəng ağzına atılması,
Rüsvayçılıqla yaşamasından yaxşıdır.
Mənim adımlı bədnam etməyə çalışma!
Bu günü gör, o gündən [qiyamətdən] qorx!
Əgər mənim fəryadıma çatsən,
Azad etsən, (görüm) səni azad olasan.

60 Yoxsa, allaha and olsun, qayıdaram,
Və sənin mərhəmətindən gözümlü çəkərim,
O ay kimi qızın başını kəsərəm,
Yol üstündəki itin qabağına ataram ki,
Onun adı və rüsvayçılığından qurtarım,
Sülhündən də, savaşımdan da azad olum.
Bu zorakılıq qarşısında mənim balamı,
İtin yeməsi div insana çatmasından yaxşıdır.
O adamı ki, quduz it qapar,
Məlhəmi olduğu üçün qorxusu yoxdur.

65 Amma birisini adam dili yaralasa,
Min məlhəmlə sağaltmaq olmaz.
Elə ki, o belə bir varaq oxudu [məsələni bu cür qoydu].
Nofəl onun cavabında aciz qaldı.
O mərhəmət doğuran ötkəm dilliyə
Rəhmi gəldi, dedi: qalx [ayağa]!
Biz qoşun sərkərdəsi olsaq da,
Qızı səndən könül xoşluğu ilə istəyirik.
İndi ki, vermirsən, özün bilərsən,
Onu səndən zorla kim alır ki?

70 O qadını ki, qol gücünə istəyirlər,
Çörəklərini quru [yavan], şorbalarını şor istəyirlər.
Mən buraya dualar xatirinə gəlmişəm,
Bu cür cəfalara (günahlara) ehtiyacım yoxdur.
Onun xüsusi nədimləri [məsləhətçiləri] də,
Qoca (başçı) ilə həmfikir idilər.
[Dedilər ki,] o könlü vurğun həvəsbazın,
Çox natəmiz təbiəti vardır.
Hər qadın ki, onun əlinə düşsə.
Bədxasiyyət olar, onunla yola getməz.

75 Başına hava gəlmiş belə bir vurğun,
Ailə başçılığına adət edə bilməz.
Ona nə versən, nicat belə olsa,
Razı qalmaz, çünki səbatsızdır,
Biz dünən onun üçün vuruşurduq,
O isə düşmənin qələbəsinə çalışırdı.
Biz onun xatirinə oxə Hədəf olurduq,
O isə bizə qarşı "təkbir" nərəsi çəkirdi.
Bu ağillı adamların əlaməti deyildir.
İstər ağlar, istər gülər olsun.

80 Bu vüsal [evlənmək] baş tutsa da,
İşin qürəsi (fəli) qəm gətirər.
Yaxşı olmaz ki, əhvali-ruhiyyə xatirinə,
O müsibətə düşsün, sən xəcalət olasan.
Yaxşı olar ki, nə qədər adımız, abrımız var,
Bu mənasız işdən əl çəkək.
Xahişçi [Nofəl] bu məsələdən əl çəkdi,
Öz qoşunu ilə geri qayıtdı.
Ürəyi sınmış Məcnun bunu gördüncə,
O tikanın sancılmasından qəlbi yaralandı.

85 [O bildi ki,] bu gün uduzmaq günüdür.
O bəxt ki yatmışdı, indi ölmüşdür.
Bəxti mənim kimi olana
Elə xeyirxah lazım idi ki, vəfalı olsun,
Qəzəbindən od dağı kimi coşaraq,
Gözləri yaşla dolu halda Nofəlin yanına gəldi.
[Dedi ki] – Ey dostluğu ayaqlayan,
Öz vədini başa çatdırmayan!
Bu aydınlıqda səhər çağında
Ümitsizlik günündən mənə xəbər verdin.

90 Mənim şikarım sənin əlindən niyə çıxdı?
O əldən tutmağın Harada qaldı?
Mən təşnəni Fərat sahilinə apardın,
Su içmədən mənə cəhənnəmə atdın.
Qəmətrədən (qumqumadan) şəkər çıxartdın,
Şərbət düzəltidin, ancaq vermədin.
Təbərza [şirniyyat] süfrəsinə oturtdu, son
Sonra milçək kimi kənara qovdu.
Bu sapın ki ucu düyün olacaqdı,
Sap ayrılmamış pambıq qalsaydı, yaxşı olardı.

95 Bunu deyərək ondan (Nofəldən üz döndərdi.
Təkatlı ikən cüt atlı çapdı.
Nə qədər onu dilə tutdu ki,
Mükafatın [qismətin] bunda da yaxşı olar,
Bu diyarın qızlarından sənin üçün
Bir hünər sahibi, səni xoşlayan [sevən],
Hörmətli, gözəl, varlı,
Sağrısı civə, sinəsi gümüş kimi arvad alım,
Qoy işin onunla düzəlsin, Dövlət [səadət] qapına qayıtsın!

100 Ona bu cür ümidlərdən çox verdilər,
Ürəyindəki düyünü aç bilmədilər.
Onlardan izini itirdi [qaçdı],
Bulud kimi qəlbi dolu getdi,
Nofəl ki, öz yurduna qayıtdı,
Öz həmnəfəsləri [dostları] ilə əyləşdi.
Cəfa görmüş Məcnunu çağırırdı ki,
İncidiyi üçün könlünü alsın.
O yerlərdə çox axtardılar,
Adı siyahıdan düşmüşdü [soraq verən yox idi],

105 Onun rəva görülməyən itməsinin,
Nədən olduğunu başa düşdülər.

MƏCNUNUN OVÇU TORUNDAN
AHULARI XİLAS ETMƏSİ

*Bu sazın ərğanununun (orqanını) çalan
Pərdədən belə ahəng çıxarır:
O muradına yetməyən qış
Elə ki nofəlçilərdən ayrıldı,
Sürətlə uçan (yel) atını külək kimi
Tələsik səhrada çapırdı.
Nofəlin sözündən dönməsi haqda
Vəfasızlıq nəğməsi oxuyurdu.*

5 O vilayətdəki hər bir daşa torpağa
Öz bəxtindən şikayət edirdi.
Gözü yaşlı, qəmgin gedirdi ki,
Uzaqdan bir torun qurulduğunu gördü.
Tora bir neçə ahu düşmüş,
Əl-ayaqları möhkəm bağlanmışdı.
Ovçu o tamahdaydı ki, qalxsin,
Ahuların qanını axıtsın.
Məcnun [ahuları] xilas üçün atını çapdı.
Ovçu atlı görüb dayandı.

10 [Məcnun] dedi: – ovçuluq adətinə görə,
Nəyin varsa, sənə qonağam.
Toru ahuların üstündən götür!
Bu bir neçə heyvanı azad elə!
Nə üçün heyvanı candan edirsən [öldürürsən]?

Axi hər yaranmışın bir canı var!
Bu qədər gözəl göz, sağrı,
Hər ikisinə yazılmışdır: qıymayın!
Necə ürəyindən gəlir ki, zülm edəsən?
Bu iki-üç günahsızın qanını tökəsən?!

15 Adamlıq etməyən şəxs canavardır,
Ahu öldürmək böyük günahdır.
Gözü nə göz, yar gözüne oxşayır,
Üzü nə üz, yaz gülünə oxşayır.
Yar gözü xatirinə ondan əl çək!
Yaz gülü naminə ona yazığın gəlsin.
Boynunu vurma, o vəfasız deyil.
Boynuna kəndir salma, rəva deyil.
O tağbənd [yaraşılıq] azad boyunu
Polad qılıncla vurmaq heyifdir.

20 O sürməli qara gözün,
Torpağa gömülməsi xətdir [günahdır],
Saf gümüşün həsəd apardığı o sinə
Odda kabab olmağa layiq deyil!
Nazla bəslənmiş o zərif sağrı
Bilirsən ki, yaralanmaq üçün deyil!
O göbək ki, xalis mişki var,
Qanını axıtmağın nə xeyri vardır?
O xizəran [çubuğu] kimi incə ayaq,
Bilirsən ki, işgəncə üçün yaranmamışdır.

25 Kimsənin yükünə tab gətirməyən o bel,
Yerə vursan inciyər.
Ovçu onun oxuduğu nəğməni eşidib,
Barmağı ağzında [heyətdə] qaldı.

Dedi: əgər yoxsulluqla qol-boyun olmasaydım,
Sənin dediklərinə qulaq asardım.
İki ayda toruma düşən heyvanlar ancaq bunlardır,
Bir ev külfətim var, ovum budur.
Belə ehtiyac içində olan ovçunun
Şikarı azad etməsini necə rəva görərsən?!

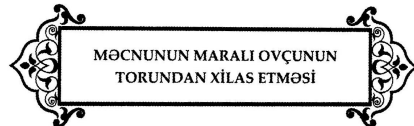
30 Ovun başı üstünə sayə salır himayə edirsənsə,
Canını satın al, pulun varsa!
Məcnun o yoxsulun cavabında
Tez atından yerə tullandı,
Öz ahu yerişlisini (atını) ona verdi,
Ahuların boynu azad oldu.
O, bir-iki kiçik ahu ilə qaldı,
Ovçu getdi, atı apardı.
Yazıqlıq deyil, dostluq [sevinc] üzündən
Ahuların qara gözündən öpürdü ki,

35 Bu göz yarın gözü olmasa da,
O qara gözdən yadigardı.
Ahulara çox dua etdi,
Sonra onları tordan buraxdı.
Həmənlə çöldə fəryad edə-ədə,
Ahuların arxasınca qaçaraq getdi.
Ədavətsiz silah bağlamışdı,
Qızılgül kimi öz silahından bezmişdi.
Qızmar qumlar üstündə gəzməkdən
Qaynar qazan kimi olmuşdu.

40 Ürəyindən havanı buxarlandırırdı
Xara və ipək paltarlarını tikanlara verirdi.

Gecə ki, qara paltar geyindi,
Günəş Ayın libasını üstünə örtüdü,
O hasarda olan Ayın [Leylinin] vurğunu,
Zəiflikdən qəsəb [ipək] teli kimi olmuşdu.
Gecə yarın zülfü kimi qaranlıqdı,
Yol aşıqın bədəni kimi nazıkdı [dar idi],
Nalə edə-ədə bir mağaraya daxil oldu.
İlan sancmış kərtənkələ kimi,

45 Torpaq üstə ilan kimi, və ya
Od [göz] üstündə tikan kimi qıvrıldı.
Ah çəkməkdən səhərə qədər yatmadı.
Naməni gecə kimi qaraldı.

*Elə ki sübh günün xoşluq fəli [rəmzi] kimi
Dünyanı işıqlandıran bayrağı [günəş] qaldırdı,
Həbəşin qaşı [gecə] çinləndi
Çin güzgülü Çindən gəldi
O xəyal güzgülünü əldə tutan [Məcnun],
Güzgü kimi idi, ancaq pas atmışdı,
Oddan qalxan tüstü kimi qalxdı,
Ətri işə bir [ənbər] tüstüsü kimi xoş idi.*

5 Mehribanlar [sevənlər] rəngi alaraq,
Şer oxuya-oxuya yola düşdü.

Gedir, gözü ilə yolu süpürürdü.
"Maşallah kənnə" deyirdi.
Qəfildən elə bir yerə çatdı ki,
Yenə bir tələ [tor] qurulduğunu gördü:
Tora bir maral düşmüş,
Boynunu kəndir qılincına vermişdi,
O gülərək maralın üstünə
Ovçu qızmış aslan kimi cumurdu ki,

10 Günahsızın qanını axıtsın.
Qan içən ki, belə oldu, o, nə edə bilərdi?
Məcnun ovçunun yanına çatan kimi,
Qanalanın nəstəri kimi dilini açdı,
[Dedi:] – Ey zalımların iti kimi acizi tutan!
Acizlərin üstündən toru götür.
Qoy bu tora düşmüş əsir,
Bir-iki gün şad yaşasın!
Bu cüt düymədən [tələ cəftəsindən] uzaqlaşsın,
Öz cütü ilə [erkək ya dişisi ilə] bir yuvada birləşsin!

15 Bu gecə cüftü onu tapmasa,
İtdiyi üçün (bilirsənmi) sənə nə deyər?
[Deyər ki,] o kəs ki səni məndən ayırdı,
Əcri yalnız həmin dərdlə verilsin!
Səni ovlayan xoş gün görməsin!
Yəni [görüm] mənim günümə düşsün!
Əgər dərdlilərin ahundan qorxursansa,
Belə şikardan [tamah] dişini – çək!
Əgər təqdirin qəzanın hökmü ilə
Sən ov, o ovçu olsaydı, halın necə olardı?!

20 Buna şükürü nə ilə ələyirsən ki.
O şikar olub, sən şikar tutan?!
Bu sözləri eşidən ovçu
Öz ovunun qanından keçdi [öldürmədi],
Dedi: onun canına qıymıram [öldürməmə].
Amma müftə də vermərəm.
Mənim yemək pulum bu şikardır,
Əgər [satın] almaq istəsən, işə başla!
Məcnun bütün yaraq-əsbabını
Tez açaraq, onun qarşısına qoydu,

25 Ovçu silah və ləvazımı [şeyləri] götürdü,
Əşyanı sərfəli görüb, ovu tərk etdi.
Məcnun o sevimli şikara sarı,
Atanın övladına tərəf gəldiyi kimi gəldi.
Onu dostlar kimi əliylə sığalladı,
Harasını yaralı gördü, bağladı.
Başdan ayağa qədər onu əlilə təmizlədi,
Ondan [maraldan] tozu, gözündən yaşı ələdi,
Dedi: – Ey yoldaşımdan uzaq düşmüş!
Sən də mənim kimi dostdan ayrısən.

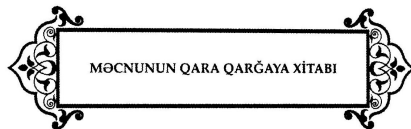
30 Ey səhra qoşununun önündə gedən!
Ey yaşıl dağ qəsrinin sakini!
Sənin ətrin dostumdan yadıgardır,
Gözün yarımın gözünün mislidir.
Yerin [həmişə] yarının kölgəsi olsun!
Ayağın tordan azad olsun!
Düşmənlərin zərbəsi sənə toxunmasın!
Şahların kəməndi başından uzaq olsun!
Sənin dişin qızıl dəhnədənsə [çərçivədənsə]
Dodağının sədəfində [olsa] daha yaxşıdır.

35 Giriş [yay] üçün əlverişli olan dərin
Sənin öz paltarının yayı [örtüyü] olsa, gözəldir,
Sənin göz yaşın [dərdlərə] dərmansa da,
Zəhər kimi [acı-acı] torpağa axıdılmasa, yaxşıdır.
Ey geniş sinəli boynunu tik tutan!
Bir sinəsi dağlıya kömək et!
Bilirəm ki, bu bağlı hasarda [torda]
O hasarnişin aydan [Leylidən] xəbərin var,
O tərəflərdə otladığın zaman,
Mənim halımı ona çatdır!

40 [De ki,] – Ey düşmənlərimin istəyincə qalan,
Halım sənin istəmədiyin kimidir.
Sən məndən uzaqsan, mən səndən daha uzağam,
Mən əziyyətdəyəm, sən daha çox əziyyətdəsən,
Bir qoca [ağsaqqal] yoxdur ki, araya düşsün [vasitə olsun],
Bir ox yoxdur ki, nişana dəysin,
O külək ki, sənin ətrini gətirmir,
Heç bir vəch ilə adını tutmaram.
Bir fikir ki, [onda] səndən əsər yoxdur,
Mənim xatirimdən [ürəyimdən] keçməz.

45 Bu cür sözlərdən bir deyil, bəlkə də yüzünü
Öz halına münasib deyirdi.
Maralın ayağından bəndi [ilməyi] açdı,
Gözündən öpdü və azad etdi.
Elə ki tər görmüş [azad olmuş] maral getdi.
[Məcnun da] oradan yavaşca yola düşdü.
Gecənin səyyarəsi quyu başında.
Ay kimi bir Yusif camallını aldıqda,
Göz satanlar [göz vuranlar, ulduzlar] toplantısından
Fələyin Misri Nil çayı kimi coşdu [çuşa gəldi].

50 O mil çəkilməmiş [gözü dağlanmış] mil-mil [ölçü] yolu
Libası nildə Nil kimi gedirdi.
Sanki ilan [idi], dilini bayıra çıxartmışdı,
Ya quş [idi], dimdiyi suya toxundururdu.
Bağrı yarılmış ilan kimi rahatlanmış,
Qanadı kəsilməmiş quş kimi yatmırdı.
Damağının [ahının] hərərətindən beyni
Çırağının yağı kimi yandırıcı idi [qızmışdı].
Özü elə idi ki, şam kimi ölsəydi [sönsəydi],
Yanını yenə yerə qoymazdı, [yatmazdı, uzanmazdı].

*Səhər-səhər ki lacivərdi fələk,
Göy rəngini sarıqla bəzədi,
Elə bir sarı güllün [günəşin] gülməyindən,
Dünya qızıl gül rənginə boyandı.
Məcnun xəzan dəymiş gül kimi
Göz yaşı içində [ağlaya-ağlaya] gəzişirdi.
Onu odlara salmış o sudan [göz yaşından]
Səbə nasimi kimi gamisini quruya sürürdü.*

5 Qızmar günəşin istisindən
Günorta çağı təntidi,
Kölgə kimi heç nəyi olmadığından
Bir ağacın kölgəsində oturdu,
O uca ağacın kölgəsinə
Ətrafdan su toplanmışdı,

Fələk kimi dairəvi bir hovuz olmuşdu.
Suyu Kövsər [behişt] suyu kimi təmiz və xoşamdı.
Suyun ətrafında ot bitmiş,
Otun da, suyun da üzü yuyulmuşdu,

10 Ciyər dağlayan istidən susamış [Məcnun]
O sudan ot [bitki] kimi doyunca içdi.
Qaçıb-yüyürməkdən, deyib-eşitməməkdən
Bir qədər dincini aldı.
O yaşıl diba [ipək] kimi döşəmədən [çəməndən]
Haman gözəl ağaca baxırdı.
Budaqda bir qara qarğanın oturduğunu gördü,
Gözü, necə göz, sanki çıraqdı.
Sənəmlərim zülfü kimi qara, könül ovlayan,
Ciyər kimi ürəklə ülfət bağlamış.

15 Maya [dəvə] kimi sakit o saleh [zərərsiz] quş,
Salehçilər kimi qara geyinmiş,
Minalar [yaşıl qaşlar] arasında şəbə [qara daş] kimi
Çevik və sayıq budaqda oturmuşdu.
Məcnun ki belə bir müsafiri gördü,
Öz könlünü onunla həmdərd gördü,
Dedi: – Ey naməsi [qəlbi] ağ-qara, [rəngli],
Kimin əlindən belə qara geyinibsən?!
Ey gecəni işıqlandıran, niyə gecə rəngindəsen?
Günün niyə belə qaragünlü olmuşdur?

20 Qəm atəşinə düşən mənəm, sən qaynayırsan (odlanırsan)
Yaslı mənəm, sən qara geyinmişsən.
Əgər qəlbi yanıq deyil, xam xəyalsan,
[Bəs] niyə yanıqlar kimi qarasan?

Əgər yanımış kimi ürəyiyanırsan,
Yanıqlardan niyə qaçırsan?
Hansı sazın [tərəfin] zənci balasısan?
Hansı çalib-çapmağın hindususan?
Olmaya, mən şaham, sən şah çətrisen?
Çətir deyilsənsə, niyə qarasan?

25 O gün ki yarımın yanına gedərsən,
Söylə ki, sənsiz ixtiyarım əldən getmişdir.
Dadıma çat ki, sən çatmasan,
Bu xarabada məhv olaram.
Demişdin ki, qorxmə, əlindən tutaram,
Qorxuram ki, bu həsrətlə öləm.
O vaxt ki, göz görməyini itirdi [gor oldu]
Onda tutuya verməyin nə faydası?
Canavar qoyunun quzusunu aparandan sonra,
Çobanın qışqırığının nə bəhrəsi?

30 Əgər sel bünövrəni xarab edibsə,
Divarın pəlçiqdan, ya poladdan olmasınun nə fərqi?
Əkin barsız quruyub qalmışsa,
Bulud istər yağdırsın, istər keçsin, [nə fərqi]?
Bu [Məcnun] aramsız söz oxunu yağdırır,
O [qarğa] budaqdan-budağa uçurdu,
Bu, söz qanadını uzatmaqda,
Quş uçub getməyə öz qanadını açmaqda idi.
Qara qarğaya çox əfsanələr dedi,
Qarğa uçdu, onun ürəyinə dağ qoyub-getdi.

35 Elə ki, gecə qara qarğa qanadını başına çəkdi,
Yarasa başını yuxudan qaldırdı.

Sanardın ki, ulduzlar yanar çıraqdır,
Və ya qara qarğa qanadında [onun] parlaq gözləridir.
Məcnun çıraqı sönmüş gecə kimi
Yıxılıb-qalmış, gözlərini qarğa aparmış.
Özünün yandırır-əridən şam kimi
Sübhə qədər göz yaşı tökürdü.

*Ela ki asimanda gəzən nur çıraqı
Sübh pərdəsindən başını çıxardı,
Hər baxışda gözəl bir bağ,
Hər gözdə bir şəbçirəq oldu.
Məcnun uçan qara qarğa kimi qaçır,
Pərvanə kimi çıraq axtarırdı.
Getdiyi yoldan tikan götürdü [ayağına tikan batdı].
Yurddan-yurda yol aldı.*

5 İnsan idi, yar qoxusunu hiss edən kimi oturdu.
Bir anlığa əlini ürəyinin başına qoydu.
Yenidən canlanan ölü kimi
Bir daha nəfəsinin səsi gəldi.
Uzaqdan bir qarı göründü,
Onunla dəli şəkildə bir nəfər də vardı.
Başdan-ayağa zəncirə çəkilməsi,
O şəxs zəncirləndiyinə görə sevinirdi.

Qadın tələsik gəldirdi,
Onu boynunda kəndir aparırdı.

10 Məcnun o əsiri zəncirdə gördükdə,
Qadını allaha and verib, [soruşdu]:
– Sənin zəncirdə apardığın bu kişi kimdir?
Səninlə gedən nə üçün belə zəncirlənmişdir?
Qadın dedi: sözüün düzünü istəsən,
Bu kişi nə zəncirlikdir, nə də quyuluq [həbsxanalıq],
Mən dul qadınam, bu yoldaşım da dərvişdir [dilançidir].
Hər ikimizin ehtiyacı həddən artıqdır,
Yoxsulluqdan o yerə çatdım ki,
Bunu zəncirə, kəndirə çəkdim.

15 İstəyirəm, onu əsir kimi gəzdirəm,
Hər diyarda onu [xalqa] göstərəm.
Bu vasitə ilə evim üçün
Bir az azuqə toplayım.
Baxıb görək bundan əlimizə nə gəlib,
Onu düz yarıdan iki yerə bölək.
Yarısını mən aparım, yarısını o,
Ortada heç nə qalmasın.
Məcnun qol-qanadı qırılmış kimi
Tez qadının ayaqlarına döşəndi.

20 Dedi: – Bu zənciri, [ipi, kəndiri]
Bu yoldaşından aç, mənə bağla!
Divanə və zəncirə möhtac mənəm,
O, zəncirə layiq deyil, mənəm.
Burada və hər yerdə istəsən,
Mən üzükaranı gəzdir!

Bu işdən hər nə toplansa,
Məni şərik eləmə, hamısını özün götür!
Qadın belə bir şikarı gördükdə,
Bu təklifdən [çox] şad oldu.

25 O, dostundan dərhal əl çəkdi,
İpin, kəndirin hamısını Məcnuna bağladı.
Onu nəvazişlə zəncirləyirdi,
Boynunda kəndir aparırdı.
Gah onu bağlayır, gah açırdı,
Yurddan-yurda qaçırdı.
Hər yerə ki, çatırdı, onu görənlərdən
Kimisi ağlayır, kimisi gülürdü.
Onlar ki, qafil idi, gülür,
Onlar ki aqil [ağıllı] idi, ağlayırdılar.

30 O [Məcnun] ayağında zəncir, boynunda kəndir,
Zərbə alıb yarananmağa razılıq verirdi.
Hansı çadıra ki çatırdı, Məstanə [sərxoş kimi]
nəğmə oxuyurdu.
“Leyli” deyib, daş “zərbəsi” yeyirdi.
Daş dəydikcə rəqs edirdi, [Leyli deyirdi]
Bir neçə yerdə bu cəfanı gördükdən sonra,
Onu Leylinin qapısına yaxın gətirdi.
O çəməndən [Leylinin qapısından] ona külək dəyəndə
Sərv kimi o çəmənin torpağında oturdu.

35 Təzə bahar buludunun gözü kimi
O çəməndə hönkür-hönkür ağladı.
Başını yerə döyərək deyirdi:
– Ey özündən ayrı, qəmi ilə ayrılmaz olduğum!

Mən bu yolda ona görə günahkar oldum ki,
[qədəm qoydum ki],
Zəncirdən, quyudan azad olam.
İndi başım da, ayağım da zəncirdədir.
Sənin [yolunda] işgəncələrdən şadlandım,
Əgər bir günah işləmişəmsə,
Heç bir yolla üzr [əfv] istəmirəm,

40 Mən hökmə tabe, sən hökmransan,
Necə istəyirsən, məni elə də cəzalandır!
Meydandakı qılıncımız, oxuma baxma,
Ona bax ki, qarşında əsir kimiyyəm.
[Sənin] diyarına bir basqın etdimsə,
Zərbəmdən özüm yaralandım.
Dünən ayağım bir günah işlədisə,
Bu gün boynumda zəncir [qapına] gəlmişəm.
Əgər qırılmış əlim kaman tutmuşdu,
İndi o [əlim] zəncirdə işgəncə çəkir.

45 Bundan əvvəl işlədiyim günah üçün,
Səndən çox cəfa gördüm.
Mənim belə xar olmağıma yol vermə,
Öldürürsən öldür, nəyi gözləyirsən?
Əgər köküm [rişəm] səndən başqasına bağlıdırsa,
Məni xac kimi çarxıya çək! [məni kökümədən çıxarıb at!]
Ey vəfası vəfasızlıq olan!
Sənin qarşında xətasızlıq xətədir!
Mən sənə qarşı xəta işləməmişəm.
Özüm özümü xətaya salıram.

50 Gərək səndən bir vəfa görüm,
Ya da ki, səndən də bir xəta baş versin.

Həyatımda salamını görmürəm,
 Bir kərə başıma ək çəkmirsən, [nəvaziş etmirsən],
 Məni öldürən, ümidim olar ki,
 Bəhanə ilə [öldürmək üçün] əlini başıma endirəsən.
 Əgər bu başa qılınc endirsən,
 Qapında məni özünə qurban kəsmiş olarsan.
 Özümü bir İsmail hesab edəmə,
 [Səndən] incisəm, ismailiyəm,
 Şam kimi ürəyim yanıqlıdır
 Başımı kəssən, nə bakım [qorxum] var?!

Başı əyilən şamın başı vurulduqda
 Daha yaxşı yanar.
 Sənin ayağının altında ölməyim
 Sənsiz diri qalib can çürütməyimdən yaxşıdır.
 Çünki sənə çatmaq üçün mənə yol yoxdur.
 Bundan sonra mənəm, bir bucaq [künc] bir də ah!
 Mən dərd-qəmdən baş qurtara bilmirəm,
 Yaxşısı odur ki, sənə başağrısı verməyim.

60 Deyirsən ki, dərd-sər [baş ağrısı] səndən uzaq olsun!
 [Qoy] Dərd mənim, sər [baş] sənin olsun!
 Bunu deyərək ox kimi yerindən sıçradı,
 Divanə olub, zənciri qırdı.
 Qəm qalağından yüksəliş tapdı,
 Dağ kimi qəmlə yüklənib dağa qalxdı.
 Nəcdə gedib, nəbə çəkirdi,
 Öz-özünə ox kimi sillə vururdu [öz-özünü sillələyirdi]
 Qohumları ki, ondan xəbər tutdular,
 Getdilər, görülsə olmayarı gördülər.

65 Bunu görən həm ata, həm də ana,
 Birdəfəlik ondan naümid oldular.

[O] heç kəsə ram olmadığı üçün,
 O vəhşət tutmuşu tərک etdilər.
 Leylinin adı və nişanəsindən başqa,
 Xaraba və abadlıqda nə varsa [hamısı] onun yadından çıxmışdı.
 Bundan [Leylidən] başqa, ona nə desəydilər,
 Ya özünü deyər, ya qaçar, ya da yatardı.

*Mənə gövhərini dənizdən çıxaran
 Dodağından belə gövhər səpmiş ki,
 O gün Nofəlin zəfər qazanmasından,
 Leyli öz qoruğunda xəbər tutdu.
 O könül parladan öz ürəyində deyirdi:
 – Ay can, dostumuz qalib gəldi!
 [Birdən] atası dilaçmış halda gəldi,
 Əmmaməsini başına yan qoymuşdu,*

5 Öz zirəkliyindən dəm vurur,
 Dil tökməsi əhvalatını söyləyirdi:
 – Bu gün necə hiylə işlətdim ki,
 O avaranın bəlasından qurtardım.
 Sözüünü bağlayıb suya atdım,
 Birdəfəlik cavabını verdim [başdan elədim]
 Nofəlin allah cəzasını versin!
 Bizim qapımızdan “allah versin” oldu [əliboş qayıtdı].

O da bu ayrılıqdan razı qaldı,
Vüsaldan tamah dişini çəkdi.

10 Elə dosta “ruzi verən allahdır” [dedim].
İşin belə bitməsi üçün “allaha minnətdaram”.
Leyli bu söhbət üçün öz atasından
Son dərəcədə incidi.
Pərdədə [təklidə] gizli-gizli ağlayır,
Atası ilə [öz arasında] pərdəni saxlayırdı.
Elə ki atası çadırdan çıxdı,
Onun [Leylinin] nərgizi ağlamaqdan qızıl gül rəngi aldı.
Kırpiyindən o qədər qanlı göz yaşı axıtdı ki,
Öz yolundakı qubarı [tozu] isladıb yatırırdı.

15 Sevgilisinin əldən çıxdığını gördüyü üçün,
Gah əlini, gah qolunu dişləyirdi.
Gözlərindən saf qan axıdır,
Onun suyu ilə üzünə güləb verirdi,
Nərgizdən [gözündən] ərğəvanı [al yanaqlarını] suvardı.
Xizəranı* (bumunu) su hovuzuna saldı, [göz yaşında qərət idi].
Bir əhl adam yox idi ki, əhvalatı söyləsin.
Bir dost yox idi ki, çarə istəsin.
Damın altında qıfıllı evdə,
Başından tutulmuş ilan kimi çırpınırdı.

20 Mənzilindən hər tərəfə əsən nəsim,
Onun üzündəki lətafətdən xəbər verirdi.
Vüsali üçün adlı-sanlı adamlardan,
Bir çoxu həvəsə gəlib, onu istədi.
Hər kəs hakimiyyəti və sərvəti ilə
Onun hüsnünün vüsəlini axtarırdı.

O, xəzinədən inci istəyənlər tərəfindən
Min elçi qadın gedib-gəlirdi,
Biri əlini uzadırdı ki, kəcavəni aparsın,
O birisi sinəsini açırdı ki, şəhdi yesin.

25 Atası isə onu alicənablıqla
İnci kimi möhkəm saxlayırdı.
O gümüş bədənli [Leyli] isə tam ləyaqətlə
Şişəsini daşdan qoruyurdu.
Yüz ehtiyatla yeyib-ıçırdı.
Gizlində ciyərini, aşkarda şərabı.
Şam kimi gülməklə üz qızardırı,
Gülürdü, lakin içində yanırı [ağlayırdı].
Gül kimi ikiüzlülük kəməri bağlamışdı,
Ayağında zubin əlində şam tutmuşdu.

30 Vəziyyətlə uyğunlaşmaq üzündən
Axsatlığını yol getmək kimi göstərirdi.
O Ayın müştərilərindən,
Xərgahın ətrafında yüz Zöhrə gəzinirdi.
Bundan xəbər tutan İbn Salam,
Vəd edilən şərtin [yerinə yetirilməsinə] tələsdi.
Padşahlıq təmtərağı ilə,
Qızı istəmək üçün gəlirdi.
Çoxlu xəzinələr gətirdi.
Batmanla ənbər, xalvarla şəkər.

35 Mişk nəfəsi [ahu göbəyi], mädən ləlindən
Hədiyyə bütəsini bəzədi.
Gözəl döşəmələr üçün
Neçə dəvəni diba [qalın ipək parça] ilə yüklədi.

"Boxti", "tazi", "təkavər" dövələrdən,
O qədər gətirdi ki, heç kəs inanmazdı,
O qızıldan ki, bir arpası üçün vuruşarlar,
Qumu səpən kimi səpələyirdi.
Onun qum [çinqıl] kimi səpdiyi qızıl deyildi,
O, rəqibi öldürmək üçün qum səpirdi.

40 Elə bir səxavətlə elçi düşdüyündən,
Qumsallıqdakı evi [Leyli gili] yumşaltdı.
İki gün yol yorğunluğundan dincəldi,
Elçi göndərib məqsədini dedi.
Elə bir cadu sözlü ki, birini aldatmaq istərkən
Sözü ilə daşı utandırıb yumşaldardı.
Elə bir can dirildən ki, [sözündəki] fəsaḥət,
Məsiḥ [İsa] nəfəsinin möcüzü idi.
Rumdan, Çindən, Tayıfdən gətirilmiş
Hər cür az tapılan əşyadan ibarət hədiyyə ilə.

45 Elçi yollanıb, xəzinəni apardı ,
Bircə-bircə xəzinədara [Leylinin atasına] təslim etdi.
Sonra şirin dillilik açarı ilə,
Gizli xəzinə qapısını açdı.
[Dedi ki,] Bu şir cüssəli pəhləvan [sərkərdə],
Ərəbin başçısı, ordunun arxasıdır.
Təbəə (qəbilə) sahibi, yüksək adı var,
Böyükliyə nə lazımsa, tamamlıqla ondadır.
Əgər qan istəsən, su kimi axıdar,
Əgər qızıl istəsən, çinqıl kimi səpər.

50 Onun sayəsində həm köməklik əldə edərsən,
Həm də dedi-qodudan xilas olarsan.
Elçi bu sözlərdən o qədər dedi ki,

Yazıq qız atası donub-qaldı.
Nə qədər məsələ dövrəsində gəzişdisə də,
Bu iqrardan başqa qərara gələ bilmədi:
O işi etməyə razılıq verdi,
Ayı əjdahanın ağzına verdi [atdı].
Ertəsi gün, elə ki günəş gəlini
Cəmşid camını əlinə aldı,

55 Rusi qulam ərəbin dərissal evinə
Toy məclisi mərasimini gətirdi.
Gəlin atası işə başladı:
Küçəni, bazarı var-dövlətlə bəzədi.
Damadı [kürəkəni] və başqa camaatı çağırdı.
Məclisin ön səfində [yuxarı başında] oturdu.
Tam səliqə və təmtəraqla,
Şənlik, çal-çağır büsatı qurdu.
Ərəb rəsmi ilə yan-yanə oturdular,
Qırılan əhdi yenidən bağladılar,

60 Pul tufanı asimana qalxdı,
Süd haqqı [başlıq] söhbəti cana yatdı.
O könül ovlayan gözəlin hicləsinə [otağına],
Tünglərlə [kuzələrlə] şəkər səpildi.
O dar [balaca] ağzılı, azyeyən,
Ud və şəkər kimi ətir yandırmaqda idi.
Ürəkdən qalxan buxardan [ahdan] ətir saçır,
Güləb kimi acı göz yaşı axıdırdı.
Ləli [dodağı] od, gözü su verirdi,
Bu-qaliyə [mişk, ənbər], o güləb verirdi.

65 Ona yar tapmaq işi başa çatmışdı,
[Lakin] heç bir işi yolunda deyildi.

Ağzına yaxınlaşan cam qırıldı,
 Bışirdiyi palıda çiy qaldı.
 Ayağı tikan üstə qoysan, deşər [batar],
 Odu ağıza qoysan, yandırar.
 Sənə qarşı müxalifətdə olan bir üzv
 Sənin əmrini yerinə yetirməz.
 Qəbiləsinə qarşı çıxan hər bir adam,
 Mənsub olduğu qəbilədən çıxarılır.

70 Əgər ilan barmağı çalarsa [sancarsa],
 Onu yumruqdan [dibindən] kəsmək vacib olar.
 Təbiətin [həyatın] can dərmanı uyğunlaşmaqdır,
 Ölümün səbəbi işin əksinə getməkdir.
 Dünyaya fərah bəxş edən Leyli
 Müxalifəti ilə canları həlak edək idi.
 O şahlıq çırağının ziya saçanı,
 Onu səhər çağının çırağı ilə [günəşlə] tapdı.
 Sübh çağı işıqlı günəş
 Bu göy çəməndə [fəzadə] çadırını quranda.

75 Gecənin səyyarəsi [Ay] ərgəvana büründü.
 Nil (göy, qara) rəngli Dəcləyə yollandı.
 Xoşhal damad [bəy] qalxaraq,
 Gəlin üçün kəcavə bəzədi.
 Elə ki, gəlini kəcavəyə oturtdu,
 Və böyük dəbdəbə ilə apardı.
 Taxtını-tacını ona verdi,
 Bütün yaxşı və pisin hökmünü ona verdi.
 İki-üç gün utancaqlıq üzündən
 Mehribanlıqla mumu yumşaldırdı.

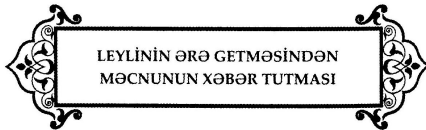
80 Elə ki rütəb [tər xurma] ağacına kobudluq etdi,
 Budaqdakı rütəbə əl uzatdı,
 O yürüyən xurma ağacından bir tikan yedi ki,
 Ağrısından bir müddət yata bilmədi.
 Leyli ona elə bir sillə vurdu ki,
 Ölən adamlar kimi huşsuz yığıldı.
 Dedi: Əgər bir daha belə iş tutsan,
 Özündən də, məndən keçməlisən!
 Məni yaradan o allaha and olsun ki,
 Öz hünəri ilə vücudumu bəzəmişdir.

85 Əgər qılının qanımı axıtsa da,
 Məndən murada çatmayacaqsan.
 İbn Salam onun andını eşitdikdə,
 O gözəllə yalnız salamlı kifayətləndi.
 Bildi ki, ona bağlanmamışdır [sevmir],
 Ondən ayrı başqa çırağı var.
 Lakin qürur üzündən [özünü tox tutaraq],
 Ondən ayrılı bilmirdi.
 O iki həftəlik ayı [bədr]i görüncə,
 Könlünü ona verib, əldən getmişdi.

90 Dedi: Mən ki onun eşqindən bu gündəyəm,
 Yaxşısı budur ki, onu uzaqdan görüm.
 Bir tamaşa ilə kifayətlənmək
 Onun məndən ayrılmasından yaxşıdır.
 Sonra bir günahkar kimi
 Yalvarıb bağışlanmasını istədi.
 [Dedi:] – Sənə tamaşa etməklə kifayətlənəcəyəm.
 Sözümdən dönsəm, haramzadəyəm.
 Ondən sonra nə qədər ki, onunla gün keçirdi,
 Bir baxışdan savay ondan özgə təmənnası olmadı.

95 O bağıın ziynəti, gülşənin şamı [Leyli] isə
 İşıqlı gözünü yola tikmişdi ki,
 Bəlkə əsən külək onun
 Mağaranışın yarının [Məcnunun] mağarasından bir gətirə,
 Hər vaxt ki özündən asılı olmadan,
 Saraydan çıxıb yol üstə gəlirdi.
 Həzardastan [şeyda bülbul] kimi nalə edə-edə,
 Sərxoş adamlar kimi iki-üç addım yol gedər,
 Ayrı düşmüş yarından xəbər gözləyərdi.
 Sarsılmış canına əzab verərdi,

100 Dözümsüzlük üzündən, ayrılıq dərdi dağından,
 O qədər ağlayıb-sızladı ki,
 O gizli eşq aşkara çıxdı,
 Onun sirri gün kimi zahir oldu.
 Dözülməz [ayrılıq] məşəqqəti ona,
 Ər və ata qorxusunu unutturdu.
 Eşq gövhərlə [təbiətlə] yağrularsa,
 Ata hədəsi, ar qorxusu nə edə bilər?

*Bağdadın o müdrik söz ustadı,
 Sözüün sirrini belə açmışdır ki,
 O zəncirini qırmış eşq dəlisi,
 Yeni ay [hilal] görməmiş divanə,
 Ciyəri kabab olmuş Məcnun,*

*Xaraba qalmış kəndin kətxudası,
 Hara gəldi, gəzirdi.
 Qəmdən, ahdan başqa həmdəmi yox idi.*

5 Yarının kəcavəsindən bir rəyihə gəldi,
 Bu rəyihə bahar çiçəyindən ətirli idi.
 Damağı oxşayan o xoş rəyihədən
 Bütün bədənə ənbər rəngi aldı.
 O xoş ənbərdən sevdə üçün
 Fərəhlənmək, sevinmək xəyalına düşdü.
 Dəmir tikanlı bir ağac dibində
 Zəllilər kimi torpağa yıxıldı.
 İşin nə yerdə olduğunu bilmədiyindən
 Tikarı güldən, gülü tikandan seçə bilmirdi,

10 Qəfildən dəvəyə minmiş bir qaraltı,
 Sürətlə ilan kimi onun yanından ötdü.
 O bədbəxt əsiri elə gördükdə
 Dəvənin cilovunu bərk dartdı [dayandı],
 Erkək div kimi guruldadı,
 Qafil adamlar kimi bağırtdı saldı ki,
 Ey dünyanın işlərindən xəbərsiz,
 Bütpərəstlik [eşqbazlıq] işi ilə məşğulsan.
 Yaxşı olar ki, gözəllərdən əl çəkəsən.
 Həç bir gözəldə vəfa tapmazsan!

15 Bu iş ki tutmuşsan, işıq ucu yoxdur.
 O yar ki yoxdur, bundan [eşqdən] uzaqdır,
 Bu işdənsə, bekarçılıq yaxşıdır,
 Belə yardansa, yarsızlığın yaxşıdır.
 O dostu ki ürəyini tapşırdın,

Düşmən olduğuna güman etməzdin.
Vəfasızlığı ilə sənin düşmənin oldu,
Dostluqdan əlaqəsini kəsdi.
Öz xərməni kimi səni bada [küləyə] verdi.
Əhdini pozdu, səni yada salmadı.

20 Onu bir cavana ərə verdilər.
Dərhal toyunu elədilər.
O, ərşin xidmətinə hazırlaşdı,
Ona sarıldı, baş qaçırmadı.
Hər gün onunla yan-yanə,
Öz əri ilə qucaqlaşmaqdadır.
Onun bütün işi, qucmaq, öpməkdir.
Sən isə onun dərdini çəkirsən, bu nə işdir!
O səndən fərsənglə uzaqlaşmışsa,
Sən də kuzəni daşa çırp!

25 O illərlə səni yadına salmırsa,
Sən də onu xatırlama, nə işin var?!
Qadın biri deyil, mini də olsa,
Əhdində sabit olanı tapılmaz.
Vəfa, əhd naxışını vuranda
Qadınların adı üstündən qələm çəkmişlər.
Qadın sevə bilər, ancaq bir müddətə,
O vaxtacan ki, səndən mehribənini tapmayıb.
Elə ki, başqasının qucağında yer tapdı,
Bir daha səni görmək istəməz.

30 Qadının meyli [həvəsi] kişidən artıqdır,
Ancaq [bu meyil] onun öz arzusu istiqamətində olar.
Qadın oynayırsa, düzgün oyun oynamaz.
Hər iş görsə, hiylə, ancaq hiylə ilə görər.

Qadınların cəfasını çox çəkmişlər.
Heç bir qadında vəfa görməmişlər.
O kişi ki, qadın düşkünüdür,
Vəfasız qadın ondan yaxşıdır.
Qadın nədir? İkiüzlülük mənbəyi,
Zahirdə sülh, batində müharibə!
Zahirdə sülh, batində müharibə!

35 Düşmənləkdə dünyanın bəlasıdır,
Dost olarsa, canın qənimidir.
Desən, bu işi gör, ona əl vurmaz,
Desən ki, eləmə ikiəlli çalışar.
Sən qəm çəksən, o şənənər,
Sən şad olsan, o qəmədən ölər.
Hələ bu yaxşı qadınların əməlidir,
Pis qadınların əfsanəsi çox uzundur.
Məcnun o qaragünlünün lağlağısından [cəfəng sözündən]
Ürəkdən bir ciyər dağlayan ah çəkdi.

40 Ürək dərdi elə başına vurdu ki,
Tutmalı adamlar kimi yerə yıxıldı.
Başını o qədər daşa döydü ki,
Qanından bütün dağ gül rəngi aldı [qızardı].
Canı yara, paltarı para-para,
Sərt daşlar arasında düşüb qaldı.
Ona əfsun oxuyan o div,
Öz dediyindən peşiman oldu.
O təpədən azacıq uzaqlaşmamışdı ki,
Huşunu itirmiş özünə gəldi.

45 [Xəbərci] min kərə üz istəyərək yaxınlaşdı,
[Dedi] mən öz dediklərimdən peşimanam.

Pis oldu, yalan söz dedim,
Bağışla, olan olub keçdi.
Səninlə bir zarafat etdimsə,
Əvəzində qanımı sənə halal edirəm.
O üzü örtülü, pərdədə oturanın
Ürəyi səndən sarı qırıqdır.
Onun əri ki onun [Leylinin] rəqibi və bir yasdığa başqoyanıdır.
Bir gecə də olsun bir yasdığa baş qoyub yatmamışdır.
Başqasına kəbini kəsilsə də,
Sənin əhdindən əl çəkməmişdir.

50 Dilinə səndən başqa ad tutmur.
Səndən savay dünyada kimsəsi yoxdur
Elə bir an olmur ki, o pəri qızı,
Səni yüz kərə xatırlamasın.
Hər cəhətdən ona bab olan əri ilə,
Hələ bir gecə baş-baş yatmamışdır.
Bir ildən artıqdır ki, gəlin gedib,
Sənin mehrin [məhəbbətin] öz möhürü (bəkarəti) ilə qalır.
Sənsiz min il keçsə də,
Ona əl vurmaq mümkün deyil.

55 Məcnun onun yalan danışmasında
Elə ikiüzlülük aynasını gördükdə,
Olduğundan bir qədər az qəmləndi,
Kədər mayasını azacıq azaltmış.
Aldığı zərbədən başı sərpdi,
Qapadı sınımış quş kimi idi.
Yaşlı gözlərindən ləl süzürdü,
Pozulan əhd barədə şər deyirdi.
İşinin səri-səhmanı yox idi,
Yarının ondan xəbəri yox idi.

LEYLİNİN XƏYALINA MƏCNUNUN ŞİKAYƏTİ

*Bu təzə əhd gəlininin [dastanının] bəzakçisi,
Bu kəcavəni belə ciltvələndirmişdir ki,
Min rəssam qələminin qibtəsinə səbəb olan
O kəcavəyə əyləşən nəzənin gəlin,
Elə ki, ərlə ayağı bağlandı,
Yardan sarı qəlbi sınıq qaldı.
Onun qəmini çəkən yeni bir qəm tapdı,
Çünki onun əra getməsindən xəbər tutdu.*

5 Mələk təbiətli ağı qaçdı,
Ad verildiyindən daha çox Məcnun oldu
Qanadsız quş kimi düşüb qaldı.
Təkcə [quru] nəfəsdən savay, onda heç nə qalmadı,
Həyat suyu axtarmaq üçün
Bildiyin bir halətdə ayağa qalxdı.
O pəri üzlünün diyarına üz qoydu
O ağlamaqdan tük kimi incəlmişdi.
Küləyin dili ilə [küləkdən sifarişlə] ona deyirdi:
Ey əri ilə xoşlanan yar!

10 Hanı ikilikdə yan-yana oturmağın?!
Hanı min vəd ilə əhd bağlamağın?!
Hanı vüsala ümid verməyin?
Başını sinəmə üstə qoymağın!
Hanı sevmək iddiasında olmağın?!

Vəfalı olacağını vəd eləməyin?!
Bu gün isə əhdini tərk etdin,
Günahsız kimi üzünü məndən gizlətdin.
Tutaq ki, könlün vəfanı tərk etdi,
Bəs o dostluq iddiası harada qaldı?!

15 Mən sənin yolunda can verirəm,
Sənin peşən isə quru söz verməkdir;
Mən sənın məhəbbətini can bahasına aldım,
Sən isə başqasının məhəbbətinə üstünlük verdin!
İnsan insanla belə əhd edərmə ki,
Bir anlığa belə onu yada salmasın?
Təzə yarla elə sevincəksən ki,
Köhnə yarı yada salmırsan.
Başqası ilə qol-boyun olsan da,
[Heç olmasa] dilinlə bizi [xatırlamağı] unutma!

20 Cavanlığım sənın bağının üstündə getdi,
Heyf o bağbanlıq zəhmətlərimə!
Bu qumru, bağın zəhmətini çox çəkdi,
Meyvə ki yetişdi, (onu) qara qarğa yeyir.
Sənin xurman çox ləzzətli olsa da,
Məndən savay hamı üçün tikandır.
Mənim kimi zəhərli dağ görmüşün ahı ilə
Bir kəs sənintək bağdan bar yeyə bilməz!
Əvvəldə məni dostluğa götürdün,
Axırda zillətlə tərk etdin.

25 O gün ki, könlümü sənə verdim,
Əsla bunu səndən gözləməyirdim.
Məni əhd edib and içməklə aldatdın ki

Məhəbbət və dostluqla səninki olacağam.
Anda bax, necə də düz imişsən!
Dostluğa bax, necə də düz eləmişən!
Ürəyini başqasına isitdin [verdin].
Mənim gözümdən utanmadınımı?!
Bu zamanədə təkcə səninlə mən deyilik ki
Utancaqlıq və işgəncəni bir tutaq?!

30 Başqa ariflər də işləyirlər.
Onlar pisi, yaxşını hesaba alırlar.
Onlar görür ki, nə qədər qəmini çəkdim,
Sən mənimlə nə etdin, mən sənın üçün nə etdim,
Tutaq ki, mənim iki gözümlə bağlamışlar,
Axır, başqaları [hər şeyi] görürlər
Əgər əhdə vəfanı yoxlasalar,
Sənə əhdini qırandan özgə nə ad verə bilərlər?
Əhdi qırmaq xoşagələ iş deyil.
Beşiyinin [yurdunun] qırılmasından [dağılmasından] qorx!

35 Gül gülzarın əhdini qırmasaydı,
Zaman onun ürəyinə tikan sancmazdı.
Şərab avaraların üzünün suyunu tökməsaydı,
Bədnam [üzüm suyu] adı ilə tanınmazdı.
Gecə Ayın camını qırmasaydı,
Axırda [Ay batandan sonra] üzüqara olmazdı.
Sənə nə ümidlə könül bağlayım?
Hansı üzlə sənın üzünə bir daha gülüm?
O vədəni ki, mənə israrla verdin,
Ömrüm başa çatdı, yerinə yetirmədin.

40 Sən elə bir iş görmürsən ki, mən şad olum,
[Ancaq] mən elə adam deyiləm ki, sənı yad etməyim.

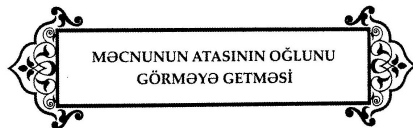
Bu qədər inciklik ki, mən səndən görürəm.
İnciyərəm əgər səndən incisəm!
Könlümə qəmi elə yerləşdirdin ki,
Utancaqlığa onda yer qoymadın.
Üzumdən gəlmir ki, səni dost adlandırım.
Ürəyim yol vermir ki, səni vəfasız adlandırım.
Sənin xəm hərəkətindən aciz qalmışam.
Axır, sənə nə ad vermək olar?

45 Mənə bu qədər zülm etməyində belə,
[Yenə də] cismimin qüvvəti, ruhumun qidasısən.
Sənin ömür tükədən zülmkarlığın üçün,
Üzünün gözəlliyi üzr istəyir.
Bir üzdə ki elə camal [hüsn] var,
hamının qanı ona halaldır.
Sən səhərsən, mən isə ürəyi yaralı çıraq,
Yaxşısı odur ki, qarşında ölüm [sönüm].
Ay şəkərdən [şirin] olarsa, sən Aysan.
Şahda iki rüx olarsa, sən şahsan

50 İpəkdə [libasda] gülsən, xəzdə lalə.
Üzüm tənəyi şirəsi kimi şirin və tündsən.
O nurla səni od görərsə,
Uzaqdan ağzı sulanan [qibtə edər].
Bağın gülü, gül salxımı varsa [ona görədir ki],
Sənin üzünün inikasından qidalanır.
Şahın ləl [qırmızı] donu olan atlas,
Sənin üzünün qırmızılığı, yanında samandır [sarıdır]
Qaşının hər birinin əyrisi [kamanvariliyi] bir xəyaldır,
Hər birisi bir bayram axşamının hiləlidir.

55 Ud olmasın, ağ səndəl belə.
Sənin qızıl gülünün [yanağının] yanında qırmızı söyüddür.
Üzünün sultanı mişkin [qara] çətri [tacı] ilə,
Həm həbəş mülkünü tutmuş, həm də Çini
Belə yarın üzündəki gözəllikdən,
Çətin keçmək olar, çətin!
Bundan başqa tədbir [çarə] tapmıram ki,
Bu canımı başına sadağa edəm.
Sənin vəfanın ümidi ilə yaşayam.
Sənin zülmünün cəfasını görməyəm.

60 Sənin xatirinə səbirli olam,
Görək ömür cilovunu haraya çəkəcək.

*Fars oğlu fəsahtlı [şirindil] dehqan,
Ərəbin əhvalını belə xatırlayır ki,
Oğlunu bada vermiş o qoca,
Yusifindən ayrı düşmüş Yəqub,
Elə ki Məcnunu qəlbi ürkmüş [divanə] gördü,
Onun ram olacağından ümidini üzdü.
İggənca ilə ahlər çəkir,
Ömrünü [yenə] ümidlə keçirirdi.*

5 Çarə axtarmaqdan əl çəkmədi,
Zənci yumaqla xütənli olmadı (qaranı yumaqla ağ olmaz)

Cox [o yan – bu yap] qaçdı, sərvət qoydu,
Bəxt ona [xoş] nəzər salmadı.
O dərdə düşmüşdən naümid oldu,
Sağalmasına qəti ümid yox idi,
Bir guşədə oturub, tədarük gördü ki,
Haçan ona dördbucaq [qəbir] çatacaqdır.
Qocalıq, zəiflik, düşkünlük
Ona köçmək [ölüm] yolunu göstərirdi,

10 Bu darısqal evdən [dünyadan] tənə gəldi.
Boğazının yolu çəngin quyruğu kimi bağlandı,
Qorxdı ki, əcəl başının üstünü alsın,
Qapısını yad adam açsın.
Təqətsizlər kimi əlinə əsa aldı,
Cavanlardan iki nəfər də götürdü.
Yenə də oğlunu arayıb-axtarmağa getdi
Allah nə etsəydi, [qabağına çıxana] razıydı,
Dağı, səhranı dolaşırdı,
Qara qumda, yaşıl səhrada,

15 Ümidlə əl-ayaq çalır,
Heç yerdə ondan əsər görmürdü.
Nəhayət, bir nəfər nişan verdi ki,
O, indi filan üqubətabaddadır [işgəncə məkanındadır],
Bir yer, elə bir yer ki bu səhrada
Qorxunc qəbir kimidir.
Qara bulud kimi çirkin, xoşagəlməz,
Ağ neft kimi od püskürür.
Məzlum qoca oraya yollandı,
O yerə çatmaq üçün bütün günü yüyürdü.

20 Onu gördü, elə halda ki gözü görmək istəməzdi.
Onu görcək ürəyi yerindən qopdu.
O yeriyan bədənsiz bir can,
Dəriyə çəkilməmiş bir sümük gördü.
Varlıq aləmindən avara,
Bütpərəstlik yolunun sərgərdanı,
Xəyalə bağlanmış bir çubuq,
Ölüm ağzından qurtarmış bir tük,
Yerin üstündə itdən bərk qaçan,
Yerin altındakılardan [ölülərdən] daha artıq gözə görünməz.

25 Vücudunun qazanı qaynaqdan düşmüş,
Beyni ərimiş, huşu uçmuş,
İlan kimi qıvrım-qıvrım olub düşmüş,
Papağı, sarığı başından açmış,
Vəhşilərin dərisindən bir əl boyda
Fitə kimi bir şey göbəyinə çəkmişdir.
Astaca yaxın gedib aylaşdı,
Nəvazişlə əlini başına çəkdi,
Ciyərindən ciyər qanını coşdurdu,
Həm ciyəri, ciyərparası üçün [gözündən] axıtdı.

30 Məcnun gözlərini açıqda
Yanında bir mehriban adam gördü.
O atasının üzünə baxırdı,
Lakin tanımır, ondan kənara çəkilibdi.
Elədir, bir şəxs ki özünü unutmuş,
Başqasını necə xatırlaya bilər?!

Dedi: – Kimsən, nə istəyirsən?!

Mən sənə yoluna qurban, hansı yoldan gəlmişən?!

Dedi: – Sənə atanam, bu gündə [bu halda]
Ciyər yandıran ürəklə səni gəzirəm.

35 Məcnun ki, onun kim olduğunu bildi,
Ayağına döşəndi, ağladı.
Hər ikisinin gözündən yaş axdı,
Bu onu öpdü, o bunu,
[Elə həyəcanlandılar ki] ixtiyarsız olaraq
Hərə özüinə min [dillə] oxşayıb ağlayırdı.
Atanın gözü ağlamaqdan yorulduqda,
Başdan-ayağa Məcnuna nəzər saldı,
Gördü ki, məhşər çıpaqları ikimi
Həm bədəni çıpaqdır, həm ayaqları.

40 Heybəsindən yaxşı paltar çıxartdı,
Təpədən dırnağa qədər onu örtdü.
Ayaqqabıdan tutmuş əmmaməyə qədər,
Onun bədənində libas geyindirdi.
Yadına düşən misallardan söylədi,
Ona ata nəsihəti verməyə başlayıb [dedi]:
– Ey atasının canı, nə yatmaq vaxtıdır?!
Günlər qoşa atlı çapıb keçir,
Otları iti neştər kimi olan bu yoldan,
Qaç, qaçmağın məsləhətdir.

45 Belə bir nişangahın zərbəsi altında,
Bir ildir, ya bir ay ki, oturmuşsan.
İnsafsız fələk bir ox vurmuş,
Açıqdan-açığa sənin qanunı axıtmışdır.
İki-üç gün daha belə ısrar etsən,
Ayaqdan düşəcək, məhv olacaqsan.
Bircə cəmdək canavardan tutmuş aslana qədər,
İki yirticinin qarnını doyurar.
Qəriblik zillətinə dözməkdənsə,
Öz yurduğunun iti olmaq yaxşıdır.

50 Nə qədər ki, bacarırdın, qaçdın,
Lakin bir yerə [məqsədə] çatmadın ki çatmadın.
Özünü üzmək məsləhət deyil,
Bu qədər əzaba kim qatlaşar [dözər]?
Su axarı olan o çaya bax ki,
Sel gəldikdə onu neçə xaraba qoymuşdur?
O dağ ki, sel axıdır,
Gör zəlzələdən necə dağılır.
Sən bu qədər ki sarsıdıcı zərbə alırsan,
Dəmirdən belə olsan, əzilərsən.

55 Sənin baş aparmağından vaxt özü yorulmuşdur.
Heç olmazsa, iki-üç günlüyə aram ol, dincəl.
Baş getdi, hələ də cilova gəlmirsən,
Ürəyin yandı, hələ də xamsan.
Bu cür dəvə kimi löhləməkdən
Boşboğazlarla at çapmaqdan [mübahisədən] əl çək!
Gah div məskəninə yaxınlaşırsan,
Gah zamanənin divbeçəsi olursan.
Dözümlü ol, iradən olsun, səbir elə,
Bir anlığa özünü yalanla aldat,

60 Külək də olsa, işvə ilə xoş keçin,
Çox ağlıllar var ki, işvə ilə şadlanırlar,
İşvə yalan da olsa, doğru da olsa,
Nəfəsi [həyatı] onunla bəzəmək, xoş keçinmək olar.
Həyatı, bir nəfəs də [anlığa da] olsa, şən keçirməli.
Sonrakı nəfəs, kim bilir, necə olacaq?
Bir anlığın ürək xoşluğu nağd deyilsə,
Demək, o bir an mənasız keçmişdir.
Çoxları olub ki, buğdanı ehtiyatda saxlamışlar.
Ondan bir arpa miqdarında belə yeməmişlər.

65 Bugünlük ki, ömür hələ yerindədir,
Öz işlərini sahmana salmalısən.
Sabah acəl sənin cilovundan tutarsa,
Sənin üzrünü dünya qəbul etməyəcək.
Şərbəti qohumun hazırladığından gətirməzlər,
Sənə ancaq öz etdiyindən [hazırladığından] pay düşər.
Qadın nəyi ayırmışsa, onu da geyər.
Kişi nə əkmışsa, onu da biçər.
Bu gün əmək günəşində yan ki,
Sabah səndən xoş ətir gəlsin.

70 Qabaqcadan ölümün ağırlığını sınaqdan keçir ki,
Ölüm çatanda sənə ağır gəlməsin.
Ölümün məngənəsindən o adam canını qurtarar ki,
Ölümündən əvvəl ölmüş olsun.
Ölüm zamanı qabağa [döşə] enən baş,
Peysərindən özü sillə endirmişdir,
O dodaq ki, [ölüm] səfərindən gülümsəyir,
Özünün bişirdiyi yol azuqəsi ilə səfərə çıxır.
Sənin meydanın adamsızdır, aylaş,
Başı sevdahlılıq bəsdir, otur!

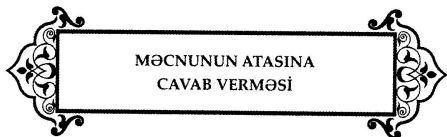
75 Hər cılğınlığın bir sakitliyi,
Hər qəmin bir sonu olmalıdır.
İtin də yeri-yurdu olar sənin yurdundan yoxdur.
Axı sən adamsan, buna ki şübhə yoxdur,
Əgər adamsan, adam kimi ol,
Əgər divsən, yer üzündə yaşayan div kimi ol!
Div də yer üzündə yaşamaq qərarına gəlsə,
Mütləq özünü adama oxşatmalıdır.
Sən insansan, bu şərəfətinlə
Nə üçün özünü quleybaniyə tay tutursan?

80 Mən bir neçə gün səninlə qoşacılöv yol yoldaşıyam,
Heç olmazsa, bir neçə günlüyə canımın üzəngisindən tut.
Mən səndənəm, mənə tay ol!
Mənim zəif ürəyimə təsəlli ver!
Bu gecə-cilovunu məndən alıb qaçasan,
Sabah ki axtaracaqsan, mənə tapmayacaqsan.
Bu söz sənə ağır gəlsə də [nə etmək],
Göylərin qəzası [təqdiri] belədir.
[Ölümüm] yaxınlaşmışdır, bir düşün,
Fələyin gərdişi ilə razılaş!

85 Sən xoş yaşa, mən ömür varağını başa çatdırdım.
Sən şərabı iç, mən xarab oldum,
Mən gedəsiyəm, sən salamat qal!
Qəm mənə öldürdü sən şad yaşa!
Günəşimə [üzümə] qubar qondu,
Günəşimin saralması [batması] yaxınlaşdı,
Günüm gecə oldu, ey səhərim, hardasan?!
Canım dodağıma çatdı, ey oğul, hardasan?!
Ey atasının canı, tez ol, tələs,
Nə qədər ki, atanın canı çıxmamışdır, dada çat!

90 Nə qədər ki, mən ayaqdan düşməmişəm,
Gəl, evində yerini isit!
Qoy acəl çatıb, öldüyüm anda,
Bilim ki, yerimi tutan bir adam var,
Məni bu evdən [dünyadan] köçürərkən,
Bilim ki, yerimdə övladım oturur.
Dost da, düşmən də bunu xoşlamaz ki,
Mən öləndə sən başım üstə olmayasan.
Onda, ortalıqdan yad birisi çıxar,
Nə toplamışamsa, hamısını qapışdırar.

95 Məndən, nəslimdən qalan arxamda olmaz.
Sən ola-ola heç kəsım olmaz.
Sənə mən indi köç [ölüm] xəbərımı verdım,
[Budur], indi köç mənzilinə yola düşürəm.
Qorxuram ki, köçüb gedim,
Sən gələsən, məni getmiş görəsən.
[O vaxt] başını mənim başdaşıma sürtəsən,
Ayrılıq dərdindən nala edib bərk ağlayanın,
O vaxt [ürək yağışından] nəfəsin tüstü kimi olsa da,
O tüstüdən mənə nə fayda?!

*Oğul elə ki, ata nəsihətini dinlədi,
İstəyirdi ki, o nəsihəti qəbul etsin,
Bir-iki gün zirəngliklə dözsün,
Ayağını (oradan) çəksin, atasını aldatsın.
O, eşq tövbəsi haqqında düşüncəyə düşdü ki,
Eşq, Tövbənin qulağını burdu,
Eşqdə ki fil də piyadadır,
Qoçaq o adamdır ki, təslim olmuşdur*

5 Bir gecə şiri [hörümçək], bir də meşə şiri var,
Həmişə bu toxuyar, o yırtar,
Eşqin yayından uçan bir ox,
Oxatanın əlini yaralayır.

Beyni keyimiş, huşsuz Məcnun,
Elə ki atasının nəsihətini eşitdi,
Dedi: – Ey nəfəsi canımın qüvvəsi olan,
Sənin fikrin mənim düşüncümü açandır.
Huşum nəsihətinin itaətidədir.
Sənə kölə olmaq sırğası qulağımdadır.

10 Sənin nəsihətin ruhu işıqlandıran çıraqdır,
Mənim eşitməməyim bədbəxtliyimdəndir.
Bilirəm ki, sənin fərmanın [əməl] ediləsidir,
Mən [bunu] etmək istəyirəm, [lakin] bacarmıram.
Mənə ağıldan nə sikkə, [naxış] vurursan?
İşimin sikkəsinə [naxışına] niyə gülürsən?
Mənim sevən könlümdə
Dünya bir arpaya dəyməz.
Bəxt məni elə bada verməmişdir ki,
Eşitdiklərimdən bir şey yadımda qalsın.

15 Yadımda nə vardısı, bada getdi,
Unutmaqdan savay [heç nə] yadımda qalmadı.
Bu gün soruşma ki, dünən gecə nə yemişsən,
Elə o sualının özünü də unudaram,
Elə bu anda nə edirsən,
Soruşsan ki, nə edirsən, bilmərəm.
Bilirəm ki, atamsan, mən qulunam,
[Ancaq] xəbərim yoxdur ki, adın nədir.
Yadımdan çıxan tək-cə atam deyildir,
Yadımdın özü belə vücudumdan çıxmışdır.

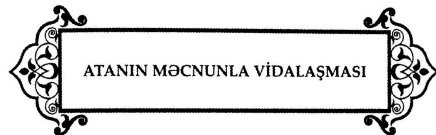
20 Adımın nə olduğunda belə səhv edirəm,
Aşiqəm, ya məşuqam, hansıyam?

Ürəyim istidən şimşək kimi şölələndi,
 Ürəyimin istisi vücudumu yandırdı,
 Mən ki hər şeydən itminə edib
 Bir çəngə ota qane olmuşam,
 Sanıram ki, zamanənin dəyirmanı
 Sudan, çörəkdən boş qalmışdır.
 Mən öz vəhşətim içərisində itmişəm,
 Vəhşi, insanlar arasında yaşaya bilməz.

25 Birisi vəhşilərlə üns tutarsa,
 Vəhşilərin adətini də götürər.
 Məni çibin vurmuş (qurtlu) qovun kimi
 Qarnımdan kəssələr, yaxşıdır.
 Qorxuram ki, məndən qalxan bu tozdan
 Bütün dostlar dərdə tutulsun.
 Çiçək çıxarmış uşaqdan gizlətmək yaxşıdır ki,
 Qaynar qanı [uşağın qanını] qaynatmasınlar [onu da
 xəstələndirməsinlər].
 Rəyim xarab olmağa meyl edir.
 Yaxşıdır ki, yerim xaraba olsun.

30 Düşün ki, tarlardan bir ot əskilmişdir,
 San ki, yolun [bir ovuc] torpağı yoxa çıxmışdır.
 Oxuduqlarından bir hərfi nəzərə alma,
 Zənn et ki, bir toxum salmamısan,
 Bir qəbir qaz, əlini onun üstünə qoy,
 Hesab et ki bir məst aşiq öldü
 O kəsdən ağıllı iş ummaq olmaz ki,
 Ağıllılıq qələmi ondan götürülmüşdür.
 Dedin ki, köç [ölüm] gecən qarşıdadır,
 Bu itkin öz köçməsi hayındadır.

35 Sənin köçməyin [ölümün] ki mənim xəzanım idi
 Onu səninki bilmirəm, o mənimki idi.
 Sənin ölümünə dirilər göz yaşı axıdır,
 Mən ölüyəm, ölüdən nə çıxar [nə umursan?!]

*Ata gördükdə ki, dərdə düşmüşdür,
 Eşq aləmində əsirdir.
 Sağalma ümidini ondan kəsdi,
 Çünki o isitmə teli düyünlə dolu idi.
 Dedi: – Ey mənim ciyərim və ciyər yeyənim!
 Həm mənim zəncirim, həm də tacım!
 Sənin ümitsizliyini dinlədim,
 Özümmlə və səninlə vidalaşdım.*

5 Atan kardan düşdü öldü, ağla!
 Ağla, layiqincə, hönkürtü ilə ağla!
 Qalx qolunu boynuma sal!
 Göz yaşından ürəyimə su axıt!
 Səfər beşiyində yuxu məni yaxşı aparsın!
 Bu, köçün ən sonuncu anıdır,
 Gözümdə sürmə əvəzinə mildir [dağdır].
 Nazın yeri deyil, bağrıma basıram ki,
 Yol azuqəsi edim, yolum uzaqdır.

10 Bu dünyadan köçümü bağladım,
Başqa aləmə köçdüm,
Sənin aləmindən də uzaq deyiləm.
Ölürəm, yenə sənin qəmini yeyirəm.
Gözüm qədər əziz olsan da,
Əlvida! Bir daha məni görməzsən!
Əlvida! Mən köçməyi əzm etdim,
Elə getmədim ki, bir daha qayıdım.
Əlvida! Qohumluq aradan çıxdı,
Biz gecikdik, karvan getdi,

15 Elə ki bu vidalaşmanı başa çatdırdı.
Vidalaşaraq geri qayıtdı.
İncimiş halda öz evinə gəldi,
Elə ki az qalmışdı, canı çıxsın,
Bir-iki gün taqətsizlik üzündən
Qüssə ilə yaşayırdı.
Birdən əcəl pusqudan çıxdı,
Bir iş görmədən onun işini bitirdi.
Fələk quşu [ruhu] qəfəsdən çıxdı.
Sıdq məskəninə aram oldu.

20 Ərşə xas olan ruh ərşə qovuşdu
Torpağa xas olan bədən torpağa qarışdı.
Asudə o adamdır ki, bu deyrdə [dünyada]
Dincəlmədən, Ay kimi seyrə ola.
Qəm evində düşüb qalmaya.
Şimşək kimi doğulub [tez də] ölə.
Bu müvəqqəti dünya mənzilində
Dincəlmə ki, yorulmayasan!
O şəxs ki, bu kənddə məqamı var,
Ürək rahatlığı ona haramdır.

25 O şəxs ki, bu hasardan [dünyadan] canını qurtardı,
O, bunda ölmədi, bu, onda öldü.
Dünya mələk surətində bir divdır,
[O] səni həlak etmək zərurətinə bağlıdır [qəsdindədir]
Kasasında ciyərdən savay bir şey yoxdur,
O ciyər də bizim böyrümüzdəndir.
Bu dünyada kiminlə otursan,
Görmək istəyirsən, [lakin] görürsən.
Bu div məskəni meyl [ediləsi] yer deyil,
Qalx ki, [bura] sel axarındır.

30 Xurma [şirin] bir ağızdır, öpüşündə tikan,
Təəssüf ki, təəssüf yeridir.
Sənin sərvinin bu çəməndə olması heyifdir,
Çünki suyu duz, otu xəncərdir,
Nə vaxtadək zamanənin qəmini yeməli?
Qaçmalı və qamçı yeməli?
Aləmini [həyatını] xoş keçir ki, aləm budur.
Sən aləmin qəmini çəkirsən [elə], qəm budur.
Əli uzun olan oğru,
Əşya içərisindən gövhəri çalar.

35 O, zirək adam deyil, ilandır ki,
Xəzinəni qoruyub torpaq yeyər.
Yaxşı ye, sən dünyanı bəzəyən çiçəksən,
İlan kimi torpaq yeyən olma!
Məqsəd – ömürdür, ömrə bağlan,
Ömür ki qalmadı, demə ki heç nə qalmadı.
Gümüş gözəllik və çirkinliyə zəruri [meyar] olsa da,
Min kəminin ləngərini qırandır.
Quyu kimi alıb əlində [özündə] saxlama!
Dəyirman daşı kimi aldın, ver!

40 Elə ki aldın, gərək verəsən.
Dünya al-verlə abad olubdur,
Gah iy [cəhrə iyi] yonan ol, yon!
Hərdənbir ox yonan da a!
Yükün yoxdursa, bac almazlar.
Xarabalıqdan xərac almazlar.
Heç yerdə boş [işsiz] oturma!
Yalandan [olsa da] əl-ayaq çal [hərəkətdə ol]!
Heç bir məhəllədən qafil keçmə!
Bəhanə ilə bir hay-küy sal!

45 İşsiz adam fərsiz adamdır,
Yüksüz eşşəyin beli kəsilməlidir (sındırılmalıdır).
Onlar ki, səninlə yedək atı çapdılar,
Süvarilər dəstəsinə bax ki, harada qalmışdır.
Böyükler, dinpərəstlər getdilər,
Dünya əlaltılara qaldı.
Bu qövmlə böyüklerin otu-ələfidir,
Böyüklerin yerində gör kimlərdirlər.
O başçıların tayı ola bilməzsən,
Məgər xeyirxahlıq yolu ilə!

50 Yaxşılıq elə, pislikdən qorxma,
Yaxşılığın qarşısına yaxşılıq çıxar.
Pislik edən sənə pislik etməmiş,
Yəqin ki, o pisliliyi özü üçün etmişdir.
Yaxşılıq elə, quyuya at,
O, [yaxşılıq] quyudan belə sənə qayıdar.
Nəğmədə olan hər bir yaxşının, pisin
Aləmin künbəzində sədası [inikası] vardır.
Bir kəs sirrini dağa deyərsə,
Dağ eşitdiyini təkrar edər [əks-səda verər].

55 Əgər ucasansa, uca fələyə
Ağıl üzündən bir nəzər sal!
Kimsə başını fələkdən kənara çıxara bilməmişdir,
Bu yazını kimsə başa çatdırma bilməmişdir.
Arabani, mancanağı, qumbaranı
Fələyin qalasına qaldırmaq olmaz!
O bu torpaqdan elə uzaqlaşmış ki,
Torpağın tənəsindən qorxur.
Bu əməl yerinə sərxoşcasına [qürurla] baxma!
Sənin kimi çoxları [burada] quyuya düşübdür.

60 Elə zənn edibsən ki, bu uzunluqda büsat
Oyun-oyuncaq üçündür.
Səni bu quyudan çıxarmasınlar deyə,
Həmişəlik ipindən əl çəkirlər.
Xeyir, vallah, bu qurulu büsat,
Bir nətdir ki, onda qətl labüddür.
Harada bir imarət tapsan,
Onun dal-qabağında xaraba olar.
O yer ki həmişə xarabadır,
Orada da bir imarət izi tapılar

65 İstər xaraba, istər abad, heç bir kənddə
Bünövrəni əbədi qoymamışlar.

ATASININ VƏFATINDAN MƏCNUNUN
XƏBƏR TUTMASI

Bir gün sübh açılan zamanda

Bir ovçu şikara gedirdi.

Tacın üstündə tər inci kimi.

Məcnun Nəcd dağında aylaşmışdı.

Ovçu yolu üstə şir görürmüş kimi,

İti dilini qılınc kimi işə saldı.

Yaslılar kimi ondan soruşdu:

– Ey ailəsindən, dostlarından uzaq düşmüş!

5 – Xəbərsizsən ki, önündən qeyri, arxan da var,

Leylidən savay sənün bir adamın da var.

Nə ananı, nə atanı yada salırsan,

Utanmaz adamsan, sənə eyib olsun!

Sənün kimi övlad torpağa gömülsə, yaxşıdır ki,

Bəlkə naxələflikdən başın ayıla.

Tutaq ki, atanın sağlığında

Cavanlıq edib, ondan uzaqlaşdın,

İndi ki, atan öldü, sənün başın sağ olsun!

Axır, o yada salmağa da dəyməz?!

10 Hərdənbir ziyarətinə gələsən,

Heyifsilənməyindən bir nişanə gətirəsən,

Türbəsinin əfvinə pənah aparasan,

Onun ruhundan üzr istəyəsən.

O gəcəhənglinin nəğməsindən Məcnun

Nalə çəkdi, beli çəng kimi qatlandı.

Dərddən özünü yerə çırpdı,

Alınına çoxlu sillə vurdu.

Səbri-qərarı tükəndi,

Tez atasının qəbrinə qədər yüyürdü.

15 Elə ki ata qəbrinin şüşəsini [başdaşını] gördü,

Ciyərində almaz qırıntısı gördü [hiss etdi].

Huşsuz onun qəbri üstə döşəndi.

Qəbri ciyər kimi bağrına basdı.

Onun pak ruhuna məhəbbətindən

Göz yaşı ilə [məzar] torpağını islatdı,

Gah onun torpağını [qəbrini] qucaqlayır,

Gah da kədərdən başına torpaq sovururdu.

Gündüz məhbusuna gecə gəldi,

Gecə xəstəsinə isitmə gəldi.

20 O [Məcnun] özü bütün il uzunu zülm görürdü,

İlk addımdan qəm əsiri idi.

Qorxu əsiri olan bir adam

Yetim qalarsa, halı necə olar?

Zillətlə, yetimliklə, əsirliklə,

Əltutanından naümid olub,

Bir müddət o torpaq üstə çapalayıb,

Atasından nişan axtarırdı.

Qəmxarını tapa bilmədiyi üçün

Qəm çəkməkdən əl götürmürdü.

25 Gözündən o qədər qanlı yaş axıtdı ki,

Yerin əndamını [üzünü] qana buladı.

Dedi: – Atam, haradasan, ata!

Niyə tacını [başını] oğluna göstərmirən?!
Ey mənim qəmxarım, səni harada axtarım?
Qəminin ağrısını kimə söyləyim?
Sən oğulsuzluğu məsləhət gördün,
Ona görə də özünü torpaqda gizlətdin?
Mən atasızlığı görməmişdim,
İndi sınađım, çox acıdır,

30 Fəryad, səndən uzaq düşdüm, fəryad!
Səndən savay fəryadıma yetəni xatırlamuram,
Yarım sən idin, yavərim sən idin,
Dilavər könlümün gücü sən idin,
Təriqət ustadımsən idin,
Həqiqi qəmxarım sən idin.
Sənsiz məcazi mənada qalmışam,
Əfsus ki, səndən geri qaldım.
Bundan artıq səndən uzaqlığımı başıma vurma!
Mən özüm öz əməlimdən xəcalətəm.

35 Sənin nəsihətin yadıma düşəndə
Varlığımдан fəryad qopur.
Xoş yeridə sən mənim şahsüvarımsan,
Baş aparmaqda mən sənin atnam,
Sən mənim qulağımda qızıl halqasan,
Mən səndən uzaqda qapı halqası kimiyəm.
Mən kobudluq etmişəm, sən həlimlik,
Mən həmişə soyuq olmuşam, sən isti [mehriban],
Sənin ürəyincə bir kəlmə danışmadım.
Bir gecə sənin yanında yatmadım.

40 Sən yüz dərdlə canımın qəmini çəkdin,
Mən dünyanın dərd bir yanı ilə vuruşdum.

Sən mənim yatağımsın tozunu təmizlədin,
Mən gedib yuxunu tərk etdim.
Sən mənim üçün şadlıq evi qurdun,
Mən daş üstə düşüb qaldım.
Sən dua etdin, təsiri olmadı,
Mən ağac əkdim, barını yemədim.
Hər an sənin can sevgini
Yada salıram, qəmdən can verirəm.

45 Gözümdən paltarıma nil axıdıram ki,
Həm kor, həm də göy, – hər ikisindən olum.
Ah ata, ah, etdiklərimə,
Dərdim bir deyil, mənim min dərdim var.
Ey ata, səni yersiz incitdim,
Vay [halıma], vay məni halal etməsən!
Səni incitmək yolumuzu tutmasın,
Bizi bizim [öz] günahımız tutmasın!
Ey mənim ulduzuma nur verən,
Mənim əlacım sənin razılığındır.

50 Əgər sən qulundan razı qalmasan,
Qorxuram ki, allah tənbəh etsin.
Ətrafla dedin, sən mənim ciyərimdən,
Sonra da bu ciyəre ox vurursan,
Mən sənin ciyərinəmsə, yandırma!
Duzsuzlar kimi məni kabab etmə!
Ciyərin bu cur qan axıdarkən,
Sən nə üçün yerin ciyərindəsən,
Bu halda ciyərimin qanını içirsən,
Özümü də ciyər adlandırırırsan, əcəb ciyəri yanansan!

55 Ciyərin mənim üçün belə ciyər yeyən oldu ki,
Ciyərimə belə od düşdü?!
Sənin barəndə günah işlədimsə,
Öz günahımın [cəzasına] tutuldum.
Sənin nəsihətinə qulaq asmadımsa,
[Vurduğun] yaradan [ölümündən] qulaq burması aldım.
Bu cür ah çəkib, qəm udurdu,
Gününü bu sözlərlə qara edirdi.
Gecə qara ələmini göstərməyincə,
Naləsi təbil vurmada qalmadı.

60 Gecə sədəf kimi arxası qaralıqla
Balıq və ayla küşti [gülüş] tutdu.
Balıq sədəfdən elə qızdırma qaldırdı ki,
Bütün incilər ağzından töküldü.
Məcnun iki sədəf rəngli gözündən
Bir fərsəng sahədə inci tökürdü.
Səhərə qədər atasının qəbri yanında oturub,
Ürək yandıran qəsidələr oxuyurdu.
Tübbəsini başdan-daşa hamarlayırdı, (tarazlayırdı)
Ev ikiləşdi, evdəki tək qaldı.

65 Üzünü o müqəddəs yerə sürtürdü.
Sübhə qədər səhər yeməyi bu idi.
Elə ki sübhün carçısı səsini yüksəltdi,
Şəfəq dağıl dalından bayraq qaldırdı.
Kimyəgərin sübh iksiri [günəş]
Nəfəsi ilə torpağı qızıla döndərdi.
O yeriyən torpaq, o torpaq [qəbir] üstündən
Kədrli halda Nəcd təpəsinə getdi.
Yenə də göz yaşı yağdırırdı,
Ancaq bir yaşlı kimi.

70 Bədbəxtliklə nəfəs çəkirdi,
Yüz min çətinliklə yaşayırdı.
Bir könül nurlandıran üçün,
Günü gecəyə, gecəni gündüzə çatdırırdı.

*Əfsanə yaradan xəbər sahibi,
Bu hekayə barədə belə xəbər verir:
O, fərşi səhra, balışı dağ olan,
Saxsı daxmanın reyhanı [Məcnun]
Elə ki, ata matəmini bitirdi,
Dağda, çöldə avara-avara yürüməyə başladı.
Bir gün o səhranın didərginlər diyarından
Yar yurdunun torpağına qədəm qoydu.*

5 Gördü vəfa qələmi ilə yaranmış yazıda
Leyli, Məcnun [adları] yanaşı yazılmışdır.
Dırnağı ilə o varağı qaşdı,
Özü qaldı, yoldaşını pozdu.
Görənlər dedilər: Bu nə sirdir ki,
İki yazıdan biri qalmışdır?
Dedi: – Yazılardan biri dalda qalsa, yaxşıdır.
Bizim ikimizdən bir nişanə kifayətdir.
Əgər bir adam aşıqı yarsa [parçalasa]
Onun qəlbindən məşuqə çıxar.

10 Soruşdular: – Arada nə var ki,
O əskilmiş, sən qalmısan?
Dedi: – Mənim üçün yaxşı deyil ki!
Bu ürəyiitmiş iç ola, o qabıq.
Yaxşısı budur ki, mən dostumun örtüyü olum,
Ya da ki için üstündə qabıq olum.
Bunu dedi və oradan ötdü,
Yolla və yolsuz yerlərlə getdi.
Aşıqlər kimi bir “nəsib” oxuyur,
Bir təbibdən əlac gözləyirdi.

15 Vəhşi olub, ipini qırmışdı,
Xülq xasiyyətdən tamamilə dönmüşdü.
Vəhşilər kimi səhraya,
Yaşıl otların kökünə (yeməyə) adət etmişdi.
Nə vəhşi adəti, nə yırtıcı təbiəti vardı,
Vəhşilər, yırtıcılarlaydı, lakin sakit idi.
[İnsanlardan] uzaqlaşmağı hifz etməklə,
Şir və marala xacətaşlıq gətirmişdi.
O çöldə olan hər bir vəhşi heyvan,
Onun xidmətində olmağa tələsirdi.

20 Şir, maral, canavar və tülkülərdən
Yol üstə bir ordugah yaranmışdı.
Onlar hamısı onun fərman qulu idi
O isə hamısına Süleyman* kimi şah idi.
Gölgəliyi şahinin qanadındandı,
Sümüyü quzğunun kölgəsində idi.
Şahlığı o dərəcəyə çatmışdı ki,
Yırtıcılar yırtıcılıq adətini atmışdı.
Canavara qoyun zər göstərir,
Şir gurdan pəncəsini çəkmişdi.

25 İt dovşanla sülh bağlamış,
Ahu balası şirin südüdü əmirdi.
O, canı əlində gedirdi.
Onlar [onun] arxasında önündə səf çəkirdi.
Harada ki, o yatırdı.
Tülkü quyruğu ilə yeri süpürürdü.
Ahu qəmzələnərək (yanınca) yüyürür,
Ayağını bağrına basırdı,
Gurun boynuna dirsəklənir,
Maralın sağrısına başını qoyurdu.

30 Şir onun yanında diz çökür.
Keşikçi kimi qılinc çəkirdi (diş qıcıyırdı)
Canavar (gözətçi) olduğundan,
Canla-başla gözətçiliyə gedirdi.
Vəhşi doğulmuş yırtıcı pələng
Pələng dərisi kimi altına sərilirdi.
Çöldə veyillənən bu avaralardan
Ətrafında iki-üç cərgə dayanırdı.
O isə şahlar kimi ətrafı bağlı
Mərkəzin ortasında otururdu.

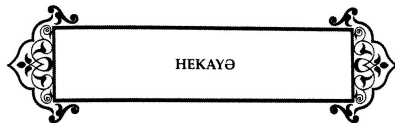
35 Qaniçən yırtıcıların qorxusundan
Heç kəsini ona yaxınlaşmaqla işi yox idi.
Kimdən ki onun razı qalmadığını görürdülər,
Yırtıcılar dərhal onu parçalayırdılar.
Hər kəsi ki o görməyə çağırırdı,
Heç biri onu parçalamağa cəsarət etmirdi.
İstər onun tanışsı olsun, istər qohumu,
İcazəsiz heç kəs yanına gələ bilmirdi.
O süvarilər dəstəsinin (vəhşi heyvanlar) əhatəsində
Sanki sürü ilə çoban gedirdi.

40 Vəhşi kimi vəhşilərlə əlbir olub
 Vəhşət gətirənlərdən vəhşiliklə xilas olurdu.
 O çevik ahular içərisində
 Səs-küy salan qərribə bir balaca ahu vardı.
 Oynağan, cəld-çevik, şadlandırıcı,
 Sağrısı hamar, boynu dik idi.
 Ahulara göz qoyan Məcnunun
 Ona daha çox meyli vardı.
 Həmişə onu yanına çağırar, hər saat başına əl çəkərdi.

45 Bütün günü gözündən öpər,
 Könlünü ovlayanın gözünü xatırlayırdı.
 Camaat onun əhvalına təəccüb edərki ki,
 Vəhşilər onun rıkabında [yanınca] gedir.
 Harada ki bir sevdaya düşmüş vardı,
 Onu görməyincə sakitləşməzdi.
 Hər gün yoldan ötən bir müsafir
 Onun yanında dayanardı.
 Lazım olan yeməklər gətirərdi ki,
 Bəlkə o nəzirlə orucunu açsın.

50 O şirlər dərisinin hərəmində (mühasirəsində) oturan,
 Bütün qorxmazları qorxaq edən,
 O xərəklərdən bir tikə yeyər,
 Qalanını yırtıcıların ixtiyarına qoyardı.
 O qədər yazda, yayda
 Yırtıcılara yemək verirdi ki,
 Görən hər yırtıcı (onun) qarşısında diz çökür,
 Onu öz ruzi verəni kimi tanıyırdı.
 Yırtıcıların onun yanınca qaçması
 Öz ruzilərini əldə etmək üçündü.

55 Ehsan bütün xalqı bəsləyər,
 Azadələri qula döndərər.

*Rəvayətdə eşitmişəm ki, bir zaman
 Mərvdə bir tacidar var imiş.
 Bir neçə iti zəncirdə saxlayarmış,
 Divana tək, məhbəsdəki div kimi.
 Hər biri ayı gücündə imiş.
 Dəvənin başını bir dişləmədə qoparamış.
 Şah kimdən incisəydi, onu
 O qanıqan itlərə verərmiş.*

5 Şahdan aman görməyən hər kəsin
 Gətirilməsi və yeyilməsi bir anda olardı.
 Şahın nədimləri içərisində bir cavan vardı,
 O hər cür hünərdə tam bilikliyi.
 Qorxdu ki, dostları yandıran şah
 Bir gün ona da yad ola.
 Onun ahusunu itə göstərə,
 İtlərin qabağında onu sınaya.
 İtlərin qorxusundan [hadisəni] qabaqladı,
 İt saxlayanlarla dostlaşdı.

10 Hər gün gedib bir qoyun aparır,
 O itlərin qabağına atırdı.

Bu yolla onları elə bəslədi ki,
Çətinlik onun üçün asan oldu.
Əlinin səxavəti müqabilində itlər
Ayağı altına düşüb, iradəsinə müti oldular.
Bir gün qəzəblənən padşah
O cavana torpaq kimi (alçaq nəzərlə) baxdı.
Dərbarın itqəlblilərində buyurdu ki,
Onu itlərin qabağına atsinlər.

15 O ittəbiətlilər itlik edib
İt kimi onu əziz tikə olaraq qapdılar,
[Əl-qolunu] bağlayıb, itlərə atdılar,
Özləri çəkilib uzaqda dayandılar,
O dəmir pəncəli aslan itlər
Əvvəlcə ona hücum etdilər.
Elə ki özlərinin nemət verəni tanıdılar,
Yalvarıcı halda quyruq buladılar.
Ətrafında hamısı əl bağladılar,
Başları pəncələri üstə oturdular.

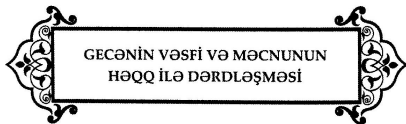
20 Dayə kimi ona ürəkəyanar oldular.
Beləliklə bir gecə-gündüz keçdi.
Elə ki ağ gündüz üzünü göstərdi,
Qara seyfur qızıl rəngi aldı.
Şah etdiyindən pəşman oldu,
Kədərənərək nədimlərə dedi;
– Dünən o günahsız ahunu
İtlərə verdim, bu dovşan yuxusuydu.
Görün o itlər neylədilər,
Onun əndamını necə yedilər?

25 İt saxlayan bu söhbətdən xəbər tutunca,
Şahın yanına gəlib dedi; – Ey padişah,
Bu şəxs insan deyil, mələkdir.
Allah onu kəramətindən yaratmışdır.
Dur gəl, o nura bax ki,
Allahın qüdrətini uzaqdan görəsən.
O, itlərin ağzında oturmuş,
İtlər dişlərini möhürlə bağlamışlar.
O əjdaha görkəmli canavar itlər,
Onun bir tükünə də toxunmamışlar.

30 Şah tələsdirdi ki, tez getsinlər,
Bəlkə o zavallını tapsınlar.
Onun yoluna bələd olanlar,
İtlərin yanından onu şah sarayına apardılar,
Şah mat qaldı ki, o cavanmərd,
Necə olmuş ki, itlərdən zərər görməmişdir?
Ağlaya-ağlaya ayağa durub,
Göz yaşları ilə yüz kərə üzr istədi.
Dedi: – Səbəb nə idi ki, söylə,
Necə sənin canın yerində qalmış?!
Dedi: – Səbəb odur ki, bu hadisədən qabaq,
İtlərə bir neçə tikə yemək vermişdim,
Onlar ki məndən tikə yemişdilər,
Mənə qarşı dodaqlarını qıfıladılar.
Sənə isə on il xidmət etdim,
Səndən gördüyüm xeyr bu idi ki,
Bir incikliklə məni itlərə verdin.
İtlər isə dost yeyən deyildilər,
İt dost oldu, sən isə ola bilmədin.
İt hörmətin qədrini bildi, sən bilmədin,

40 İta bir sümük versən, sülhə gələr,
 Namərdə canını versən, vəfa etməz.
 Bu qəribə hadisədən şah anladı ki,
 Xilas yolu insanlıqdadır.
 Sərxoşluq xumarından ayıldı,
 İtliyi, itpərəstliyi tərk etdi.
 Bu rəvayətdən məqsədim odur ki,
 Ehsan və səxavət canın hasarıdır (qoruyucusudur).
 O yırtıcılara yemək verən Məcnun
 Öz ətrafında bir hasar çəkmiş oldu.

45 Silahlı o vəhşi heyvanlar,
 Onun dövrəsində hasar [qoruyucu] idilər.
 İstər dursun, istər otursun, bir an belə,
 Dəstə ilə onun yanından çəkilməzdilər.
 Sən də onun elədiyini etsən,
 Dünyanın dərdi-qəmini çəkməzsən.
 Sənin həmsüfrənin adı xəlifə olsa da,
 Səndən yesə, sənin qulundur.

*İşıqlı gündüz kimi aydınlıq gecəydi,
 Ondən fələk yaşıl gülşən kimi səfəliydi,
 Altun həmayillı gövhərlərdən
 Fələyin surəti qızıla çalırdı.
 Səyyara gözəl bir qolbaqla*

*Üfüqün fərşi üstə rəqs edirdi.
 Şahab* divə zubin çalmış,
 Uzaqdan "la hövlə və la" oxumuş.*

5 Gecənin nəfəsindən hava ənbər qoxuyur,
 Ayın gövhərindən yer nurə bürünür
 O gövhər və mişk ilə altı tarlı fələk,
 Bütün dünyanı bəzəyə və ətirə qərq etmişdi.
 Fələk fələkdən göy qurşağından bir bilərzik [halqa] düzəldib,
 Qütbün Ruyindezinə hasar etmişdir.
 Fərqed keşikdə ehtiyat atını çapıb
 Gəmini Şəttin sahilinə çatdırmış.
 Gecə yüz cür xasiyyətli ulduzu
 Səma bir məclisdə göstərirdi.

10 Pərvin sən və göy ipəkdən
 Qızıl sancağa bayraq qaldırıb
 Ay dövrəsinə qızıl duvaq (halə) çəkmiş,
 Zərif ipəkdəki telləri daraqlamışdır.
 Ulduzlar başqa şəkil almış,
 Yaraşığı sipərdən (qalxandan) götürmüşdür.
 Sənərdin ki, şahın kamanından
 Ayın başına bir möhrə düşmüş,
 Ya da ki Ütaridin [Merkuri] şəkli
 Kamanından asimana vurulmuş bir oxdur.

15 Onun [şahın] yəhərinin qaşı olan Zöhrə [Venera]
 Alnının təri kimi xoş təbiətliydi,
 Günəş onun qılıncı kimi dünyanı yandıran
 Gecə örtülü [qında], gündüz çıpaqdı.
 Marrix [Mars] kinlə bərk tələsirdi ki,

Düşməninin gözüne mil çəksin.
Bürçis [Yupiter] onun möhürünün qaşığı.
Dünyanın taleyi onun yengində [əlində] idi.
Keyvan [Saturn] əlaqə yaradan [cəzibəli] bülöv idi ki,
Onun qılıncını itiləsin.

20 O şahın ki belə cəlalı var,
Dünya onun camalından [məhrum] olmasın!
Belə bir hökmdarın xidmətində
Şənin nə qədər böyükdür, ey Nizami!
Bürclərin şəkildən, mənzillərdən
Fələk zəlzələyə düşmüşdür.
Həməlin əksi gülüş hilalından,
Fələyin boynuna bir yay salmışdır,
Fələyin öküzü dəniz öküzü kimi
Boğazında (boynunda) gövhər, incisi sürəyyadandır.

25 Cövza ikiüzlü kəmərlə bağlamış,
Dopeykar xətinə oturmuşdur.
Həqə ipək geyinmiş dolğun döşlü qadınlar kimi
Hənə ilə qulaq-qulağa [yan-yana] oturmuşdur.
Xərçəng qarışlayıcı cəngəli ilə
Yeddişər dırnaq atmış
Nəsrə nisar üçün gövhər səpir,
Tərfə isə digər tərəfdən qızıl səpir
Cəbhə cəbhəsinin [alınının] parlaqlığı ilə
Qarşısında yüz çıraq yandırmış

30 Ud odunda ud yanan kimi,
Qəlbül-əsəd əsəddən [şirdən] işıq alır.
O sırada Əzra üzülüb Sünbül

Sərfəsiz bir dən belə sərf etməmiş
Əvvə sevincindən beş qılıncı
Öz təzi itini şirlə [yanaşı] qovmuş,
Əfr kərəmətlilər kimi
Yetimlər kasasından atlı qurs (kükə) qaldırmış.
Mizan [tərəzi] bilikli adamın dili kimi
Dilini bəxşişə (inci səppəyə) açmış.

35 Əklil qəlbə tac vermiş
Əqrəb kamana xərac vermişdir.
Nəayim ulduzlarının gəlir-çıxarı ilə
Bəldə iki-üç əl doldurmuşdur
Cədy baş keçisi əfsanəsini eşitmiş
Keçi kimi öz başını kəsmişdir.
Zabeh qorxudan ağzını tutmuş.
Səd əxbiyədən cilov tutmuş.
Bəl, "Bələ" duası deyildisə,
Nə üçün səhər iki əlini qaldırdı.

40 Dəlv günəşdən gileylənməkdən
Ağzi su dolu olduğundan dodağ bağlamışdı.
Altında zərlə iki beyt yazmış ki,
Bu əvvəldir, o axır,
Rəşə xatunu dəvə saxlamaqda
Bətnül-hütlə bir mənzildəydi
Ulduzlar mənzilinin baş yoluna
Qərribə səma cismiləri axırdı
Bətnül-həməl dörd ayaqlılığı ilə
Havanın üç payasına bağlanmışdı.

45 Üyyuq zorakılıq qolu ilə,
Öz həmtaclarından yüksəyə qalxmış
O sacayağı şəkilli ulduz
Fələyin qazanına dən-düş töküdü
Şəri yəmani sayacağı.
Şərsiz rəqs etməkdə idi.
Məbsutə bir yanar çıraqla,
Məqbuzə iki qarğa oymuş gözlə idi.
Səyyaf kəhkəşan rəngli qılıncını,
Şirin boyunduruğuna salmış

50 Fərd ulduzu tək gedirmiş kimi
Cənubun başında cəlvələndirdi.
Nə acəb tabelər taxta oturmuşdur,
Salis [üçüncü] rəbe [dördüncü] altındadır.
Semakların dalbadal düzlüb-pozulması,
Gah Ramehdə olur, gah da Əzğəldə
Uçan [Tayir] – nəsr qanad açmış
Uçmuş, Vaqe yerində durmuş.
Qare-nəşin yanında atlanmış,
Qare nəşdən haçan ayrılı bilər?

55 Süha həmməclislərinə
İtibaxışlıların tənqidini edirdi.
Səhər çağı "Canavar quyruğu" parlayırdı.
Quyuya salınmış Yusif quyunun dibində parlayan kimi.
O fələkdə gəzənlərin kənarında
Bənatül-nəş pərgarı nəş gəzdirir
Məcnun tamaşaya dalaraq,
Fələklə hoqqabazlıq edirdi.
Əvvəlcə Zöhrəyə nəzər saldı,
Dedi: – Sən, ey bəxtin köməkçisi,

60 Ey gecəni nurlandıran parlaq Zöhrə!
Ey sayəsində səadət taleyi qalib gələn!
Ey sevinc axtaranların məşəli!
Nəğmə deyənlərin nəzarətçisi.
Ey hər muradın açarı əlində olan,
Hər camın əla şərabı sənin qurtumundadır (dadmağındadır),
Ey təcicarlıq üzüyünün möhürü
Murada yetmək sarayının xatunu
Ey incə fikirlilərin xoş nəfəsi!
Sənin xülqün ətirsəçanların ənbəridir,

65 Sənə xas olan lütfədən bir lütf qıl!
[Mənə] ümid qapısını aç!
O can dərmanı olan yardan,
Mənə bir rayihə çatdır ki, [bunun] vaxtıdır;
Müştəri üfəqdən görüldükdə
Onunla başqa dillə danışdı.
Ey Müştəri, ey səadət ulduzu!
Ey bütün vədlərinə düzgün əməl edən!
Ey baxışından can qüvvət alan,
Dünyanın fəthi sənin adınadır.

70 Ey inayət [mərhəmət] naməsinə yazan,
Sən qələbə və zəfərə hakimsən.
Ey aləmin qərarını düz yola salan,
Dünya işinin xeyrinə mayıl olan,
Ey mənim bəxtimi yüksəldən!
Ürəyimə daima qüvvət verən!
Mənə vəfa üzündən bir nəzər sal!
Çarən varsa, bir çarə et!
Bədbəxtliyimi məndən uzaqlaşdır!
Mərdlərin etdiyini mənim bərdəmdə et!

75 Dostdan mənə bir xəbər çatdır,
Gülüstandan bir gülü əskilmiş tut!
Gördükdə ki, onlar buxarlanırlar,
Öz zirvələrindən qaçırlar,
Bildi ki, xəyal oyunundan
Dərdi çarə tapmayacaqdır.
Ona yalvardı ki, o çarə edəndir.
Heç nəyə ehtiyacı yoxdur
Dedi: – Sən, ey pənahgahım olan!
Səndən başqasına niyə pənah aparım?

80 Ey Zöhrə və Müştəri sənin qulun olan!
Sənin adın bütün adların başlığıdır!
Ey elmi hamının oxuduğundan artıq olan!
Səxavəti hamının bildiyindən çox olan.
Ey bütün arzuların düyününü açan!
Vücut sahibi və səxavət hakimi!
Ey böyüklerin işini yoluna qoyan!
Ehtiyacı olanların işini yaxşılaşdıran!
Ey [o varlıq ki] biz hamımız zəncirli qulunuq,
Kimsənin səndən savay allahı yoxdur.

85 Ey yeddi fələyin qurucusu olan!
Səndən savay kim varsa, (hamısı) sənin bəndəndir.
Ey [aləmin] altı cəhəti, – ucalıq-alçaqlı,
Sənə tabe, sənin mülkündür!
Ey [o varlıq ki], əgər birinin gözü sənə sataşmışsa,
Səni səndə gördüyü üçün gözsüz qalmışdır.
Kim sənin itindirsə, zəti pakdır,
Kim səninlə deyilsə, küll başına olsun!
Mənim torpağım sənin əlindən su alıb [yoğrulub].
Mən [halı] xarab olmuşa bir nəzər sal!

90 Mən acizəm, mən qəribəm,
Məni öz rəhmətindən pajsız [məhrum] qoyma!
Öz allahlıq mərhəmətindən elə et ki,
Mənim [qaranlıq] gecəm işıqlansın!
Günüm vəfa ilə aydın olsun.
Bəxtim çətinlikdən xilas olsun.
Elə ki bircə-bircə bu sözləri dedi,
Bu barədə danışa-danışa yuxuladı.
Yuxuda bəxti ilə gördü ki,
[Arzu] ağacı torpaqdan yüksəklərə boy atdı.

95 Şaxə üstündən bir quş uçurdu,
Cəsarətli təb ilə ona sarı gedirdi
Ağzından gövhər saçırdı,
[Gövhərləri] onun tacına düzürdü.
Yuxugörən ayıldığı zaman,
Fələyin üfüyündən sübh boylandı,
O da sübh kimi gülər üzlə
Seviləcəyinə şadlanırdı.
O yuxudan ruhlanmış,
O, quşdan quş kimi qanad almışdı.

100 Vüsali az tapılan eşqdə,
Şadlıq ya xəyalda olur, ya da Yuxuda!

LEYLİNİN SİFARİŞİNİN
MƏCNUNA ÇATMASI

*Bir gün, elə aləmi işıqlandıran gündü ki,
O gündən hamının gözü işıqlanmışdı.
Sübhü behiştədən doğmuş,
Nəsimi Məsihin [İsanın] nəfəsini görmüşdü.
İşin rast gəlməsinə [kömək edən] bəxt
O gün sağ əli üzərində durdu.
Tələ inaddan doymuş,
Gecikmiş olsa da, bəxt gəlmişdi.*

5 Məşəqqətlər görmüş Məcnun,
Ürək əkib ciyər biçmişdi.
O gün dağın üstündə oturmuşdu,
Vəhşilər, yırtıcılar dövrəsinə toplaşmışdı.
Çölün bir tərəfindən o qayaya tərəf
Tutiya rəngli bir toz qalxdı.
O tozun pərdəsi dalından,
Bir şahsuvarın [igidin] üzü göründü.
Necə şəxs, nur parçası olan bir şəxs,
İrəli gəldi, hələ uzaqda atdan endi.

10 Məcnun bildi ki, o hərifdir [onunla işi var],
Və insanlıq gövhəri şərifdir [alidir].
O vəhşilərə tərəf əli ilə işarə etdi, hamısı yerə yatdı.
O, süvari ərəbin yanına gəldi.
Mehribanlıqla dil açdı [söhbətə başladı] ki,

– Ey Yemən ulduzu, bu nə gəzintidir?
Mən kim, sən kim? Söylə, gəlişin xeyirmidir?
Siman [görünüşün] ürəyayatandırırsa da,
Vəhşilərin fikri ondan uzaqdır.

15 Kəndirdən qorxuram, çünki ilan görmüşəm,
Nə ilan, məni əjdaha çalmışdır.
Bundan əvvəlki mənasız işlər,
Sinəmə elə tikan batırmış ki,
O tikanın dəmir kimi ucundan,
Hələ də ürəyimdən mismar göyərir.
Əgər sənin də elə matahın varsa,
Yaxşı olar ki, heç danışmayasan.
Müsafir kişi fikrinin təmizliyindən
Kölgə kimi [Məcnunun] ayaqlarına düşəndi.

20 Dedi: – Ey adın yüksək [əziz] olanların şərəfi,
Yırtıcıların yanına sığınmış!
Ahu sənin qəlbinə məhəbbətini bağlamış,
Aslan sənin əmrinə baş əymiş.
Hər cür xəbərim vardır,
Yəni bir dostdan digər dost.
Sənə gizli deyəcəyim bir söz var,
Elə söz ki heç kəs sənə deməyibdir.
Əgər danışmağa icazə verirsən, deyim.
Yoxsa, yolumu tutub gedim.

25 Eşitdiyindən ümid duyan aşiq
Dedi: – Nəyin var, gətir! [Bildiyini del],
Sifariş gətirən sözə başladı:
– Ey taleyinin atı ram olmuş,

Dünən filan düşərgənin yanından ötərkən,
Yol üstə oturmuş bir gözəl gördüm.
Bir aydı, nə ay, bir günəşdi ki,
Ay üzündə ipəkdən örtü vardı.
Bir sərv idi, amma bağ sərvə kimi bəhərli deyildi.
Bir bağdı, behişt bağı kimi qapısız deyildi.

30 Şirin sözlü [dilli] idi danışarkən,
Su kimi [axıcı] sözündən su dayanırdı.
Bir ahu gözlü ki, ahu gözü ilə,
Aslana dovşan yuxusu gətirirdi.
Qara zülfü "cim" (c) şəklində [qıvrım] idi,
Qaməti "əlif" (1), ağzı "mim" (a) kimi [balaca] idi,
Demək istəyirdi ki, (c-a-m) cam hərfləri ilə
Adım cahanı göstərən cam olmuşdur.
Gözü iki yuxulu nərgis kimi,
Su çeşməsinin kənarında bitmiş.

35 Çatma qaşları bir-birinə taydı.
Qoşa gəlib təkəm deyirdi.
Könül ovlamaqda cadu təbiət,
Ətir saçmaqda reyhan nəfəslə,
Xülasə, nə deyim, o qədə incə ki,
Nəzərdən yaranmış, nəfəsdən bitmiş,
Lakin məhəbbət üzündən (dərdindən)
Bir qədər zəiflik əlaməti var.
Onun [qəddi] kaman şəklə almış,
Kədər gövhərini soldurmuşdur

40 Xizəran baldırı qamışa dönmüş
Ərgəvan [qırmızı] yanağı xeyriyə (sarı çiçəyə) dönmüş.

Xeyrisi sarı deyil, sanki qızıldı.
(Baldırı) qamışdı, lakin şəkər qamışı idi.
O nazlı gəlinin qalasına
Fələyin mancanağı gəlincik atır.
Soltanla Ayaz ikisi əlbirdir,
Sərkərdə bihuşdur, keşikçi sərxoş
Dostuna [sevgilisinə] canla ümid bağlamış,
Ərilə can qorxusundan oturmuş.

45 Kirpiyindən gülünə [yanağına] güləb töküdü,
[Sanki] günəşə ay işığı səpirdi.
O qədər oxşayıb ağladı ki,
Ürəyim onu [dinləmək] ehtiyacı duydu.
Dedim, kimsən, niyə ağlayırsan?
Kimin üçün belə həzin inləyirsən?
Acı gülüşlə şəkərini [dodağını] açdı:
[Dedi]: – Ey ciyərimin [yarasına] duz səpən,
Mən Leyli idim, ancaq indi
Mən Məcnundan betər məcnunam.

50 O ulduzu [bəxti] qara divanədən
Mən min qat artıq divanəyəm.
O dərd nişangahı [hədəfi] olsa da,
Kişidir, mənim kimi qadın deyil.
O eşq macarasında mətindir,
Heç kəsədən qorxusu yoxdur.
Mənim kimi işgəncədən ərimir,
Haraya istəyir, oraya da gedir.
Yazıq mən kimsəsizəm ki, bir kəlmə belə
Bu qəm barədə cəsarətlə bir kəsə deyə bilmirəm.

55 Qorxuram ki, ixtiyarsızlıq və xamlıq üzündən
Öz yaxşı adıma yad olam [təmiz adımla batıram].
Zəhəri dodağıma alıb içəm,
Cəhənnəmi quru otlarla örtəm.
Bir yandan qərblərin qəmini,
Digər tərəfdən rəqiblərin dərdini [çəkirəm].
Mən bu iki qolu güclü qüvvə arasında,
Daimi çəkhəçəkə düşmüşəm.
Nə elə ürəyim var ki, ərlə dalaşam,
Nə o cürətim var ki, atadan qaçam.

60 Gah eşq deyir ki, qalx,
Bu qarğa-quzğunlardan kəklik kimi qaç!
Gah da həya, abır deyir ki, otur [çünki],
Şahin kəklikdən güclüdür.
Qadın igid yıxan olsa da belə,
Qadın olduğundan, yenə də qadındır.
Tutaq ki, qadın qan cəhətdən qoçaqdır,
Qadın aslan belə olsa, yekə qadındır.
Madam ki bu qəmdən xilas ola bilmirəm,
Qəm çəkməyi qəbul etdim.

65 Lakin ciyərim qana qərq olmuşdur ki,
Mənsiz o yarın halı necədir?
Mənsiz kimin varlığını sayır [halını düşünür]?
Günlərini necə keçirir?
Hansı yolun müsafiridir?
Süfrəsi hansı daxmada açılıb?
Kimi özünə müsahib seçmiş?
Dostu kimdir, kiminlə oturur?
Əgər o müsafirdən xəbər varsa,
Bu barədə bizə ondan xəbər çatdır!

70 Mən ki ondan bu söhbəti eşitdim,
Susmağı rəva bilmədim.
Sənin barəndə mənə məlum olan naxışı,
Möhürü muma vuran kimi könlünə vurdum.
[Dedim ki], o könlünü itirmiş, özündən hürkən,
Bütün dostlarından ayrılmışdır.
Sənin eşqinlə əl-ələ
Həmdəmi gur və maraldır.
Sənin eşqinin dərdi onun [belini] qırmışdı,
Atasının ölümü daha da qırdı.

75 Hər gün tikan üstündən tikan görür,
Onun işi-gücü belə gətirmiş,
Gah sənin möhnətinin əhvalatını söyləyir,
Gözündən min əllə sel axıdır.
Gah atasına mərsiyə oxuyur,
Qara daşı dilə gətirir.
Bu vaxt sənin halal [bakir] qəsidlərindən
Sərgüzəştindən [öz dilindən] öyrənmişəm,
O ayın önündə iki-üç beyt oxudum,
Elə oldu ki, ürəkdən bir ah çəkdi,

80 Yerində əsdi, başı döşünə düşdü.
Səndən iraq, elə bildim ki, öldü.
Bir an sonra başını qaldırdı,
Ciyərindən daha bir ah çəkdi.
Ah-zarla, fəryadla ağladı,
Oxşayaraq atanı yad etdi.
Belə bir müsibətdə sənin kimsəsizliyində
Danışaraq ona [atana] heyifsilənirdi.
Çox ağlayıb inlədikdən sonra
Mənə and verib, əhd etdirdi ki,

85 Ey qəlbi pak, halalzadə,
Ölmüşəm, məni yerdən qaldır!
O gün ki, yurdundan
Yola düşmək qərarına gələcəksən,
Yol üstü mənim çadırıma baş vur!
Uzaqdan mənə çadırını göstərdi,
[Dedi:] – İstəyirəm, öz işim haqda
Bir məktub düzəldib, sənə tapşırım..
[Bəxt] sənə yar olsun ki, gizlicə
O məktubu mənim yarıma çatdırasan.

90 Bunu deyərək o təhlükəli yerdən qalxdı,
Mən də öz yoluma düzəldim.
Dünən isə göstərdiyi nişanla
Onun evinin qapısına tez getdim,
Gördüm ki, göy paltar geyinmiş,
Məktubu bağlayıb, mənə tapşırdı.
Məktuba kədər möhürünü vurdu,
Yəni “kərəməl-kitabə xətməh”
O, məktubu necə vardı, açdı,
Ehmalca öpdü və onun əlinə tapşırdı.

95 Məcnun ki məktubun verildiyini gördü,
Məktubdan başqa nəyi gördü, çırdı.
Pərgar kimi başını ayağına qoyub,
Yüz kərə öz dövrəsinə fırlandı,
Sərxoş yıxılan kimi yıxıldı.
O əldən getmiş, məktub əlində qalmışdı.
Sonra, huşu özünə gələn kimi,
Ürəyindən səbrə qüvvət verdi.

LEYLİNİN MƏKTUBUNU MƏCNUNUN OXUMASI

*Elə ki məktubu bəndini (başını) açdı,
Məktubun əvvəlinə (bu sözlər) yazılmışdı:
Bu namə bir padişahın naminə ki,
Can dirildən, ağıla pənahdır.
Bütün iş bilənlərin ən bilicisi,
Dilsizlərin dilini biləndir.
Ağlıq və qaralıq [gecə-gündüzü] bölən (ayırən).
Bütün quşlara və balıqlara ruzi verəndir*

5 Göyü ulduzlarla işıqlandıran,
Yerə, insanlarla bəzək vurandır.
Cəlal sahibi olmaqda əzəli [ilk andan] təkdir,
Əbədi diri olmaqda ona zaval yoxdur
Can bəxş etdi, canlılara cahan verdi,
Bundan artıq xəzinə [nemət] necə vermək olar?
Ağıl nuru ilə canı bəzədi,
Bunu və onu hər ikisini parlatdı?!
Bu cür xeyli gövhər səpmiş [sözlər yazmış],
Sonra öz mətləbinə keçmişdi:

10 Bu namə bir ipək [dəsmal, hədiyyə] – dir,
Bir qəm həmdəmindən dərd çəkənə,
Yəni mən hasara salınmışdan [ev dustağından]
Sənədir, ey qəfəsini qırmış!
Ey əhdi qədim yar, necəsən?

Ey dostluq [məhəbbət] xəzinəsinin xəzinədarı,
Ey yeddi beşiyin Mehdisi, necəsən?
Eşq, nuru səndən almışdır.
Ey qanı dağı boyamış,
Əqiq kimi daşda məskən salmış!

15 Ey qaranlıqda [qalan] Xizr çeşməsi
Sübh çağrı şəminin pərvanəsi,
Ey haqqında aləmə səs düşmüş,
İki-üç guru gor [qəbir] munisi edən.
Ey mənim məzəmmətimin nişangahı,
Mənim qiyamətimin yol yoldaşı,
Ey könlünü mənim vəfama (eşqimə) vermiş,
Mən sənə vəfanı [eşqini] unutmamışam.
Necəsən, halın necədir, nə edirsən?
Mən sənənlə, sən kiminlə sevişirsən?

20 Bəxtin kimi mən də səndən ayrı düşmüşəm,
Səndən ayrı olsam da, sənə ciftinəm.
O saxta cift (ər) mənə cift olsa da,
Bir gecə mənimlə baş-başa yatmamışdır.
Mən (özüm) əzilmişəm, (lakin) incim deşilməmişdir.
Kimsənin almazı ona toxunmamışdır.
Gövhər xəzinəmin qapısı möhürlüdür [bağlıdır],
Bağın qönçəsi kimi ağzı bağlıdır,
Ərimin ər cəlalı olsa da,
Mən ki sənsizəm, nə hüsnü vardır?

25 Sarımsaqda süsən rəngi olsa da,
Əldə reyhan [ətirli bitki] ola bilməz.
Sarı xiyar qırırsarsa,

Rəng və şəkildə türüncə oxşayar.
Turşuluqda türünc dadında olsa da.
Heç vaxt türünc ətri verməz.
Mən istərdim ki, bu dünyada
Sənə kimi bir həmmənzilim olsun.
O kəs ki, gur kimi sənə yolundan [yanından] qaçar,
Onu eşşək üstə gordan gətirərlər.

30 Sənənlə birgə yaşamaq mümkün olursa,
Mənim günahım nədir ki, belə yaşayıram?!
O könül ki, sənə razılığını almır,
Pis qəzadan [hadisədən] ölsə, yaxşıdır.
O kəs ki, sənə oxlamaq üçün nişan almış,
Hər şeydən əvvəl, əli qurusun!
Sənə bir tükün mənim üçün bir dünyadır,
Sənə yolundan bir toz mənim üçün bir gülşəndir.
Xəzra [yaşıl] yurdlu, Xizr ətəklisən*,

35 Xizr suyu kimi mənimlə uyus!
Mən Ayam, sən nurdan bir Günəşsən,
Uzaqdan gözümlə sənə tikmişəm,
Addımlamaqda geri qalmağımın üzrünü,
Sənə söyləməyim, bilirsən ki, xətdir (artıqdır)
Atanın ölüm xəbərini eşitdikdə,
Ölmüş bədənimdəki kəfəni [paltar] yırtıdım,
Sillə ilə üzümə döydüm,
Sandım ki, ölən mənim öz atamdır.
Gözümə gül kimi mil çəkmişəm,
Bənövşə kimi paltarımı göyə boyamışam.

40 Sənənlə həmdərd və dost olduğumdan,
Bütün matəm şərtlərini yerinə yetirdim,

Yalnız yanına gəlmək əlimdən gəlmədi,
 Başqa şərtlərin hamısına əməl etdim.
 Vücudum səndən uzaq olsa da,
 Canım bir an belə səndən ayrılmamış.
 Sənin ürək dərdindən xəbərdaram,
 Bu yolun çarəsi təkə dözməkdir.
 Bu köç evində [dünyada] bir-iki gün
 Zəmanə ilə uzlaşmalıyıq ki,

45 Səni suya və rəngə gətirən bu ev
 Öz darısqallığından səni tənəgə gətirsin.
 Eşşəklər kimi uzunqulaq olmağı at!
 Ömrün gödək olduğuna bax, sus [sakit ol]!
 Az ahu-nalə elə, səbrini artır,
 Yolunda başqa xərcəlməli yer var.
 Ürəyin əldən getmişə, buna döz,
 Zülmə qarşı səbri işə sal!
 Mən də haman vəziyyətdəyəm,
 Lakin qədəmimi möhkəm basıram (dözüürəm).

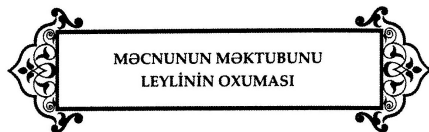
50 Ağıllı o adamdır ki, (özünü saxlasın)
 Düşməni güldürən ağlamaqdan gözünü bağlasın.
 O qəmdən ki, rəqib şadlanacaqdır,
 Ağıllının xatırlamaması yaxşıdır.
 Sən öz haqqında necə ki varsan,
 Xoş yaşa nə qədər ki sağsan.
 Dünya dolansa da, sən cığırından çıxma!
 Çünki bu fəlak həmişə dolanmağındadır.
 Kəndlinin dən səpməsinə baxma,
 Ona bax ki, dəndən dən əmələ gəlir.

55 O xurma ağacının ki, indi tikanı var,
 Sabah tər xurma barı verəcəkdir.
 O alağ içində gizlənən qonça,
 Açılacaq gülün müjdəçisidir.
 Bir kəsin yoxdursa ürəyini sıxma,
 Mən səninki deyiləmmi, bu bəs deyilmi?!
 Kimsəsizlikdən şikayət rəva deyil.
 Axı, kimsəsizlərin kimsəsi Allahdır.
 Atasızlıqdan şimşək kimi yanma,
 Bulud kimi göz yaşında qərq olma!

60 Ata getmişə, oğul sağ olsun,
 Gah [mədən daşı] qırılmışsa, gövhər var olsun!
 Dostun məktubunu oxuyan Məcnun
 Püstə kimi qabıqdan çıxdı.
 Ağzından "ya rəbb" dən başqa söz çıxmadı.
 Bir anlığa özünə gəlmədi,
 Elə ki, özünə gəlib toxtadı,
 Bir neçə saat ağlamaqla keçirdi.
 O, qasidi yerində saxlayıb
 Gah əlini, gah ayağını öpürdü.

65 Dedi: – Nə kağızım, nə qələmim var,
 Namənin cavabını necə hazırlayım?
 Qasid belindən bir tumar açdı,
 Xərc vəkili kimi çevik tərpendi,
 Katiblik [yazı] üçün lazım olan şeyləri
 Layiqincə ona təqdim etdi.
 Məcnun işləyən qələmi götürdü,
 MİN incə mənalı bir naxış vurdu [yazdı].
 Ürəyində olan köhnə qəmləri,
 Söz sapına düzdü.

70 Namə sona çatdı, başını bağladı,
Əlindən qasidin önündə qoydu.
Qasid [məktubu] alıb külək kimi yollandı,
Eləcə də aparıb naməni çatdırdı.
Leyli məktuba bir nəzər saldı,
Göz yaşı axdı, məktubu islatdı.

*O müqəddəs pərgarın [namənin] əvvəlində
Bir məlikin (allahın) adı idi ki, köməkçisi yoxdur.
Gizli və aşkarın bilicisi ki,
O, xara [çaxmaq] daşına gövhər vermişdir,
Fələyin və ulduzların sahibi,
Nəşi və onun qızlarını saxlayandır.
Qəlbə məhəbbəti görmək işığı verən,
Gecəni işıqlı gündüza çatdıran.*

5 Gülər baharı sirab edən,
Ehtiyacı olanların dadına çatan.
Sonra öz ciyərinin kabab olduğundan,
Öz halının xarablığından söz açmış,
[Yazmış ki] bu namə qərarı tükənmiş məndən,
Ey qərarıma səbəb olan, sənə göndərilir.
Yox, yox, səhv edirəm, bir qanı axandan,
Oraya, bir qan satana (göndərilir).

Yəni mən açarı daş içində olandan,
Sən xəzinəsi bağlı qalana (göndərilir).

10 Mən bu xarablığım (tutqunluğum) sənə torpağınam,
Sən kimin suyusan ki belə durusan?!
Mən sənə qədəminə sərilirəm,
Sən kimin kəmərinə sarılırsan?!
Mən gizlicə sənə dərini çəkirəm,
Sən kimin könünü açırsan?!
Mən sənə mülilik çulunu çiynimə salmışam,
Sən qulağına ayrılık (dönüklük) halqası taxmışsan,
Ey üzünün camalı mənim Kəbəm olan!
Evinin astanası mənim mehrabımdır.

15 Ey yüz min sinənin məlhəmi!
Şərabda inci, şişədə mey olan!
Tacsən, ancaq mənim başımda deyilsən,
Lakin tarac (qarət) edəndə, məni edirsən.
Xəzinəsən, lakin əğyar əlindənən,
Dostlar əlində o xəzinədən [təkcə] ilan var.
Ey açarsızlığı ilə İrəm bağı,
Gözə görünməməsi ilə fələyin behişt!
Mənim düyünümü açan sənsən!
Mənim kədərimi fərəhə çevirən sənsən!

20 Sənə meşənin udu olan bu çubuğu
Qırma, o sənə baltan ilə həlak olub.
Məni əzizlə, əzmə ki, torpağam,
İşqlandır ki, dərddiyəm.
Məni əzizləsən, sənə bahar gətirərəm.
Yara vursan, qubar gətirərəm.

Torpaq işində lütf [qayğı] gərəkdir,
Qayğıdan gül hasil olar, cəfadan toz.
Başına sovorsan da, ayağındayam,
Başıma ağırlıq olsa da, baş qaçırmaram.

25 Mənə yol vermə ki, səninlə dalaşam,
O suyu ki çəkirəm, töküm.
Həya-hörmət aradan qalxarsa,
Bütün utancaqlar həyasız olar.
Sənə qul olmağımla şöhrət qazanmışam,
Özündən uzaqlaşdırsan, düşməyə döndərsən,
İtə canavar silahı versən,
Onu yüz böyüklükdə aslan edərsən.
Hər gədəyə xəzinə vermə, versən,
Qorxuram ki, allahlıq iddiasına düşsün.

30 Mən qul kimi yük daşıyıram,
Sənin ağalığa məqamını saxla!
Mən sənə qalxanam, yerə atma,
Atsan, qılıncla [qarşına] çıxaram,
Öz alətinə daş vurma,
Öz qoşununla müharibə etmə!
Əgər öz bədənini tikan batırsan,
Sağlam əndamını yaralayarsan.
Çalış ki, qayğı və könül oxşamaqla
Azadləri [özünə] qul edəsən.

35 Yaxşı olar ki, pulla aldığın [qul]
Sənin gözündən sürmə qaçırmaya.
Hansı qul sahibində ki bu bacarıq yoxdur,
Öz qulu üzərində ağalığı yoxdur.

Bu hünərdə kamil olan adamın isə
Satın almadan, çoxlu qulu olar.
Beyninə iti od salma [qəzəblənmə]
Və heç kəsini başından od qaldırma [acıqlandırma]!
Hər bədənə qəzəbdən bir qışqırtı (xisləti) var,
Hər insanda bir divlik (vəhşilik) təbiəti var,

40 Sənin divin yerdən çıxarsa,
O birisi div də qarşıya [irəli] gələr.
Mən tikan daşıyanam, sən də barını daşıyan ol!
Mən səninlə yaxşıyam, sən də yaxşı ol!
Nə vaxta qədər məni əldə oynadıb alçaldacaqsan?
Niyə bir gün məni azizləmirsən?
Soyuq nəfəsimlə çəkdiyim ahdan
Havanın beynində (içində) toz donar,
Ey başqasının, qoltuğuna sığınmış,
Özünə istəyincə ər seçmiş!

45 Göndərdiyim salamın (məktubun başı açılmamış,
Adımı buz üzərinə yazan!
Mənimlə sənin söhbətin pıç-pıçdır,
Nəinki heçdir, heçdən də heçdir.
Axsaq atıma bir nal vermədin,
Oduma isə yüz nal qoydun.
Günümü qaranlıq gecəyə döndərdin,
Həm yara vurdun, həm ah çəkdin.
Könlümü ovlamaqda aman vermədin,
Canımı aparsan, xəbər tutarammı?!

50 (Hələ) dilinlə bir yara da vurursan,
Mən axı yandım, sən qaynamırsan?!

Hər dili uzun olan
Zərbəni öz bədənindən rədd edə bilməz.
Süsən isə diliuzunluğu üzümdən
Başı nizə kimi (budağı) biz-biz oldu.
Mənə müştəri olan bir yarın
Üzündə qəm aydın görünər.
Sənin o qəmin ki, bu dərəcədədir,
Göstər görüm, o hansı qəmdir?

55 O budurmu, mənimlə əhdini pozdun?
Başqasının ixtiyarına keçdi?
Dildə mənim başımı aldatdın,
Həqiqətdə onunla eşqbazlıq etdin.
Əgər aşiqsən, sadiqlik ahın hanı?
Mənimlə bir an həmdərdliyin hanı?
Sənin eşqində ki, qarşılıqlıq yoxdur,
Bu aşiqlik deyil, səltənətdir (hakimlikdir).
Sən ondan xəbərsizsən ki, bir ürəyi itmiş var
Və sənin kədərlərini satın alan var.

60 Mən gözümlə sənin üzünə açmışam,
Başımı sənin astanana qoymuşam.
Mənzilinin dörd tərəfi püşkü ilə
Üzün üçün bir fal açiram.
Asudə o adamdır ki, səni görmüş olsun
O (şəxs) deyil ki, mənim günümə qalsın.
Sevinc mənim üçün yox, o varlı üçündür ki,
Sənin kimi onun bir gövhəri var.
Bağ bülüllərlə barlansa da (tərəvətlənsə də),
Əncir qarğaya qismət olur.

65 Nar bağbanın ürəyindən su içən,
Elə ki yetişdi, şirini xəstə yeyər.
Dünya çoxdandır ki, belədir,
Möhtac sənsən, xəzinə (isə) yerin altındadır.
Deyəsən, görəcəyəmmi ki, gül rəngli ləl
Daşın işgəncəsindən xilas olsun?
Gözümə nur verən o ay,
Əjdahanın ağzından uzaqlaşsın.
Arı uçmuş, şəhdi qalmışdır,
Ay xəzinədar olmuş, beşik qalmışdır

70 Xəzinə açılmış və onun hasarından
Xəzinədar bayıra düşmüşdür.
Xəsis dehقان [bağ sahibi] bağdan getmiş,
Bülbül qara qarğa ilə həmməclis olmuşdur.
Bağçada ipək pərəkli gülün boynunu
Xurma dərən zənci boyun vurmuşdur
Aynadan toz zəngi aparmış,
Xəzinə yerindədir, ilan ölmüşdür.
Mənim qala xanımım qaladan çıxmış,
Onun qalabəyisi qaladan düşmüşdür.

75 Mən sənin çırağından uzaqlaşdımsa da,
Sənin pərvanən nurdan məhrum olmasın!
Mənə danlaq qəmi nəşib oldusa,
İbn Salamın canı sağ olsun!
Ey məzəcimin [halımın] yaxşı-pisliyinin mənbəyi!
Dərdim səndədir, əlacım da səndədir.
Hasarın dəmirdən olsa da,
(Bakirə) incin sədəfdə qalsa da,
Qıvrım zülfünün halqası üzündən,
Xəzinən əjdaha ətəyindədir [ağzındadır].

80 Bilərsən ki, çox sevdiklərindən,
Dostların ürəyi [səndən] bədgüman olar.
Əgər sənin üstünə bir milçək otursa,
Sənin barəndə məndə yüz şübhə əmələ gələr.
O aşıqdən daha kor adam tapılmaz ki,
Milçəyin quzğun boyda görməsən.
Qarısqə kimi qərarım ona görə tutmur ki,
O milçəyi şəkərimdən qovmaq istəyirəm.
Bu, o cavanmərdin əhvalatına oxşayır ki,
Mayasız, qazancını hesablayırdı,

85 Dərilməmiş gülün dərdini çəkirdi.
Almadığı incinin keşiyini çəkirdi.
Bəli, bu eşqdir, oyun-oyuncaq deyildir.
Mən də belə hesablamadan uzaq deyiləm.
Sənin qəmindən sızlayıram, necə də sızlamayım?
Sən mənim halımdan xəbərdar deyilsən!
Gördüyündən daha çox pərişanam,
Əsədiyindən daha bəzər məcnunam [divanəyəm].
Sənin sayəndə mənləyim aradan getdin,
Bu yolu [ancaq] mənlisiz getmək olar.

90 O eşq ki, könül onu belə (layiqincə) əzizləmir,
Eşq bazarında bir arpaya belə daymaz.
Mənə bir öpüş yadigar verməyən üçün
Dodağından umacağım yoxdur.
Ona görə də zülfünün ən bərinə saçarkən,
Və ya xoş ətirli tər nəfəsini açarkən,
Səhər nəsiminə bir rayihə tapşır
Və haman rayihə ilə məni xoşal et!
Sənin sirab olmuş üzünün bağından
Bir tər xurma umuram, lakin yuxumda.

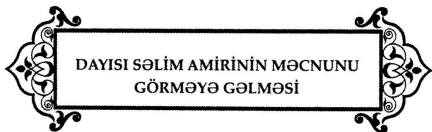
95 Könlümü aram edən sənin camundakı şərəbdən
Umacağım var, lakin elə də xamcasına yox!
İlahi, o muğan meyi nə qədər xoş olar ki,
Zəmanə sənin əlinlə mənə əta edə.
Sən əlində badə mənimlə oturmuşsan,
Mən isə sənin badəndən məst olmuşam.
Sənin əlindən və ağzından ara vermədən,
Gah öpüş alıram, gah da şərab.
O zəriflikdə mərcan dodaqdan hərif öpərsə, necə olar?

100 Əqiq kimi olan o şəhdi
Sorsan, necə olar?
Gah dodağından bal soruram,
Gah səni can kimi bağrıma basıram.
Gah çənəni əlləyirəm,
Gah dodağından şəkər qapıram [dadıram].
Dediym bu sözlər bütün əfsanədir,
Səninlə danışmaq üçün mənə bəhanədir.
Yoxsa, mən bu saydıqlarımdan uzağam.
Səni görmək üçün özüm-özümə cəsarət verirəm.

105 Tamah [ummaq] ayağını zəncirləməmiş,
Sənin barəndə danışmaqla təsəlli tapıram.
Əgər min gecə səninlə otursam,
Sənə qibtə etdiyimdən, səni də görməsəm,
Sənin məhəbbətin məndə (ürəyimdə) olduğu halda,
Sənin surətinlə mənim nə işim var.
Şər mənə qaldı, şərəfat sənə.
Ya eşq mənimki oldu, hərif (aşiq) səninki.
Sənin ki eşqin üzünü göstərir
Üzün qayıb olsa da, mümkündür.

110 Eşqin mənim sirrimin rəqibi olsun!
Vurduğun yara ciyərimin nəvazişçisi olsun!
Mənim yarama məlhəm yoxsa da,
Sən ki salamətsən, qənim yoxdur.
Mən fəraqdan dərdə düşdümsə də,
Sənin kimisindən ayrı düşmək, səndən iraq olsun!
Mənim çolaq eşşəyim ayaqdan düşərsə də,
Sənin ərəb atın var olsun!
Mənim bədbəxtliyim gizlinə çəkilsə,
Sənin xoşbəxtliyin əbədi olsun!

115 Sənin rəyinə müti olmayan hər bir baş,
Ayağının altına atılsın!

*Söz sərraflı qızıl kimi ifadə ilə
Gövhəri belə sapa düzmüşdür ki,
Məcnunun halına yananlardan
Nəcib bir qoca vardı, Məcnunun dayısı.
Hünər sahibi və halalzadəydi
Həm qalxıb, həm yıxılmışdı.
Adı Səlim Amiri idi,
Çarə axtarmaqda Samiri kimi idi.*

5 Onun [Məcnunun] bütün yaralarına o məlhəm idi,
Bütün il boyu onun hayına qalardı.
Hər ay paltardan, xörəkdən
Ona lazım olan hər şeyi aparardı.
Bir gün o, bir sakit dəvəyə minərək,
O qəribə axtarmağa yollandı.
Dəvəni çöldən-çölə qovur,
Tufan kimi divanə gəzirdi.
Onu bir dağın kücündə tapdı
Hər tayfanın qeydindən azad idi.

10 Camaatın vəhşət yolunu bağlamış,
Ətrafında iki-üç vəhşi [heyvan] oturmuşdu.
Yorğun müsafirlər kimi
Yırtıcıların qorxusundan uzaqdan salam verdi.
Məcnun onun salamını eşitcək,
Kim olduğunu, adını soruşdu.
Dedi: – Mən Səlim Amiriyəm,
Qumarbaz zamanənin əzmış olduğu
Sənin xalınam, [dayınam], lakin üzündən ayrı.
Sənin üzünün xala ehtiyacı yoxdur.

15 Çünki sənin bütün üzün xal olmuş [qaralmış],
Yəni həbəş [zənci] kimi olmuşsan.
Elə ki Məcnun [onu] tanıdı; yanına çağırdı,
Özü ilə dizbədzit oturtdu.
Hər yandan xəbər tutdu,
Onunla söhbətdə bir qədər dincəldi.
Səlim onu o cür çıpaq,
O heyvanların arasında gorsuz-kəfənsiz gördü.
Yükündə olan o paltarları
Gətirib, çoxlu üzr istədi.

20 [Dedi]: Bu halal paltardır, geyin!
Mənimlə halalzadə [səmimi] olmağa çalış!
Dedi: – Mənim bədənəm paltara biganədir,
Bu [bədənəm] şöləli od, o, [paltar] uddur [alovlandı]
Elə bil ki, ona tamaşa etdim,
Geyindim, sonra da parçaladım.
Səlim çox çalışdı [ısrar etdi],
O paltarı necə ki lazımdı: geyindi.
Tez qarşısına yemək gətirdi,
Saysız kökə [yağlı çörək], büryan (ət) [qoydu],

25 Ona nə qədər yalvardısa da,
O, süfrədən bir tikə yemədi.
O xörək yeməkdən azad idi (əl çəkmişdi),
Ondan alıb vəhşilərə verirdi.
Səlim soruşdu: – Ey ciyəri yanımış,
Bəs sən gecə və gündüz nə yeyirsən?
İnsan xörəklə yaşaya bilər,
Əgər insansan, yeməyin nədir?
Dedi: – Ey adı qəlbim kimi Səlim olan!
Salamı sağlığımın zamini olan,

30 Düzünü istəsən, mənim ürəyimə qidası
Sübh çağının nəsimidir.
Yeməməkdən vücudum sarsılmış,
Yemək qüvvəm (iştahım) ölmüşdür.
Hər külək ki, dilbərin ətrini gətirir,
Şübhəsiz ki, mənə can gətirir.
Bütün gecəni daş üstə düşüb qalırım,
Günüm dar, ruzum da dardır [azdır],
Elə ki acından üzülürəm,
Ağacdən azacıq tikirtgə qoparıram.

35 Qıdam budur, ya da ki ot,
O da bir həftəyə, yox, bir aya,
Yeməklərlə əlaqəmi kəsmişəm,
[Özümü] bəsləməkdən əl çəkmişəm.
Boğazımın yolundan çörək keçmir,
Udmaq istədikdə inciyir.
Mən ki belə zəif düşmüşəm,
Xörək yeməyə ehtiyacım yoxdur.
Lakin xörəyi əldən vermirəm,
Mən yeməsəm də, yeyənlər var.

40 O xörəyi ki, maral ya şir yeyir,
Onlar çeynədikcə mən doyuram.
Səlim gördü ki, o hünər sahibi
Çörəkdən əl çəkib, ot yeməklə kifayətlənir.
Taba yeməyə adət etmiş həvəsəndirmək üçün,
Yumşaq cavabla kömək etdi.
[Dedi ki], zamanənin dənini yemə üçün,
Çox quşlar tora düşübdür.
O şəxsin ki dən yeməyə həvəsi çoxdur,
[Onun üçün] zamanənin əzab-əziyyəti də çoxdur,

45 O adam ki, sənə kimi ota qanə olur,
Öz aləmində padşahdır.

HEKAYƏT

*Bir gün məşhur padşahlardan biri
Şəhriyarlar qaydası ilə gəldi.
Yolu bir zahidin evinə düşdü ki,
O zahidin o dünyadan [axirətdən] xəbəri vardı.
Təəccüb etdi ki, o kişi
O xarabada necə məskən salmışdır.
Şah öz yaxın adamlarından soruşdu ki,
Bu adam bu yol üstə nə edir?*

5 Yediyi nədir, yatağı nədəndir?
Şöhrəti hara qədərdir, o kimdir?
Dedilər: – Bu məşhur bir zahiddir,
Yuxudan ayrılmış, yeməkdən yadırgamışdır.
Dünya əhlindən kənara çəkilmış,
Belə bir vəziyyətə dözüb qalmışdır,
Şah ki onun yaxşılıq varacağını oxudu.
Hacibi (qapıçısı) ilə onun yanına getdi,
Hacib yoldan zahidə tərəf gəldi ki.
Onu şahın hüzuruna aparsın.

10 Dedi: – Ey dünya ilə əlaqəsini kəsmiş
Belə bir xarabaya qane olmuş,
Köməyin [dostun] yoxdur, bu işlə nə edirsən?
Xörəyin yoxdur, bu mağarda nə yeyirsən?
Zahid ahuların otlağından biçdiyi

Bir çəngə əzilmiş otu alıb
Ona göstərdi ki, xörəyim budur,
Yol azuqəm bu, yol dayacağım budur.
Hacib şahlıq qüruru ilə
Dedi ki, niyə bu bəlaya düşübsən?

15 Əgər bizim şah xidmətə razı olsan,
Bu cür ot yeməkdən xilas olarsan.
Zahid dedi: – Bu sözün yeri deyil,
Bu ot deyil, gülqənddir.
Əgər sən bu otu yeməkdən boyun qaçırmasan,
Şah qulluq etməkdən xilas olarsan.
Şah bu sözü eşidən kimi
Qızıxdı və atdan yerə sıçradı,
Zahidin razılıq ayağına döşəndi,
Yalvarır və [ayağından] öpürdü.

20 Qane olan həmişə nəzənistir [əzizdir],
Qane olmağın ağalığı [üstünlüyü] bundadır.
Məcnun o hekayədən xoşlandığından
Atılaraq şən əyləşdi.
Bir müddət könlünü dostlara verdi [yada saldı].
Hərəsindən soruşub soraq tutdu,
Sonra ağlamağa başlayıb,
Anasının necə olduğunu soruşdu ki,
O qanadı qırılmış quş necədir?
İşi necə gədir, əhvalı necədir?

25 Onun yanında üzükara olsam da,
Onun qara quluyam.
Vücudu sarsılmışımı ya sağlamdır?

Onun camalının arzusundayam.
Səlim gördü ki, o ciyəridağlı
Anasının məhəbbəti ilə yaşayır,
Onun arzusunu ürəyində qoymadı.
Evlərindən anasını gətirdi,
Ana uzaqdan oğluna baxdı,
Əhvalını başqa cür gördü.

30 Gördü ki, o qızılgül [üzü] saralmış,
O güzgünü pas tutmuşdur.
Boyu, əndamı sarsılıb qırıldı,
Onun dərdindən əl-ayağı qurudu,
Gah üzünü göz yaşı ilə yudu,
Gah saçlarını cəngə ilə yoldu.
Başdan-ayağa (Məcnunun) bədəninə əl gəzdirdi.
Hər şiş üçün ürək ağrısı ilə inlədi.
Hər yanına ki, əl vururdu,
Gah qabarı ovur, gah yaranı bağlayırdı.

35 Gah başını, bədənini tozdan təmizləyir.
Gah yorğun ayağından tikan çıxardır.
Elə ki ona məhəbbət üzündən
İstədiyi qədər nəvaziş etdi,
Dedi: – Ey oğul, bu nə qacqınlıqdır?
Həyatla nə eşqbazlıq oyunudur?
Əcəl qılıncını ikiəlli qaldırıb,
Sən isə hələ də sərxoşluq edirsən.
Atan [səndən] şikayətli keçindi,
Məni də bu tezliklə keçinmiş tut!

40 Qalx, öz evinə gəl!
Öz yurduunu dağıtma!

Bütün vəhşilər, quşlar belə
(Yalnız) gecəyə qədər öz yuvalarından ayrılırlar,
Elə ki, gecə öz nişanəsi ilə gəldi [qaranlıq çökdü],
Hər quş da öz mənzilinə qayıdar.
Nə vaxtadək xalqdan qaçıb gizlənəcəksən?
Nə qədər dincəlməyib yatmayacaqsan?
İki-üç gün ki ömründən qalmışdır,
Öz yatağında ayağını uzat [rahatlan]!

45 Haçana qədər hər mağaranın dövrəsində
Ayağını qarışqanın başı, ilanın quyruğuna qoyacaqsan?!
Sanki səni amansız bir ilan çalmış,
Elə bil ki, bir qarışqa qonağın olub.
Bu candır, çinqil deyil, otur!
Canınla belə çarpışma, otur!
Canını, ürəyini qəmlə sarsıtma!
Nə ürəyin daşdandır, nə canın dəmirdən.
Məcnun anasının nalələlərindən
Od şölələri kimi coşdu,

50 Dedi: – Ey ayağı başımın tacı olan,
Sənin sədəfinin damcısı mənim gövhərimdir.
Məni sənin danənin cövhəri əkmış,
Qapının torpağı mənim üçün behişt qapısıdır.
Əgər ağlın yolu mənə bağlanmışsa,
Bilirsən ki, bunun günahı məndə deyil.
Mənim işim ki belə pis gətirdi,
Bu iş mənim əlimlə olmamışdır.
Bizim sayımız nə fayda verə bilər.
Bu iş ki, olmuşdur, olmalıydı.

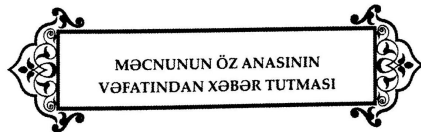
55 Min kərə bu iş qarşıma çıxdı.
 Bu dəfə işim çarədən keçmişdir,
 Belə bəlalı və müsibətli eşq,
 Bilirsən ki, özündən asıl olmur.
 Mən ona çalışıram ki, canımın quşunu
 Bu qəfəsin qəlibindən qurtarım.
 Məni bir daha tora çəkirsən ki,
 İki qəfəsdə bağlanıb qalam?
 Məni evə aparmağa dəvət etmə!
 Evdə ölmək günahından qorxuram.

60 Mən ki diriyəm, yaxşıdır ki, çöldə qalam.
 Nəinki evdə öləm.
 [Burada] vəhşilərlə nəgmə oxumaq,
 Evdə qaşqabaqlı oturmaqdan yaxşıdır.
 Mən taqətdən düşmüşü evə aparsan,
 Elə bil ki, getmişəm, yenə qayıtmışam.
 Dedin ki evə getməyim qaçılmazdır,
 Bu nərd, xana tutan nərd deyildir.
 Məni öz dərdimlə [rahat] burax!
 Mən dövrə vurdum (getdim) sən də qayıt!

65 Bunu dedi, kölgə kimi başı üstə yıxıldı,
 Anasının ayağını öpməyə [yerə] döşəndi.
 Sözünü qəbul etmədiyi üçün
 Üzr istəyərək, ayağı altının torpağını öpdü.
 Onunla vidalaşdı, çölə baş alıb getdi.
 Ana isə ağlayaraq geri döndü,
 Atası kimi dünyanı başa vurdu,
 O da oğul arzusuyla öldü.
 Dünya hər gün can qapmaqdadır,
 İnsafla de? Bu nə vəfasızlıqdır?

70 Dünyanın ki vəfa ilə işi yoxdur,
 Sanki heç kəslə dostluğu yoxdur.
 Əhdini qıran bu ruzigar ki var
 Əkinçilər kimi toxum səpəndir,
 Əvvəlcə iki-üç toxum əkar,
 Elə ki əkdiiyi yetişdi, tez biçər,
 Hər gecə bir çıraq yandırar,
 Tüstüdən canlara dağ qoyar.
 Sübh açılarkən ona [çırağa] külək əsdirər,
 Necə ki doğulmuşdu, elə də ölər [sönər].

75 Dağ vurmaq tilsimi olan fələk
 Bizimlə də haman çıraq oyununu oynayır,
 Nə qədər ki ayağın fələyin düyünündədir
 Hara getsən, düyün yerindədir.
 O zaman bu düyün açılar ki,
 Dörd atdan enmiş olasan,
 Can teli kimi düyündən ari ol!
 Qızdırma teli kimi düyünlü olma!
 Əgər ud düyünlüyünü göstərsə,
 Sən düyün açmaqda nafə [kimi] ol!

*Hər lənən çarxın (fələyin) şahsüvarı [baş qəhrəmanı]
 Meydanı öz həriflərindən aldıqda
 Günəş dünya əhlinin qorxusundan*

*Şarab kuzasını tağ üstünə qoydu.
Sübh elə bir həyəcan qopardı ki,
Kuzə qırıldı, şarab töküldü.
Məcnun yenə də qəsiddə oxumaqdaydı,
Tək-təkinə çapmaq təbilini döyürdü.*

5 Təkliddə qaçır, hey qaçır,
Qəsiddə ardınca hey qəsiddə oxuyurdu,
Anasından xəbəri yoxdu ki,
Əcəl gəlib onu dünyadan aparıbdır.
Qayğıkeş olan Səlim bir daha
O qəm çəkən qərribin yanına gəldi,
Xörək verdi, paltar geyindirdi
Yashılar kimi fəryad qopardı,
[Dedi ki] o bəla çəkmiş qarı arvad
Sənin fəraqında gözünü [əbədi] yumdu.

10 Bu dünyanın düşərgəsindən köçdü,
Sənin həsrətinlə atan kimi öldü.
Məcnun anasının ölümü üçün
Matəm əlini başına döydü.
Səhər cəngi kimi inildədi
Daş üstə vurulan şişə kimi yerə çırpıldı.
Ata-anasını xatırlayaraq,
Fəryadla onların qəbri üstə yollandı.
Hər ikisinin türbəsində ah-zarla ağladı,
Hər ikisinin qəbrinə üzünü sürtdü

15 Üzünü gah bu qəbrə, gah o qəbrə sürtdü,
Öləndən sonra dərman nə fayda verər?!
Qohumları ki onun ah-fəqanını eşitdilər,
Birər-birər qəbilədən yüyürüb gəldilər,

Onu təqətsiz vəziyyətdə gördülər ki?
Zillətlə torpağa sərilmişdir.
Gözlərindən qanlı yaş axıtıdılar.
O yıxılışın ayağına yıxıldılar
Hər göz, o yerindən qalxa bilməyəne
[Ağlamaqla] güləb səpirdi.

20 Elə ki, o huşunu itirmiş özünə gəldi,
[Hamı] ona çoxlu başsağlığı verdilər.
Onu geri qaytarmağa çalışdılar ki,
Vətəni [yurdu] ilə həməhd etsinlər.
Bir ah çəkdi və dağa sarı yollandı,
O camaatdan ayrılıb getdi.
Ürəyi qəm dolu, ciyəri qan dolu,
Dağda, çöldə, çayda gəzirdi.
Arxasınca düşən bir necə vəhşidən başqa,
Nə onun bir dostu vardı, nə də o, bir kəsə dost idi.

25 Bu dünyadan səccadəsini bayıra atdı,
Ona görə ki, sonunda bir xeyir görmədi.
Şimşək kimi çıxub-gedən ömürdən,
Bulud kimi əlini üzdü.
Bir ömrün ki, bünövrəsi zavalıdır (axırı yoxdur)
Mən il də olsa bir ana bərabərdir.
Bir ömrə ki ölüm nişanəsi vurulmuş,
Onun işvəsinə kim qatlaşar?
Ey ölümün labüdlüyündən qafil olan!
Ey can verməyin qaçılmazlığından xəbərsiz qalan!

30 Haçana qədər özünə qürrələnəcəgsən?
Ölümünlə ölümün səndən uzaqlaşacaq
Yoxsa iradənin zəifliyindən

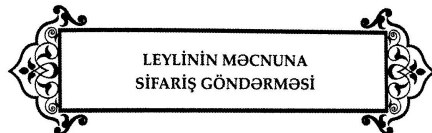
Özünü sınınamısan ki, nəçisən [haradasan]?
Bu yerin məsələsində olan hər zərrənin
Özünə görə sən, uzunlu [ölçüsü] vardır.
Layiq Qaf cüssəli dağın müqabilində
Yanı boş əlif kimidir.
Bu genişlikdə tarlada [dünyada]
Bax gör hansı yarpaq və ya hansı budaqsan!

35 Başın üstə bu qədər uca fəlak ola-ola,
Başdan-ayağa özünə nəzər sal ki, nəsen!
Əgər özün idrak elmində kamala çatsan,
Bu mühitdə özünü heç hesab edərsən?
Elə zənn etmişən ki, sən də bir mövqeyin var,
Və ya dövrəndə enin, uzunluğun var.
Səndəki bütün en və uzunluq
Alçaq bir vücudun qəlibinə sığışmış,
Əgər bu alçaqlıq həddünü keçsən,
Özünün varlığına güman aparmazsan.

40 Torpaqda otur, külək satma,
Öz eybini torpaqla ört!
İki-üç paslanmış mıxın var ki,
Onları zəkətlə toplanısan.
O bir neçə ovuntunun sevincindən,
Deyirsən ki, dünyanın allahı mənəm!
Nə qədər ki, özün kimi birinə möhtacsan,
Heç vaxt işin uğurlu ola bilməz.
O zaman başını uca tuta bilərsən ki,
Ehtiyacdən sarı qulağın dinc olar!

45 O zövq [arzu] hələ yadından çıxmamış ki,
Xalqa möhtac olmaqdan azad olasan.

Saqın ki, çörək üçün bir kəsin iti olmayasan!
Və ya birisinin süfrəsi kənarında pişik olmayasan!
Məşəl kimi öz əməyinin bəhərini ye!
Şəm kimi öz xəzinənin mayasından qidalan!
Elə ol ki, Nizami ənənəsi ilə;
Dünya sultanı sənə qulluq etsin!

LEYLİNİN MƏCNUNA
SİFARİŞ GÖNDƏRMƏSİ

*Leyli deyil, o hasardakı gəlincik,
Bağlı çadır qalasının qala xanımı.
Yar qəmindən ilan quyuğuna döndü (incəlib qırıldı).
Yəni min dərdə mübtəla oldu.
Yarının daşgahı [nəfəsi] kimi ürəyi sıxıldı,
Qapısı taleyindən bərk bağlandı.
Düyun düşmüş telin halqasında
Zəncirsiz [qıfilsiz] zindanın məhbusu oldu.*

5 Əri bütün günü keşikdə durub,
Qapının kəndərində almas qırırdı ki,
Gecələrin birində sərxoşlar kimi
Bütpərəstlər məbədi yolunu tutub qaçmasın.
Xoşluq və mehribanlıq yolu ilə,
Bütün günü fədakarlıq göstərirdi.
Leyli isə tutqun üzlə
Ona sarı soyuq baxardı.
Günlərin birində ki, tikə milçəksizdi,
Gecə qaranlıq, hücrə keşikçisizdi,

10 Leyli evin qapısından eşiyə çıxdı.
Ərini unudub, yarını düşünürdü.
Düşmənlər yolundan bir ağac uzaqda
Kədərli halda yol üstündə oturdu.
Gözləyirdi ki, yoldan bir adam keçsin,
Yarının vəziyyətindən xəbər tutsun.
Gözlənilmədən o qoca göründü ki,
Çarə göstərməyi əsirgəməzdi.
Yol getməkdə Xizr yerişli,
Yol göstərən və yol axtarandı.

15 Hasar (gözəli) ondan soruşdu ki,
Filankəsin halından nə xəbər var?
O vəhşilərlə oturub-duran qorxunc adam,
Kimi xatırlayaraq dil ötür?
Qoca mehribanlıqla dedi: – Ey ay!
O Yusif sənsiz quyuda qalmışdır.
Carçılar kimi səsinə başına atıb,
Çölün ortasında gəzişməkdədir.
Hər iki addımda “Leyli” – deyər səsləyir,
Hər yerə çatır, Leyli axtarır.

20 Özünün yaxşı ya pisindən xəbəri yoxdur.
Leylidən başqa kimsənin yoluna göz tikməyibdir.
Leyli ki onun halından xəbərdar oldu,
Sərv kimi qəddi nalədən nal kimi əyildi.
Bir cüt nərgisinin taxçasından
Səmənlə daşına əqiq sürtdü,
Dedi: – O ürək yandıran dost mənəm ki,
O mənim ucbatımdan o günə qalmışdır,
Bir an belə dərd çəkməkdə tək deyilik.
Bu dərd çəkməkdə aramızda birçə fərq var:

25 O dağ başında ah çəkir,
Mən bədbəxt isə quyunun dibində.
Qulağından bir neçə gövhər açıb
Öpdü, qocanın qarşısına qoydu,
Dedi: – Bunları al və geri qayıt!
Onunla bir-iki nəfəsliyə həmnəfəs ol!
Uzaq yoldan onu mənim yanıma gətir,
Belə ki, o nuru görə bilim.
O vaxt ki, yoldan onu gətirdin,
Filan yerdə otur!

30 Yanıma gəl, xəbər ver ki, mən gəlim,
Gizlicə üzünə nəzər salım,
Görüm, rəngi-ruxu necədir?
Vəfa tərəzisində vəznə necədir?
Bəlkə də özünün dediklərindən
Yanımda iki-üç təzə beyt oxusun.
Bəlkə də onun oxuduqlarından
Mənim düyünüm açılsın.
Qoca o deşilmiş inciləri kəmərinə bağladı,
O deşilməmiş (bakirə) incidən ayrıldı.

35 O paltarı didilib tökülmüş üçün
Bir dəst geyilməmiş paltar apardı.
Külək kimi dağdan-dağa qaçdı,
Gah xarabalığı, gah abadlığı gəzdirdi.
İki-üç gün o yerləri dolandı,
Onun əhvalından xəbər tuta bilmədi.
Axırda bir dağın ətəyində
Onu qəm içində düşüb qalmış tapdı.
Ətrafında bir neçə yırtıcı [heyvan],
Bağlı xəzinə kimi onun xəzinədarı idi.

40 Uzaqdan o qocanı görən Məcnun,
Uşaq kimi südə meyl etdi.
Vəhşilərə sərt hay vurdu ki,
Ona tərəf getməsinlər.
Elə ki, vəhşilər yanından uzaqlaşdı;
Qoca gəldi, ona təşəkkür etdi.
Əvvəlcə başını yerə döydü [bəş əyib hörmət etdi],
Sonra üzr istəyib salam verdi,
Dedi: – Ey eşq mülkü vücudu ilə bərqərar olan!
Nə qədər ki eşq var, sən də yaşa!

45 Xızr kimi öz bulağından su iç!
İskəndər kimi dünyanı göz! [fəth et]
Dünya gözəli olan Leyli
Nə qədər ki sağdır, səni sevəcəkdir.
Salam söyləyir, halını soruşur,
Bütün varlığı ilə səni istəyir,
Çoxdandır ki, üzünü görməmişdir,
Dilindən bir söz eşitməmişdir.
Çalışır ki, bir anlığa səni görsün,
Səninlə ikilikdə otursun?

50 Sən də onu görüb şad olasan,
Fəraq məhbəsindən azad olasan,
Ona fərəhləndirici bir-iki qəzəl oxuyasan,
Keçmiş bazarı [məhəbbəti] qızıışdırasan.
Ora gözəl və xoşrəng bir xurmalıqdır,
Keçilməz meşə kimi [ağac] bir-birinə geyişmiş,
Fələyin övcünə baş qaldırmış,
Altlarında yaşıl otlar bitmişdir.
Sənin bahar vədəgahın oradır,
Oradır, işinin açarı oradır,

55 Sonra boxçada olan paltarı
And-amanla ona geyindirdi.
Məcnun razılıq kəmərinə bağladı,
Müxalifət çəkişməsindən əl götürdü.
Onunla ayaqlaşaraq tələsdi?
Susuz iken həyat suyunu tapdı,
Susuzlanmış, Fəratdan necə qaça bilər?
Ətir küləklə necə vuruşa bilər?
Vəfalı vəhşilər də ona yoldaşdı,
Əhdinə sadıq qoşun şahla olduğu kimi,

60 Səadət itaətində, bəxt tabeliyində,
Vəd edilmiş görüş yerinə gəldi.
Nəzərdə tutulmuş xurma ağacının altında oturdu.
Vəhşilər bir ox mənzili ondan uzaqdaydılar.
Qoca gələrək, gördüyü iş barədə
O çadırdə oturmış bütə [gözə] xəbər verdi.
Çadırdə oturan pəri üzlü büt
Pərilər kimi yerindən uçdu.
Yarından on addım o tərəfdə
Dayandı və səbri tükəndi.

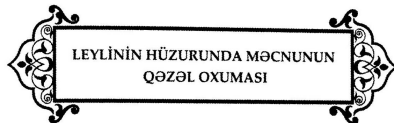
65 Qocaya buyurdu ki, ey mərd adam!
Bundan artıq məndə təqət qalmamışdır!
Bu cür ki şam yandırırım,
Bir az da irəli getsəm, yanaram.
Mənim ərim var, o yatmışsa da,
Bu iş allahdan gizli deyildir.
Ərimə könül verməmişmə də,
Axı, haramzadə də deyiləm,
Bundan o yana addım atmaq ölümdür,
Eşq qayda-qanununda eyib sayılır.

70 Eyib sayılan sözüün olmasındansa,
Dəftərin təmiz qalması yaxşıdır.
Elə olsun ki oturub mühakimə edərkən
İşləklərimdən xəcalət çəkməyim.
Tam varlığı ilə aşıq olan ona da,
Bundan artıq şey gözləmək haramdır.
Xahiş et ki, o qənd kimi dili ilə
[Məni] bir neçə beytə qonaq eləsin!
O, badə gətirsin, mən nuş edim,
O, şər oxusun, mən dinləyim.

75 Qoca o yeniyetmə novbaharın yarından
O biri novbaharın yanına gəldi.
Gördü ki, yerə döşənmiş,
Səbri tükənmiş, huşunu itirmişdir.
(Nəfəsindən) qəlbinə nəsim əsirdi,
Göz yaşından sinəsinə su çilədi.
Elə ki huşu başına gəldi,
Qoca ilə əyləşib xoşhal oldu,
Dedi: – Bu neçə bahar [nəsimi] idi ki,
Bizə xoş ətir iyi gətirdi?!

80 Bu ətir, novbahar ətri deyil,
O gözəlin zülfünün ətridir.
Bu böyük, xoş, ürəkaçan ətirdir!
Qəlbim bu ətirə qurban olsun!
Qoca, aşıqı sınamaq üçün dedi:
– Bu ayrılıq günahdır.
İstəyirsən ki, yarın çağırılmadan gəlsin?!
Bəzənərək qucağına girsin?
Üzünü görmədən bu haldasan,
Bəs onu görsən, necə olarsan?!

85 Dedi: – Ey qəlbi təmiz kişi!
Bu məsələ ətrafında mübahisə etmə!
Madam ki mən meyın ətrindən məst olmuşam,
Mey [camunu] əlimə ala bilmərəm.
Sonra şövk ilə səsinə qaldırıb,
Bu neçə beyti oxumağa başladı

*Söylə, sən haradasan, biz haradayıq?!
Biz ki səninkiyik, sən kiminkisən?!
Biz nəvasızlar nəvasıyıq,
Bizə babsansa, "bismillah", buyur!
Kənddən qovulmuşuq, adımız kətxudadır
Ay kimi bədr olarkən parçalanmışıq (hilalə dönmüşük.)
Müflislik alan, xəz satanlarıq!
Xəzi parçalayıb, palaz geyənlərik*

5 Zəmanənin köləliyindən azadıq,
Qəm bizdən razıdır biz qəmdən razı.
Ciyərimiz yanır, suda boğuluruq,
Yarasayıq, günəşin müsahibiyik,
Yoldan azmışıq; bələdçilikdən danışıq,
Kənddən kənardayıq, kəndxudalıqdan dəm vururuq.
Göz bəbəyimiz yoxdur, (gözübağlılıq) hoqqabazlıq edirik,
Ayağımız yoxdur, Rəxş ilə yanaşı qaçıq.

Sənin qəmini çəkmədən addım atmıyırq,
Sənin qəmini çəkdiyimizdən qəminimiz yoxdur,

10 Bu dünyada süst tərpsək də,
Köç yolunda iti gedənlərik.
Ey bütün işlərində qəribə olan yar,
Sən də əyyarsan, [zirəksən], aşıqın də əyyardır.
Əyyar ki, boğazdan tutub sıxdı,
Özünü də öldürər, düşməni də.
O kəs ki qanından [canından] qorxmur,
Yaxşını da, pisi də öldürməkdən qorxmaz.
Sürüdən qorxan canavar,
Özü ilə keçə-palaz gətirər.

15 Gəlməzdən getmək, bu nə adətdir?!
Əkməzdən biçmək, bu, nə sirdir?!
"Gecən xeyrə qalsın" demə, könlümə yatmur,
Sənsiz gecəmiz necə xoş ola bilər?!
Mənim canıma [qovuşmağa] qədəmin varmır,
Yəni iki can bir yerdə yola getmir.
Nə qədər ki, canım bədəndən çıxmamış,
Sən bu bəhanədən əl çəkməyəcəksən.
Min məşəqqətli bu bir canı,
Sən öz iş dəftərindən poz!

20 Yarına bundan yaxşı bir yer ver!
İşdə [eşqdə] bundan yaxşı bir addım at!
Sənin dodağından çıxmayan hər "can"
Dodağa gəlsə, [deyilsə], mənə gərək deyil!
O "can" ki, xəzinəsi sənin dodağındadır,
Əbədi ömrün xəzinəsidir.

Sənə çoxları qul ola bilər,
Amma onlar mənim kimi ram və müti ola bilməz,
Nə qədər ki, sənin varlığın xatirimdədir,
Asudə, sağlam və şadam.

25 Əgər səni bircə gecə yada salmasam,
Elə hala qalaram ki, düşmənin qalsın!
Bundan sonra sən mənənsən, mən də sən.
Biz iki adama bir [şərikli] ürək kifayətdir.
O ürək isə səninki olsun, belə yaxşıdır.
Ona görə ki, mənim ürəyim xarab ürəkdir.
Sən sübhənsən, səninlə yaşamaq üçün
Ancaq bir ürək, yüz can olmalıdır.
Te təkdir, səni özümə tərəf çəkirəm ki,
Bu iki rəqəm [ikilik] birə çevrilsin.

30 Bizim sikkəmiz [qəlbimiz] bir olarsa,
Bu ikilik naxışı [ayrılıq] ortadan qalxar.
Yaxşı bəxti olan badamın,
Bir qalıbı, iki içi vardır.
Mən səndəyəm, o yerdə qalan
Bir başmaq tayıdır ki, ayaqdan çıxmış.
Səninlə olan nəyim varsa, nurdur,
Səndən uzaq olan hər şeydən [mən də] uzağam.
Bədən nədir ki, bu məqamda onun
Adını sənin sikkənə vursunlar.

35 Baş sənin qəminə peşkəş olunmağa,
Sənin bayrağının altında nisar edilməyə layiq deyil.
Ortalıqda tənha zəif bir can qalır ki,
O da mənimki deyil, sənindir.

Ey pəri qızı, sənə bağlı olsam da,
Azadlıq sərindən sərvədən də azadsan.
Mən kimsəsiz və pənəhsiz
Sənin qulluğunda qul kimi hazır durmuşam.
Sən tərəfdən əsən hər bir külək
Mənə can bəxş edir, ürəyimin pasını [kədərinə] silir.

40 Ondan [küləkdən] elə canlanıram ki,
Necə belə ağrıyan mumiyadan cana gəlir,
Sən itirəksən, keşikçin itisifət,
Mən isə o evin itlərinin ayağının torpağıyam.
Sənin itlərinə baxan olmaq istədiyim üçün
İtlərinin cərgəsində otururam.
Yəni mənim dalımca düşmüş bu heyvanlar
İtipəncəli itlərindir.
Mən müflisəm, sən varlısan,
Mən xaliyəm (əliboşam), sən xallısan,

45 Bütün il boyu sən qızıla, pula [maliksən],
Xalın pul, xalxalın qızıldır.
Sənin pulvarı xalını görən kimi
Xalxalının pulla alınmışı oldum.
Bulud təzə bahar xatirinə ağladı.
Məcnun sənin xatirinə inləyib ağladı.
Qara hindunun peşəsi keşikçilikdir,
Məcnun da sənin yanında (qanında) elədir [qara quldur].
Fələk ayın üzünü ziynət tapır,
Məcnun sənin üzünə fal açır [bəxtini sınayır],

50 Bülbül gülün hicranı ilə kədərlidir,
Məcnun sənin fəraqında dərd çəkir,

Xalq ləl tapmaq üçün kan (mədən) qazır,
Məcnun sənin yolunda can verir.
İlahi, nə xoş təsadüf olar ki,
Sən də məni arayıb axtarasan.
Gündüz kimi işıqlı, aydınlıq bir gecədə
Təkcə səninlə mən bir gülşəndə [rastlaşaq].
Mən səninlə qulaq-qulağa [yan-yana] oturam,
Sən mənimlə qucaq-qucağa otursan,

55 Səni əldəki rud [musiqi aləti] kimi bağrıma basam,
Ləli daşda gizlədən kimi [qoynumda] gizlədəm.
Nərgisinin [gözünün] xumarlığından məst olam,
Sərxoşcasına sünbülünü [telini] tumarlayam,
Hörüyünün halqalarını pozub dağıdam,
Qaşının kamanını qulağına qədər sıgallayam,
Sinəndəki narla əylənəm,
Çənənin almasını ovcuma alam,
Gah narını alma kimi ovuşduram
Gah da almanı nar kimi əzişdirəm.

60 Gah zülfünü çiyninə salam,
Gah halqanı [sırğanı] qulağından çıxaram.
Gah ipək paltarlarımla üzümü siləm
Gah tər xurmana bədiyə deyəm.
Gah gülünün ətrafına bənövşə əkəm,
Gah bənövşədən gül çıxaram.
Gah səni öz qucağımda
Gah qəm naməsinə əlinə verəm,
İlahi, nə olar ki, belə bir arzu,
Həqiqətə çevrilə, ah nə yaxşı olar!

65 Belə bir nəğməyə nə gözəl çalıram,
 Amma yarıda [sazın] teli qırılmasa [yaxşıdır].
 Məni bu qədər başıhavalı saxlama!
 Bu qədər məni alt-üst etmə [incitmə]!
 Sən olduğun yerə ki məni çağırırsan,
 Kaş biləydin ki, bura nə yaxşı yerdir,
 Nə özündən utanar, nə yaddan qorxuram.
 Bir kimsənin mənimlə işi yoxdur,
 İstərsən, dur, istərsən otur.
 Özünə qaşı duran bir kəs görməzsən.

70 İki-üç dilsiz-ağızsız [vəşini] görürsən ki,
 Pisi, yaxşını unutmuşlar.
 Avara, əgər dərin quyudadırsa,
 Gözəl bir xəlvətin sayəsindədir,
 Əgər sənin əlindən tutan olmasa,
 Axı (özünü də) tutan olmaz!
 Bir nəfərin [sənə] dostluğu olarsa,
 Çoxlarının da düşmənliliyi olar.
 Orada nə edirsən ki, can qorxusu var,
 Arada nəəhl, qışqanc vardır.

75 Şad və xoşhal ol, buraya gəl!
 Bura əmin-amanlıq qalasıdır.
 İndi yar ol ki, ömür (bizə) yardır.
 İş vaxtında gör, işin vaxtıdır,
 Günəş kimi mənə çeşmə göstərmə.
 Sərab kimi uzaqdan məni aldatma!
 Camalının təşnəsi olduğumdan, ey can,
 Xalın kimi arpa-arpa [dən-dən] olmuşam, ey can!
 Bu işdə mənə bir arpa [zərrə] qədər könül vermirsən,
 Lakin xalvarla ürək qanı içirirsən.

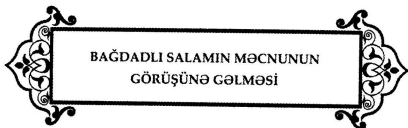
80 Sənsiz qəm çəkməyi bacarıramsas,
 Səninlə mey içməyi də bacararam.
 Olmaya, o məsəli unutmuşsan ki,
 Dovşan çox qaçdığından [yol üstə] yatmışdı.
 Mey ver ki, mən ruzisi haram,
 Ürək qanımı yeyirəm, bu nə gündür?
 Sənin məclisində mey içmək xoş əlamətdir,
 Yəni behiştə mey içmək halaldır.
 Sən saqi [olsan], əlindən dənizi içərəm,
 Bir damla da saxlamadan başıma çəkərəm.

85 Səni yad edib içilən şərab bihuş (sərxoş) edərmi?
 Zəhər də içsəm, mənə nuş olar.
 [Elə ki] mən məst oldum, sən kamını all!
 Sən də sərxoşsayacağı qədəh qaldır!
 Meyi səhər (xumarından) başqa içmək olmaz,
 Onu da gizli yeyib-içmək mümkün deyil.
 Bağın təxtini [qəsri]ni] axtaran sultan,
 Xəzinəni gecə əlində çıraq axtarır.
 O oğrudur ki, özünü əziyyətə salıb,
 Qaranlıqda xəzinə axtarır,

90 O evdə ki çıraq yoxdur,
 Bağ olsa da, [əslində] zindandır.
 Qəmdə sənin nərdinə ürəyim davam gətirmir,
 Hər əldə əlim qana batır,
 Nə yaxşı olar ki, sərxoş olam,
 Əlimi sənin zülfünün qıvrımlarına salam,
 İncitmədən, sənin höriklərindən tutam,
 Sərxoşvari bazara gətirəm
 Hər addımda bir səhər məclisi quram,

Hər yediyim təpiyi bir qələbə sayam.
İlahi, sən belə bir günü

95 Dünyanı yaxıb-yandıran o gözəllə mənə qismət elə!
Ürəyində qan, damağında bəlgəm,
Bunu deyib, səhraya üz tutub yollandı.
O yeriyən sərv də o çəmənlikdən,
Üzü tutğun, çadırına tərəf yollandı.

*Söz bilicisi belə xatırladır ki
Bağdadın var-dövlətlilərindən,
Üzdən tanış, aşiq bir oğlan vardı,
Bir tükü tükdən ayrılmamışdı,
O həm bala seli görmüş,
Həm də aşiqlik silləsini dadmışdı.
Eşq odunda tüstüyə dözmüş
Kədərlə oturmuş, azabdan sarsılmışdı.*

5 Dünya ona Salam adı vermiş,
Səadət ona salam vermişdi.
Eşq aləmində çəvik və qıvrıq,
Şer oxumaqda həvəskardı.
Elə ki incisəpən şerləri sayəsində
Qeysin əhvalatı dünyaya yayıldı,

Hər yanda onun pak təbindən [doğan]
Dərdli [qəmli] nəğmələrini oxudular.
Onun şerini oxuyan hər dərd əhli,
Dəvəsini ona sarı çapdı.

10 Şəhərbəşəhər [dildən-dilə] gəzərək,
Onun eşqinin şöhrəti Bağdada çatdı.
Zərif adamlar onun bakirə nəzmini
Şer sevənlərlə dinlədilər.
Salam qət etdi ki, o torpaqdan [şəhərdən]
O həvəskarın [aşiqin] salamina gəlsin.
İti gedən dəvəsinə yol tadarükünü yüklədi,
Dəvənin noxtasını sərbəst buraxdı.
O könlü sıxılmış qəribi axtara-axtara,
Çöldə bir neçə ağac gəzdi.

15 Nişanəsini soruşub, yerini tapdı.
[Gördü], başdan-ayağa çılpaq düşüb qalmışdır.
Ətrafında vəhşilərdən bir dəstə
Tuğ kimi halqa vurmuşdur.
O isə şövq [məhəbbət hissi] ilə
O halqanı [vəhşiləri] özünə hasar sayırdı.
Elə ki gördü uzaq yoldan,
O cavan onun yanına gəlir,
Səslədi ki, o qorxunc vəhşilər
Qılınıc qınında saxlasınlar

20 Salam onun ayağa qalxdığını gördükdə,
Candan [ürəkdən] ona salam verdi.
Onun salamu Məcnuna xoş gəldiyindən,
Ona tam yaxınlıq göstərdi.

Onu öz cavabı ilə əzizlədi,
Haradan gəldiyini soruşdu.
O dedi: – Ey mənim məqsədimin ünvanı,
Mənim avara düşməyimin səbəbi!
Sənin yanına Bağdad şəhərindən gəlirəm ki,
Mübarək üzünü görməkdən şad olam.

25 Öz şəhərimdə rahat oturmuşdum,
Əlbəttə, səfər görməmişdim,
Sənin xatirinə qütbəti qəbul etdim,
Çünki sənin qəribə şerlərini eşitdim.
Sənin dünyanı belə işıqlandıran üzünü
Allah mənə ruzi [qismət] etdiyindən
Bacarsam ömrümün qalan günlərini
Səndən başqası ilə keçirməyəm, danışmayam,
Bundan sonra mən sənin ayağından öpüb,
Sənin əmr və iradəndən boyun qaçırmayacağam.

30 Nəfəsin olmadan nəfəs çəkməyib,
Sənin xidmətində nəfəs sayacağam [ömr edəcəyəm].
Hər şəri ki, sən əsasını qoysan [desən],
Mən onu canımla ürəkdən öyrənəcəyəm.
Sənin sözlərini o qədər yadda saxlayacağam ki,
Ürəyim onunla dolsun.
Məni [özünə] daha da cəsarətlə yaxın burax!
Öz düşüncələrinlə tanış elə!
Nəğmələrinlə zövqümü oxşa!
Bu vəhşi heyvanlardan biri hesab elə!

35 Mənim kimi bir cavan qulun olmasının
Bilirəm ki, sənə ziyanı dəyməz.

Mən də eşqin daşıyla əzilmiş,
Aşiq olaraq zilləti sınamışam,
Məcnun hilal kimi onun üzünə
Gülərək cavabını [belə] verdi:
– Ey nazla bəslənmiş mərhəmətli ağa!
Yol qorxuludur, geri qayıt!
Kişi olsan da, mənim tayım deyilsən.
Mən çəkdiyim qəmin yüzdə birini çəkməmişəm,

40 Mən bu vəhşi heyvanlardan başqa, heç nəyi düşünmürəm.
Sənin deyil, öz halıma da qalmıram,
Sən gəlmisən ki, [düşdüyüm] bu torda
Əndamıma daha bir mıx vurasan.
Biz ki, öz dərdimizi çəkə bilmirik,
Sənin dərdini çəkməyimiz mümkün deyil.
Mənim söhbətimdən sənə nə xeyir var?
Div məndən və söhbətimdən qaçır.
Mənim söhbətimin sənə nə xeyri?

45 Sən munis axtarırsan; mən isə vəhşiyəm,
Eləsini axtar ki, onun tayısan.
Dəmir kimi sərt olsan belə,
Mənim kimisinin ahından öyrəyirsən.
Yola getməkdə su olsan belə,
Mənim odumla bir gecə də yola gedə bilməzsən!
Mən müflisəm, heç nəyim yoxdur,
Sənin qonaq qalmağını rəva bilmirəm.
Varım varsa da, yoxdan ibarətdir.
Tək mənəm, bir də fəna yolu.

50 Sən mənimlə bu qabığa sığmazsan,
Mən özümü öldürənəm, sən özünü sevən,

Mən qəbamin bağını boşaldıram,
Sən başqası ilə kəmə (şötük) bərkidirsən.
Mən öz bağlamamı çiyimdən atıram,
Sən başqası ilə qucaqlşırsan,
Mənimlə [bir yerdə] oturmağın xətdir,
Mən bütqıranam, sən bütperəstən,
Məni bu xarabalıqda tərk et!
Məndə həmdəmlik meyli tapmazsan,

55 Məni tapmaq üçün [uzaq] yol ötdünsə də,
Sənin qulun olum ki, zəhmət çəkdim.
Məni qərib və qəmçəkən gördünsə,
“Allah sənə yar olsun” de, keç get!
Qorxuram ki, yaxşıqla getməsən,
Məcburiyyət üzündən qaçasan,
Onun söylədiyi nəsihətamiz sözlər,
Arzu ilə yaşayan Salamın beyninə batmadı,
Dedi: – Allah xatirinə, əgər çalışmırsan ki,
Saf suyu susuzdan əsirgəyəsən,

60 Qoy, [icazə ver] ehtiyac üzündən
Sənin qibləmə [önündə] bir namaz qılım.
Əgər səcdə yolum səhv olarsa,
Səhv səcdə üçün üzr istəyirəm.
Çox çalışdığına görə, Məcnun qoydu ki,
O öz əhdinə əməl eləsin.
Salam öz süfrəsini açdı,
Halva və fətir qarşıya qoydu,
Dedi: – Mənimlə açıqüzlü (üzügülər) ol,
Mənimlə dostcasına çörək kəs!

65 Yeməməyin ürəyincə olsa da,
Bir-iki tikə yeməyin zəruridir.
Kişi, təbiətə kişi [igid] olsa da,
Canının qüvvəsi yeməkdəndir.
Dedi ki, mən bu hesabdən uzağam.
O xörək yeyəni mən yemişəm.
O adamın qüvvəsi çörək və halvadadır ki.
O öz vücudu üçün qorxur [düşünür].
Mən ki öz varlığımın arıyam,
Yeməməzlik necə məni həlak edə bilər?

70 Salam gördü ki, o ciyəri yanmış,
Gecəli-gündüzlü nə yeyir, nə yatır,
Nə bir el-obaya yol tutur,
Nə üz vurmaqla [nəsihətlə] yola gəlir.
Könlünü oxşayaraq ürək-dirək verdi ki,
Həmin bəla ilə tablaşmağın yaxşıdır.
Görüm, ürəyin həmişə qəmli olmasın!
Fələk daimi bu qaydada qalmasın!
Hər lənən fələk sürətlə hər lənir,
Hər an ondan yeni vərəq meydana çıxır.

75 Gözünü bir yumub açıdıqda,
Yüz nicat qapısı açıla bilər.
Yaxşı olar ki, bu qəmdən sarsılmayasan.
Yerin ayaq tapdığı olmayasan.
Dərdin olsa da, bir daha qayıdasan,
Nə qədər ki ağlamısan, [o qədər də] güləsən.
Mən də sənin kimi sarsılmışdım,
Könlüm qırıq, ayağım bağlıydı,
Allahın fəzli və köməyi
Elə bir dərddən mənə nicat verdi.

80 Axırda sən də sakitləşəcəksən,
 Bu olub keçənləri unudacaqsan,
 Məhəbbəti coşdurən bu gölə
 Gənclik odunun hərərətindəndir.
 Elə ki kişinin gəncliyi sovuşdu,
 O odlu kürə də soyuyar.
 Məcnun, o xoşniyyətinin sözündən
 Özündən çıxmadı [əsbiləşmədi], ancaq yerindən qalxdı,
 Dedi: – Sən elə güman edirsən ki, mən sərxoşam,
 Və ya həvəs pərəstişkarı, divanəyəm?!

85 Əzəmətimlə eşq [mülkünün] şahənşahuyam,
 Öz nəfəsimdən [işimdən] xəcalət çəkməmişəm.
 İnsana xas olan şəhvani hissələrdən,
 Təmizlənmək qüslü ilə pak olmuşam.
 Nəfsin çirkinliklərindən xilas olub,
 Özumdəki həvəs bazarını kasad etmişəm.
 Varlığımın mənası eşqdır,
 Eşq-od, mən [onda yanan] udam.
 Eşq gəlib [varlığımı] özünə xas etdi,
 Mən özüm yığılıb aradan getdim.

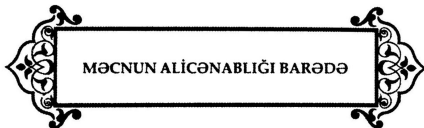
90 Mənim varlığım kimin nə işi var?
 Mən yoxam, var olan yardır.
 Əgər ulduz göydən yox olarsa,
 Mənim eşqim də bu qəmdə yox ola bilər.
 Əgər yer üzündəki qumları saymaq olsa,
 Eşqi də mənim ürəyimdən silmək olar.
 Mənim dostluğuma ki, yol tapdın,
 Eyib tutmaqdan dilini gödək et!
 Öz əhvalının boy-buxununa bax
 Özünü ağır danlaqdan saxla!

95 O sərkərdə yaxşı bir misal çəkmiş ki,
 Öz işində əndazəni hiyf elə!
 Özünü soyuq göstərmə, yoxsa qızıqaram,
 O zaman qaydasınca [səni] yumşaldaram.
 Bazar [dostluq] o vaxtadək sülh ilə keçər ki,
 Dil inciklik salmaqla bulaşmasın,
 Elə ki, ürək bədxahlığa qızıxdı,
 Həya-hörmət aradan qalxar,
 Bu cür qəribə söhbətlər etdi
 Həmin sözlərlə hərifini (müşahibi) tərbiyələndirirdi.

100 Hərif [müşahib] onun xasiyyətini bildiyindən
 Daha səhv [xoşagəlməz] bir söz demədi.
 Bir kəslə kobud danışma ki,
 Sonra ondan üzr istəyəsən.
 Kaman istər sərt olsun, istər boş,
 Onu bərk dartsan, sənin üçün təhlükəlidir.
 Boş olarsa, sənə ağır gətirər,
 Sərt olarsa, səni xəcalət edər.
 Hər hansı qıfılı ki, açmaq istəyirsən,
 Əvvəlcədən onu öyrənməlisən.

105 Əvvəl kəndir, sonra quyu barədə düşün.
 Yolu ayaqsız, başa çatdırmaq olarmı?
 Məcnun və Salam bir neçə gün
 Dostcasına bir yerdəydilər.
 Aralıqda verilən töhfə,
 Söylənilən qəzəllərdəydi.
 O dünyadolaşanın dediyi hər bir beyti
 O cavanmərd [Salam] əzbərləyirdi.
 Məcnunun halı zəif olduğundan
 Yeyib yatmaqdan bütünlüklə məhrum idi.

110 Onun dərində olan zavallı Salam isə
 Nə yatmaqdan imtina edirdi, nə yeməkdən.
 Elə ki süfrədən yeməklər qurtardı,
 Qonaq vidalaşmağa hazırlaşdı.
 Çarəsizlikdən onunla vidalaşdı,
 Onu vəhşilər arasında qoyub getdi.
 O yerdən ayrılıb Bağdada sarı yönəldi,
 O çoxlu qəsidə [şer] əzbərləmişdi.
 Hər yerdə ki, qəsidələrdən birini oxuyurdu,
 Dinləyicinin ağlına heyran qoyurdu.

*Elə güman etmə ki, Məcnun
 Gördüyün bu divanələrdən idi:
 Orucsuz, namazsız işıqsız,
 Ağla yad, ədəbdən uzaq idi.
 Zamanında əsrin ən bilicisi idi,
 Fələyin rüsumunu dərindən bilirdi.
 Gizli biliyin sirrini bilib,
 Səmə rəmzlərini həll etmişdi.*

5 Gözəl sözləri qızıl sikkəsi kimi,
 Şer və qəzəli tər inci kimiydi.
 Hər kəs bilir ki, təfəkkürsüz
 Divanə o cür incilər saçmaz.

Dünya (həyat) rüsumunu əldən vermiş,
 Tərtibsizliyi müti olmamağı ələ almışdı.
 Ölümün acılığından xəbərdar ikən,
 Oraya yol tədarükü görürdü.
 Yaşamaq çətin olduğundan
 Onun çarəsini ölümün asanlığında axtarırdı.

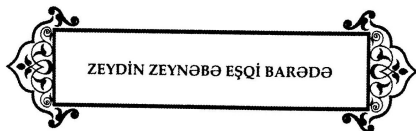
10 Hər kəs ki gəzməyə adət etməmiş,
 Bu evdən xaric ona çətin görünər.
 Bu evdən [dünyadan] bərk yapışan
 Köç zamanı [ölərkən] çətin ölər.
 Məcnun ki, yol yoldaşı axtarmırdı
 Öz razılığı ilə barlanma bağını boşaldırdı ki,
 Ölüm can şikarına çıxarkən
 Desə "gətir!", desin, "al!"
 Ömür gəmisində can qorxusu vardı,
 Düşərgə salması da onun qorxusundan idi.

15 O, zamanədən bəhər görməmişdi.
 Ancaq zəhər kimi acı tikələr yeyirdi.
 Həyatdan əl üzmək istərdi.
 Bu yolda məşqə bir bəhanə idi.
 [Düşünürdü ki] əgər arzusu yolunu kəssə,
 Dünyada bir qaçaq bəhanəsi olsun.
 Məqsədsiz deyildi, məqsədi vardı,
 Onu qılinc kimi qında saxlayırdı,
 O pəri qızından kam istəmədi ki,
 Eşq evi abad qalsın.

20 Bilici ustaddan
 İradəli aşiq barədə soruşdum;

Onun ki murada çatmaq yolu açıqdı,
 Möhlət vermək daha nə üçün idi?
 O vaxt ki kam almaq mümkün idi,
 Nə üçün otuz il [özünü] nakam qoydu?
 Dedi: – bir ani murad üçün
 Vücudu əbədi xoşhallıqdan məhrum olardı.
 Elə bir kam almaqdan imtina etdiyindən,
 Otuz il xoşhallıq tapdı.

25 O saf şərabdən bir cam tapa bilsəm,
 İki dünyadan bir addım kənara qoyaram (əl çəkərəm).
 Deyirlər ki, elə haman dövrdə
 Haman dərdlə başqa bir zəncirini qırmış da vardı.
 Kədər qəlbində dağ kimi qalanmış

*Kədər in çoxluğundan o, dağa qalxmış.
 Divdən törəmiş insanlardan
 Divanalik onu xilas etmişdi.
 O, böyük hünər sahibi, ürəyi təmiz bir gənc idi,
 İnci kimi lətif qəzəllər deyirdi.*

5 O da eşqin qapazını yemiş,
 Başını eşqin başına qoşmuşdu.
 O Zeyd adı ilə vəsf edilirdi,
 Gözəlliyi Əmr ilə Zeyd kimi məşhurdu

Yurdu Leylinin məhləsindəydi,
 Eşq gəlib yurdunu dağıtdı.
 O əmisi qızına bağlanmışdı [vurulmuşdu],
 O dəxi onunla bir arzudaıdı.
 Hər iki tərəf bir fikirdə olduğundan,
 Məhrəbanlıq əlaməti doğmuşdu.

10 O gözəl, ayüzlü dilbər
 O könlünü itirmiş üçün təqətsiz idi.
 O vurğun daxi öz canını
 O pəriüzlü üçün [sanki] bir tükdən asmışdı.
 O [qız] parlaq üzlü, şıltaq
 Təbiəti pak, nazik [incə] əndamlııdı,
 Şümşad ətirli, ərğəvan yanaqlı,
 Civə sarğırlı, xizəran qamətliıdı
 Dilbərləkdə misilsiz, oynaq sənəmdi.
 Dünyanı həyəcana, ölkələri qovğaya salmışdı.

15 Şux, şən, hiylə quran,
 Bəzəkli gözəllərə bir bəzak idi.
 Min səfranın başını gicəllədən,
 Min sevdanın səfrasını qıran idi.
 Qarışqadan kiçik ağzı,
 Tükdən incə beli [vardı].
 Şəki alması kimi sadə (hamar) çənəsi,
 Məkkə qumundan yandırıcı xalı vardı.
 [Buxağı] şəhd kimi öpüş bazarını qızıdırır,
 Şəkəri qiymətdən salır, təbərzəni küsdürür,

20 Dodağında təbərzə dadlı şəkər,
 Öpüşündə şəkər dadlı təbərzə [var idi].

Su yox idi, lakin su mənbəyi idi,
Elə bir su ki, həyat ondadır.
[Boyu] sərv idi, barsız sərvlər kimi deyildi,
Elə bir sərv idi ki, bəri güləb və şəkər idi.
Üzü günəşlə bir cəvərdəydi,
Saçı ənbərlə eyni dərəcədə ətirli idi.
Ziynət [bəzək] onun camalından dolanardı.
O, zamanın ziynəti idi, adı da Zeynəb idi.

25 Zeyd vurğunu olduğu o sənəmin vəslə üçün
Çarə axtarmaqla məşğul idi.
Düşündü necə tədbir görsün ki,
Gövhəri (ləli) sərt daşdan ayırsın
Qohumluqda ondan başqa eybi olmazdı ki,
Dünya malından sarı üstünlüyü yox idi.
Əmisinin ki, ondan üstünlüyü var idi,
O üstünlük sərvətli olmasındaydı.
Əmisindən mal [sərvət] istədi, vermədi.
Qızını istədi onu da vermədi.

30 O öz işində aciz olub, qaldı.
Əmisi ondan uzaqlaşdı, o, çətinliyə düşdü.
Gecə-gündüz canan eşqində
Yazıq adamlar kimi gəzişirdi.
Ürək yandıran nəğmələr deyir,
Elə bir gündəydi ki heç kəs o günə qalmasın.
Əmisi isə [müxtəlif] tədbirlə öz qızını
Zəncirdə [bağlanmış kimi] ondan qoruyurdu.
Onu qoyub, başqasını axtarırdı,
O yoxsul idi, varlığını axtarırdı.

35 Nəhayət, onun başağrısından qurtardı,
Onu qoluzorlu bir varlıya [ərə] verdi.
Elə ki Zeyd ümidini o aydan (gözəldən) kəsdi,
Ona olan məhəbbəti daha da artdı,
Yeyib-yatmaqdan elə məhrum oldu ki,
Bundan bütün ələmə xəbər yayıldı.
Məcnunvari sərxoş düşüb qaldı,
Əl-ayağı [sanki] zəncirə bağlandı.
Əfəlliyinə, vəfasızlığına görə,
Dostların hamısı ondan uzaqlaşdı.

40 O qaldı, bir də dərdli ürəyi,
O da ki [ürəyi] od içərisində yanırdı.
Ciyərində o od ki yanırdı,
Şöləsindən Leylinin xəbəri var idi.
Hərdənbir onu öz yanına çağırır,
Oturdur, təsəlli verirdi.
Onun müsibəti barədə sual verir,
O deyir, bu xısın-xısın ağlayırdı.
Onun vəfasını o dərəcədə gördü ki,
Ürək sirrini ona açıb söylədi.

45 Haçan ki, dostuna sifariş göndərərdi,
O dilbərin sifarişini [Zeyd] aparırdı.
Məcnun, o könül oxşayan sifarişlər üçün
Rəqs edə-edə onu qarşılayardı.
Eşqdə dərd yoldaşı [həmdərdi] o idi,
Yarından sifariş gətirən o idi.
O şirin sifarişləri apardığından,
Qarşısında qulağı sırgalı qul kimi idi.
Vəhşilər o qədər onu görmüşdülər ki,
Yırtıcılıq adətindən əl çəkmişdilər.

50 O Ay [gözəl] üçün o yolundan çıxmışın,
 Nəzmə çəkdiyi hər bir beyti
 O, [Zeyd] yazıya köçürər,
 Və gətirib o sənəmə verirdi.
 Dostdan-dosta yol açan o idi,
 Məktub aparıb, məktub gətirən o idi.
 Bir gün Məcnunun növhə məclisində
 Tər inci kimi söhbət gedirdi,
 Zeyd Məcnunu məzəmmət edib dedi:
 – Belə gövhərləri [şerləri] cılalayan könül

55 Nə üçün divanəliyi peşə etmiş?
 Yaxşı olar ki, ağıllılar yolunu tutsun,
 Belə yüksək sözlərin ola-ola,
 Bu cür yazıq vəziyyətindəsən.
 Sən öz sifətinlə (adınla)
 Əmr kimi məşhur olsan da,
 Zeyddən artıq olmayacaqsan.
 Ağlama; mən də çox ağladım,
 Səndən artıq qəm çəkərək yaşadım,
 Nəhayət, dərdə dözdüm.
 Şərbət içib, xörək də yedim.

60 Bu divanəlikdən gəl əl çək!
 Heyif ki, sənin adın divanə olmuşdur.
 Məcnun ki, dünyaya açıq gözlə baxan idi,
 Şəhvəti öldürən özündən keçən idi.
 Zeydin onu divanə adlandırdığını gördükdə,
 Divanə olub, ona acıqlandı.
 Dedi: – Ey Zeyd, sözündə həddini aşdın,
 Rədd ol ki, uzunçu adamsan!

Mənə əgər peyğam gətirmiş olsan,
 Qoy get, başqa iş görmə!

65 Nə qədər artıq-əskik danışmaq olar?
 Nə qədər Əmr və Zeyd əfsanəsini söyləmək olar?
 Məni nə üçün divanə adlandırırsan?
 Divanə o adamdır ki, öz xeyrini güdür.
 Mən div deyiləm, div tutanam,
 Huri kimi, mələk kimi zərərsizəm.
 Mənim xoş xasiyyətim, div xasiyyəti deyil,
 Bu da dünya padşahının [allahın] kərəmindəndir.
 Xasiyyətimin xoşluğundandır ki,
 Bu vəhşi heyvanlar mənim təbiətimə ram olmuşlar,

70 Təbiətim (əxlaqım) incəlikdən yaranmışdır,
 Məni dəyişdirmək çətin və günahdır.
 Əgər qamətim əslində ayrı olsaydı,
 Onun düzəlməsini tələb edə bilərdimmi?
 Nəgmə iki düzlə düz gəlməz,
 Bərbət ayırırsə, mizrab düz olmalıdır.
 Cəngavərin kamanı ayrı olmazsa,
 Oxdan düz [sərrast] uçuş gözləmə!
 Bu nalədən ki, üzərlik kimi yanırım,
 Özümə [gələ]n xətər düyününü yandırırım.

75 Mən bəd gözün xətasından xəbərdaram,
 Ona görə də öz gözümdən belə qorxuram.
 O kəs ki bəd nəzərə gəlir,
 Yaxşısı budur ki, öz gözü ilə gəlsin.
 Divanə o adamdır ki, bu dünyada
 Öz hasarının bəndini möhkəmlədir.

Mən isə özüm min vasitə ilə
Üzərimdəki bəndi boşaldıram.
Bu dörd köklü çürük ağacdən
[Əlaqəni] kəs ki, dörd mıxa qər q olubsan.

80 Bu kənddən [dünyadan] ki [əlimdə] xilasnamə var,
Nə donluğum vardır, nə də paltarım.
Bir gəminin ki, gövdəsi qırılmışdır,
Qoy onun yelkəni də olmasın.
Gədim qər q olmazdan əvvəl
Təpədən dırnağa, nəyim varsa, atmışam.
O dünyanın dəstəməzi hayındayam.
Məş çəkməli olsam, məşi bilmirəm.
Bu dörd mismardan can qurtarmaq
Köç rəqsi zamanı çox çətindir.

85 Səndən can istəyən, qər bə dostdur,
Sənin can verməyin, qər bə işdir,
Şərt möhkəm dayanmaqdadır,
Ondan can istəmək, səndən can verməkdir.
Sən elə zənn edibsən ki, mən bu tora
Dən tamahı ilə ayaq basmışam?
Bu torun halqaları gözlüklərində,
Qər q olmaq qorxusundan əl-ayaq çalırım?
Çalışıram ki, bu tikanlı tordən
Murdar deyil, mərdliklə çıxam.

90 Bir an belə bu həqiqətdən qafil deyiləm ki,
Bu dünya iki taylı qapıya malikdir.
Bu qapının bir tayını açan əl bir adam olmamış ki,
O birisi tayı başına dəyməsin.

Sənin vücudun quyuda qalmışdır,
Zəncirdən imtina yeri yoxdur,
Bu keçiddə düşüb qalan dərdli,
Zəncirsiz necə quyudan çıxə bilər?
O zəncir isə dilbərlərin zülfüdür.
O da ki başqalarının əlindədir.

95 Bu quyudan bayıra baş çıxartmaq mümkün olsa da,
Yol başqasınındır, nə etmək olar?
Hər kəs öz qəmindən atını sıçratsa da,
Özünü başqa bir qəmə salar.
Mən başqasının bütünə necə tapınım ki,
Əvvəlcə öz bütümü qırılmışam.
Əgər dəvəmi bir başqa bütə tərəf çapsam,
Özüümü öz bütlerimdən uzaq salaram,
Muğan meyini əlinə alan ağıllı,
Öz narahatlığından kənara çəkilər.

100 Xoşa gələn, vasitə olan bu vəziyyət,
Qafillər gözündə rədd olunasıdır.
Mənim öz halımdan şikayətim yoxdur,
Çünki bundan asudə bir vilayət (mənzil) yoxdur.
Bu findıq şəkilli, fisdıq rəngli [fələk]
Mənim başımın qəzasına daş vurdu.
Yəni [dedi ki], canın məğzi olan sənin başın,
Sümük zirehinə layiq deyil.
Mən badam (içi) kimi, qırmızı qabıqdan
Çılpaq olanda [soyulanda] ağarıram.

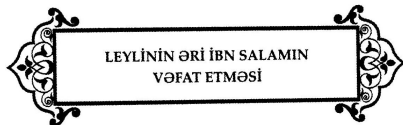
105 Barama deyiləm ki, çılpaqlananda
İçimdən bir zənci balası çıxarım.

Allah ki, mənim qismətimi belə [təyin] etmiş,
 Belə dərdlə razılaşmalıyam.
 O turş qoranı qoltuğuna vuran
 Meyvə satan yaxşı misal çəkmişdir.
 [Demiş ki] Əncir satanın işi nə yaxşıdır ki,
 Əncir satır, ay qardaş!
 Öz işi ilə məşğul olmayan hər kəs
 Dünyada nə əkməşə, onu da yemişdir,

110 Oxum nişana yaxşı tuşlanmışdır,
 Ancaq nöqsan kamanın boşluğundadır,
 Xəzinənin qapısını açarkən,
 Açarın şüşə olmasından qorxuram.
 Belə qorxuda bir ümid yeri var,
 Ümid zamanı qorxu da bir işdir.
 Mən ki bu xarabata gəlmişəm,
 Yaxın adamlarımdan əlaqəni kəsmişəm.
 Qeybət etmirəm, hiylə qurmuram,
 Qafil yaşamıram, səhvə yol vermirəm.

115 Əcəl mənə "qaç!" deməzdən,
 Köç sədası "qalx!" deməzdən,
 Zorla qalxmışam və bu güclə
 Bu gordan [dünyadan] o gora tərəf yol almışam.
 Məcnunluğumu [dəliliyimi] bundan başqa heç görmürəm.
 Dəli əgər belə edərsə, bəli, mən buyam.
 Bu sözlərdən tam bir fəsil dedi,
 Polad açdı, gövhər saçdı.
 O şəhd kimi cavabdan heyrətə gələn
 Çox danışan Zeyd susub qaldı.

120 Başa düşdü ki, o ağacın budağına
 Bir daha cəsarət edib buyuz vurmazın.
 Ədəb rəsmi vafadan öyrəndi,
 Dodağını min muxla tikdi.
 Ondən sonra, bundən savay işi yox idi:
 Yarındən ona sifariş gətirərdi.
 Ondən aldığı cavabı da, o könül oxşayana
 Necə ki var idi, eləcə də çatdırardı.
 Ümid ilə vasitəçilik edərdi,
 Ayla günəş arasındakı Zöhrə kimi,

*Bir işin gedişindəki hər nöqtənin
 Zəruriyyət üzündən öz ixtiyarı (yeri) vardır,
 Mövcud olan hər şeyin hərəkətində
 Məqsəd yazılarından biri var.
 Kağız varacağının iki üzü vardır.
 Yəni iki tərəfdən pişangahı var,
 Varacağın bu tərəfindən tədbiri oxu,
 O biri tərəfindən tədqiri hesabla.*

5 Düzgün qələmlı katib çox az halda
 Bu iki hesabın bir-birinə düz gəldiyini tapar.
 Çox gül var ki, sən onu gül sanarsan,
 Özünə sancılarda tikan olduğunu görərsən.
 Zahirən qora görünən bir çox salxım,

Sınaq zamanı üzüm çıxar.
Zəiflik gətirən aclıq çox halda,
Həzm cihazına sağlamlıq gətirər.
Belə ziddiyyətin müqabilində
Təslim olmaq, qarşı durmaqdan yaxşıdır,

10 Xülasə, madam ki, əhvalat belədir,
San ki, sirkə baldır.
Dilbərlər çırağı olan Leyli
Özü üçün əziyyət başqaları üçün xəzinə idi.
Elə xəzinə ki, bir ilan
Halqa vurub onun dövrəsinə hasar çəkmişdi.
O dənşqal işgəncəli dairədə,
Daşın bağrında olan ləl kimi yaşayırdı.
Çox qiymətli gövhər olsa da,
Ay kimi, əjdahanın ağzında idi.

15 Əri bütün günü onu güdürdü,
Qəm yeyirdi, amma şükür edirdi.
Onunla söhbətdə o pəri qızı,
Polad qəfəsdə olan pəri kimi idi.
Məharətlə səbir edirdi,
Aldatmalını aldadırdı [özünə təsəlli verirdi],
Əri yanında olmayanda ağlayırdı.
Əri gələn kimi gözünü silirdi.
Nə qədər ki saf idi, növhə deyirdi [oxşayırdı],
Elə ki xılta çatdı, dərd [qəm] yeyirdi

20 O öz qəmindən istəyirdi ki,
Aşkar ağlasın, [lakin] cürəti yox idi,
Gizli kədərdən can əriyər,

Öz canının əriməsini kim istəyər?
Ərinə hörmət edib, qohumlarından utandığandan,
Öz zülfü kimi [həmişə] pərişan idi.
Elə ki güdükçü yoldan çəkilibdi,
Qalxaraq çadırın sütunundan tutur,
Orada o qədər ağlayırdı ki,
Ağladığından yıxılıb qalırdı.

25 Elə ki qulağına səs gəlirdi.
Əzabla hıçqırığını kəsir,
Çevik qalxıb, şam kimi (dik) oturur,
Ağlamağı gülüslə əvəz edirdi.
Bu şitliyi fəlak edirdi.
O duzlu [Leyli] isə ciyərinin (qanını) yeyirdi.
Nəhayət, insafsız zamanın gərdişi
Öz əməlini aşkara çıxartdı.
Əzab-əziyyət çəkməkdən onun əri
O gözəlin üzü həsrətindən xəstələndi,

30 Səhhəti müvazinətdən düşdü,
İbn Salamun səlamətliyi əldən getdi,
Şiddətli isitmə bədəninə təsir göstərdi,
Hərərəti damaq yoluna (beyninə vurdu)
Məzəcindən rahatlıq uzaqlaşdı,
Müvazinət şüşəsi qırıldı.
Böyrək həkimi onun nəbzini tutdu,
Sidiyini tanıdı, ağrısını dayandırdı.
Səbir ilə, mülayimliklə
Vücudunun sağlmasına kömək edirdi.

35 Nəhayət, vücudundakı süstlük keçdi,
Sağalmaq yolu göründü.

Elə ki xəstə bir az sağaldı,
İncəlməmiş bədəninə bir az köklük duydu.
Zərərli olan şeylərdən pəhriz etmədi,
Bu isə onun öz qərarı ilə olmadı.
Pəhriz təkcə bir xəstəliyin dəfi üçün deyil,
Sağlamlıqda da, xəstəlikdə də faydalıdır.
Sağlam olarkən ondan qüvvət alarlar,
Xəstəlikdən onunla nicat taparlar.

40 Xəstəyə bir çiçək min dərmandır,
Xəzinəyə bir qapı min hasardır.
Sağlam vaxtında, şiddətli isitmədə olduğu kimi
Pəhrizini pozan pəhrizini pozdu
İsitmə yenidən nəfəsinə həmdəm oldu,
Keçən xəstəlik geri qayıtdı.
Birinci zərbədən zəifləmiş bədəni
İkinci zərbə bəda verdi.
O torpaq ki birinci su (yağış) ilə islandı,
İkinci su (yağış) ona palid yetirdi.

45 Əvvəl qopan bir zəlzələdən
Divar sağına-soluna çatladı,
Elə ki yeni bir zəlzələ baş verdi,
Çatlamış divar başa uçdu.
İki-üç gün o xəstə cavan,
Çətinliklə nəfəs alırdı.
Elə ki nəfəs sinəsində daraldı,
Yellə [hava ilə] dolu şişəni daşa çırpdı.
Külək kimi dünyaya əl açdı,
Canı dünyanın işgəncəsindən qurtardı.

50 O getdi, getməyən bir kəs olmayacaq,
O borcu ki dünya vermiş, geri alacaqdır.
Dünyaya borcun bir can olsa belə,
Ondan qorx, yaman borc istəyəndir.
Çalış ki, onun borcunu qaytarasan,
Və borcluluqdan [yaxanı] qurtarasan.
Dayanma, çünki bu torda dayanmaq
Bədənə mismardır, əndama mıx (çalmaq).
Öz cövhərinlə bu sandıqcanı qır!
Göyərçinlər kimi bu bürcdən uç!

55 Bu yeddi ox, dörd köklü,
Doqquz qalxan, min mıxlı (mıx ilə)
Ölüm hərbəsi ilə də daləşə çıxsalar,
Elə yıxırlar ki, bir də qalxmazlar.
Bu ürəyə yatan kümbəzdən hər səhər
Aləmin xərməninə od düşər.
Hər axşam bu pəlcıqlı gündən
Fələyin küpcəsinə tüstü qalxır.
Sənə öyrədilmişdir ki, bura
Tüstüləyən bir atəşgədədir.

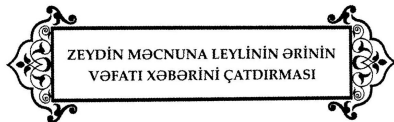
60 Belə bir ciyər yandıran gecə və gündüzdə
Sən gecə-gündüzünü bu gündə keçirirsən.
Çoxdandır ki, bu iki sırtıq quş
Sənin dağarcığını dəşməkdədir.
Ömrün bir darı xərməni olsa da,
Bu iki quşun yeyib qurtarmasından qorx!
O şey [yol] ki, axırda başa çatacaqdır,
İstər bir addım olsun, istər yüz addım [fərqi yoxdur].
Sənin ömrünün ki, yüz çətinliyi olur,
Yüz deyil min il olsa da (fərqi yoxdur)

65 Azlığının eybi pusquda olduğundan
 Fərz et ki, [uzun] oldu, söz budur, [nə əhəmiyyəti]
 Leyli nakam ərinin fəraqında
 Tora düşmüş gur kimi yerində çırpınırdı.
 Getməsindən fayda gözləsə də
 Yenə əri idi, acıyırdı.
 Əri üçün fəryad edirdi,
 Ürəyində isə sevgilisini düşünürdü.
 Dostunun qəmində saçını yolurdu,
 Ancaq ərinin adı ilə yolurdu.

70 Dostunun fəraqında nalə çəkirdi,
 Ərinin matəmi ilə [bunu] malalayırıdı.
 Qərsdə, küçədə nə ki deyirdi,
 "Ey dost!" deyib, ərindən danışırdı.
 Dostu üçün göz yaşı axıdırdı,
 Ölmüş ərini bəhanə edirdi.
 Ərinə dediyi hər ağda,
 Dostunun üslubu ilə (üstüörtülü) söz söyləyirdi.
 Əri xaricdəki qabıq idi,
 Məgzi [içi] bütünlüklə dost idi ki, dost idi.

75 Ərəblərdə adətdir ki, ərdən sonra
 Arvad heç kəsə üzünü göstərməz.
 Bir-iki il evdə oturur,
 O bir kəsi, bir kəs onu görməz.
 Bildiyi kimi oxşayıb ağlayar.
 Öz istədiyi beytləri oxuyar.
 Leyli həmin bəhanə ilə dərhal
 Sərapərdəni camaatdan boşaltdı.
 Ər yası tutmaq qaydası ilə
 Qəmlə üz-üzə oturdu.

80 Hönkürtü üçün bəhanə tapıldığından
 Susmaq aradan qalxdı.
 Yaslılara məxsus qayda ilə
 Vay-şivən səsinə yeddi fələyə çatdırırdı.
 Çəkinmədən fəryad qoparırdı.
 Özünü doyuncə döyürdü.
 İstədiyi kimi nəfəs alırdı,
 Qorxu-ürkü aradan qalxmışdı.

*Sümüyü iliklə doldurulmuş
 Bu gözəl hekayəni söyləyən
 Demiş ki, nigarından ayrı düşən Zeyd
 Öz gözündən ayrılmış kimi dərddi qaldıqda
 Dözümlüklə özünü aldadır,
 Su əvəzinə qan udurdu.
 Onun sirrindən aqah qohumlar.
 Hamı onun dərddinə çarə axtarırdı.*

5 O bahara [çiçəyə] layiq o idi,
 Başqası zorla onun [əlindən] qapdı.
 Ona çarə tapmaq üçün çalışdılar,
 İşindəki düyünü açdılar,
 O, Zeynəblə görüşmək üçün
 Aşkar deyil, gizli bir yol tapdı.

Necə ki lazım idi, onun yanına gedir,
Güzgünün pasını silirdi.
Onunla açmamış bir qönçə kimi,
Gizlində nəfəs çəkirdi.

10 Onun bal dodağını mehribanlıqla
Gizlicə oxşayırdı.
Biri digərinə tabe olmaq yolu ilə
Əhval soruşmaqla kifayətləndilər.
Paklıqdan onların arasında
Utancaq bir baxışdan başqa heç nə olmadı.
Öz işində aciz qalan Zeyd,
Məcnunla da öz rolunu oynayırdı.
Yüz cür tədbirlə
Yüz çətinliklə halından xəbər tuturdu.

15 Öz işinin fikrini çəkməyi buraxdı,
Onun işinə çarə axtarmağa başladı.
Elə etdi ki, onu xatırlayarkən
Desinlər ki, "ona afərinlər olsun"!
Əgər səndə də o camal varsa,
Üzündə də haman xüsusiyyət vardır.
Kişidə çox xasiyyətlər var ki,
Ondan danışmaq olmaz.
Dilindən çıxan bir söz yaxşı olmazsa,
Səndə [deyilmədən] ölsə, yaxşıdır.

20 Bu dünyada özündən bir söz [yadigar] qoy ki,
O sənin yaxşılığından danışsın.
Məndən və səndən nə qalarsa,
Komadan koxaya qalar.

Elə ki İbn Səlam dünyadan köçdü,
O qanadlı quş qəfəsdən qurtardı.
Zeyd dərhal yola düşdü,
Laübalı yel kimi gədirdi.
Ölüm əli ilə verilən o cam barədə
Xarab [sərxoş] Məcnuna xəbər verdi.

25 [Dedi:] – Sənin kam karvanının yolunu kəsən,
Sənin rüsvayçılıq və şöhrət yolundan götürüldü.
İbn Səlam getdi, [ömrünü] sənə bağışladı.
Qalmağa sən yaxşısan, sağlığı sənə verdi.
Məcnun ki bu xəbəri eşitdi,
Fələyin gərddişinə nə zor saldı.
Elə bir gürultulu nərə qopardı ki,
Fələklərə vəlvələ düşdü.
Sevindiyindən gah şənlik rəqsi edir,
Gah da xəyalən özünü o qəbirdə görürdü.

30 Bir cəhətdən hadisədən xoşlanırdı ki,
Gülün dövrəsindən tikan kəsilməmişdir.
Digər cəhətdən yadına salırdı ki,
Onun [İbn Səlamın] yediyini o da yeyəcək.
Təbiətinin (nəfsinin) istəyincə gülmədi,
Ağlının tələbincə ağladı.
Yenidən oxşayıb ağlamağa başladıqda
Zeydlə sərt danışmaq gileyləndi.
[Dedi:] – Ey mənim əzab çəkmiş köhnə dostum,
Mənim yolumda çox başağrısı çəkmişən.

35 Ürəyimdə sənə qarşı bir narazılıq var ki,
Onu ört-basdır ilə gizlətmək olmaz.

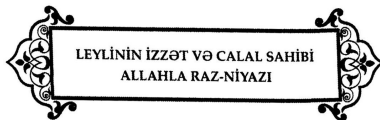
Bu gün o varaq ki, oxudun,
 Səhvən yanlış bir söz dedin.
 O anda ki dedin: "filankəs öldü,
 Ömrünü sən zavallıya bağışladı".
 Əgər sənin dostluğa meylin olsaydı,
 Deyərdin ki, ömrünü Leyliyə verdi.
 Bir xörək onun üçün ayrılsa,
 O tikə mənim boğazımdan gedər.

40 Zeyd onun cavabında dedi: – Boşla!
 Əvvəlcə sən özün bunun əsasını qoyubsan,
 O gün ki, yanaşı olan iki naxışdan,
 Bəhdət üzündən birini pozdun,
 Bu fərqi aradan sən götürdün,
 İki varaqdan (addan) birini sildin
 Yəni [dedin ki,] mənlük, sənlik yoxumuzdur.
 Yaxşı olar ki iki yazımız [adımız] olmasın.
 Mən də qədim adətə görə,
 Bu böyüklükdə bir söz dedim.

45 Əkər xoşuna gəlmədi, bu başdan
 Başaıçiq, ayaqyalın qalxıb gedərəm.
 Məcnun onun verdiyi bu möhkəm cavab üçün,
 Qalxaraq, onu bağrına basdı.
 [Dedi:] – "Əhsən sənə", ey xoşsöhbət nədim [dost]
 Ən ürəkaçan xoş ətirli nəsim.
 Xoş söz dedin, xoş əsas qoydun,
 Mənə layiq cavab verdin.
 Həmdərd (olanlar) fikri belə oxuyar,
 Bu cür rəmləri sirdəş başa düşər.

50 O şəxs ki, hal bilən hərifdir (adamdır),
 (Onunla) çəkdiyin hər nəfəs halal olar [xoş olar]
 Bir əhdim var nə qədər ki sağam,
 Sənin əhdin rəyimlə düz gəlsin.
 Nə qədər ki, bu dünyada ölməmişəm,
 Nə etsən, boyun qaçırmayım.
 Dediklərini canla-başla dinləyim
 Səndən bir şey gizlətsəm, günaha batım!
 İki-üç gün o şikarın ümidi ilə,
 Zeyd ilə Əmir kimi yaşayırdı.

55 Aradan bir həftə keçdikdə
 Ayrılıq bəhanəsi (ortaya) çıxdı,
 O öz yuvasına [məskəninə] yollandı,
 Zeyd isə öz evinə tərəf gətdi.

Elə ki gecə inci silsilələrilə
 Zəmanənin [səmanın] qulaq və buxağını doldurdu,
 O salxım inci, Sürəyya kimi
 Gözündən dənizə inci töküdü.
 O idi, gecə, dərd, dağ və
 Bir də çıraq, başqa heç münisi yox idi.
 Pərvanə kini keca1 yatmır,
 Gecədən gileyini çırağa deyirdi.

5 Sona çatmadığından rahatlıq duyulan bu gecə,
Fələyin altında bir damğadır.
Mənə nəşib olan bu gecə, gecə deyil,
Gecə nədir, canımın qatilidir.
Bu uzunluqda qaranlıq gecədə
Çarə axtarmaqdan çarəsiz qaldım,
Sanki odu sönmüşdür,
Və ya gündüzü qiyamət günüdür.
Mən bu ələmi yandıran gecədə [tənha] qalmışam,
Belə bir gündə gecə gündüzsüz olmasın.

10 Divarı yıxılmış, bağı talanmış,
Çırağı sönmüş əkinçi kimiyəm
Tutaq ki, quşun [xoruzun] boynunu vurmuşlar,
Axı səhərin nəfəsini ki bağlamamışlar?!
Tutaq ki, qarının xoruzu ölmüşdür,
Ya da ki azançını darğa tutubdur,
Bəs səhər təbilçisinə nə gəlmiş ki,
Təbil çalacağını yadına salmır?!
İlahi, məni o çırağa çatdır ki,
Odundan [ürəyimə] dağ çəkmişdir.

15 De ki, dünyanı işıqlandıran nurundan
Bu sıxıcı gecədə mənə nurlu gündüz bağışlasın,
Sübhə qədər bu duanı kəsmədi,
Bu ahəngdən bir pərdə belə əskiltmədi

LEYLİ İLƏ MƏCNUNUN
BİR-BİRİNƏ ÇATMASI

*Elə ki sübhün şahı şadlıqla qalxaraq,
Səhər-səhər təxtə əyləşdi.
Gündüz günəşin çıxması ilə baş qaldırdı,
Üfüqlər günəşə bəş əydi.
Xoşluğu ilə gözü işıqlandıran bir gün,
Min novruz bayramından daha yaxşıdır.
Tələ murad kəməri bağlamış
Qəm qovğasını dünyada yatırtmışdır.*

5 Leyli, arzusuna çatmaq yolu açılmış kimi
Fələkdəki Ay kimi nazla yeri yirdi.
Çəkinmədən davranır
Açıq-aşkar qəm çəkirdi.
Yol ərinin nəzarətindən azad olmuş,
Məhəlləsinin keşikçisi götürülmüşdü.
Gözündə yaş, ürəyində atəş,
Nə atadan qorxur, nə anadan ehtiyat edirdi.
Bağçada, sarayda, həyətdə,
Gəzirdi, lakin əli üzündə.

10 Hər yerdə birçə könülü axtarır,
Hər ürəyə bir peyğam verirdi.
Hər fələyə nur səpir,
Hər nəfəsində ətir saçır.
O şəxsə doğru yol axtarırdı ki,

Dünyada təkə sevgilisi o idi.
Elə ki, ərinin matəmini başa verdi,
Yasxananı atası evinə köçürdü.
Çox dözdüyü utancaqlığı atdı.
Gizli eşqindən pərdəni qaldırdı.

15 Şərab kimi şişəni daşa çırpdıq
Gül kimi suya təslim oldu.
Qıfilla bağlanmış o təzə qapı
Elə ki qıfılda azad qapı tapdı,
Çarə axtarmaqda zəiflik göstərmədi,
Çarəsinin tutarlı olmasını istəyirdi.
Hücrədə [otağında] oturub, fitnəbazlığı buraxdı.
Zeydi öz hücrəsinə çağırırdı.
[Dedi:] Bu gün gözləmək günü deyil,
Yarın vüsəlinə çatmaq günüdür,

20 Qalx, dünya xoşdur, qalx!
Şəkəri gətir, gülə qat!
Çəmənə sərv ilə bir yatağa sal!
Səməni lələ əklilinə bağla!
O gözəl ahunu nişanə götür,
O mişk nəfəsini ələ gətir!
Qoy onun kətanından ipək hazırlayım,
Yolunun tozundan ənbər düzəldim.
Onunla ürəkdən bir nəfəs alım,
Axı həmnəfəslərimdən kimsə qalmamış!

25 İstəyirəm ki, əcəl pusqu qurmadan,
Bəlkə o mənə bir nəzər salsın.
Xəz, rəngli ipək parça çıxartdı,

Gözəl əyin paltarı gətirdi.
Ona [Məcnuna] layiq olan Şahənə
Hər şeyi Zeydə tapşırdı.
Zeyd onu belə şən gördükdə,
Dağ kimi başını uca tutdu.
Onları o qapısız saraya [çölə] gətirdi,
O qanadsız humaya (şah quşuna) müjdə verdi,

30 Sifariş gətirən sirri açdı,
Gətirdiyi töhfəni qarşıya qoydu.
Məcnun yarın sevincindən ayağa qalxdı,
Bir dövrə vurub, yenə də oturdu.
O müjdənin sevincindən yeddi kərə
Fələyin xətti kimi öz ətrafında dairə vurdu.
Yeddi dəfə ətrafında vurduğu çarxdan [dövrədən]
Oyunu yeddi fələkdən keçdi,
Sonra səcdə əyilməsinə başladı,
Belə ki, üzü ilə yerin torpağını süpürdü.

35 Paltarı əyninə geyinməyə çalışdı,
Əvvəlcə [onları] öpdü, sonra geyindi.
Dostluq bulağında dəstəmaz aldı,
Fəraq matəmini tərk etdi.
O ay kimi nurlu üzünü
Xoş rayihəli mişklə ətirlədi,
Şər oxuya-oxuya yola düşdü.
Bütün yol boyu şəkər səpirdi [şirin beytlər oxuyurdu].
Erkəkli-dişili o vəhşi heyvanlardan,
Bir qoşun dəstəsi dalınca düşmüşdü.

40 Harada ki oturdu, oturdular,
Harada dayandı, dövrəyə aldılar.

Qoşunla, o da neçə qoşunla,
O dilbərın mənzili qapısına gəldi.
Elə bir qoşun düzüldü ki,
Döyüşdə hamının qılıncı caynağında bitmişdi.
Zeyd gedib Zübeydəyə [Leyliyə] xəbər verdi ki,
O xəlifəlik qızılı [sikkəsi] bəhər vermiş.
Sənin qəmxarlıq dostun olan Məcnun
Qapının torpağı kimi qapındadır.

45 Uzaqdan sənə səcdə edir [baş əyir],
Əgər icazə versən içəri gələr.
Leyli o müjdənin sevincindən
İmarətdən xarab [sərxoş] kimi ayrıldı.
Əvvəl çadırın sütunu kimi dikəldi,
Sonra çadırın ipi kimi düzləndi.
Özünü itirmiş halda çadırdan bayıra yüyürdü,
Nə vəhşidən qorxdı, nə yırtıcıdan.
Yaşıl ot şümşadın ayağına döşənən kimi
Öz qonağının ayağına döşəndi.

50 Məcnun könlünü ovlayanın camalını görər-görməz
Ayağının pərdəsi üzərində can gördü.
Fələkləri sarsıdan bir fəryad qopardı,
O da ayaqdan düşdü [yerə yığıldı].
O diri ydi, lakin canını təslim etmişdi,
Bu can verməmişdi, lakin ölmüşdü.
İki yar yığılıb huşunu itirmişdi,
Dünyanın səsi qulaqlarından getmişdi.
O qaniçən vəhşilər dövrə vuraraq,
[Yaxın gələnləri] öldürmək üçün pəncələrini itiləmişdilər.

55 O iki xəstə yarın ətrafında
Dağ silsiləsi kimi halqa vurmuşdular.
O keçiddə vəhşilərin çoxluğundan
Tamaşaya yol tapılmadı.
Orada araya soxulanlardan
İki-üç nəfərini vəhşi parçaladı,
Yerdə qalanları aradan çıxdı,
Gedib bir guşədə oturdular.
O iki sevgili günortayacan
O yol üstündə düşüb qalmışdı.

60 Zeyd gəlib güləb və ənbərlə,
O iki təzə baharı huşa gətirdi.
Elə ki hər ikisinin huşu başına gəldi,
Nəmənin yazısı kimi susub qaldılar.
Leyli min utancaqlıqla
O torpağa düşmüş qəribin yanına gəldi.
Əlindən tutdu, irəli apardı,
Özünə məxsus çadıra apardı.
Yüz sevinc və nazla onu oturtdu.
Ruh oxşayan vəsli ilə əzizlədi,

65 Zeyd isə yaxın və məhrəm olduğundan
Əmr-Aşlığı aradan götürmüş,
Halqa kimi qapının ağzında oturmışdu.
O halqa vurmuş vəhşilərlə bir yerdəydi.
Vəhşilər isə hər tərəfdən
O hərəmin dövrəsini hasar çəkmişdilər.
Əgər havadan bir milçək uçsaydı,
Biri tutub, digəri parçalayardı.
O yırtıcı vəhşilərin [əlində] həlak olmaq qorxusundan
Heç kəs o hərəm qapısına qədəm basmadı.

70 O saxlanılan [vurulmayan] zərbədən
 Bütün adamlar heyətdə qalmışdı,
 [Dedilər:] – Bu eşq həqiqətdir, məcazi deyil,
 Şəhvət və qərəzə bulaşmamışdır.
 Bu son dərəcə kamil eşqdır ki,
 Vəhşilər, yırtıcılar ona ram olmuş.
 Yırtıcılar ona görə zərər yetirmirlər ki,
 Onda (Məcnunda) vəhşilikdən əsər [ləkə] yoxdur.
 O, özündəki vəhşiliyin boynunu vurduğundan
 Bu qədər vəhşi onun əmrinə tabe olmuşdur.

75 Məlumdur ki, bu iki insanın eşqindən.
 Təmizlikdən başqa heç nə baş verməz,
 Biz ki bu gün onların nələsinə eşitdik,
 Hər ikisini öz gözümlə gördük.
 Onlar əllərindəki qədəhdən içmədən,
 Bu xarab oldu, o biri məst,
 Əl [qarşdakını] bağrıa basmadan
 Bu əldən düşdü, o huşunu itirdi.
 Bu eşq, sərsərilik əlaməti deyil,
 Bu nadir eşq bütün dünyaya ibrətdir.

80 Evin içərisində hər bir qəm çəkən,
 Bu minvalla baş-baş verməmişdi.
 O hasarı möhürlə bağlanmış xəzinə [Leyli],
 Öz xəzinədarı ilə yan-yana oturmuşdu.
 Əziz qonağına baxaraq ayağa qalxdı.
 Öz peşqəşləri ilə onu bəzədi.
 Zülfünün halqası, qolunun çənbəri [dairəsi] ilə
 Çalma çaldı, tağ bağladı.
 Deyləminin hərəkətsizliyini gördükdə,
 Saçlarını üst örtüyü etdi.

85 Könül dərgahının sərkərdəliyini ona verdi.
 Qollarından ona həmayıl elədi.
 Onu elə möhkəm bağrına basdı ki,
 Deyərdin, iki gül bir qonçadan bitmişdir.
 Qəmzə oxu vurmada onu əsir etdi.
 Şərabsız, öpüşsüz onu məst etdi.
 Bir lam və əlifii bəndi qırıqlı
 Birləşmə nəticəsində lam və əlif oldu.
 İki qövsi [yarım dairə] irəliləyərək
 Tam dairəvi xana [dairə] oldu.

90 Bir quş iki qanad tapsa da, sevinmədi.
 Bir tay (yük) iki gözlü tərəzi tapsa da, [çəkilmədi],
 İki şəm bir təştə [şamdanda] əridi,
 Can bir idi, bədən də bir oldu.
 İki şəm bir təştə [şamdanda] əridi,
 İki sürahi [kuzə] bir su ilə doldu,
 Bir qapıya iki halqa vuruldu,
 Bir başda iki göz bitdi.
 İki qütb arasındakı uzaqlıq [fasilə] yox oldu,
 İki sübhün aynasında bir nur oldu.

95 Ürəkləri yanıqlı iki yar bir-birinə sarındı.
 Bir gecə-gündüz bu vəziyyətdə qaldılar,
 Bu özündə deyil, o özündən getmişdi,
 Qərəz [təmənnə] quşu aradan uçmuşdu.
 Elə ki o haldan özlərinə gəldilər;
 Şahin uçmuş, şah onun dalınca düşmüşdü.
 Xatun sərapərdədən kənara çıxmış,
 Sultan yol üstündə keşikdə oturmuşdu.
 Mələk [şah] saraydan köçmüş,
 Həm tac sahibsiz qalmışdı, həm təxt.

100 Hücrə, həyət yadlardan təmizlənmiş,
Yardan başqa bir kəs qalmamışdı.
Məcnun ki hərif [dostunu] hala gəlmiş gördü,
Evi hər cür söz-söhbətdən xali etdi.
Onun gözü halqasında dostu (qəlbini oxudu)
Özünü halqa kimi qapıda oturtdu.
O şah qəlbində vətən saldığundan,
Özü özünün qapıcısı oldu.
O iki qaynar qazanın dodağa,
Kasa dodağı kimi susdu.

105 İrəmdən əsən xoş bir külək
O iki odun alovunu söndürdü.
Eşq gəlib üzərlək yandırdı.
Hər ikisinin dilinə qıfıl vurdu,
İki divardakı iki naxış kimi,
O iki canlı naxış heyran (hərəkətsiz) qaldı.
Ağzı bağlı bülbülə [kuzə] kimi
Ürəkləri sözlə dolu, dilləri (ağızları) bağlı idi.
Eşqlərinin şöhrəti dünyanı tutmuşdu,
İrad tutmaq üçün dillər tutulmuşdu.

110 Nə qədər ki intizar gecəsindəydilər,
Şam kimi dil çıxartmışdılar [şöhlənləndilər],
İndi ki biri-diğərinə çatdılar
Sübh kimi dilləri kəsilmiş oldu.
Dilin bəlası çox danışmaqdadır
Mənanı dərk etmək susmaqdadır.
Nə qədər ki, xəzinədə qızıl yoxdur,
Xəzinənin qapısı qıfılsız olar.
Elə ki xəzinəyə qızıl qoydular,
Xəzinəyə bir qıfıl da vurdular.

115 Leyli təsirli qəməz dili ilə
Ürəyə yatan bədihələr deyirdi.
Ey on dilli süsən, sənə nə oldu?
Fikrimdən dilin tutuldumu?
Söz sevən bülbül,
Gülsüz bütün ili lal olar.
Elə ki bağçada gülün üzünü görər,
Bir deyil, min dastan deyər.
Sən zəmanə bağının bülbülüsən,
Mən gül kimi səninlə mehribanam.

120 Bu gün ki vüsal günüdür,
Niyə ağız mücrüsünü qıfıllamısan?
Məcnun axan qanlı göz yaşı buxarından
Od tökən dilini açdı;
– Ey dodağını xatırlamaq mənə qənddən şirin olan,
Sənin dodağın mənim dilimi bağlamış.
Zənn et ki, bu ağızda dil yoxdur,
Olsa da, dal deyil, bir tükün ucudur.
O üzdən ki çox açıq üzlüdür,
Tüküm dildə, dil isə tükdədir.

125 Bu evdə tük necə dil ola bilər?
Yaxşı olar ki, dil tük olsun.
Bilirsənmi ki, dilim niyə tükə dönmüş?
Ona görə ki, sənə sözü tük kimi (incə) deyim.
Cənə satmaqda sənə xas olduğumdan,
Yaxşı olar ki, dil satmayım.
Sənə məlhəmi çox olduğundan,
Qoy dil yarası işə düşməsin.
Danışan arayıb-axtarmaqda qərq olandır,
Elə ki [axtardığını] tapdı, nə deyib-danışmaq yeridir?

130 Bu yolda sən mənim tapdığımısan,
Mən bu quyuda sənin itmişinəm.
Sənin var olmağınla mənim yoxluğum yaxşıdır,
Bu əl səninkidir, mənim əlim deyil,
Mən özüm kiməm, məni nə adlandırırlar?
Sənin kölgəndən savay, məni nə tanıyırlar?
Mən özümü heç hesab edirəm,
Heç kəsliyimdən heç oxşayıram.
Səndən mənə bir əsər keçmişdir.
Məndə bir əsər varsa, ondan bil!

135 Nə qədər ki qırğı kimi uçurdum,
Dağ kəkliyindən nişan görmürdüm.
Bu gün ki qırğının qanadı sınımış,
O dağ kəkliyi pərvaza gəlmişdir.
Nə qədər ki, mənim milçəyim cana gəlmədi
Sənin tavusun ortalığa çıxmadı.
Şahın iti şikar dalınca gedəndə,
Ahu balası şahı oxla vurur.
Əfsus, haçan ki, əlim sənə çatdı,
Əlinin əlimə çatması kifayət etdi.

140 Yarım o vaxt mənə qismət oldu ki,
Öz işim işdən keçmişdir.
Sənə könlül vermiş adama o vaxt əl uzatdın ki,
O artıq özü əldən getmişdi.
Başım varsa, o səninkidir,
Canım varsa, o sənin astananın peşkəşidir.
Baş sənsiz olsa, başa [sona] çatar,
Can sənsiz olsa, bədənəndən çıxar.
Baş sənin yolunda, qoymaq məndən,
Can istəmək səndən, vermək məndən.

145 Nə qədər ki, canıma kömək səndəndir.
Can bağışlamaqda sənin qulunam.
Səndən ayrı canım yoxdur,
Can sənsiz olsa, mən bunu rəva görmərəm.
Od kimi məni qızdırıb qaynatsan belə,
Balıq sudan ayrılmayan kimi, səndən ayrılmaram.
Sən işıqsız göz deyil, mənim gözümsən.
Görən öz gözündən necə ayrılı bilər?
Bu yolda səndən necə uzaqlaşa bilərəm?
Səndən uzaqlıq? Allah göstərməsin!.

150 Burada mənlilik və sənlik ola bilməz.
Bizim məzhəbimizdə ikilik ola bilməz.
İkimiz bir zirehin iki tikəsiyik.
İkimiz bir canın iki parasıyıq.
Mən yoxam, nə varsa, səndəndir.
Bu xəyalın çəkdiyi naxış səndəndir.
Mən ki sənəm, bu iki vücudluq nədir?
Hər ikisi birdirsə, danışmaq nədir?
Heykəl iki, ancaq əsas birdir.
Lam və əlif kimi ki, lam əlif olur.

155 Orada mənəm, o birisi şəkildir,
Burada sənsən, o birisi tozdur.
Yox, yox! Səhv etdim, ev [vücud] birdir.
İkilik dava-dalaşı aralan getmişdir.
Hər ikimiz bir-birimizə qovuşmuşuq.
Necə ki zillə bəm qovuşar.
Cəngi (çalğıçı) cəngə mizrab çəkəndə,
Ahəngi zil və bəmsiz olmaz.
Ortada iki sifət (cinsiyyət) olsa da,
Bizim ürək dərdimiz bir xəzinədəndir.

160 Yaxşı olar ki, ikisindən bir hərəm seçək,
Hər ikimiz orada bir qədəm yaxın oturaq,
Qılınc iki ağızlı, qın birdir,
Badam iki içli, məqamı [zahiri] birdir.
Ördəyin yumurtası iki sarılı olarsa,
Bir mayanı iki etmiş olar.
İki həmcins hərf qoşa gələrsə,
Birini digərinə calaqlayarlər.
Mən birgə əlamətlərlə sənin cinsinəm,
Birgə mənəzildə də məni birləşdir.

165 İki hərfi bir adda yaz!
Qoy iki qətrə bir camda olsun!
Bu incəliklə biri ikiyə vurma!
Hərifsənsə, biri birə vur!
Elə ki Məcnun axıtdığı göz yaşları ilə
Min bu cür tər inci [söz] nisar etdi,
Leyli məstedicə qəmzələrini ilə
O gövhər dənələrini sapa düzdü.
O incilərin yerinə öz dodağı ilə
Hoqqanı [sədəfi] həyat suyu ilə doldurdu.

170 Qara zülfü müşk kimi, ətirli idi,
Ağzı kiçiklikdə ətir qabı kimiydi.
O şəkər tökən ətir qabından,
Meh ətir saçır, gül şəkər tökürdü.
Ənbəri batmanla, şəkəri xalvarla,
Yarın başına o qədər səpdi ki,
Fikir Misirdən bac istədi,
İradə həbəşdən xərac istədi.
Dünyada susan adamlar hamısı
Gül kimi ağızlarını düymələmişlər

175 Onun ağzı düymə düzəltməkdə
Bunun buxağı düymə oynatmaqdaydı.
Oradakı müqayisə mənim fikrimə qalsa
O düymə bu ağıza layiq idi.
Hər kəs bir xörəyə həvəskardır,
Biri ciyəyə, digəri şəkərə.
Sevdası artana aya baxmaq əl verməz.
Səfrası qalxana şəkər ziyan edər.
O şəxs ki, gül nəsimindən (ətrindən) barınmış,
Ona bütün ətirlər haramdır.

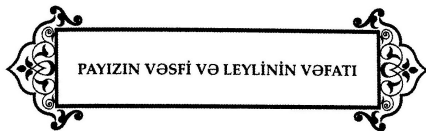
180 Məcnun elə bir mənəzəni gördükdə,
Paltarını cırmağa əl atdı,
Özünü unutmaq meyindən elə məst oldu ki,
Ayaqdan düşdü, əldən getdi,
Ürəyi üzrdən çəkindirə də,
Təqətsizlik onu həlak edirdi.
Elə ki bıçaq sümüyünə dayandı,
Zərbə canının həlak olmasına çatdı.
Nərə çəkib, səhraya tərəf yollandı,
Qılıncı başından, başını təştdən götürdü.

185 Təqətsiz halda o vəhşilərlə,
Güc-müsibət nəfəs alırdı.
İşi başqa şəkil almışdı,
Yarı ona öz aynasını vermişdi,
Onun zülfü halqasında qol-boyun ikən,
Tələsdiyindən özünü unutmuşdu.
"Mənəm yar!" – deyə, özü səhvən onu
Öz yerinə bazara gətirmişdi.
Məcnunluq ondan varlığını silmiş,
Qalan (varlığı) Leyli olmuşdu.

190 O gülər baharı [Leylini] görəndən sonra,
 Həvəsi birə min artmışdı.
 İşinin uğurluğu ümidi ilə
 Hər an bir vüsəl qəsidəsi oxuyurdu,
 Dostunun vəfasından söz açırdı,
 Qabıq üstündən iç dəşirdi [çıxarırdı].
 Zeyd, o bal kimi beytlərin hamısını
 Halqa kimi qulağından asırdı [yadda saxlayırdı].
 Ona paklıq sənəsi [tərfi] oxuyurdu.
 [Deyirdi:] – Afərin sənə, ey dünyanın müqəddəs adamı!

195 Fədakarcasına eşqinə hörmət olaraq,
 Sənə səcdə etmək ağıla vacibdir.
 O eşq ki isməti ayrılıqdadır,
 O eşqdə şəhvət və həvəs yoxdur.
 Eşq nuru yüksək güzgülüdür,
 Şəhvət həqiqi eşqdən uzaqdır,
 Qərəzli [şəhvani] eşqin davamı olmaz
 İnsan qərəzi eşqə rəva görməz.
 Qərəz harada eşq ilə düz gələ bilər?
 Harada ki qərəz oturdu, eşq [oradan] qalxdı.

200 Səndən savay bütün aşıqlar,
 Səndən iraq, hamı qərəzpərəstdir [şəhvətpərəstdir],
 Eşq budur, o birisi nədir?
 Həqiqisi budur, başqa cürü haramdır,
 Eşq doğruluğa yol göstərsə,
 Dostun bir yaxşılığı on görünər.
 Eşq belə kamala çatarsa,
 Aşıqə yaxşı ad qazandırar.
 Yaxşı ad qazanmaq bazarı kasad olmuş,
 Nizaminin tövbə sərmayəsi kimi!

*Bir qaydadır ki, yarpaq tökülən vaxt
 Yarpaqdan qanlı su axar.
 Hər budağın içində olan qan,
 Dəşik məsələrdən xaricə damcılayar.
 Suyun kuzəsi sərinləyər.
 Bağın üzü [mənzərəsi] saralar,
 Şaxə ölüm çiçəyi tutar,
 Yarpaq qızıl axtarar torpaq tapar
 (yarpaqdar saralıb torpağa düşər).*

5 Nərgiz [köçünü] tünd yörtən dəvəsinə çatar,
 Şümşad xətt üstündən düşər.
 Yasəmənin siması qırışar (ölüşgəyər)
 Qızılgül qan nəməsinə əlinə alar.
 Çəmənin başında torpaq örtüyü,
 Zöhhak ilan kimi qıvrılar.
 Xəzan yeli uzaqdan əsərsə,
 Yarpağın tökülməsi təbiidir.
 Onlar ki, qərğ olmaqdən qorxurlar,
 Küləyin qorxusundan libaslarını tökürlər.

10 O ləcivərdi səmanın yaşıllığı
 Sarı tozdan xeyri gülünə dönər (bənzər)
 Yemişən (meyvə) yolun üstündə düşüb qalmış,
 Tülkü quyuğu kimi qana boyanmış,

Bağın nazikciyərləri [çiçəklər] solmuş.
Tənəyin şirin duzluları sərxoşlamışdır.
Hindu əkinçi (bağban)
Tənəyin zənci balalarının başını vurmuşdur.
Çadır – yarpaq tellərindən azad olmuş o başları
Şaxə telləri ilə birləşmiş,

15 Alma o gözəllikdə çənəsi ilə,
Nara çənə vurur [deyir] ki, necəsən?
Nar öz partlamış ciyəmindən
Yaralı ürəyinə qan damızdırmış,
Ağzı çatlamış püstəyə
İnnab uzaqdan dodaq dişləyir.
Narinc öz girdə üzünü ilə,
Türündən müşk ətrini almışdır.
Kəndçi muğanə [atəşpərəst] şərabı günündən
Sərxoş halda evinə tərəf yollanmış,

20 Belə bir payız mərkəzində
Bir gülüstana zərbə deydi.
Leyli başıucalıq təxtindən
Naxoşluq quyusuna düşdü.
Bağının baharına [gül-çiçəyinə] göz deydi,
Külək çırağına sillə vurdu [söndürdü].
Qızıl çalma bağlanan o baş,
Özünü başqa çalmaya sarıdı.
O ipək geyimli gül kimi bədən.
İpək teli kimi incəlib taqətsiz oldu.

25 Bədrələnmiş ay [üzünü] hilalə döndü
O yaraşıqlı sərvə (qaməti) xəyala döndü.

Ürəyinin sevdası başına vurdu,
Başının sərsəmliyi ürəyinə endi.
Təmuz [yay] istisi jələri qurutdu,
Külək əsdi lələ pərəklərini apardı.
O gündən ki, yarı ondan ayrıldı
Sərvə əriyərək çənə döndü.
Ondan əvvəl də seviridi,
O məhəbbət birə-yüz artıdı.

30 Öz aşiqinə yüz bəndlə bağlanaraq,
Ürəyi yanıqlı, həsrətli gördükdə.
O fəraq könlünə yol tapdı,
Onun ürək ağrısını birə on artırdı.
İş o yerə çatdı ki, bir kərəlik
Ayaqdan düşüb, naxoş oldu,
Qızdırma vücudunu sarsıtdı,
Uçuqlar dodağını dişlədi
Azada sərvə balıq tələb etdi.
Qırqovulu sərvədən düşdü.

35 Dən sünbüldən düşən kimi düşdü.
İpək yaylıq başından üzünə endi [üzünə-örtüldü].
Sırrını öz anasına açdı.
Bir dəfəlik yalvarış qapısını [dilini] açdı,
[Dedi:] – Ey mehriban ana, nə etməli?
Ahu balası südlə zəhər yemişdir,
Mənzilim köç nöqtəsinə düşmüş,
İndi ki sustalmışam mənə bərk tutma!
Qan uduram, bu nə mehribanlıqdır?
Can çəkişirəm bu nə yaşamaqdır?

40 O qədər ciyərimi gizləndə yedim ki,
Dərdim ürəkdən ağzıma çatdı,
İndi ki canım dodağında nəfəs alır,
Sırrımı açsam, yaxşıdır.
Elə ki pərdəni sırrımdan götürdüm,
Sağlqla qal ki, mən yola düşdüm.
Bir kərə qolunu boynuma sal ki,
Mənim qanım sənın boynuna düşməsin.
O anda ki, canımı təslim edəcəyəm,
Yardan uzaq oləcəyəm,

45 Dostumun [ayağı] tozundan [gözümə] sürmə çək!
Yar arzusundan mənə nil çək!
Başımı göz yaşı güləbi ilə islat!
Ciyər şamaması ilə məni ətirlə!
Sarı çiçəkdən mənə hünut bağla!
Soyuq nəfəsinlə mənə kafur çilə!
Mən şəhidəm, kəfənimü qana boya ki,
[Paltarım] bayram günü rəngində olsun,
Məni gəlin kimi bəzə
Sırr saxlayan torpağa təslim et!

50 Mənim avaram [Məcnun] xəbər tutanda ki,
Mən vətəngahımdan [dünyadan] avara
[didərgin] düşdüm,
Bilirəm ki, başsağlığı üçün,
Bu evə salama gələcəkdir.
Mənim torpağım (qəbrim) üstə oturdudqa,
Ay axtararaq, ancaq torpaq görəcəkdir.
O bədbəxt qərib mənim qəbrim üstündə,
Çox təəssüf və ürək ağrısı ilə nalə edəcəkdir.

O yar qəribə, əziz yardıq,
O, məndən sənə yadıgardıq,

55 Allah xatirinə, onu yaxşı saxla!
Ona həqarət gözü ilə baxma!
O könül ki, tapmayacaqsan, axtar!
O əhvalat ki bilirsən, de!
Mən onu [həmişə] əziz tutmuşam,
Sən də mənim kimi əziz tut!
Söylə ki, Leyli bu ürəksızıcı evdən [dünyadan],
Zəncirini [əlaqəsini] qırdığı anda
Sənin məhəbbətinlə qəbir evinə yollarıdır.
Səni yad edərək pak canını verirdi.

60 Sənə olan eşqində sadıq qaldı.
Canını aşılıq yolunda fəda etdi.
Necə getdiyinin şərhini məndən niyə soruşursan?
Sənin eşqinlə o, dünyadan getdi.
Nə qədər ki, bu dünyada ömür edirdi,
Sənin qəmini çəkməkdən savay işi yox idi.
O vaxt ki, sənin qəminlə ölürdü,
Sənin qəmlərini sovqat apardı.
Bu gün belə torpaq altında yatarkən
Yenə də sənin arzunla dərd çəkir.

65 Bu keçid yolunda intizar çəkənlərdən
Sənin kimi çoxlarının gözü yoldadır.
Vaxt keçər, sən də arxamca gələrsən.
Başım dala çevrilib [arxama baxıram] ki nə vaxt gələrsən.
Bir kərə onu intizardan qurtar,
Onun qucağının xəzinəsinə sığın [onu qucaqla]!

Mənim dilimdən ona bu nəsihəti ver ki.
Ey mənim canım və carımın qatili!
Amandır, bundan sonra közünü
Allahın kərəmindən başqa bir kəsə tikmə!

70 Gördünmü ki, yanlış yola düşdün
Özün kimi birisinə göz tikdin?
Bu qədər kamil ağıllılığınla
Adın zamanənin Məcnunu oldu.
Bunu dedi, ağlayıb gözünü islatdı,
Başqa bir diyara yollandı.
Elə ki gizli sirrini dilinə gətirdi,
Canını çağırıb, can verdi, getdi.
Ana ki cavan qızını elə gördü,
Sanki qiyaməti o anda gördü.

75 Ağarmış başından yaylığı açdı,
Səməni kimi (ağ) saçını [yolub] yelə verdi.
Balasının üzü və saçı həsrətində
Üzünü döyür, saçını yolurdu.
Nə qədər ki ağrı bilirdi, əzbər oxudu,
Nə qədər ki saç vardı, başından yoldu.
Gəncliyinə qoca kimi ağladı.
Həyat suyuna qan axıtdı [qatdı].
Gah sinəsinə göz yaşı tökdü,
Gah üzünü alnına qoydu.

80 Qanlı göz yaşları o qədər artıdı ki,
O su çeşməsinə [gözünü] qanla yudu.
Qəmində o qədər məhəbbətlə ağladı ki,
Onun nələsindən fəlaklər ağladı.

O gül rəngli əqiqi elə oxşayırdı ki,
Ondan daş qana dönər.
Aya ulduzlardan tuğ (həmail) bağladı,
Ciyərinin sandığını ciyərlə doldurdu
Necə ki buyurmuş, eləcə də bəzədi.
Gülü güləb və ənbərlə boyadı (yudu)

85 Çəkinmədən torpağa tapşırıdı,
Çünki torpaq [insan] torpaqda rahatlıqla bilər.
Hasar xatunu hasarlı oldu,
Qəm xəzinədarlıqdan xilas oldu.
Onun da həyat dəftəri bağlandı,
Dünya onun da baratını (qəbzini) yazdı.
O kimdir ki, aldığını verməyibdir?
O nədir ki, dolub boşalmayıbdır?
Dünyanın bazarı rəvac olsa da
Piyada gedənlər üçün kasadlaşmışdır.

90 Dünya mələk görkəmin bir dividir,
Əlində təsbeh tutar, qoltuğunda qılınç.
Bu təxtdə elə bir mələk oturmamış ki,
Bu qoca div onu yoldan çıxartmamış olsun.
Ayıq ol ki, bu qoca kaftar səni aldatmasın,
Özü kimi göyərdib, qozbel eləməsin!
Nə qədər ki bu təxt sənin altında quyuya dönməyib,
Yaxşı olar ki, köçünü aradan çıxarasan.
Bu abı rəngli hərlənən kaman [fələk],
Sən ondan dönməsən, o səndən dönər.

95 Yerin kökündən elə bir yarpaq bitməmiş ki,
Doludan afət gərməmiş olsun.

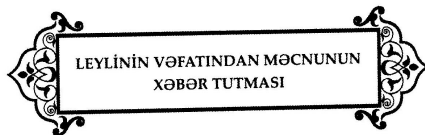
Bu cəzirənin [dünyanın] okeanı dəridir,
Torpağı qara, suyu bulanıqdır,
Kəmini ortalıqdan sahilə çıxart ki,
Bəlkə qayıdıb öz şəhərinə çatasan.
O yerdə ki can alan nəhəng var,
Söhbət qandan deyil, sümükdən gedir.
Hərlənən fələyin sandıqçası
Nəcib insanların qanında qərq olmuş.

100 Qan içir, (amma) ağzı yoxdur,
Necə can almasın ki canı yoxdur.
O? bütün kişilərə [insanlara] qum atmış,
Yenə də hamıdan xoşbəxt qalmışdır.
Bu yumağın dairəsi olan naxış,
İnsanın imkanı əndazəsindədir.
Bu dünyada açıq ürəkli insan,
Əgər yaxşılığı, xeyirliyi düşünsə,
Hamı anda hər şeyi bəxt gözü ilə görər.
Tikam gül, quyunu taxt görər.

105 [Amma] o gün kədərli olduğundan
Ona [aləmə] öz əhvalı gözü ilə baxar.
Təbiətində əmələ gələn kin üzündən,
Bütün gözəl naxışlar ona çirkin görünər.
O şəxsin ki təbiətində hərislik yoxdur,
Yaxşılıq-yamanlıqdan qorxusu yoxdur.
O ancaq o barədə düşünər ki, bu quyudan [dünyadan]
Behişt qəsrinə necə yol tapsın,
Ayağını bu zəncirdən necə qurtarsın?!
Özünü fikri [əli] fələyin işinə çatar?

115 Əgər bir təpədən [aləmə] iti nəzər salsan,
Gecə qaranlığında həyula hökmünü verərsən.
Əgər əlin ondan da irəli getsə,
Dünyanın varlığını unudarsan.
Biz ki belə acizik,
Fələyin sirlərini necə açə bilərik?
Çox göy [rəngi] olan bu axar suyun ki,
Suyu çay suyunun eynidir,
O gəlini [gözəli] susuzluqdan öldürdü,
Öz suyundan ona bir ovuc belə vermədi.

120 Elə ki Leyli yerə [torpağa] gömüldü,
Xəzinənin divarını dəmirdən etdi,
Bütün ərəblər onun camalı fərağında,
Onun tükü [teli] kimi qəlbi qırıq idilər.
Hamı onun ölümünə heyifsilənir,
Əfsus deyib, ah çəkirdi.
Dostların behiştə olan qəbri
Sanardın ki, bağdır, bağcadır,
Parlaqlığı və calalı ilə qəbri,
Paklığına görə xalqın ziyarətگاهی [piri] olmuşdu.

*Bu məşhur misalı yazıya alan
Əhvalatı tabloya belə yazmışdır:
O ayın [Leylinin] vəfatı hadisəsindən*

*Elə ki qəlbi qırıq Zeyd xəbər tutdu,
Gözləri doldu, acı-acı ağladı.
Dünyada kimdir ki, acı ağlamasın?
Ədalət istəyən bir məzlum kimi
Onun matəmində qara geyindi.*

5 Bahar buludu ki, gurlayaraq
Hay-həşirlə o məqbərəyə sarı gəldi.
O qan dalğası vuran qəbir üstə,
O bağı yanıbmışın nə halda olduğunu soruşma!
Gözündən qan kimi göz yaşı töküür.
Xalq onun fəryadından qaçırdı.
O qədər qəmini, dərini yada saldı ki,
Üfüqlər onun dərindən qaraldı.
O parlaq çırağın qəbrindən [ayrılaraq]
Sürətlə çölə yollandı.

10 O qaranlıq gecədə çırağı sönmüşün,
O yoldan çıxmışın [Məcnunun] yanına gəldi.
Ağlaya-ağlaya qarşısında oturdu,
Göz yaşları ilə özünü islatdı.
Hər an ağlayıb sinəsinə döyür,
Dərindən başını yerə vururdu.
Məcnun ki onun rənginin qaçdığını,
Əhvalının pozulduğunu, həyəcanını gördü.
Dedi: – Sənə nə olmuşdur, qardaşım ki,
Nəfəsinin tüstüsündən od püskürür?!

15 Nə üçün üzünü belə cırmışsan,
Nə üçün qara libas geyinmişsən?
Dedi: – Ona görə ki, bəxtimiz dönmüş,

İşlərin gedişi başqa cür olmuşdur,
Yerdən qara su qaynayıb yuxarı çıxdı,
Ölüm dəmir qapıdan [içəri] gəldi.
Bizim bağa bir dolu yağdı ki,
Gül budağımızda bir yarpaq da qalmadı.
Gözəllik ayı fələkdən düşdü,
Yarışıqlı sərv çəməndə yıxıldı.

20 Leyli bu dünyadan köcünü apardı.
Sənin dərdinlə yaşadı, onunla da öldü.
Kürəyindən xəncər yarası almış [kimi] Məcnun,
O zəlzələni görüb, huşsuz qaldı.
İldırım vurmuş kimi şölələndi,
O ildırımdan həm yıxıldı, həm yandı.
Bir qədər eləcə düşüb qaldı,
[Sonra] qalxdı, başını göyə silkələyib
[Dedi:] – Ey duzsuz, bu nə bəxti şorluqdur,
Süst yüngənliklə bu nə möhkəmlikdir?

25 İldırımı bir çöpün üstünə salarlarımı?
Bir qarışqaya belə müharibə açarlarımı?
Mən cəhənnəmə bir qarışqanı izləyir,
Axır, qarışqaya bir qığılcım da yetər,
Qanlı suyu cam tutduqca verirsən,
Qədəhi (şərabı) isə ağız boyda verirsən.
Mən yanıbmış o çıraq tutanam ki,
Bir pillənin küləyindən ölərəm.
Bəs qılnc çəkməyin nə üçün idi?
Axır, bu milçək əjdaha ki deyildir?!

30 O vurğun hey nəərə çəkir,
Vəhşi kimi səhranı dörd dolanırdı.

Bədənini didib, paltarını cırmışdı.
Heyvanların gözü onda qalmışdı.
O elə göz yaşı tökürdü ki,
Onların da gözü yaşla dolmuşdu,
Zeyd kölgə kimi onun dalınca yüyürdü.
Və onun kölgəsindən nicat gözləyirdi.
Dağdan-dağa, çöldən-çölə
Ağlayaraq, fəryad edə-edə çox gözdikdən sonra

35 Necə ki təbiət məzəcinin adətidir,
Sevgilisini ziyarət arzusuna düşdü.
Zeyddən onun qəbrinin nişanını soruşdu,
Və sonra bir ot kimi onun qəbri üstündə bitdi.
Gəldi, amma orada oturan başqaları kimi yox,
O, sərxoşlar kimi başılovlu [gəldi].
Vəsf ediləcəyindən artıq qəmgindi,
Soraq veriləcəyindən artıq rüsvay halda idi.
Başına döyüb, ciyərini parçalamış,
Qulağının dibindən saçlarını yolmuş,

40 Qamət vurmuş, qaməti qırılmış,
Dünyada qiyamət qoparmış.
Elə ki uzaqdan türbətinin (qəbrinin) camalını gördü,
Nurdan düşən kölgə kimi yıxıldı.
İlan qıvrılan kimi qıvrıldı,
Qurd (həşərat) tikan altında çabalayan kimi çabaladı.
Yüz zəhmətlə qəbir daşına sarındı,
Sanki ilan xəzinəyə sarınmışdı.
O qədər lalə rəngli [qanlı] göz yaşı tökdü ki,
Qəbrin otlarından lalə göyərtidi.

45 Ciyər qapını şam kimi əritdi.
Od saçan dilini açdı.
[Dedi:] – Ah, nə edim, nə çarə tapım,
Dərdən şam kimi əriyirəm.
Bir deyləm papaqlı [qıvrım saçlı] könlümü ovlayan idi,
Bütün dünyada varlığım o idi,
Bu deyləm təbiətlə qoca dünya
Zubin zərbəsi ilə onu məndən aldı.
Əlimdə bir tar gül var idi.
Külək qopdu onun pərəklərini qınb tökdü.

50 Çəməndən azad bir sərv seçdim,
Əcəlin əli onu bada verdi.
Ağacımda bir çiçək açdı,
Əfsus ki, bəxtim onu saxlamadı.
Bir dosta gözəl bənövşəm var idi,
O qədər təmizdi, sanki qəlbimdən bitmişdi.
Bir zalım onu məndən qapdı,
Mən əkmışdim, o biçdi.
Dünyadan bir reyhanüzlü seçdim ki,
Onun üzündən başqa dünya görmədim.

55 Pusqudan bir oğru çıxdı,
Reyhani didib, yol üstə tökdü.
Mənim qala xatunum, bax belə idi,
Mənim qalabəyiliyim də bu dəlillədir.
Sonra başını dəxməyə [qəbirə] sərdabəyə endirdi,
Deyir və dərdindən ağlayırdı.
– Ey mənim xəzan görmüş tər çiçəyim,
Dünyanı görmədən onu tərk etmişim!
Ey xaraba qalmış bağ!
Ey bar verib bar yeməyən [bağ]!

60 Necəsən, torpağın sıxıntısından halın necədir?
 Bu qaranlıq mağarada necəsən?
 O müşk dənəsi kimi kiçik xalın necədir?
 O ahu gözünə oxşar gözün necədir?
 O şərbətli əqiqin [dodağın] necədir?
 O qıvrım tellərin [necədir]?
 Şəklini hansı rənglə çəkirlər?
 Şəmini hansı odda əridirlər?
 Kimin gözündə cılvalənirsən?
 Kimin beyninə nafa [müsk] saçır sən?

65 Sərvin hansı arxın kənarındadır?
 Məclisin hansı laləzardadır?
 Bu tikanların əziyyətidən necəsən?
 Bu mağarada necə keçinirsən?
 Mağara həmişə ilan yeri olur
 Ey ay, sən hara, mağara hara?
 Mağarana acıyıram ki, yarım sən,
 Necə də acımayım ki, [qəbirə] mağaraya yar olmusan.
 Xəzinəmi oldun ki, torpağa tapşırıldın?
 Xəzinə deyilsənsə, bəs niyə belə sən?

70 Hər xəzinə ki mağarada basdırılmış,
 Onun yanında oturmuş bir ilan olur.
 Mən yuvasından didərgin bir ilanam ki,
 Sənin qəbirin üstə xəzinə keşikçisiyəm.
 Yol üstə qum kimi tapdalanırdın,
 Quyuda su kimi rahatlandın.
 Ay kimi, qəriblik [qürub] sənə nəşib olmuşsa,
 Ayın qəribliyi [qürubu] qəribə deyil.
 Zahirən məndən gizlənsən də,
 Daxilən qəlbimin içində sən.

75 Yorğun [həsərət] gözümdən uzaqlaşsan da,
 Bir göz qırpmı ürəyimdən çıxmazsan,
 Vücudun aradan çıxsan da,
 Dərdin-qəmin əbədi olaraq yerindədir.
 Mən ki sənin xatirinə könlümü verdim,
 Sənin xatirənə necə yadımdan çıxar?!
 Madam ki qəmin unudulmazdır.
 İstərsən oturmuş ol, istərsən yatmış!
 Əgər sənin Rəxşin [atın] irəliyə səkirsə,
 Səbəbi odur ki, mənim ayağım çolaqdır,

80 Sən getdin, bu xarabadan xilas oldun,
 İrəm məclisində əyləşdin.
 Mən də bu zənciri açan kimi
 Bir neçə gündən sonra yanına gələm.
 Beşiyinin [qəbrinin] dövrəsinə dolandımsa
 [Demək] əhdi, vəfanı atmamışam.
 Bu torpaqda səninlə görüşənədək,
 Kəfənin mənim qanımdan təmiz qalsın!
 Əbədi yerin behişt olsun!
 Cənnət allah əmanətində olsun!

85 Ruhunun qəndili (cırağı) şadlıqla həmişə işıq saçsın!
 Sonra dedi: – səndən icazə istəyirəm ki,
 Yolumun tamaşaçıları üçün,
 Ey könlümün işığı, sənin matəmində
 Yana-yana üç-dörd beyt oxuyum.
 Hamı bunu məndən gözləyir,
 Göstəriş ver, əməl edim!
 Sonra bu rəvayətə qoşuldu,
 Həmin mərsiyə ilə yüz rəvayət yaratdı.

Bunu dedi, əlini əli üstə qoydu,
Bir hərləndi, əl bəndini qırdı,
Öz yurduna sarı yol aldı.

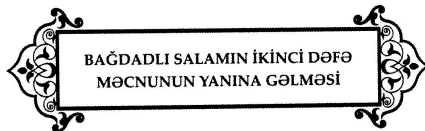
90 Bir ovuc [dəstə] vəhşi də onun önündə, dalında getdi.
Dəvəni köç rəqsi [ahəngi] ilə çapır,
Ayrılıq haqqında beytlər oxuyurdu.
Fəraq halının şərhində
Vəfadan [deyilməmiş] bir hərf qalmadı.

90 Ağlamaqla qumları rəngləyirdi.
Dərdindən başını daşa döyürdü.
Ötdüyü yolda bir tikan qalmadı ki,
Naləsilə ona od vurmasın
Yolda elə bir daş qalmadı ki,
Öz qanı ilə onu boyamasın.
Haçan ki, ağlamaqdan əldən düşürdü.
Qəlbində yarınnın arzusu qalxırdı
Dağdan sel kimi axıb gəlir,
Leylinin məqbərəsinə tərəf gedirdi.

95 Başını onun qəbri üzərinə qoyur,
Torpağını min dəfə öpürdü.
O vəfalı sənəmin türbəsinə
Ürək qəmlərini ağlaya-ağlaya deyir.
O öz işi, öz dərdi ilə məşğul ikən,
Vəhşilər, yırtıcılar onun önündə dayanırdılar
O, göz yaşı ilə Zəməm olmuş,
Onlar [vəhşilər] isə onun dövrəsinə hərəm çəkmişdi.
Onun yolundan göz ayırmırdılar.
Heç kəsi onun yanına buraxmırdılar.

100 Vəhşilərin qorxusundan o keçid nöqtəsində
Yol bütün xalqa bağlanmışdı.
O nə qədər ki getməmişdi, quşdan tutmuş qarışqaya qədər,
Heç nə o qəbrin ətrafına qədəm basa bilməzdi.
Vəraqı bu cür qaralayır,
Ömrünü həvəslə zay edirdi.
İki-üç gün o kəndin itləri ilə
Elə yaşadı ki, ölüm ondan yaxşıdır,
Gah yarı gorunu özünə qiblə edir,
Gah da çölün guru arxasınca yüyürürdü.

105 Yeri qarışqanın gözündə,
Ayağı gordan-gora idi.
Nəhayət, öz işində batıb qaldı,
O da köç naməsinə oxudu

*Eşqbazlığın tarix yazanı,
Ərəb yazılarından belə deyir:
Salamın başına düşdü ki, bir dəfə də
O [eşqə] tutulmuşun salamına gəlsin,
Qalxaraq yola üz qoydu.
Bir ay dağları, çölləri gazdı.
Hər tərəfə cilov döndərüb,
Onu axtarır, lakin nişan tapmırdı*

5 Nəhayət, onu dərissəqal bir vadidə,
Ayağı qabar, daş üstə düşmüş gördü.
Qol-qanadı birdəfəlik qırılmış,
Həl yamandan-yamana qalmış.
Tikanların batmasından o qədər yaralanmış ki,
Ürək yarası bədənindən görünürdü.
O əldən düşmüş [Məcnun] ona baxaraq
Dedi: – Ey cavanmərd, haradansan?!
Dedi ki, mən dərdli Salamam ki,
Uzaq yoldan salamına gəlmişəm.

10 Məcnun onun əhvalatını eşitdikdə
Tanıdı, qucaqladı.
Odu sudan, kölgəni nurdan uzaqlaşdıran kimi,
Vəhşiləri onun yolundan uzaqlaşdırdı.
Dedi: – nə üçün yenidən zəhmətə düşübsən,
Axı, məndən əvvəllər incimişdin?!

Mən qəm hədəfiyəm, sən nazpərvərdəsən,
Mənimlə nə səbəbə oturub-durursan?
Əvvəllər mənimlə dostluğun yox idi ki,
Axırda da mənə ehtiyacın olsun!

15 Amma indi ki, ey cavanmərd, gəlmişən,
Demək olmaz ki, geri qayıt!
İstəyini de, yerinə yetirim!
Məqsədini de, ona əməl edim!
Haqqunas Salam onun
Hər sözü müqabilində çoxlu təşəkkür etdi.
Dedi ki, yediyim sənin peşkəşindəndir,
Öz yerimə sənə təşəkkür edirəm,
Bundan qabaq ki əlim sənə çatdı.
Sənin lütfün mənə böyük kərəmət oldu.

20 Öz təbindən mənə xəzinə bağışladın,
Sinə hasarından mənə sərvət verdin.
Mirvarid kimi qəsidələrindən
Mənim boş ağzımı və ətayimi doldurdun.
Budur, yenə həvəsəndim ki, gəlim,
Sənin bağından meyvə dərim.
Əgər kömək etsən, canla-başla qəbul edərim
Yoxsa evimə sarı yollanaram.
Lakin təəccüb edirəm ki, bu dəfə
Səni işində [şər deməkdə] hazır görmürəm.

25 Bu-il hansı müsibəti sınağın, [çəkdi]n?
Sanki keçən ilki adam deyilsən.
Şadlıq qanadının qırıldığını duyuram,
Şur və həyəcanının qırıldığını duyuram,
Mənə bildir, görüm işlərin necədir,
Özün necəsən, yarın səninlə [münasibəti] necədir?
Məcnun ki, yarı barədə sualı eşitdi.
Yenə dərdi təzələndi və təqətinə itirdi.
O hasarda olan gözəlin həsrəti ilə,
Bir müddət inləyib ağladı,

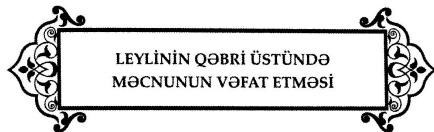
30 Dərindən bir soyuq ah çəkib dedi,
Aman, ciyərim dərd əlindən yandı!
Burax, mənim işimdən və soruşursan?
Yar nədir, yarım barədə nə soruşursan?
Yarım hani, yarım torpaq altındadır,
Ağzıma torpaq bu sırף yalandır.
O, huri nəşəbli, vəfa təbiətlidir,
Onun darvazası behiştin qapısıdır.
O oldu, çırağı yandı.
Mən diriyəm, lakin onun dağından [dərdindən] ölmüşəm.

35 Bu varaqda [barədə] çox söz dedi,
 Bu mövzuda çox varaq oxudu.
 Tez Salamun əlindən tutdu,
 Yarın qəbri üstə aparıb oturtdu!
 [Dedi:] – O pəri görkəmli yarım, budur!
 Canımı həlak edən budur!
 Salam ki onun ağlayıb-sızladığını,
 Kimsəsizliyini, taqətsizliyini gördü,
 (Məcnunun) oxşayıb ağlaması ona təsir etdi.
 O da oxşayıb göz yaşı tökdü.

40 Gözündən gül rəngli yaş töküüb,
 Hər kirpiyindən bir qan bulağı axıtdı.
 Sonra ona mehribanlıqla cavab verdi,
 Qəm yedi və ona təsəlli verdi.
 [Dedi ki], o cənnət gülünün ölümü ilə,
 Qəlbimin dalğasında gəmim qınıldı.
 Sənin kimi mənim canım da matəmə tutuldu.
 Bu ildırım məni möhkəm vurdu.
 Bu isitmədən sənin üzün şölələndi.
 Amma, allah bilir ki, mənim canım odlandı.

45 Bu cür zərif sözlərlə onu oxşayır.
 Və yarasına duz səpirdi.
 İki-üç ay onunla əyləndi.
 Və necə ki, lazımdı, onunla keçindi.
 Hər beyt ki o bədahətən deyirdi,
 Həm də onları ki on il müddətində demişdi.
 Hekayə, qitə, qəsidə – hamısını
 Bircə-bircə dəftərə yazdı.
 Dediklərinin hamısını yazandan sonra
 İcazə istədi, geri qayıtdı.

50 Ondan hər nə ki öyrənmişdi,
 Bağdada hədiyyə gətirdi.

*Söz söyləyənlərin barmaqla göstəriləni
 Bu hekayəni belə sona çatdırır.
 O zamanənin yannmış xərməni [Məcnun]
 Gözyaşı danələrindən bir xərmənə döndü
 [gözyaşında qərq oldu].
 Fələyin əl dəyirmanı onu əzdi,
 Elə ki qırıb əzdi, alıb-apardı.
 Halı əvvəlkindən daha acınacaqlı oldu.
 Daha taqətsiz daha miskin oldu.*

5 Bir can idi ki, ayaqdan dodağa çatmışdı,
 Bir gün idi ki, zülm ilə axşam olmuşdu.
 Dərdinin ağırlığından nalə edə-edə,
 O torpaqda yatan gəlinə tərəf gəldi.
 O məqbərənin halqasına döşəndi,
 Gəmisini bulanıq suya düşdü.
 Əzilmiş qarışqa kimi çabaladı,
 Yaralanmış ilan kimi qıvrıldı.
 İnləyə-inləyə iki-üç beyt oxudu,
 İki-üç qətrə acı göz yaşı axıtdı,

10 Əlini göy səmtinə qaldırdı,
Barmaqlarını açıb, gözünü yumdu.
[Dedi:] – Ey xaliq, hər nəyi ki yaratmısən,
Hər nəyi ki seçibsən, [onlara] and verirəm!
Məni öz möhnətindən xilas et!
Öz yarımın hüzuruna çatdır!
Məni bu can çəkişmədən azad et!
Tez çapmaqla [həyatdan getməklə] şad et!
Bunu deyib, başını yerə qoydu.
O, qəbri qucaqladı.

15 Elə ki dostun türbəsini bağrına basdı,
“Ey dost!” – deyib, can verdi.
O da bu keçiddən ötüb keçdi,
Bu yoldan ötməyən kimdir ki?
Ədəm [yoxluq] elə bir yoldur ki, canlılardan heç biri
Onu keçmək bəlasından qurtarmamışlar.
Zamanın bu uzun yolu ki var,
Nəhayət, onu kim başa çatdırar?
O yara hanı ki, bu üstünün kababında
Şorluğu dəf etdiyi yerdə duza batmasın?

20 Elə bir yara yoxdur ki, qəm burulğanı olmasın,
Zülmün dırnağı ilə qaşınmış olmasın?
Ey köhnə ləng dəyirman eşşəyi kimi [çalışan],
Sənin təbsizliğin [nişanəsi] kəhraba rəngli üzündür!
Bu dəyirmanı hərləməkdən əl çək!
Çünkü o, insanları xilas etməkdən uzaqdır.
Səni basmış evdə oturma!
Səni gəldi, səni yolunda qalx!
Nə qədər ki fələk [yolundakı] körpünü qırmamışdır,
Dəvəni bu körpüdən kənara sırat.

25 Dünyanın buruq-buruq olan göbəyində
Yalnız yel var ki, yeldə də heç nə yoxdur.
Elə bir əsasə arxalanma ki,
O yalnız bir yelə bənddir.
Dünyadan rahat getməyə tələs!
Asta çapma ki, karvan gedir!
Bu qanıçən yeddibaşlı əjdaha,
Sənin dövrənə ilan kimi sarınmış,
Başına, ayağına baxmasan,
Yerin əjdahanın halqasıdır.

30 Əjdaha xasiyyətli o qoca qarı,
Bu qoca qarıdır (dünyadır) ki, əjdaha odur!
Dünyadan saqın ki, məşhur oğrudur!
Cığal oyunçu möhrə oğurlayandır.
Bacardıqca əyri xal vurma!
Əyri xal vursan, uduzarsan!
Ürəyi düz elə, bələdən qorxma!
Yaqut ye, vəbadan qorxma!
Ağalıq [qürur] atından düş,
Acizliklə öz yıxılmağını göstər (ki),

35 Əcəl şiri sənə zərbə endirərkən,
Sənin acizliyinə rəhmi gəlsin.
Xüdpəsəndlik sənin işin deyil, vəz keç!
O sənin çörəyinə yavanlıq deyil, vəz keç.
Torpaqla məhəbbəti tərk etmək axtarırsan,
Deyirsən, deyəcəyəm, demirsən.
Bu qıfıl ki sənə sinəbənd gətirir,
Xəzinənin qarnına qızıl gətirir.
Bir qoca qarıdır ki, ağırlığından
Ölümünü istəyib, qızılı alır.

40 Nə qədər ki üzünü göstərməmiş, huma quşudur,
Üzünü göstərdikdə bir əjdahadır.
Ağıllı adam həbsxanaya düşdükdə
Qaçmaq üçün bir yol axtarar,
Sən axı dünya həbsxanasındasan!
Bir yol axtar, yolu bilirən axı!
Bu işin dərinliyi tapılasdır.
Bu yükün ağırlığına qatılmalıdır!
Ürəyin qüdrəti, gözün nuru,
Boş yerə yaranmamışdır,

45 Elə zənn edirsən ki, sən kiçik [nursuz] çıraqsan?
Sən yeddi bağın üzünə bəzəksən!
Sənin yerin fələklərin üstüdür.
Bütün varlıq sənin himayəndədir.
İlkin səcdələrin Səlcuqusan,
Sonuncu vücudun [varlığın] miras apararısan.
Fələk kimi [yuxarıdan] öz qamətinə bax!
Sonra da öz qiymətini [məqamını] hifz et!
Torpağa sarınma, o tozdur!
Nəfsinə tabe olma, o qığılıcmdır.

50 Öz qədrin, ləyaqətin ölçüsündə addım at ki,
Yerin göylərin üstündə olsun.
Dağ kimi seldən baş qaçıрма!
Sillə ye: üzünü qaçıрма!
Ayağın nalını salan daşı
Götür, öp, de ki, acəb ləlsən!
O sirkə ki səni coşdurur,
Gözünü yum, şirincə iç!
Bu yolu vəfa ilə başa vurmaq olar,
Canı ondan əziyyətlə çıxarmaq olar.

55 Bədxasiyyət, səhər şərabı ilə bədməst olar,
Xoşxasiyyət üçün o [şərab] içməli su kimi olar.
Axar su kimi xoş qədəmli ol!
Haraya getsən, oraya tərəvət yetir!
Əgər bir nəfər çala suyunu içərsə,
Ona [bu su], necə axar su kimi sərin görünə bilər?
Varlıq dünyası sənin torpağın olmuş,
Torpaq kimi dünyapərəstlik etmə
Dünya həmişəlik sənə qalmayacaq!
O şey ki qalmayacaq, ona pərəstiş etmə!

60 Dünyanın qanlı suyu torpağa dəyməz ki,
Onu onun kəsəyi ilə təmizləyəsən
Dünyadan köçən Məcnun,
Dünya əhlinin istehzasından qurtardı.
Sevgilisinin qəbri üstə uzandı,
Yuxu apardı, közünü yumdu.
Bu tüstülü [dərd evi] dünyada rahatlıq görmədi,
Elə ki, yatdı, artıqlaması ilə dincəldi,
Bir ay yox, eşitməmişəm ki, bir il,
Haman vəziyyətdə düşüb qaldı.

65 O boş-boşuna gəzən avaralar [vəhşilər],
Onun ətrafında halqa vurdular.
O, şah kimi qəsrə yatmış,
Onların hamısı [vəhşilər] yatağı qoruyurdu.
Onlar məqbərə ətrafında yurd salmış,
Sanki buranı yuva etmişdilər.
Sağda-solda dayanmış yirticilərin qorxusundan
Xalqın oradan get-gəli kəsilmişdi.
Hər kəs uzaqdan baxsaydı, o vəhşilərin
Arı kimi qaynaşdığını görər,

70 Elə zənn edərdi ki, o xəstə qərib
Öz adətincə orada oturmuşdur,
O qılınc vuranlar da qəhrəmanlıqla
Şaha keşik çəkirlər.
Xəbərləri yoxdu ki, şah ölmüş,
Kəmərlər və tacını külək aparmışdır.
O murdar qanı vermiş,
Küləyə bir inci tapşırırmışdır.
Fələklərin dövrə vurması zəlzələsindən
O da tökülüb, torpağa səpilmişdir.

75 Onun tərkibindəki hər nişanədən [maddədən]
Sümükdən başqa, heç nə qalmamış.
O sümük yeyən canavar itlərdən [vəhşilərdən],
Heç birinin onun sümüyü ilə işi yoxdur,
Haçana qədər ki vəhşilər yerindəydi,
Kimsə o qoruğa qədəm basmadı.
Adamlar mühafizədən pay umarlar,
Bu adamlıq heyvanlardan uzaqdır.
Bir il keçdi, o vəhşi heyvanlar
İstər-istəməz avara qaldılar.

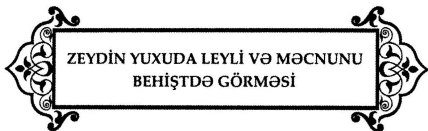
80 Bəziləri öyrəndikləri yerə meyl etdilər,
Bəziləri də razılıqla öldülər.
Dövrən ki xəzinənin tilsimini götürdü,
Xəzanə qılınının bəndi qırıldı.
Oradan keçən cəsur yolçular,
O qoruğun içərisinə yol açdılar,
Gördülər, bir əziz aşıq ölmüş,
Elə ki onu gözə məhrəm etdilər [diqqətlə baxdılar],
Vəfa üzündən (onu) tanıdılar.

85 Bütün elə-obaya səs yayıldı.
Bu əfsanə [xəbər] bütün ərəblərə məlum oldu.
Qohumlar, adlı-sanlı, təmiz adamlar,
Hamı yasa batıb, toplanaraq gəldi.
Gedib ona baxdılar,
Ürəkləri yandı, paltarlarını cırdılar.
Gövhəri səpilmiş o qəlib,
Ağ sədəf kimi qalmışdı.
Sədəfinin tozunu qızilla təmizlədilər,
Yenə ona sədəf kimi ətriyyat səpdilər.

90 Onun özünün də mişk kimi ətri vardı,
Xoş ətir onun öz göbəyindən idi.
Yaslılar ağladılar,
Onun üstünə göz yaşı yağdırdılar.
Göz yaşı ilə onu təmiz yudular.
Torpaqdan alıb, torpağa verdilər.
Sərdabanın böyrünü açdılar.
Leylinin böyrünə qoydular.
Şahı meyxaşaya apardılar.
Sərxoş halda saqiyyə tapşırdılar.

95 Nazla qiyamətə qədər yatdılar,
Yollarından tənə qalxdı.
Bu dünyada həməhd idilər.
O dünyada da bir beşikdə yatdılar.
Bir yol (imkan) olduğundan.
Hər ikisinin türbəsinə bir məqbərə tikdilər.
Çiçəklikdən gözəl olan o qəbir,
Bütün dünyanın ziyarətگاهی oldu,
Orada gələn hər bir qərib və xəstə
Dərhal qəm və ağrıdan xilas olurdu.

100 Hacəti rəva olmayınca, istəyi təmin edilməyınca
 Heç kəs o qəbirdən ayrılmazdı.
 İlahi! O iki torpaqdan yaranmış,
 Dünyadan pak və nakam getdi.
 Rahatlıq və lütfünü onlara əsirgəmə!
 Öz əfvini onlara nisar (bəxş) et!
 Biz də əbədi yaşamayacağıq,
 Növbə bizə çatanda, özün bilərsən.

*Zeyd – o mehriban, nəcib kişi,
 O cavanmərdə allahın yüz rəhməti olsun?
 O iki nur çeşməsinin məqbərəsindən
 Heç vaxt ayağını kəsməzdi.
 Hər beyt ki ləl kimi cilalamış,
 Öz hallarına dair demişdilər,
 Gözü ilə gəzir, qulağı ilə dinləyir.
 Axtarır, tapdıqda toplayırdı.*

5 Bildiklərini heç kəsin qulağından gizlətmirdi,
 Dinləyənlər ona "afərin" deyirdi.
 O iki qarşılıqlı dözümlünün (sevgilinin) əfsanəsi
 Onun sayəsində dünyaya aşkar oldu.
 Bir gün onun ürəyindən
 O iki ürək işıqlandırının fikri keçdi ki,
 O bar yeməmiş o iki sevgilisinin

Görəsən, pərdə (torpaq) altında halı necədir?
 Qara torpaq qəlibində kərpicdirlərmə?
 Ya behişt təxtində altun günaşdirlər?

10 Elə ki gecə dairəsinin başını qaşdı.
 Və gündüzün dərisinə mişk səpdi.
 Yuxuda ona bir mələk
 Dünyanı işıqlandıran süslü bir bağ göstərdi.
 Ağacların hündürlüyündən bütün sahəsi.
 Bəxti ucların (xoşbəxtlərin) qəlbi kimi şən.
 Hər qönçənin ətəyində bir bağ,
 Hər gül yarpağı onda bir çıraqdı.
 Hər çəməndə nurlu göz kimi,
 Mina rəngli bir behişt otağı

15 Ondən yaşıl zərbərcəd yoxdur.
 Parlaqlığının hüdudu yoxdur.
 Açmış güllər əldə qədəh (tutmuş),
 Sərxoş bülbül cəh-cəh vurur.
 Həm saz dil ötməkdədir,
 Həm qumrular "Zənd" oxumaqdadır.
 Gül ağacı kölgəsində, su arxı kənarında
 Günaş kimi bir təxt qoyulmuşdur.
 O təxti ipək xalçalarla,
 Behişt fərşi ilə bəzəmişlər.

20 İki mübarək qədəm, xoşbəxt mələk,
 Şənlik məclisinin mərkəzində oturmuş.
 Başdan-ayağa qədər nur bəzəyi ilə,
 Bahişt paltarları ilə bəzənmişlər.
 Şərab əldə, qarşılarında gül-çiçək

Onlar ikilikdə öz işlərindədir.
Gah dodaqlarını qədəhin dodağına qoyur,
Gah öz dodaqlarından öpüş götürürdülər,
Gah öz barələrində danışırılar.
Gah öz istədikləri kimi yatırıdılar.

25 Bir qoca xidmətdə dayanmış,
Başını onların taxtına söykəmiş,
Hər an yeni bir hədiyyə hazırlayır,
O iki nəfərin başına səpirdi,
Yuxu görən onlardan gizli
Səməvi qocadan soruşdu:
Əldə qədəh tutan bu iki sərv ağacının,
İrəm (behişt) bağında adları nədir?
Can mənzilində hava aldılar,
Bu məqama haradan çatdılar?

30 O dili tutulmuş qoca dərhal
Lal dili ilə ona dedi ki,
Bu vahid qoşa sevgili
Əbədi yoldaşırlar.
O düz oynamaqda (fədakarlıqda) dünyanın şahıdır,
Bu könül oxşamaqda sənəmlərin ayıdır.
Bu ki aydır, leyli günüqara olan Leylidir.
O ki şahdır, ləqəbi Məcnundur,
İki toxunulmamış ləl idilər.
Vəfa mücrüsündə möhürlü idilər.

35 Dünyada rahatlıq görmədilər,
Orada murada çatmadılar,
Sonsuz əbədiyyətdə belə qalacaqlar,

O dünyada bar yeməyən,
Bu dünyada belə başıuca olur.
O dünyada kədərli olan hər kəsin
Bu dünyada şadlığı belədir (daimidir).
Elə ki ələmi işıqlandıran sübhün söləsi
Gecənin xərməninə gündüz odu vurdu,

40 Zeyd öz yuxusundan oyandı,
O sirri hamıya açdı (və dedi):
Hər kəs o dünyada (özünə) yer eləsə,
Bu dünya ləzzətinə təpik vurur.
Bu dünya fanidir, torpaqdır,
O dünya əbədidir, pakdır.
Əbədilik mümkün olan paklıq ələmi
Müvəqqəti olan torpaq (aləmdən) yaxşıdır.
Aman, ayıq ol, aman,
Ki, o gülü bu tikana dəyişməyəsən!

45 Gövhər istəsən, mədəndən çıxarsan,
Bunu sənə verməzlər, ondan da çıxarsan (olarsan)
Özünü eşqin himayəsinə tapşır ki,
Birdəfəlik özünü unutmuş olasan.
Eşqdə ox kimi (düz) yollan ki,
Hədəfdən kənara düşməyəsən.
Ox düz iş gördüyünə görə
Şahın baş barmağına layiqdir.
Eşq varlıq dünyününü açandır,
O, insan xudpəşəndlik girdabından xilas edəndir.

50 Can əridən hər qəm şərbətini ki
Eşq verir, cana xeyirdir.

Zəhər kimi acı olan bir çox şərab
Eşqin (əli ilə) verildiyindən, şirin olmuş.
Bu şərbət (əsər) çox acı olsa da,
Saqisi eşq olduğundan qorxusu yoxdur.
Bu iş çox zəhmət aparsa da,
Eşqdən bəhs etdiyindən xoş idi.
Söz dənizinin dibi göründü,
Gəmi yoxluğa çatdı, bunu bil!

55 Dastan tamamilə bitdi.
Allaha şükür elə, ey Nizami!
Bu dastan məhəbbət açarı olsun!
Oxunmasında xoşbəxtlik olsun!
Həm başlanğıcı səadətlidir,
Həm də axırı bəyənilməmiş olsun!

KİTABIN SONU BARƏDƏ

Ey şah, ey məlik, ey dünyanın pənahı!
Ey bir şah deyil, yüz min şah (olan)!
Təxtə əyləşməkdə ikinci Cəmşid!
Misilsizlikdə birinci günəş!
Keyqubad görünüşü Şirvanşah!
Böyük xaqan Əbülmuzaffər!
Ey Şirvanşah, bəlkə də cahan şahı!
İkinci Keyxosrov – Axsitan şah!

5 Ey padşahlıq (silsiləsinin) qırınının sonu!
Sənin üzüyün (möhrün) olmayan şahlıq olmasın!
Ey Adəm övladı nəslinin iftixar mənbəyi!
Ey iki dünya mülkünü abad edən!
Ey dəniz ortasında şirin çeşmə (bulaq)!
Paklıq və böyüklüyün köz qabağındadır.
O gün ki mübarək taleyinlə (xoşbəxtliklə)
Başını fələkdən yüksəyə qaldırırsan,
Şadlıqla əylənəcəksən,
Bu közəl əsəri oxuyacaqsan.

10 Bu fikir gəlininin peykərindən (vücudundan)
Gah xəzinə əldə edəcəksən, gah bəkirlik.
İstədim ki, bəyənilməsinə çalışasan,
Əhsən deməyinlə onu bəzəyəsən.

Belə bir mərhəməti göstərməkdə
Kərəm səndən, təvəkkül (ümid) məndən,
Pak ürək və qalib bəxt
Sənin üçün nəsihət verən olsa da,
Bu nəsihətçidən də allahın köməyi ilə
Sübhə xas olan iki-üç kəlmə eşit!

15 Gör, dünya başını necə silkələmiş,
Necə-necə padşahlar yola salmışdır.
Sıçraya-sıçraya addımlamağa başla.
Bu sənin dünyadan geri qalmağından yaxşıdır.
İşini bilməkdə ayıq şahsan!
Bacarasan, bir az daha da ayıq ol!
Ədalət və səxavətinin hüdudu yoxdur,
(Bunları) artırsan, ziyan eləməz,
Bir iş ki sənin dövlətinin xeyrinədir,
Onu axtarmaqda astagəllik etmə!

20 Ölkənin, padşahlığın rəvnəqi üçün
Tük qədər yaramazlığa yol vermə!
Sənin bayrağına layiq olan bir ölkə,
Bil ki, sənin hakimiyyət qorugundadır.
Onun ucqarlarında o yerlər ki, sənin deyil,
Elə hesab et ki, sənindir, xoşhal ol!
Heç bir xeyirxahın boynuna hər günahına görə qılinc qoy-
ma!
Düşmən üzrxahlıq dili açarsa,
Xatircəm olma, qapından da qovma!

25 Qüdrətli ol, lakin səbrin olsun!
Şərab iç, lakin ayıq ol!

Sənin qolun işlək (qüdrətli) olsa da,
Allahdan (yenə də) kömək istə.
Sənin rəyin aydın (düzgün) olsa da.
Başqalarının fikrini də əldən vermə (rədd etmə)!
Heç bir ikikönüllü (tərəddüd edən) ilə hərbə getmə ki,
Sikkən düzgün vurulsun.
O adamın söhbətindən (dostluğundan) qaç ki,
Gah yumşalar, gah qızışar.

30 Hər ölkə ki, onun daxilindəki adamlar ikiüzlüdür,
O heçdir, bəlkə heç ölkə deyil!
Harada ki irəliyə addım atırsan,
Geriyə necə qayıdacağını qabaqcadan düşün!
Orada ki iş doqquz addımlıqdadır,
Onuncu addımı atmasan, yaxşıdır,
Ədalət istəyənlərin peyğamını (ərizəsini),
Ancaq doğruçuların dililə göndər!
Sözündə elə möhkəm ol ki,
Aman istəyənlər əmin olsunlar.

35 Açıq üzünlə (sadəliyinlə) heç kəsi
Sınamadan özünə yaxınlaşdırma!
Ürəyində yer tapdığını bilmədən
Heç kəsin əhdinə (sözünə) inanma!
Düşməni kiçik (acı) sanma!
Bu cür öz yolunu tikandan təmizləyə bilərsən,
O sirri bir kəsin qulağına çatdırma ki,
Başqasına desə, inciyəcəksən.
Onu ki vurubsan, kökündən yıx!
Onu ki bağrına basıbsan, atma!

40 Gecə və gündüz hər nə tələb etsən,
Hər şeydən artıq yaxşılıq topla!
Şərab sənə halaldırsa da,
O haramzadadan yan keç!
Şərabın sübh qədəhini götürübsənsə,
Şərabı sən iç, düşmənin sərxoş olsun!
O qədər içmə ki, sərxoşluq gətirsin,
Sənə bütpərəstlik ləkəsi gətirsin.
O gün ki çox yaxşısan, elə haman gün
Bədnəzərə qarşı üzərlik yandır!

45 Keyfin saz olduğu gecədə
Özünə bir dua oxu, püflə!
Şərab məclisində gülürüz otur ki,
O evin şənliyi qızıqsın.
Ümumi qəbul (günü) özünü aslan kimi göstər ki,
Heç kəs öz igidliyindən dəm vurmasın.
Harada ki bina xarəbdir,
(Oradan çıxmağa) tələs, məsləhət tələsməkdədir.
O adam ki miskindir, onu öldürmək üçün
Qanlın (qatilin) belə olsa, tələsmə!

50 Muradının uzaq olmasına baxma,
Səadət onu qapına gətirər.
Bütün bu əfsanələri ki deyirəm,
Səninlə söhbətə bəhanə axtarıram.
Yoxsa sənin könlün dünya hakimidir,
Bu cür nəsihətə ehtiyacı yoxdur.
Orada ki yolgöstərən sən sən,
Yaxşı rəydən başqa şey ola bilməz.
Fələyin altında sənin mühafizən üçün
Yaxşı adamların duası kifayətdir.

55 Şadlıq çağında sənə tilsim [göz dəyməmək üçün] olmağa
Nizaminin hümməti bəsdir!
İlahi! Sən bu hökmdarın camalından
Dərdi, bəlanı uzaq elə!
Hansı qapını döysə, sən onunla ol!
Hər yerə getsə, sən yoldaş ol!
Bütün dostları qalib (müvəffəq) olsun!
Düşmənləri indiki kimi zəlil olsun!
Əlindəki şahənə cam, həyat suyu ilə dolu olsun!
Həyat suyu ilə dolu olsun!

60 O camdan bir qətrə də mənə versin ki,
Bu əsəri onun adına yazdım.
Onun adını daşıyan bu əsər,
Onun bəxti üçün xoşqədəm olsun!

İZAHLAR VƏ QEYDLƏR

B. 5. Sənə xeyr-dua ilə xitab edənlərə, sən də həmişə öz fəzildən xeyr-dua verərsən.

B. 6. Qədim münəccimlər dini əfsanələrə əsasən, yeddi qat göyə ilahiyyat məqamı saydıqları "ərş" və "kürsü"nü də əlavə edərək doqquz səmavi aləm olduğunu iddia etmişlər. Nizami onları "kaşanə" və onları da yeddi səyyarəni "yeddi gəlin" adlandırmışdır.

B. 8. Dini əfsanəyə görə, kainatı yaratmaq istəyənlə Allah boşluğa üz tutaraq ərəbcə "kün!" ("ol!") əmrini vermiş, hər şey vücudə gəldikdə "fəyəkuni" ("oldular") demişdir. Nizami həmin əfsanəyə işarə ilə bütün canlı və cansızların həmin iki kəlmədən yeddiyə gəldiyini xətlir.

B. 11. İkinci misra. İslam dininə görə, "fəru-din"dəki (dinin budaqları) on şərtin 7 və 8-cisi "nəhy-əz münkər" və "əmr be-məruf" adlanır. Yəni pis əməllərdən saqındırmaq, yaxşı işlərə sövq etmək. Beytin mənası: Allahın qadağan etdikləri – pis, əmr etdikləri – yaxşı işlərdir.

B. 17. Sənin əbədiyyətlə nurlanan yolunda sənə tay, müqabil, şərik yoxdur, sən tək sənsən.

B. 20. "Əbləq" – ərəbcə ağ at, "ədhəm" – qara at. Şair səhəri ağ ata, gecəni qara ata, göyü isə onlar üçün qurulmuş tövləyə oxşatmışdır.

B. 21. Şair yeddi səyyarəni fəlayə vurulmuş yeddi düyün adlandırır və "onunla yetmiş düyün açdın" dedikdə Şərqdə insanların bir çox mühüm, çətin işlərin həllində tələrlərini sayırların bürclərarası hərəkətlərinə bağlılıqlarına işarə edir.

B. 22. Adəmin torpaqdan yaranmasına işarədir. Yəni sən bir ovuc torpaq aldın və ondan ağıl sahibi başını yaratdın.

B. 24. (8-ci beytin şərhinə bax). ərəbcə "kün!" ("ol!") sözü ?????? iki hərfdən ibarətdir. Şair Fərhadın Bisutun dağına çapmaq əfsanəsinə işarə ilə deyir: Sən dağ çapmadan təkə iki hərf ????? "kün!" (ol) deməklə sütsüz göyləri yaratdın.

B. 28. "Xəzinə" dedikdə şair ilhamın haqq (Allah) vergisi olduğuna işarə edir, hər an yeni söz incisi yaratmaq qabiliyyətindən danışır, eyni zamanda "məna xaraba bir xəzinə bağışlayırsən" sözləri ilə "xəzinə xarabada olar" el məsəlini istisnaə halında işlədir.

B. 46. İkinci misra. Keçmişdə müsəlman ölürlərini dəfnə hazırlayarkən onların üstünə səpilən xoş ətirli maddələrdən biri "hönut" adlanırdı. Şair ölərkən də Allahın adını hönutə qatıb qəbirə aparacağını söyləyir.

B. 48. Nə qədər ki, sağam, tapdığım hər tikəni iki əlli dərğahuna şükür edib adını çəkməklə yeyərdim.

B. 51. Kəbəni ziyarətə gedən müsəlmanlar ziyarətqabağı xüsusi geyim və ağır şərtlərin icrasını vacib sayan mərasim keçirməlidirlər ki,

buna "əhram" deyilir. Şərtlərdən biri də hər addımda "ləbbeyk" (xidmətinə hazırəm) deməkdir. Şair Allah dərğahında əhram bağlayıb, "ləbbeyk" çağırığını söyləməklə özünün ona bağlı olduğunu göstərir.

B. 52. Düz yoldan azanlar çoxdur, məni belə azgınlıqdan həftə et!

B. 58. İkinci misra. Ud – yanarkən xoş ətir saçan, dirəməyə isə pis qoxulu bitki.

Şair obrazlı ifadə ilə: pis və ya yaxşı – buyam ki varam! – demək istəmişdir.

B. 67. Zakat – islam dinində ehtiyacı olan yoxsullar üçün ayrılan pay.

Şair Allahla müraciətlə deyir: ehtiyacımı özün ödə, mənə ruzi verməyi başqalarına havala etmə!

B. 70. O zaman ki, maddi vücudum yoxa çıxacaq (öləcəyəm), mənə ata etdiyin ruhumu mərhəmətinlə (öz nərindən) məhrum etmə!

Sonuncu peyğəmbərin – ona salavat və salam olsun – məhdində

B. 10. İkinci misra. Dini əfsanəyə görə, "qəbə qövseyin" göyün üst qatında – ərşdə, ilahi məkanın astanasında, iki yarım-dairə (nurun) kəşidəyi yerdə ki, guya Məhəmməd məraci zamanı o nöqtədə dayanıb Allahla danışmaq aparmış və o yerlərin sirrinə vəqif olmuşdur. "Nəssab" – nəəsəb və mənşəyi bilən adamdır.

B. 14. Altı cəhət – kainatın dörd yanı, altı və üstü deməkdir ki, şairə görə bütün varlıqlar Məhəmmədin qüdrətinə heyran olmuşlar, çünki o, yeddi fəlayə (göyə) "at çapıb" məracə getmişdir

B. 25. Dövrün yeddi səyyarədən ibarət olma da o, sənin – Məhəmmədin qarşısında atlı dalınca qaçan piyada kimi aciz və miskindir.

B. 32. İkinci misra. Sən elə bir şahsən ki, başındakı saç tac cıqqası və göz qırpməğın şah fərmanı hökmündədir.

B. 33. İslam dini qaydalarına görə, müsəlmanlar hər gün beş vaxt (sübh, günorta, ikindi, şam, yatmaq) namazı qılmalıdır. Qədim Şərqdə isə şahların sarayında hər gün beş dəfə xidmət təbəli çalınardı. Məhəmməd şah kimi vəsf edən şair tövbənin (paklanmanın) əsası olan beş vaxt namazı onun dərğahında çalınan beş növbə təbil adlandırır.

B. 34. Beş bünövrə iki mənada anlaşılır: 1. Beş maddədən ibarət bünövrə (Allahın təkiliyi, Allahın ədalətinə inam, peyğəmbərin haqlığı, on iki imama etiqad, axirət dünyasına inanmaq); 2. Peyğəmbərin əbası altında toplanan beş nəfərin (Məhəmməd, onun kürəkəni Əli, qızı Fatimə, nəvələri – Həsən və Hüseynin) paklığına inam. Hər hansı mənada alınsa, şair, bu beş bünövrəni qoyan peyğəmbəri yüz min zülm və haqsızlığın qapısını bağlayan adlandırır.

B. 35. Din evini yeddi göy səviyyəsinə qaldırdın və onu dörd xəlifəyə – Əbubəkr, Ömər, Osman, Əlidən ibarət xəlifəyə tapşırıdın.

**Allahın peyğəmbərinin meracı haqqında
Allahın salavat və salamlı olsun!**

B. 2. Merac zamanı yeddi göyü fəth etdin və dörd ünsürün, (su, od, torpaq, hava) varlığın əsası üzərinə qədəm basdın, yüksəldin.

B. 6. Fani ev – heç kəs üçün əbədi olmayan maddi dünyaya işarə. Dini rəvayətə görə, Allahın qasidi Cəbrail, Məhəmmədi guya Ümmi – haninin evindən Allah dərgahına aparmışdır.

B. 26 – 27. Yeddi göyün üzərinə qalxdıqda sənin (Məhəmmədin) cəmalının nuru qarşısında fəlayin bayrağı (qotazi) sayılan günəşin şüaları qırıldı, həm də barmağının işarəsi ilə fəlayin tasi olan ay ikiye bölündü.

B. 32. Dini rəvayətə görə, Məhəmmədi meraca qaldıran Buraq yed-dinci göydə dayanmış, orada peyğəmbər Rəfrəfə minib Allah məqamının astanası olan Sidrəgahə qədər getmişdir. Bu nöqtə isə onun son mənzili olmuşdur. “Rəfrəf” müxtəlif məxazlarda müxtəlif cürə izah edilmişdir: nurlu uçan qanadlar, yaşıl ipəkdan toxunmuş zərif xalça, hərəkət edən dalğa, zərif heyvan, balıq, parılı, İsrəfilin daxması və s. Biz burada “nur qanadlar” anlayışına üstünlük veririk.

B. 35 Qüsl ərəbcə: yuyunmaq, İslam şəritində kölgədə qalan mur-dar bir şeyi günəşin nuru təmizləyə bilər. Məhəmmədi mübaliğə ilə vəsf edən şair demək istəyir ki, hətta Allahın ərsindəki mələklər kölgədə qalan əşya kimi onun nurunun sayəsində paklandılar.

B. 54 – 62. Nizami dini-idealist fəlsəfənin “Allah dəstəgahına əl aparmaq olmaz” müddəasını şərh edir. Yəni: insan o şeyi ki görür, eşidir, hiss edir, onunla qane olmalı, onların hamısını Allah tərəfindən yarandığına inanmalı, onları “mümkinal – vücud” (varlığı, yaranması mümkün) hesab etməlidir. Lakin din banilərinin hər şeyə qadir, hər yerdə hazır “vacibəl-vücud” (varlığı vacib) adlandırıcıları Allahın özünün nə vaxt, kimin tərəfindən və necə vücuda gətirilməsi barədə düşünməməli. Şair, obrazlı şəkildə izah edir ki, insan idrakının müəyyən bir həddi, dərəcəsi vardır ki, ondan kanara çıxması caiz deyil və bu prinsipi pozanlar, xilqətin kökünü axtaranlar ancaq sərgərdan qalar, zərər çəkərlər.

Aşağıdakı misralarda şair “pərdə” sözünü məharətlə müxtəlif mənalarda işlətməmişdir ki, hər birinin ayrıca şərhli lazım gəlir.

B. 63. Gözə görünməyən – Allah. Yəni: ağzını o Allaha aç, ona ümid bağla ki, heç kəsə düzgün olmayan yol göstərməz.

B. 64. Klassik Şərq ədəbiyyatında “Biz oyuncuq, fələk oyunbazdır” – fikrinə tez-tez rast gəlirik. Nizami həmin beytində bu fikri belə verir ki, pərdə düzəldən, oyun düzəldən fələk bizi ağıllı olmayan xəyali oyuna cəlb edir, fantastik bir oyun, fantastik pərdə (avaz) çalır.

B. 65. Fəlayin çaldığı avazla oxumaq olmaz və hətta bu pərdənin (avazın) özünü dərk etmək olmaz. Şair, zamanın dəyişməsinə, səbətsizliyinə, başqa sözlə, gündə bir hava çalmasına işarə edir.

B. 06. İşlərini fəlayin yaratdığı xəyali oyunlara tabe etsən, öz bacarığını belə qiymətləndirə bilməzsən.

B. 67. Barbəd – VII əsirin ortalarında İranda hökmranlıq edən Sasani Xosrov Pərvizin sarayında yaşamış məşhur çalğıçı və xanənda.

Nizami xatırladır ki, Barbəd məharətinə malik olsan da, pərdəsiz (mənasız, məntiqsiz) çalma, oxuma, yəni danışma!

B. 69. Nizami yuxarıdakı beytlərə yekun vurur. Yəni yaxşı əqazmaq üçün haqq yolunu tutmaq, öz məqamını dərk etmək, təkcə istədə güvənməmək, hər nəğmə, hər kəlmədə mənə və məntiq gözləməkdə özünü nümunə göstərir.

B. 79 – 80. Kainatın şəkli və quruluşu barədə dini-sxolastik təşəvvürün ziddinə olaraq, Nizami öz dövrünə görə maddi aləm haqqında nisbətən dəqiq elmi mülahizə irəli sürmüşdür. O, mövcudatı biri digəri ilə cazibə qüvvəsi ilə asılılıqda, daimi hərəkətdə, dəyişmədə və inkişafda görür. Səməvi cisimlərin və onların cazibəsi ilə hərəkət edən maddələrin mütləq girdə şəkildə olması nəzəriyyəsinə böyük şair həm burada, həm “Xosrov və Şirin”də, həm də, xüsusilə “İqləbnamə” əsərində ısrarla sübuta çalışmışdır.

Kitabın nəzminə səbəb haqqında

B. 29 – 35. Bu beytlərin nizamişünaslıq üçün böyük əhəmiyyəti vardır. “Bütün əsərlərin şahı” adlandırdığı “Leyli və Məcnun” dastanını türkçə deyil, fars və ərəb ziyanatı ilə bəzəməyi şəirdən tələb edən Şirvan şahı Axsitanın məktubundan nəzmə çəkilən sözlər heç bir şübhəyə yer qoymur ki, Nizami öz ana dilində də əsərlər yazmış. Belə olmasaydı, şah sifariş verdiyi əsərin dili barədə xüsusi tapşırıq verməzdi. Buradan aydın olur ki, “Yeddi gözəl”də “Bu bəşərdə mənim türkçəmi almırlar, mütləq yaxşı (dadlı) dovğa yemirlər”, – deyər şair kimləri nəzərdə tuturdu.

B. 84. Bəhr sözü iki mənada işlənmişdir: birinci mənada əsərin yazıldığı vəzn nəzərdə tutulur, misraların ölüsü ərzun “bəzəc” bəhrindədir. İkinci mənada – bəhrin (ərəbcə dəniz deməkdir) bəzi ölü deyil, diridir. Yəni: əsərin məzmunu yeni, şəriyyəti cəmlir, ülvidir.

B. 94. Ərəblərdəki say sistemində (“əbcəd” hesabı) üç nöqtəli “s” hərfi – 500, “f” hərfi – 80, “d” hərfi isə 4-ə bərabərdir. Nizami s, f, d hərləri ilə “Leyli və Məcnun” əsərini 584-cü hicri (qəməri) ilində rəcəb ayının (VII) sonunda (miladi: 1188-ci ildə) tamamladığını göstərmişdir.

Mənuçehr oğlu Məlik Axsitanın məhdində.

B, 12. Qələmi qısa ifadəsi “bir sözü iki olmasın” mənasında işlənmişdir. Yəni: şah az fərman versin, qılını bütün hökmdarları ona tabe etsin.

B. 17. On iki elm iki mənada işlənə bilər. Birinci variantı qədim Şərq həyatşünaslığı qənaətinə görə, fələkdəki on iki bürc ilə əlaqələndirmək olar. İkinci variantda isə “on iki elm” belə təqsim olunur: dörd səmavi kitab (Zəbur, Təvrat, İncil, Quran), dörd ünsür (su, torpaq, hava, od) və dörd maddə (qan, sevdə, səfə, bələqəm) bu üç dördlüyün məzmununa aid elm fərziyyəni əhatə edən biliklər kimi anlaşıla bilər.

B. 18 – 19. Nizami təbiət, kainat haqqında təsəvvürünü obrazlar və sitəsilə vermişdir. Yeddi qəvarə – yeddi təbəqə yer, altı barmaq – cəhətlər: şərq, qərb, şimal, cənub, alt və üst; bir göz – günəş; dörd əl – dörd ünsür: su, torpaq, od, hava və ya ilin dörd fəslə; doqquz arxa (kürək) – doqquz təbəqə göy.

Şairə görə, saydıqlarından hər cism öz dairəsində cəzibə qanunu əsasında bir-birindən asılı hərəkətdə olduğundan, bu nizam pozulmasın deyə, bütün kainatın özünə məxsus bir cənbəri – dairəsi vardır. Axsitan mübaliğə ilə tərifləyən şair göstərmək istəyir ki, bütün kainatın hasar içərisində müti saxlayan cənbər də şahın qüdrətidir.

B. 20. Nizami şahın adını “şirin sulu dərya” tərcümə edir. Buna əsaslanaraq, onu Axsitan deyil, Əhsitan adlandırmalıyıq. Çünki “əx” orta fars dilində yaxşı, ləzzətli, “sitan” yer, mühit mənasındadır. Şair hökmdarı suyu şirin (“xoşab”), ləzzətli dəniz, həm də elə şirin su ki, həyat suyu dirilik bəxş etmək xasiyyətini ondan kəsb etmişdir – deyə yüksəlir.

B. 28. Qılıncı düşmənin qanlı cəsədlərindən dağ yaradar, camından dağdan axan kimi qırmızı şərab axar.

B. 42 – 43. Arəş – əsatiri İran pəhləvanıdır ki, ox atmaqda misli yox idi. Guya onun atdığı oxlar nizə vurmaqda şöhrəti olan Ad qəbiləsi döyüşçülərinin nizələri uzunluqdaydı. Nizami demək istəyir ki, Arəşin o uzunluqda oxunu Axsitanın kamanına qoysalar, boy verməz, gödək olar, düşüb ox qabında qalar.

B. 50. İkinci misra. Qədim zamanlardan İran dövlətinin embleması aslanın belinə minmiş (onu əsir etmiş) günəş olmuşdur. Şair, Axsitanı elə bir qüdrət sahibi hesab edir ki, qəzəblənsə, günəş kimi aslanı əsir edə bilər.

B. 51. Ərəb əlifbası ilə yazılarda Axsitan adında altı hərf olur. Nizami göstərir ki, bu altı hərf dünyanın altı cəhətini (şərq, qərb, şimal, cənub, alt və üstünü) kəmərlər kimi dairəyə almış, yəni bütün dünya ona məxsusdur.

B. 52. Adındakı hərflər nərd oyununda “şəş” atmış, hərfi yeddi xanaya salaraq, oyundakı ilk qələbə şərtini tamamlamış, təmin etmişdir.

B. 59. Fərasiyab sözünü iki mənada anlamaq olar. Birincisi: yenilməz qəhrəman kimi (hiyləgər) əsatiri Turan hökmdarı Əfrasiyab; ikincisi: “fərasiyab” – yağış köpüyü.

Nizami Axsitanı günəşə oxşadığından, ikinci anlayış daha düzgündür, yəni düşmənlər hər qətrə yağışdan əmələ gələn köpük (hübab) qədər olsa da, günəş bir anda onları qurudub məhv edərdi.

B. 59. Fərasiyab sözünü iki mənada anlamaq olar. Birincisi: misra ilə əlaqədar belə güman etmək mümkündür ki, mişk Çindəndən gətirildiyinə görə, şair, şahın qır kimi payladığı miqdarda mişkin ayrı-ayrı çilidə deyil, hətta bütün Çində olmadığını göstərir.

B. 74. Rəvayətə görə, qəznəvilərdən Sultan Mahmudun mindiyi fil böyüklüyü, gücü və şah yanında qiyməti ilə misilsiz olmuşdur.

B. 75. İkinci misrada “filayəqlil” tərcümə edilmiş, farsca “pilpa” sözünün müxtəlif mənaları vardır ki, onların bir neçəsi həmin beytin məzmununa uyğun gəlir; şahın dizi üstə saxladığı silah növü (gürz), çox böyük şərab camı, sarayın ortasındakı sütun: Yəni: fillər sənin kürzünü, şərab camını (ağırlıqdan) daşıya bilməz və qorxudan sarayın sütununu uçura bilməzlər.

Burada ayaqları fil ayağına oxşayan böyük, filcüssəli taxtı da başa düşmək olar.

Yeri öpənin kitabı (şaha kitab)

Yeri öpənin kitabı (şaha kitab)

B. 10 – 11. Nizami göstərir ki, fələk (göy) şahın axurağası (at saxlayanı) olub, ona görə də arpa-saman tədarük etmişdir ki, burada “arpa” dedikdə “Sünbül” (fələkdə on iki bürcdən biri), saman dedikdə isə ulduzlar toplusu olan kəhəkşan nəzərdə tutulur.

B. 19. İkinci misra. Dan yeri sökülmədən üfüq müvəqqəti işıqlanır ki, ona “yalançı sübh”, ya el arasında “kərvan azdıran” deyilir. Dan yeri söküldükdən sonra isə hava get-gedə işıqlanır, səhər açılır ki, buna da “doğruçu sübh” deyilir. Şair arxadan gələn şahı məhz “doğruçu sübhə” oxşadır.

Şahzadənin tərfi və öz oğlumu ona tapşırmaq

B. 1. Səhər üfüqdən qırmızı günəş boylandı, qara gecəni ağ səhərə döndərdi.

B. 5. İkinci misra. O, yeni qələm işlədən, hökm verəndir, mən isə yeniyetməyəm, ona tabe olub, ondan öyrənərəm.

B. 9. Birinci misra. Yeddi məclis – yeddi qat yer, “doqquz beşik” – doqquz təbəqə göy. Yəni: şahzadə yerin, göyün Yusifi, ən gözəl, ağıllı və nəcib insanıdır.

B. 12. İkinci misra. Dörd gövhər – dörd əsil maddə: torpaq, su, od, hava.

B. 13. İkinci misra. Mehriban – islam məbədlərinin cənub səmtində vuruqlan xüsusi tağdır ki, allaha ibadət edənlər (namaz vaxtı) üzrlərini ona tutaraq baş əyir, səcdə edirlər. Nizami və fində bütün şahların cavan şahzadəyə baş əyəcekləri göstərilir.

B. 18. İkinci misra. Xuzan – İranın cənubunda şəkər qamışı yetişən Xuzistan vilayətinə deyilir. Şair mübaligə ilə deyir: Sənin sayəndə təkə Şirvan deyil, hətta Xuzistan belə asudə, firavanlıq və ədalətlə yaşayır.

B. 24. “Mücrüdə olan gizli xəzinə” dedikdə şair halə tamamlanmış “Leyli və Məcnun” dastanına işarə edərək arzulayır ki, şahzadə onu iki həftəlik, yəni bədrilənmiş ay kimi tamamlanmış, ələmə nur saçan, şöhrət tapan əsər kimi görsün.

B. 26. Nizami özünü əsərin atası, oğlu Məhəmmədi isə onun qardaşı kimi təqdim etmişdir.

Bu əsərin nəzmi və paxılların qəsdı haqqında

B. 7. Dini rəvayətlərə görə, İsanın peyğəmbərlik möcüzü nəfəsi ilə ölüni diriltmək olmuşdur. Nizami öz şerinin təsir qüdrətini İsa möcüzünə bərabər tutur.

B. 8. Cəzri-əsəmm və ya lal cəzr riyaziyyat elmində irrasional görünüyü üçün bu adı ona vermişlər.

B. 32. Dini əfsanəyə görə həftənin çərşənbə günü “cinlər günü” sayılır. Həmin günün gecəsi cinlər dünyanı gəzişir, bayram edir. Guya həmin gecə “cinlərin qəzəbinə gəlir” dəli olanlar heç bir vəchlə sağalmazlar.

B. 43. İkinci misra. Üzərlik – xüsusi vəhşi bitkidən alınan toxum. Yandıranda xoş iyi yayılır, mənzillərin havasını dəyişmək üçün də istifadə edilir. Adətə görə, gözəl, güclü, ağıllı insanları, xüsusilə körpələri və habelə yaxşı ev heyvanlarını yaman gözədən himf etmək üçün onlara üzərlik tüstüsü verərdilər.

B. 44. Anam məni üzərliklə mühafizə etdi və məni İsfəndiyar kimi basılmaz doğdu. İsfəndiyar – İranın əsətri hökmdarlarından Küştəsin oğlu. Əfsanəyə görə onun bədənində heç bir silah kar etməzdi.

Nizami bununla özünün bədxahlar qarşısında məğlubedilməzliyini işarə edir.

B. 45. Müsəlmanların əqidəsincə guya Allahın min bir adı var. Ərəb əlifbası ilə yazılan Nizami («Y^y») sözündəki hərflərin “əbcəd” hesabı ilə ekvivalenti min birdir: (y – 50+ Y^ – 900+ ! – 1+ – 40+ ^Y – 10=1001). Beləliklə, şair öz təxəllüsündəki hərflərin ekvivalent rəqəmi ilə Allahın min bir adı arasındakı mənəvi vəhdətə işarə edir.

B. 46. Şairin adı olan İlyas sözünün ekvivalenti “əbcəd” hesabı ilə (1+ Y – 30+ , – 10+ ! – 1+ (– 60=100) rəqəmini verir ki, bundan 1 = 1, və 6 = 2 atıldığıda 99 qalır. İslam dinində Allahın min bir adından doxsan doqquzu (kərim, rəhim, səmi, əlim, rəuf və s.) “asmai – hüsna” ən gözəl adlar sayılır.

Beləliklə, təxəllüsündəki rəqəmlərin Allahın bütün adlarına bərabər olması ilə fəxr edən şair, adındakı rəqəmlərdən biri atıldığıda qalanının “asmai-hüsna”ya bərabər olduğunu göstərir.

B. 52. Dini əfsanələrdən gəlir bədii ədəbiyyatda tipikləşdirilən Kənan peyğəmbəri Yaqubun oğlu Yusifə (bax: “Yusif və Züleyxa” dastanına) işarədir. Hədsiz gözəlliyi və atalarının Yusifə müstəsna məhəbbətinə həssas aparan qardaşları onu quyuya salıb tələf etmək istəmişlər.

B. 54. Əbülhəbə islam dininin banisi Məhəmmədin həm doğma əmişi, həm də varlı, hiyləgər düşməni idi. O, peyğəmbəri yalançı, fırıldaqçı adlandırmış, incidib təhqir etmişdir. Məhəmməd Quranda onu lənətləndirmişdir.

Halının necəliyi və keçənləri xatırlamaq barədə

B. 59. Birinci misra, həft səb (yeddi-yeddi) – iki mənada anlaşıla bilər: 1. Quranın ilk yeddi surəsi, 2. Tilsim quran caduqərlərin öz peşələrinə öyrənmək üçün oxuyub istifadə etdikləri kitab. İkinci variant məzmunu daha uyğundur. Yəni: şair xatırladır ki, tutaq ki, həft-səbi oxudun və ömrünü tilsimlə uzatdın...

B. 74. Vücuduma su yerinə şərab vur, (içirt) və onunla da təbimi oldandırı, coşdur!

Dastanın başlanğıcı

B. 6. İkinci misra. Ərəblər qeyri-ərəb xalqları, xüsusilə İranlıları “acəm” adlandırırdılar! Qarun – fəvqəladə böyük sərvət sahibi ağgöz, əfsanəvi bir şəxs olmuşdur ki, Quranda onun haqqında qeydlər vardır.

B. 9. Necə ki, sədəf inci yetirmək ehtiyacı hiss etdiyindən daim tələşədir və sünbül dəne dolmaq arzusunda, o da daim övlad həsrəti təndir.

B. 32. İkinci misra. Məlumdur ki, gül-çiçək vaxtı çatdıqda pərəklənlər və külək onun pərəklərini alıb hər tərəfə səpələyər. Nizami Məcnunun atasının xəzinədən alıb xalqa paylamasını (səpməsini) gül pərəklərinin səpəlməsinə oxşatmışdır.

B. 37. Keçmişdə gözəl körpələri yaman gözədən qorumaq üçün onların üzünə “nil” (göy rəng) çəkib çirkinləşdirirdilər. Eyni zamanda sehrkarlar bir müşkülün “həlli” üçün kağız üzərinə müxtəlif cızıqlar çəkib, onu “əfsun” adlandırıb və dua kimi oxuyub üzə püfləyirdilər. Nizami göstərir ki, Qeysi çirkin göstərmək üçün onun üzünə çəkilən qara xətlər məhəbbət əfsununa çevrilirdi.

B. 41. Birinci misra. Onun canlı bir vücud (insan) olduğunu tamamlamaq üçün ona ad qoydular. Ad sahibi olub bir fərd kimi ailədə yerini tutdu.

B. 69. İkinci misra Leyl, ərəbcə: gecə, Nizami adı Leyli olan qəhrəmanın saçını qaralıqda gecəyə oxşadaraq, adının da bu sözdən alındığını göstərməklə, onun həyatı və taleyininin də qara olduğuna işarə edir. Yəni: elə bir gözəl ki, zülfü də gecə rəngli, adı da gecəyə məxsus, həyat da sonsuz bir gecə idi.

Leyli və Məcnunun biri digərinə aşiq olması

B. 5. Məşhur Yusif əfsanəsinə işarədir. Züleyxanın qonaqlıq məclisinə toplanmış Misir ayan arvadları Yusifin camalını gördükdə heyrətdən əllərindəki turunc ilə bərabər barmaqlarını da kəsdiilər.

B. 15. İkinci misra. Məşhur Lətifəyə işarədir ki, bir molla şərab dolu tuluğu eşşəyin belinə yükləyib aparırmış. Yolda qarşidan bir dəstə adam gəldiyini görə molla eybini örtmək üçün qalxıb tuluğun üstündə oturur. Ağırığa qatlaşmayan eşşək yıxılır, tuluq da partlayır. Şərab qoxusu ətrafı bürüyür, molla rüsvay olur.

Məcnun eşqinin necəliyi barədə

B. 5. İkinci misra. Harut – dini əfsanəyə görə, allahın qəzəbinə gəlmiş cadugar mələk... Guya dostu Marutla birlikdə Babil quyusunda başüstə asılmış, əzab çəkməkdədir. Rəvayətə görə, cadugarlıq öyrənmək həvəsində olanlar bu quyunun başına gedər, lakin ağırllarını itirib qayıdılar.

B. 7. İkinci misra. Gur – cüyür-ceyran ailəsindən olan iri cüssəli çöl heyvanı. Əti dadlı olduğuna görə keçmişdə çox ovlanmış və odur ki, insanlardan qorxub gizlənmişdir. Nizami Məcnunu “gurlların belində taxtnı quran” adlandırarkən onun məharəti, vəhşilərlə belə ünsiyyət yaratmağı bacardığına işarə etmişdir. Bir çox məxəzlərdə “vəhşi eşşək”, “vəhşi kəl” və s. heyvanlar kimi də göstərilir.

B. 8. Birinci misra. Şübhə, vəsvəə, inamsızlıq həyuləsini dəf edən.

Məcnunun Leylini görməyə getməsi

B. 14. Birinci misra. Leyli – ərəbcə küçəyə məxsus, gecə adamı, qara. Onu “dünyanı işıqlandıran sübh” adlandıran Nizami tam orijinal bir təəzad yaratmışdır.

B. 15. İkinci misra. Məlumdur ki, orta əsrlərdə dəliləri sağaltmaq üçün onların bədənini dağılayırdılar. Nizami qəhrəmanını vücuduna dağ üstündən dağ çəkilmiş bir aşiq kimi verir.

Leylinin eşqinə Məcnunun ağlayıb sızlaması

B. 4. Vamiq və Əzra – eyni adlı məhəbbət dastanının qəhrəmanları. Onların eşqi uğursuz olduğundan Vamiq uzun zaman dağı-daşı gözib fəraq odunda yənmişdir.

B. 5. Qədimdə və orta əsrlərdə türkdilli qəbilələrin əksəriyyəti heyvandarlıqla məşğul olub, köçəri həyat keçirirdilər. Nizami öz qəhrəmanını səhranın olduğu üçün türbə oxşatmışdır.

B. 6. Nət – keçmişdə şahlar, əmirlər qətl fərmanı verdikdə, yerə dəridən tikilmiş “nət” – ölümlə səccadəsi sərdirdirlər ki, cəlad məhkəmənin boynunu onun üstündə vururdu. Nizami libasını cırıb atan Məcnunun ölümə üz qoyduğunu göstərir, “zənciri kəsib, bəndi yandırır!” deyərək, onu ailəyə, elə-tayfaya bağlayan telləri qırmasını obrazlar vasitəsi ilə vermişdir.

B. 60. İkinci misra Ərhəm, tərham – Quran ayəsi. Məzmunu: yaxşıluq görmək istəyirsənsə, yaxşıluq elə!

65. Zəmix (kükürdlü mısyak) sarı, qızılı rəngli mədən külçəsi. Keçmişdə təbəbət, boyaqçılıq və dabbəçilikdə istifadə olunurdu. Qiymətdə çox ucuz, lakin rəngi və adının birinci hecası “zər” olduğuna görə klassik ədəbiyyatda həmişə yaxşı ilə pisi, qiymətli ilə ucuzu və sair təəzad meydan kimi göstərmək üçün istifadə olunmuşdur. Burada Leylini yükəldən Məcnun özünü zəmixə, sevgilisini isə zərə oxşadır.

B. 73. Yəni Məcnun Leyliyə xitabən deyir: əriyib incəlsəm də, peykin kimi başına hərlənəcəyəm, çünki sənin tamaşana vurğunam.

B. 82 – 83. Əzbə alifbəsində “lam” (l) hərfi “Y” aşağıda yarımdayırmı, “ya” (y) hərfi isə “Y” şəklində qatlanmış yazılır. Məcnunun dilindən deyilən iki beytin məzmunu belədir: məhəbbət qarşısında diz çöküb, qol bağlayıram, sənə pərəstisi edirəm. Ayaqlarım iki “l”, qollarım iki “y” şəklində alı. Sənin adın da iki “l” və iki “y” harfindən təşəkkül tapmışdır. Demək, bu vəziyyətimdə sənləşirəm.

Atasının Məcnunu Kəbəyə aparması

B. 26. İkinci misra. Keçmişdə quldurlar öz qullarının qulağına xüsusi halqa taxırdılar ki, kimin qulu olduğu bilsin. Burada Məcnun özünü eşqin qulu hesab edir və allaha yalvarır ki, “qulağı eşqin halqasından xali olmasın”.

B. 48. Birinci misra. Zəməzəm – Məkkə şəhərində şirin (içməli) suyu olan bir quyunun adıdır.

B. 13. Birinci misra. Şıltaq keçİ öz sahibinin bağında, əkinində ziyan-karlıq edəndə və ya başqasının örüşünə adlayanda, tutub qulağını bərk burar və ya qulağının qatlağına cıncıl qoyub sıxar, incidib – bəyirdədilər ki, heyvan o yerlərə bir daha ayaq basmazdı.

Məcnunun atasına cavab verməsi

B. 1. İkinci misra. Mətnə “təbərzəd” (^ . ^) şəklində yazılmış bu söz əslində təbərzədir. Leksikoqraflar onu farslaşdırmağa çalışsalar da, bu söz xalis Azərbaycan sözüdür. Hər meyvənin çox şirin növünə sifət kimi işlənir: təbərzə üzüm, təbərzə qaysı, təbərzə qovun və sair.

B. 16. Onun (Leylinin) nəfəli, tor mişk rəngli cazibəli baxışından həm mişk dolu ahu göbəyi, həm də ahuların özü onun şikarı olmuşdur.

B. 20. Zülfü yanağına toxunur, sanki o yanaqdan öpüş almaq istəyənləri yoluna süpürgə çəkir, tamahsızlandırdır. Kirpikləri isə “allah versin” – deyə, xəşisi rədd edirdi. Nizami el adətinə müraciət etmişdir. Belə ki, birisi digərindən bir şey istərkən, xüsusilə dilənçilər pay istəyəndə, imkanı olmayan və ya vermək istəməyən “allah versin” – deyə, rədd cavabı verərdi.

B. 66. O iki aşıqın səs-səse verib eşqlərini tərənnüm etməsindən bül-büllər (şərab sürəhələri) qırıldı, eys-ışrət hamıya haram oldu.

B. 67. Nizami dər-dəmdən əriyib incələnd sevgililəri iki xoşavaz ipək telinə oxşadır ki, nəğmələri ilə çoxlarının sazına tel (sim) olub onları dilləndirir.

Baharın vəsfi və Leylinin xurmalıq seyrinə getməsi

B. 6. Lalə açmış, qönçə ikən pərəklərində gizlənmiş qızıl qurdu (böcəyi) qovmuş, lakin pərəklərinin dibindəki qara rəng o tüfeylinin izi kimi qalmışdır.

Nofəlin Məcnunla tanış olması

B. 2. Artıq öz eşqini açıq söyləməkdən utanmır, əksinə məhəbbət hisslərini, hicran dərfini sazla-avazla bəyan edirdi.

B. 7. İkinci misra. Üzra – ərəbcə cilovlanış at. At cilovlandıqda yeyib-içə bilmir, ağzı bağlanır. Nizami Məcnunu cilovlanmış ata oxşadır ki, yemir, içmir, “üzrsüz” – məqsədsiz çölün vəhşiləri ilə hey yüyürür. Misradə səbəb-məqsəd yerinə “üzr” işlədən şair “üzra” sözü ilə bədii daxili cinas yaratmışdır.

B. 31. Dirəfş – qədim zamanlarda döyüşdə işlənen şınavarı silah. Ağac dəstəyə geydirilmiş çox tiyəli polad başlıqın sıqallanmış uclarına bəzən parça və dəri bağlayıb bayraq kimi ordunun qabağınca aparırdılar.

B. 32. İkinci misra. Sürəyya – xüsusi ulduzlar toplusu (“Pleyadi”) Nizami tökülən qan laxtaları ilə qabar-qabar (xal-xal) olan daşın üzünü (üstünü) Sürəyyaya oxşatmışdır.

B. 39. Məcnunun ürəyi Leyli qəbiləsinin halına elə yanırdı ki, utanmasaydı, Nofəlin adamlarını qılınclayardı. Beytin əsas əhəmiyyəti Nizaminin işlətdiyi istiarətdədir. “Bulud kimi öz qoşunu ilə qılınclanmaq” istiarəsindən aydın olur ki, “şimşəyin axması, göy gurultusu barədə müsəlman şərqində mövcud olan çoxlu dini-mövhuməi əfsanə və fərziyələrə rəğmə, dahi sənətkar hələ o zaman “şimşəyin mənbəyi – bulud kütlələrinin sıxılması və toqquşmasıdır” kimi elmi müddəanı müdafiə etmişdir.

B. 69 – 70. Nizami bədii ifadə vasitələri ilə mürəkkəb istiarələr silsiləsi yaratmışdır. Göy çənbər, yəni fəzanın telləri (qaranlıq) ağ gündüzün alına (ənbər) qara (tər) mişk tökür, hava qaralır. Şair qara tellərini düzən səmanı gürcüyə və gündüzün başa çatmasını onun telinin ucunun kəsilməsinə oxşadır. Buradan belə bir fərziyyə irəli gəlir ki, hazırda Gürcüstanın bəzi rayonlarında kişilərin tellərini alnılarına düzüb, uclarını kəsmək adəti Nizami dövründən bəri yaşayan xalq ənənəsinin davamıdır.

B. 72 – 73. Qara ilan burada gecə mənasındadır ki, möhrələrini-qıvrımlarını yığmaqla sona çatır. Dan yerinin Zöhhakı burada əsatiri hökmdar – dünya fatehi mənasında işlənmiş və günəşə işarə edilmişdir ki, gülümsəməsi ilə dünyanı nura qərç edir və döyüş yenidən başlayır, döyüşçülərin əlindəki nizə Zöhhak ilanına, yəni əsatiri hökmdarın çiyinlərindən göyərən insan beyni ilə qidalanan ilanlara dönür; yəni insan qan axıtmağa təşnə olur.

Nofəlin ikinci dəfə vuruşması

B. 78. İkinci misra. Məsələn adətinə görə, iki qüvvə qarşı-qarşıya durduqda tərəflər bir-birinə meydan oxuyub “Allahü əkbər” çağırırlar ki, buna da ərəbcə “qəkbir” deyilir.

Məcnunun maralı ovçu torundan xilas etməsi

B. 2. Nizami səhərin açılmasından bəhs edən bu beytdə “çin” sözü-nü üç dəfə təkrar etmişdir: 1. “həbəşin qaş çinləndi” dedikdə şair ge-

cəni həbəşə (zənciyə), qaşını qaranlığa oxşadır ki, səhər çağı onu (qaşı) "çinləyir", yəni qatlayır, yığıdır; "Çin güzgülü" ifadəsində "çin" sözü Azərbaycan ədəbi dilində işləndiyi kimi düz, haqiqi, doğru mənasındadır; yəni: Haqiqi, düz göstəran güzgülü; 3. Günəş "Çindən gəldi" – yəni: Şərqdən ("Çin" sözü ölkə – Şərq mənasındadır) boylandı, çıxdı.

B. 6. İkinci misra. Elə bil ki, [oxuyarkən özünə] məşallah [bəh-bəh] deyirdi.

B. 34. Qədim zamanda dişini qızıl-gümüşə tutdurub, bəzək əşyası kimi istifadə edərdilər. Nizami maral dişinin qızıl dəhnə içindəki qiymətlişindənə, bu dişlərin dodaq sədəfi içərisində inci dənələri kimi qalmasını bədii müqayisə şəklində verir.

Həmin beytin ardınca gələn beytlərdə isə maralın dərisinin giriş [zeh], göz yaşının dərman hazırlamada istifadəsində də müqayisəli işarələr vardır.

B. 48. Qaranlığın düşməsi və ayın çıxmasında bəhs olunur. Şair az sözlə, macazi obrazların köməyi ilə geniş bədii lövhə yaratmışdır. Gecənin səyyarəsi – qaranlıq karvanı. Quyunun başı – üfüq. Ay gözəl Yusifə bənzədilmişdir. Yusif haqqında əfsanənin bir epizodu – qardaşları tərəfindən quyuya salınması Yusifin qayvan əhlinin əli ilə quyudan çıxarılması və onlara səadət gətirməsi nəzərdə tutulur.

Məcnunun qara qarğaya kitabı

B. 15. Şair qara qarğanı maya (dişi dəvə) kimi sakit, müti, ziyanısq quş, həm də onu əfsanəvi peyğəmbərlərdən olan Salehin tərəfdarı kimi vəsf edir və sonrakı beytdə ağacın şəxəsində oturmış quşu mina ortasındakı səvəyə oxşadır, yəni qarğa qiymətli (qara) bəzək daşı səvə, ağacın yarpaqları onun ətrafına düzülmüş yaşıl qashlardan ibarət minanı xatırladırdı.

Qarının Məcnunu Leylinin mənzilinə aparması

B. 54. İsmail – əfsanəvi peyğəmbər İbrahim Xəlilullahın oğluna işarədir. Dini rəvayətə görə, İbrahim öz oğluna məhəbbəti o daracdaydı ki, allahın buna paxıllığı tutmuş və öz peyğəmbərinə belə bir sual vermişdir: "Sən mənə çox sevirsen, ya İsmail!" İbrahimdən "səni daha çox sevirəm" cavabını eşidən allah əmr vermişdir ki: "Elə isə İsmaili Kəbə evinin yaxınlığındakı Mina dağına apar və orada mənim yolumda qurban kəs!" Guya İbrahim bu əmrə qəbul etmiş, lakin allah ıcrasını lazım bilməmişdir. İsmaili isə əsası XI əsrin əvvəllərində Həsən Səbbah tərəfindən qoyulan (həmin adda) siyasi, dini təriqətə mənsub olanlara deyilirdi. Mübarizə üsulu terrorçuluq olan bu təşkilatə Nizami mənfii münasibət bəsləmişdir.

B. 8. Bax: Məcnunun atasına cavab verməsi başlığında 20-ci beytin şərhinə.

B. 17. İkinci misra. Xizəran – əslində bambuq ağacı, qamış. Hər cür başqa ağacın şumal, düz uzanmış gedən çubuğuna da bəzən "xizəran" deyilir. Klassik poeziyada gözəlin qəddi, qıcları, burnu çox zaman bu istiarə ilə verilir. Nizami Leylinin burnunu ağılı, düzlük və şumallıqda xizərana oxşatmış və "xizəranı su hovuzuna saldı" deyərək, belə bir mübaligə tərkibi qurmuşdur ki, ağlamaqdan gözəlin üzü göz yaşları hovuzda dönmüş və onun xizəran burnu bu "hovuzda" qərq olmuşdu.

B. 29. Şair "ikiüzürlük" edən Leylinin vəziyyətini iki cəhətdən qızıl ilə oxşatmışdır. Bir cəhətdən gülün ləçəklərinin rəngi və görünüşü, digər cəhətdən isə oxi parlaq rəngi və ətri ilə insanlara zövq bəxş edən haman gülün acı tikanı xatırladılır və zahirən elin üzünə gülən, içəridən isə bədbaxtılıyına yanan qızı "Əlində şəm, ayağında tikan tutan" qızıl ilə bənzədir.

V. 31. Nizami səmavi cisimlərdən istiarə məqsədi ilə böyük məharətlə istifadə etmiş və gözəl sinonimlər silsiləsi yaratmışdır. Mah – Ay, həm də gözəl mənasında. Müstəri – ulduz (Yupiter), həm də qızı istəyənlər, Xərqaş – fəlak göy, həm də ev-çadır, Zöhrə – ulduz (Venera), həm də elçi qadınlar (şəxsi ad kimi). Yəni: fəlakdəki Ay kimi gözəlin müstəriləri tərəfindən yüzərlə Zöhrə (elçi) evin kəndarını kəsmişdi.

B. 37. Bəxti – iki kühnəli dəvə, təzi – ərəb cinsindən olan dəvə və ya at (ərəb atı məşhurdur), təkavər – ərəblərdə həm at cinsi, həm də sürətlə qaçan dəvə.

B. 38. Birinci misra. Arpa – ən az, ən kiçik çəki vahidi, qramın təqribən 1/24 hissəsi.

B. 43. Elçi elə danışıq qabiliyyətinə malik idi ki, sözü ilə ölüyə can verər, isə peyğəmbərin nəfəsi kimi (ölü diriltmək) möcüzə göstərirdi.

B. 54 – 55. Səhər açıldı, günəş gəlini dünyaya nur çiləyən camı əlinə aldı, "rus-qulam" – hamını qabaqlayan oğlan (günəş) ərəbin qəm-kədər evinə toy bəsatı, şənlük gətirdi.

B. 75. Günəş çıxdanda Ay onun işığına qərq olub, qara Dələyə – qürub üfüqünə yollandı, batdı, görünməz oldu.

Leylinin xəyalına Məcnunun şikayəti

B. 49. İkinci misra. Rux iki mənada işlədilmişdir. Birinci: üz mənasında. Yəni: əgər şah ikiüzlü olarsa, sən şahsan. İkinci: şahmat fiquru "ruxtura" (top) mənasında. Yəni taxtada rəqib şah iki toplu olarsa, sən şahsan.

B. 54. Qaşının hər çatması bir xəyal – təəvvür xaricində bir gözəllik timsalı olduğundan başqa, hər birisi müsəlmanların rəmzən (orucluq)

ayının sonuncu günü min gözle səmada axtardığı hilaldır ki, ona da fitr (bayram axşamı) hilal deyilir.

B. 55. Ud və səndəl ətir saçan və dərman bitkisi kimi şahların xəzinəsində saxlanan çox qiymətli mətah sayılırdı. Nizami Məcnunun dili ilə bu qiymətli bitkiləri qızıl gül adlandırdığı. Leylinin yanaqları müqabilində qiymətsiz qırmızı söyüdə oxşatmışdır.

B. 56. Nizami Leylinin üzünü hüsnünün sultanı kimi alaraq, başındakı saçını o Sultanın tacı adlandırır ki, qaralığı ilə həbəşistanı, mişk rayihəsi ilə Çini tutmuşdur. Yəni: onda həm həbəş qaralığı var, həm də Çin mişkinin ətri.

Məcnunun atasının oğlunu görməyə getməsi

B. 39. Dini rəvayətə görə, qiyamət günündə İsrafil (mələk adındır) "qalxın!" surunu (şeypurunu) çaldıqda bütün insanlar dirilib, çılpaq və ayaqyalın Məhşərə (haqq-hesab meydanına) gələcəklər.

Məcnunun atasına cavab verməsi

B. 4. Birinci misra. Məhəbbətdə böyük-küçük yoxdur. Şahmat taxtasında əgər eşq olsaydı, fil piyadaya bərabər tutulardı.

Atanın Məcnunla vidalaşması

B. 2. İkinci misra. Keçmişdə qızdırma yatağının (malyariyanın) türkəçarə müalicə vasitələrindən biri bu idi ki, xəstənin boynuna bir sap bağlayaraq hər dəfə titrədir qızdırma növbəsində ara həkimi ona bir düyün vurub deyirdi: burada bağlan! "İsitmə teli düyünlə dolu idi" sözləri ilə şair "artıq sağlamlasına ümid yeri qalmamış idi" fikrini ifadə etmişdir.

B. 62. Bu azad dünya elə bir edam süfrəsidir ki, kəsilmək, ölmək onda mütəlaqdır (labüddür).

Atasının vəfatından Məcnunun xəbər tutması

B. 45. Nil – göy və qara mənasında işlənir. Keçmişdə əzizi ölmüş yaşlı adamların bir müddət qara və ya göy paltar geyinməsi el adəti olmuşdur. Beytin mənası: gözündən paltarına "nil" axıdan Məcnun, demək gözünün qarasını tökür ki, bu da korluqla nəticələnər. Digər tərəfdən, gözədən axan qara su onun paltarını qara, göy boyayır və onun yaşlı olduğunu göstərir.

B. 53. Sənin ciyərparan – oğlun gözündən belə qan-yaş tökərsə, sən nə üçün yerin ciyərinə torpağın qoynuna sığınmışsan?

B. 60. Sədəfin içərisi inci kimi ağ, bayır tərəfi qara olur. Şair gecəni arxası qara sədəfə oxşatmışdır ki, aydan tutmuş balığa qədər, yəni səmadan tutmuş dənizin dibinə qədər bütün ələm qaranlığa qarışmışdır.

B. 61. Güləş zamanı balıq (dəniz) sədəfə (gecəyə) elə zor gəlirdi ki, içindəki incidar (ulduzlar) bayıra töküldü (fəzaya səpildi).

B. 62. Məcnun ağlayır və bir cüt qara gözündən böyük bir səhəyə inci tökür, göz yaşı ilə torpağı suvarırdı.

B. 64. Qəbrin üstündən başına o qədər torpaq sovurdu ki, türbət tarazlandı, yeni qəbir şəklini aldı; halbuki qəbirdəki tək idi.

Məcnunun vəhşilərlə ünsiyyət bağlaması

B. 14. Birinci misra. Nəşib – tələdə şikayət, eşqi tərənnüm məzmununda deyilmiş bizim bayatılara oxşar ərəb şer parçası.

B. 18. İkinci misra. Xacətaşlıq – çoxlu qulun və nökrin bir sahibə, ağaya xidmət etməsi. Yəni: şir də, maral da insanlardan qaçan Məcnunla birlikdə müti və xidmətçi idi.

B. 21. İkinci misra. "Tövrat" rəvayətlərinə görə, Süleyman peyğəmbər insanlardan başqa bütün canlılar: heyvanlar, quşlar, balıqlar, həşəratlar da tabe imiş.

B. 49. İkinci misra. İslam dinində rəməzan ayında yoxsullara ərzaq nəzir verirlər ki, o şəxs iftar edərkən (axşam orucunu açarkən) o nəzirdən tikə alsın. Dini əfsanələrə görə, belə olduqda orucun savabının bir hissəsi nəzir verənə çatır. Günlərlə ac qalan Məcnuna yemək gətirənlər də belə savaba çatmaq istəyirdilər.

Hekayə

B. 21. İkinci misra. Qara nazik ipək pərdəyə bürünmüş ələm günəşin şüalarına çulğandı.

B. 23. Dünən heç bir günahı olmayan o zərif, nəcib insanı itlərə verdin. Bu düşünmədən ani olaraq görülmə işi idi.

Gecənin vəsfi və Məcnunun haqq ilə dərhləşməsi.

B. 4. Axan ulduz (meteor) iblisi zublinlə (ikibaşlı niza) vuraraq uçuşuna yol açmış və uzaqlaşaraq həyretlə demişdir: "allahdan başqa kimsədə bu güc, bu qüdrət yoxdur".

B. 6. Zühəl (Saturn), Müştəri (Yupiter), Mərrix (Mars), Zöhrə (Venera), Ütarid (Merkuri) və Qəmərən (Ay) ibarət altı tağı (qübbəsi) olan fələk (asiman) mişk kimi qara rəngi ilə dünyaya ətir saçır və gövhər kimi ulduzları ilə aləmə bəzək verir.

B. 7. Fələyin fələkdən düzəltməyi bilərək adı insan gözü ilə baxdıqda dairəvi üfüqdə kəşifən hüduddur ki, şair bu dairəni bir qolbağa, bu qolbağı isə fələyin alınmaz polad qalası ətrafında hasara oxşatmışdır.

B. 8. Fərqed – Kiçik Ayı bürcündə yerləşən Beta ulduzu. Qədim münəccimlərin təsəvvüründə o bürcün keşikçi olmuşdur. Gəmini Şətt sahilinə çatdırması – bürcün Kəhkəşana (Qalaktikaya – ulduzların böyük çayına) meyli nəzərdə tutulur.

B. 10. Pərvin – ülkər qrupu (yeddi qardaşlar), ulduz toplusudur ki, əhatə etdiyi ulduzlar sarı, göy rəngdə görünür. Nizami bu ulduzları qızıl sancaqda ipək bayrağa oxşatmışdır.

B. 11. Ayın dairəsindəki hələ qızıl duvağa oxşadılır ki, onun vasitəsi ilə Ay əhatə edən zərif inəyin (fəzanın) telləri daraqlanmış, kəsilmişdir.

B. 12. Göy qübbəsi sipərə (qalxana) oxşadılır ki, ulduzlar ondan yaraşıq, bəzək alırlar.

B. 13. Qədim zamanda şahlar, qəhrəmanlar ovda və döyüşdə kamanın mənəvi adlanan filiz halqalar da atardılar. Nizami haləni şahın kamanından atılıb Ayın başına düşən möhrəyə oxşatmışdır.

B. 22. Klassik hücum elminə görə, fəzada hər birinin xüsusi şəkli, adı, yeri olan on iki bürc var. Keçmişdə şəmsi təqvimini ilə martın 21-dən başlayan ilin ayları həmin bürcələrin adı ilə adlanırdı. Nizami sonrakı beytlərdə onlardan hər birinin xüsusiyyətini obrazlı şəkildə qələmə almışdır.

B. 23. Həməl (quzu) bürcünün gülüşündən (dişlərinin görünməsindən) hılal (aypara) əmələ gəlmiş (inikəs etmiş) ki, o da bir kaman yayı kimi fələyin boynuna salınmışdır.

B. 24. Sur (öküz) bürcü fələkdə olsa da, dəniz öküzünün boynundakı incivari pulcuğun müqabilində Sürəyya incilərinin düzöldüyünü göstərir.

B. 25 – 26. Cövza (ekizlər) bürcü üz-astarlı qurşağa bağlayıb, “dopeykər” (ikigövdəli) təxtində Ütarid (Merkuri) mənzilində oturmuşdur. Ekizlər bürcü qurşaqla bir-birinə bağlanmış iki dolğun (şişman) döşlü qadın şəklində təsəvvür olunurdu ki, bunlardan biri “həqə”, digəri “hənə” adlanır və hər biri üç pardağ ulduzu əhatə edir.

B. 27. Səratən (Xərçəng) – dördüncü bürc. Nizami onu hərəkətdə verir. Xərçəng qarşılıqçı cəngəli, yeddidiş dirnağı ilə irəliləyir və onun ətrafındakı ulduzlarla əlaqəsi verilir.

B. 28. “Nəsrə” (parakəndə ulduz topası). Xərçəngin ayağına gövhər “Tərfə” (gözü qırıq ulduz) qızıl səpir – deyən şair dördüncü bürc ətrafındakı ulduzların zahiri vəziyyətini də təsvir etmişdir.

B. 29. Cəbhə (alın dik) ulduz haman bürcdə olan ən parlaq ulduzlardandır ki, şair onun nurunu Xərçəngin qarşısına tutulan yüz çırağ adlandırmışdır.

B. 30. Əsəd – beşinci bürc. Qəlbül – Əsəd (şirin ürəyi) bürcdəki ən parlaq ulduz və ya bürcün mənzili adlanır ki, nuru bürcdən alır. Nizami müqayisə və təşbeh yolu ilə “Qəlbül – Əsəd”-in işığı Əsəddən almasını xoşətlir ud ağacının ud odunda yanmasına oxşatmışdır.

B. 31. Sünbülə (sünbül) – altıncı bürc Nizami onu “Əzra üzlü” adlandırır. Əzra – həm ulduz adıdır, həm də bakirə qız mənasını ifadəsindir. Nizami obrazlı şəkildə Sünbülə bürcünün sərfəsiz bir dən – bir ulduz belə sərf etmədiyini göstərir.

B. 32. Əvvə – Volopas ulduzlar topası, tazı (ov iti) şəklində beş parlaq ulduzu ilə Əsəd (Şir) bürcü ilə yan-yan təsvir olunur.

B. 33. Əfr – Mizan (tərəzi) bürcündə parlaq ulduz. Altı başqa ulduzla birlikdə “Yetimlər süfrəsi” – ulduzlar süfrəsini təşkil edir. Nizami Əfri süfrə açmış, kərəmətli, səxavətli adama, başqa ulduzları və onun tərəfindən “Yetimlər süfrəsi”-nə qoyulmuş altı qürsə (dövrəyə, nimçəyə, kükəyə, tikəyə) oxşatmışdır.

B. 34. Nizami qədim nücum elmində tələbləri parlaq ulduzla dolu təsəvvür edilən Mizan bürcünü bilikli adama, onun tələblərini dilə, parlaq ulduzları o dildən səpilən bəxşişə (söz incisinə) oxşatmışdır.

B. 35. Əklil (Tac) bürcü Qəlb (Qəlbül-Əsədə), Əqrəb bürcünün Kaman (Qövs) bürcünə bac və xarəc verməsinə göstərən şair, bürcələrin və ulduz toparlarının qarşılıqlı əlaqəsinə və biri digərinə nur verməsinə işarə etmişdir.

B. 36. Nəayim – Ay mənzilərindən biri. Dəvəquşu şəklində təsvir olunur. Ondaqı səkkiz ulduzdan dördü “nüamüs-sadiri” (çıxan), dördü isə “nüamül-varidi” (gələn) dəvəquşu ulduzları adlanır. Bəldə – həvə ulduzlar topasıdır ki, haman ulduzlar onun dairəsində işıq saçırlar.

B. 37. Cədy (Ovlaq bürcü) qütb tərəfdə yerləşən və Dəlv (Bedrə) bürcünə yapışmış ulduz.

B. 38. Zəbeh – əlində bıçaq tutmuş insan şəklində verilir ki, bir əli ağzındadır. Səd (Uğur) on ulduzdan ibarət topadır ki, meyli yüksəkliyə doğru olur. Nizami haman ulduzların Əxbiyədən (dəvə yunundan) cilov tutmasını dedikdə, onların saysız, narın səməvi cisimlərlə əhatəsinə və məhz onların cilovlanması nəticəsində sabit olmalarına işarə edir.

B. 39. Bəl (Udmaq) – sübh açılarda görünən və iki şəxəli nur saçan ulduz. Bəlam – dini rəvayətə görə, xristianlığın banisi İsanın zamanında yaşayıb, ona iman gətirmiş türk-dünya abid imiş ki, guya onun səhər duası həmişə qəbul olmuş. Nizami Bəl ulduzunun adı, görünmə vaxtı

və vəziyyətini oxşarlıq silsiləsi kimi zlarac, onu Bələmin astronomik təzahürü kimi göstərmişdir.

B. 40. Dəlv (sətil, vedrə) – on birinci bürc. Su ilə dolu şəkildə təsvir olunur. Nizamının müəmmalı bədii təsvirini belə yozmaq olar: Dəlvün günəşdən gileyi (şikayəti) ona görə ola bilər ki, günəş onun suyunu buxarlandırır. Ancaq o susur, çünki ağzi su ilə doludur, dodaq bağlanmışdır. Məlumdur ki, Dəlv şəmsi aylarının on birincisidir, qışın orta ayıdır. İlin bu fəslində vedrədə su donar, onun dodağı (qırağı) buzla bağlanır.

B. 42. Rəşə – ceyran balası, dəvə. Hər ikisi ulduz topalarının adıdır ki, on ikinci bürcdə yerləşir. Onların Bətnül-Hutla bir mənəzildə olması, hut (balıq) bürcünün qarında (mərkəzində) olmasına işarədir.

B. 44. Həməl (Quzu) bürcü dördəyağı olduğu halda, havanın üç pəyasına (en, uzun və dərinliyinə) bağlanmışdı.

B. 45. Üyyuq – qədim nücum elmində fələyin son nöqtəsi, onun tacı adlanır və cəngəvər surətində təsvir edilir.

B. 46. Sacayağı (uçayaqlı) ulduz daim partlayış halında olmuşdur. Şair ondan ayrılmış meteorları “Fələyin qazanına tökülən dən-düş” adlandırmışdır.

B. 48. Məbsutə (açıq, geniş), Məqbuzə (bağlı, sıxılmış) – iki ulduzun adı. Birincisi parlaq, ikincisi sönükdür. Bunlardan biri əliaçıqlıq, digəri xəsislik təmsal kimi də göstərilmişdir. Nizami də Məbsutəni əliaçq, gözüaçaq, Məqbuzəni gözü oyulmuş, kor, xəsis kimi təsvir etmişdir.

B. 49. Səyyaf (qılıncvuran, cəllad) – üç ulduzdan ibarət topa, Buna “seyfül – cabbar” (qəddar qılınc) da deyir. Ondən ayrılan və adı gözlə bir-birindən seçilməyən kiçik ulduzlar axını Şir bürcünə tərəf uzanır ki, bu cür axınlara “məcərrə” (saman yolu) deyilir. Nizami bu axını Şirin boyundurduğuna salınan Səyyafın qılıncına oxşadır.

B. 52. Semaklar – Qız (Məryəm) bürcündə yer tutan üç ulduzdu ki, birincisi “Semak-rameh” (nizə vuran), ikincisi “Rayətüs-semak” (Semak bayrağı), üçüncüsü “Semaki-əz-əl” (Məryəm höriyü) bürcün ən parlaq ulduzdu ki, ilin fəsilələrinə görə, onlar dövr edir, yerlərini dəyişirlər.

B. 53. Nəşreyn – qoşa ulduzdu ki, birini “Nəşri-tayir” (Uçan nəşr) – Əltayir, digərini “Nəşri-vaqə” (Dayanmış nəşr) – lira adı verilmişdir.

V. 54. Qari (Quran oxuyan), nəş (meyit) – Bənətin-nəş (Nəş qızları) şimal qütbü tərəfdə yerləşən ulduzlardır. “Nəş qızları” ulduzlar topası hər biri yeddi ulduzdan ibarət böyük və kiçik adı ilə iki yerə ayrılır. Qari ulduzu bu topanın yaxınında olduğundan, Nizami ulduzların adı və vəziyyətlərindən istifadə yolu ilə gözəl bədii və real qarşılaşdırma yaratmışdır: “Quran oxuyan meytin yanından haçan ayrılır?”.

B. 55. Süha (Alkər) – çox yüksəkdə, Böyük Ayı bürcündə yerləşən kiçik ulduzdu ki, onu adı gözə görünənlərə hamı qibtə edir. Nizami Sühanın gözəndə gizlənmə xüsusiyyətinə işarə etmişdir.

B. 56. Canavar quyuğu – Ay mənzillərindən birinin adı və səhər dan sökməzəndən əvvəl şərq üfüqünün dərinliyində parlayan ulduzdu ki, ona “yalançı sübh” və “karvanqıran” adı da verilmişdir. Nizami bu ulduzu qardaşları tərəfindən quyuya salınmış Yusifə oxşatmaqla orijinal bədii istiaərə silsiləsi yaratmışdır.

B. 57. Bu beytdə Bənətin-nəş ulduzlar topasının səmadə gəzənlərinin ətrafında nəş pərgarı gəzəndir, onların ölüm tədərükünün görülməsi, sübhün açılması və ulduzların gözəndən itməsi mənasındadır.

Leylinin sifarişinin Məcnuna çatması

B. 31. Elə ahu gözli gözəl ki, badamı gözünün baxışı ilə aslanı yatmağa qoymur, heyran edirdi, hər kəsin ixtiyarını əlindən alırdı.

B. 32 – 33. Nizami Şərq gözəlinə xas olan epitetlərlə Leylinin qıvrım saçını ərəb əlifbası ilə “cim” (r ^), şümal qamətinə “əlif” (l) və kiçik ağzını “mim2 (^)” hərflərinə oxşadaraq, üç hərfin məcmusundan “cam” sözünü alır və onu “came-cahannüma” (dünyanı göstərən cam) adlandırır. “Came-cahan-nüma”, əfsanəyə görə, elə bir xüsusiyyətə malik imiş ki, ona baxdıqda dünyanın hər yerində baş verən hadisələri görmək olarmış.

1Y. 34. Leylinin gözləri iki xumar nərgiz çiçəyinə oxşadılır ki, “su çəşməsi kənarında”, yəni daim yaş tökən göz çanağı yanında bitmişdir.

B. 42. Fələyin mancanağı – günəş mənasındadır. Yəni dörd divar arasında həmdəmsiz Leylinin məşğələsi, həmdəmi – günəşin saldığı “gəlicnik” dir – şüadır.

B. 43. Ayaz – Sultan Mahmud Qəznəvinin çox gözəl qulu və sevimlisi olmuşdur. Onların “əlbirliyi” – bir-birinin əlindən tutması – etinasızlıq mənasındadır. Həm bu, həm də sərkərdənin bihüş, keşikçinin sarıxos olması ilə şair ona işarə edir ki, İbn-Salam Leyliyə toxuna bilməmişdir.

B. 93. İkinci misra: Məktubun ən aziz yeri onun sonudur.

Leylinin məktubunu Məcnunun oxuması

B. 15. Xizir çəşməsi (əbədi həyat suyu), əfsanəyə görə, zülmətdədir, əlçatmaz yerdədir. Leyli sevgilisini özü üçün həyat suyu bilir, lakin o, qaranlıqdadır, əlçatmazdır. Eyni zamanda o, özünü sübh çağı sönməsi, yəni ölümü yaxınlaşmış bir şəm, Məcnunu isə belə bir şəmin parvanəsi adlandırır.

B. 34. Məskənin yaşı don geymiş səhradır, ətəyin (vicdanın) Xizrin ətəyi kimi pəkdir. Xizir suyu (həyat çəşməsi) kimi mənə nəsihət ol, həyat ver!

B. 35. Leyli Məcnunu nurlu Günəşə, özünü uzaqdan ondan nur alan Aya bənzədir. Bu fikir göstərir ki, Nizamının səmavi kürelər haqqında təsəvvürü ciddi səciyyəyə malik imiş.

Məcnunun məktubunu Leylinin oxuması

B. 2. İkinci misra: Xara – burada: çox bərk daş növü. Keçmişdə poladdan hazırlanmış çaxmaqla bu daşdan od çıxarıldığına görə ona çaxmaq daşı deyilirdi. Qiymətli daşlardan olan ləl bu daşdan əldə edilir ki, şair “xara”nın həmin keyfiyyətinə işarə etmişdir.

B. 3. Bax: Gecənin vəsfi və Məcnunun haqq ilə dərdləşməsində 2-ci beytin şərhinə.

B. 13. Keçmişdə şahlar, əmirlər səfərə, şikara (ova) çıxarkən atlarının çulunu müti qullarının çiyində daşıdılar. Məcnun özünü sevgilisinin belə qulu adlandırır. Leylinin isə qulağına dönüklük halqası taxmasını deyərək, onun ərə getməsinə işarə edir.

B. 14. Məcnunun dili ilə Leyli ilahiləşdirilir. Aşiq sevgilisinin camalını allahın evi sayılan Kəbəyə qarşı qoyur, Leylinin astanasını səcdəgah-mehrab kimi qəbul edir.

B. 18. İrəm bağı (“Gülüstani-İrəm”) – əfsanələrə görə, Şəddad adlı əsatri padşah tərəfindən salınmış, ağacları qızıl-gümüşdən, yarpaqları, çiçəkləri, meyvələri cəvahiratdan olan süni bağdır ki, heç kəs onun qapısını açə bilməmişdir. Fələk bəhişt – vəd edilən bəhiştdir ki, heç kəs onu görməmişdir, adı var, özü yoxdur. Leyli bu iki əfsanəvi bağə oxşadır.

B. 35. İkinci misra: Gözdən sürmə qaçırmaq – göz görəsi oğurluq etmək. Yəni elə əfəl olmamalısan ki, satılma qulun sənin var, özü yoxdur. Leyli bu iki əfsanəvi bağə oxşadır.

B. 47. İşimin rast gəlməsi üçün heç də bir kömək etmədin, ancaq dərdimi artırmaq üçün yüz qat pislilik etdin. Oda nə qoymaq ona işarədir ki, köhnə əqidəyə görə, bir şəxsi müti etmək üçün onun adını at nəlinin üzərinə yazıb, müəyyən əfsun-dua oxuyub oda atar və istəklərinə nail olardılar.

B. 69. Məcnun özünü arıya, Leylini bəl şəhdinə, Leylini Aya, öz ürəyini onun eşqinin beşiyinə (mənzilinə) oxşadır.

B. 73. İkinci misra: Əfsanəyə görə, gizli xəzinələrin üstündə ilan yatar, guya ona keşik çəkir. Məcnun sevgilisinin ismətinə xəzinəyə, özünü ilana bənzədir, həm də özünü ölmüş hesab edir.

Dayısı Səlim Amirinin Məcnunu görməyə gəlməsi

B. 4. İkinci misra: Samiri – dini əfsanəyə görə, qədim dünyada Musa peyğəmbər zamanında yaşamış, sehrkar olmuşdur.

Guya palıqdan bir buzov hazırlayıb onu danışdırmışdır. Şair Səlim Amirini “çərə axtarmaqda” Samiriyə oxşadarkən, onun hər şeyə qadir olduğunu göstərir.

B. 14. Birinci misra: Xal – ərəbcə: dayı; farsca: üzdə olan xal. Nizami bu omonimlərdən istifadə edərək dayını bacısı oğluna nə qədər yaxın və onun ayrı olduğunu bədii surətdə ifadə etmişdir.

B. 29. Ey adı qəlbim kimi saf (sakit) olan! Sənin bir salamın mənim salamatlığımı təmin edir.

Hekayət

B. 63. İkinci misra: Bu iş sənin istəyincə olmayacaqdır.

B. 77. Dünyanın dərd-qəmindən azad olmaq üçün dörd şey bərədə (yemək, içmək, şəhvət, dincəlmək) düşünməməlisən.

B. 79. Keçmişdə hava ətilənsin deyə oda ud ağacının kiçik hissələrini atardılar. Lakin ağacın düyün yeri gec yanar və ətir saçmazdı. Nizami demək istəyir ki, dünya sənin istəyincə deyilsə, sən onunla, uyğunlaş; düyünlü ud yanmırsa, sən ahu göbəyi kimi aqıl, aləmə mişk ətri saq!

Məcnunun öz anasının vəfatından xəbər tutması

B. 1– 3. Nizami günəşin çıxmasının orijinal bədii təsvirini verir. Hər-lənən fələyin baş qəhrəmanı Günəş meydanı həriflərdən – ulduzlardan təmizləyir. O, üfüqdən baş qaldırarkən qıpırmızıdır. Şair bu vəziyyətdə günəşi şərab kuzəsinə, üfüqü tağa (qövse) bənzədir. Az keçir, “şərab kuzəsi” qınılır, şərab tökülür. Günəş qalxır, rəngi dəyişilir, şüalanı aləmə yayılır.

B. 33. Ərəb əlifbasında “əlif” (ا) bir rəqəmi kimi yazılır. Nizami Yerlin məsəməsində özünəməxsus eni-uzunu olan zərrənin həcmi Qaf dağı müqabilində on kiçik rəqəmə, yanında başqa rəqəm olmayan birə bərabər tutur.

B. 40. Birinci misra: Təvəzökar ol, təkəbbür satma! Özünü yüksəkdə tutma! Hay-küy qoparma!

B. 41. Paslanmış mıx – burada: qızıl-gümüş. Şair deyir ki, bir qədər pulun, sərvətin varsa da, onu zəkətlə, dilənçiliklə başqasının malı hesabına əldə etməsən.

Leylinin Məcnuna sifariş göndərməsi

B. 5. Almaz qırmaq – burada manea yaratmaq, tədbir düşünmək, çətin və ağır bir məsələni həll etmək haqqında fikirləşmək, “baş sındırmaq”, göz yaşı axıtmaq mənasında işlədilmişdir.

B. 23. Leyli bir cüt göz piyaləsindən səmən (yasəmən) çiçəyi kimi ağ yanaqlarına əqiq rəngli qan-yaş axıtdı.

B. 45. Birinci misra: Necə ki Xizr həyat suyu bulduğundan sirab oldu-ğu üçün ölməzlik nemətinə nail olmuşdur, sən də ölməz həqiqət olan eşqinlə əbədi yaşa!

B. 28. Sən səhərsən, yüzlərlə can, bütün aləm səndən işıq alır, ancaq sənsiz, o bir ürəksiz – günəşsiz hər şey heçdir.

B. 29. Te iki könüldə vahid olan eşqə işədir. Şair eşqdə vəhdət fəlsəfəsinə əsasən belə bir fikri irəli sürür ki, aşıqla məşuqun yaxınlığı nəticəsində ikilik ortadan çıxır, "vəhdəti-amal" vəhdəti-vücudə çevrilir.

B. 37. Mən sənə bağlı, sənə qul olduğum halda, sən tənha boy atıb ziynət tapan sərvdən azadsan, mənə bağlı deyilsən.

B. 46. Keçmişdə Şərq qızları və qadınları qıçlarına topuqdan yuxarı qızıl və gümüşdən bəzək halqası taxardılar ki, bu da "xalxal" adlanardı. Nizami xal və xalxal sözlərindəki həməhənglikdən istifadə edərək, bir bədii istisara sistemi yaradır, Məcnunun dili ilə Leylinin xalını pula oxşadıb, onu qopuğundakı xalxaldan asılan pullarla əlaqələndirir və aşıqın pulvari xalı görüb xalxalın pulla alınmış olduğunu deyərək, özünün sevdiyi gözəlin ayaqlarına düşdüyünü, satılma qulu olduğunu göstərir.

B. 77. Mənə o Günəş kimi nur mənbəyini – ki baxa bilməyəcəyəm, – göstərmə duzlu vahəni (şərabı) uzaqdan mənə su kimi göstərüb aldatma!

B. 83. O dişi hadisəyə işarədir ki, allah dünyada şərabı haram etdiyi müsəlmanlara axirətdə doyuncu şərab verəcək, hətta behiştə gəcə-gündüz axıb gedən arxlardan biri də şərab axırtdı.

Aşıq də sevgilisinin məclisini behişt hesab edir və şərabın halal olduğunu deyir.

Bağdadlı Salamın Məcnunun görüşünə gəlməsi

B. 19. Ona hücum etməsənlər, diş və dırnaqlarını işə salmasınlar.

B. 51. Mən həyatı, hər şeyi tərk edirəm, sən isə həyatını səhmana salırsan, başqası ilə həmdəm olmaq istəyirsən.

B. 60. Namaz qılmaq dostluq, səmimiyyət və sədaqətini izhar etmək, pərəstişkarlığını sübut etmək mənasındadır.

B. 62. Mən xərəkədən qida, qüvvət almağı unutmuşam, xərək tələb edən nəfsi, iştahı yemişəm, yəni məhv etmişəm.

B. 67. İkinci misra: Əmr və Zeyd – ərəblərdə çox geniş ümumiləşdirilmiş adlardır, həyatda, məişətdə, zərb məsəllərdə, hətta dilin qrammatikasını öyrənəndə onlara istinad edilir: "Bu işin Əmrə, Zeydə nə dəxli var?", "Mən gözümlə Əmrin, Zeydin əlinə dikmişəm", "Əmr Zeydi vurdu", "Zeyd Əmrə kələk gəldi" və s.

B. 13. İkinci misra: Sağrısı o qədər şümaldı ki, sıxmaq istəsəydin, civə kimi ol altından qaçdı. Qaməti isə xizəran (bambuk), qarğı, qamış kimi düz və ucaydı.

B. 57. Əmr və Zeyd (bax: Bağdadlı Salamın Məcnunun görüşünə gəlməsindən şərh 67) ikinci misra – "Zeyddən artıq olmayacaqsan" deyərək Zeyd özünü nəzərdə tutur.

B. 74. Üzərliyi (bax: Bu əsərin nəzmi və paxılların qəsdı haqqında şərh 43), oda atıb yandırılır ki, başqasından xətdə dəf edilsin. Burada isə Məcnun özünü üzərliyə, nələsinə oda oxşadır, həm də ona görə yandığını söyləyir ki, xətdə özündən dəf olsun, necə ki var, eləcə də qalsın.

B. 79. Dörd ünsürdən (su, od, torpaq, hava) ibarət varlıqdan (həyatdan) uzaqlaş ki, o səni dörd muxa (yemək, içmək, şəhvət, yuxuya) bağlamışdır.

B. 83. Müsəlmanlar namaza hazırlaşaraq dəstəmaz alarkən əllərini, üzlərini və qollarını yuduqdan sonra (axırda) yaş barmaqlarını təpədən alına qədər başlarına və ayaqlarının üstünə çəkməlidirlər ki, buna da "məsh" (islatma) deyilir. Beytin mənası budur: «Mən (Məcnun) axirət namazı (ölmək) həyindəyəm, dəstəməzi almışam, ancaq birçə məsh (alumu) islatmaq (can vermək) qalmışdır, lakin məshı bilmirəm (bacarmıram).

B. 104 – 105. Nizami gözəl, bədii eyniyyətlər təzadı silsiləsi yaratmışdır. Badam və badama (barama) yazılış, tələffüz. (görünüş) cəhətdən eyniyyət, rəng və səciyyə cəhətdən təzad planında verilmişdir. Badam içi qırmızıdır, pərədəsi (qabığı) soyulduqda ağ olur, barama ağdır, açıldıqda içindən qara qurd çıxır.

Leylinin əri ibn Salamın vəfat etməsi

B. 19. Nizami Leylini şərabə oxşadır. Təklidə zahirilə bətinə bir, səmimi olarkən onu saf şərabə, ərinin yanından ürəyindəkini gizlədib, gözə yaşını silərək susduğu vəziyyətdə şərabın xılına bənzədir.

B. 55. Yeddi ox – yeddi səyyara, dörd kök – dörd ünsür, doqquz qalxan – doqquz təbəqə göy, min mux – saysız ulduzlara işarədir ki, şair onların məcmuunda fələyi nəzərdə tutmuşdur.

B. 61. Bir-birini əvəz edən hər gecə-gündüz sənin dağarcığını deşib, dənini yeyən iki sırtıq quş kimidir ki, ötdükə sənin ömrünü gödəldir.

Leylinin izzət və calal sahibi allahla raz-niyyət

B. 2. O pərələniş inci – toxunulmamış bakirə Leyli Sürəyya kimi (Sürəyya ulduzlar topası zahirən inci salxımına oxşayır) ağlamaqdan ətrafında əmələ gəlmiş dənizə göz yaşını içirir.

B. 8. İkinci misra: Dini əfsanəyə görə, qiyamət (məhşər) günü bu dünyanın min ilinə bərabər olacaqdır.

B. 65. İkinci misra: Əmr-As (Əmr ibn As) islamiyyətin ilk dövründə din rəhbərləri ilə müxalifətə başlayan, onlardan ayrılıb hökmranlıq sevdasına düşən tarixi şəxsiyyətdir ki, adı dostluğa, birliyə qarşı çıxan, dönməz adam simvolu kimi işlənir.

B. 70. Sevgililərin belə bir vüsəl çağında şəhvani hissə biganə qalmalarına camaat təəccüb edirdi.

B. 81. Nizami bədii məcazlar vasitəsi ilə Leylinin təmizliyinə, bakirəliyinə, eşqində səbatına, Məcnunun alıcınablihinə və ülvyyətinə işarə edir.

B. 83 – 84. Üzünlü-üzünə dayadı, tellərini onun başına, qolunu boyuna saldı, bu ona tuğ (həmayil) oldu, laqeydliyini gördü – bəlkə utanır deyə saçlarından örtük (pərdə) düzəltdi.

B. 88. Ərəb əlifbasında “lam” (L) və əlif (A) hərflərinin birləşməsi ilə “la” əmələ gəlir (!+, =) ki, ərəbcə onun mənası “yox” deməkdir, mənfı cavab mənasında işlənir. Bu iki hərfin ayrılıqda mənası yoxdur. Nizami beytin birinci misrasında Leyli və Məcnunun taleyindəki “la” (yox) dövrünün qırıldığını, ikinci misrada isə sevgililərin birləşməsi nəticəsində “lam” və “əlif” yarandığını göstərir.

B. 93. İkinci misra: İkilik aradan çıxdı. Başlar da, gözlər də, baxışlar da birləşdi.

B. 94. İki qütb birləşdi. Ayrılıq gecəsi ona çatdı. İbn sübhün güzgülü (günəşi) də (gecəsi, fasiləsiz) nur saçdı.

B. 106. Keçmişdə yaman gözdən qorunmaq üçün üzərlik yandırıldı, ki, bədxahın dilini bağlamaq üçün də bu üsuldan istifadə edilirdi.

B. 154. “Lam” – əlif” (bax, şərh 88). Burada haman iki hərfi birləşməsində əmələ gələn “la” (“yox” kəlməsinin inkar mənası nəzərdə tutulur.

B. 163. Yanaşı gələn yeni samitlər ərəb əlifbası ilə yazılarkən, onlardan biri yazılır, digərini təşdid əvəz edir ki, tələffüzdə hər ikisi qoşa oxunsun.

B. 168 – 169. Leyli Məcnunun inci kimi sözlərini diqqətlə dinlədi və o sözlər çıxan sədəfi – sevgilisinin ağzını öz dodaqları ilə aldığı öpüşlərlə nəvaziş etdi.

B. 171. Leylinin ətir qabı kimi balaca ağzından nəfəsi mişk ətri, gül kimi dodağı isə şirin söz saçdı.

B. 175 – 176. Məcnun dodaqlarını yumub susur. Leyli buxağını o dodaqlara sürtür, əslində isə o düymələnmiş dodaqlar Leylinin ağzında olmalıydı.

B. 6. İkinci misra: Qızıl gülün yarpaqları qızarar, tökülər.

B. 7. Xəzan yeli torpağı qaldırır, ondan çəmən üstünə örtük edər və haman torpaq örtüyü ilan kimi burar, qıvrımlar.

B. 34. Sərv qaməti yatağa düşdü və sərvın üzərində qırqovul kimi görünən başı balısa endi.

B. 83. Göz yaşından o gözəlin boyun-boğazını islatdı və ciyərlərinin tabutunu ciyər qanı ilə doldurdu.

Leylinin vəfatından Məcnunun xəbər tutması

B. 40. Birinci misra: Allah qarşısında namaz duranlar kimi qamətini çəkmiş, həzrəm vəziyyətini almış, lakin onun qaməti qırılmışdı.

B. 48. Deyləm – Gilan vilayətində yer adı olmuş, qadınları gözəl, kişiləri qoçaq olan əhalisi saçlarının qıvrımlığı ilə tanınmışdır; cəngavərləri döyüşdə zubindən (ikibaşlı gödək nizə) geniş istifadə edirmişlər.

B. 98. Zəməzan – Kəbənin yaxınlığında su quyusudur ki, dövrəsindəki keşikçilər quyunun paklığını qoruyurlar. Nizami göz yaşında qorq olan Məcnunu Zəməzəmə, vəhşi dostlarını o quyunun keşikçilərinə bənzətməmişdir.

B. 105. Dünya ona qarışqanın gözü qədər dar gəlir, ayağını onun üçün qəbir kimi olan dünyadan götürüb qəbirə qoymaqda idi.

Leylinin qəbri üstündə Məcnunun vəfat etməsi

B. 47. Nizami bəşərin ülvyyəti haqqında sözünü davam etdirir. İlkin səcdələrin Səlcuqusan dedikdə Adəmə işarə edir ki, guya allah ona səcdə etməyi bütün mələklərə əmr etmişdir. Sonuncu vücut yenə də dini əfsanəyə bağlıdır ki, insanın bütün mövcudatdan sonra yaranmasını təlqin edir.

MÜNDƏRİCAT

Leyli və Məcnun.....	5
Leyli və Məcnun kitabı.....	22
Sonuncu peyğəmbərin — ona salavat və salam olsun mədhində.....	29
Allahın peyğəmbərinin meracı haqqında. Allahın salavat və salamı ona olun.....	33
Hikmət və mövizə (nəsihət) haqqında.....	38
Kitabın nəzminə səbəb haqqında.....	45
Mənuçəhr oğlu Məlik Axsitanın mədhində.....	52
Yeri öpənin xitabı (şaha xitab).....	58
Şahzadənin tərifı və oğlunu ona tapşırmaq.....	61
Bu əsərin nəzmi və paxılların qəsdı haqqında.....	64
Bu şikayət üçün üzr istəmək barədə.....	68
Öz oğluna nəsihət haqqında buyurur.....	69
Öz halının necəliyi və keçənləri xatırlamaq barədə.....	72
Dastanın başlanğıcı.....	82
Leyli və Məcnunun biri-digərinə aşiq olması.....	88
Məcnun eşqinin necəliyi barədə.....	92
Məcnunun Leylini görməyə getməsi.....	95
Məcnunun atasının Leyliyə elçiliyə getməsi.....	97
Leylinin eşqində Məcnunun ağlayıb-sızlaması.....	102
Atasının Məcnunu Kəbəyə aparması.....	108
Məcnunun atasının Leyli qəbiləsini qəsdindən xəbər tutması.....	112

Atanın Məcnuna nəsihət verməsi.....	117
Məcnunun atasına cavab verməsi.....	121
Hekayə.....	123
Leylinin vəziyyəti barədə söz.....	125
Baharın vəsfi və Leylinin xurmalıq seyrinə getməsi.....	130
İbn Salamin Leylini istəməsi.....	136
Nofəlin Məcnunla tanış olması.....	138
Məcnunun Nofələ gileylənməsi.....	145
Nofəlin Leylinin qəbiləsi ilə vuruşması.....	146
Məcnunun Nofələ acıqlanması.....	152
Nofəlin ikinci dəfə vuruşması.....	154
Məcnunun ovçu torundan ahuları xilas etməsi.....	162
Məcnunun maralı ovçunun torundan xilas etməsi.....	165
Məcnunun qara qarğaya xitabı.....	169
Qarının Məcnunu Leylinin mənzilinə aparması.....	172
Atasının Leylini İbn Salama verməsi.....	177
Leylinin ərə getməsindən Məcnunun xəbər tutması.....	184
Leylinin xəyalına Məcnunun şikayəti.....	189
Məcnunun atasının oğlunu görməyə getməsi.....	193
Məcnunun atasına cavab verməsi.....	200
Atanın Məcnunla vidalaşması.....	203
Atasının vəfatından Məcnunun xəbər tutması.....	208
Məcnunun vəhşilərlə ünsiyyət bağlaması.....	213
Hekayə.....	217
Gecənin vəsfi və Məcnunun həqiq ilə dərdləşməsi.....	220

Leylinin sifarişinin Məcnuna çatması.....	228
Leylinin məktubunu Məcnunun oxuması.....	235
Məcnunun məktubunu Leylinin oxuması.....	240
Dayısı Səlim Amirinin Məcnunu görməyə gəlməsi.....	248
Hekayət.....	252
Məcnunun öz anasının vəfatından xəbər tutması.....	257
Leylinin Məcnuna sifariş göndərməsi.....	261
Leylinin hüzurunda Məcnunun qəzəl oxuması.....	267
Bağdadlı Salamın Məcnunun görüşünə gəlməsi.....	274
Məcnunun alicənablığı barədə.....	282
Zeydin Zeynəbə eşqi barədə.....	284
Leylinin əri İbn Salamın vəfat etməsi.....	293
Zeydin Məcnuna Leylinin ərinin vəfatı xəbərini çatdırması.....	299
Leylinin izzət və calal sahibi Allahla raz-niyazı.....	303
Leyli ilə Məcnunun bir-birinə çatması.....	305
Payızın vəsfi və Leylinin vəfatı.....	319
Leylinin vəfatından Məcnunun xəbər tutması.....	327
Bağdadlı Salamın ikinci dəfə Məcnunun yanına gəlməsi.....	335
Leylinin qəbri üstündə Məcnunun vəfat etməsi.....	339
Zeydin yuxuda Leyli və Məcnunu behiştə görməsi.....	346
Kitabın sonu barədə.....	351
İzahlar və qeydlər.....	356

Ar 2017
1379

Nizami yaradıcılığı zamanın böyük sınağından çıxaraq qərinələri aşıb gəlmiş, demək olar ki, bütün dünyaya yayılmışdır. Doqquz əsrə yaxın zaman ərzində tarixi və mədəni yüksəlişə doğru gedən elə bir xalq və elə bir dövr olmayıb ki, Nizami yaradıcılığı ilə maraqlanmasın, onu öyrənməsin. Nizaminin ölməz bəşəri səadət ideyaları dünyanı gəzib.

Nizaminin əsas əsərləri «Sirlər xəzinəsi», «Xosrov və Şirin», «Leyli və Məcnun», «Yeddi gözəl» və «İskəndərnamə»dən ibarətdir ki, bunlar da şairin «Xəmsə» – yəni beşlik adlanan poemalar toplusunu təşkil edir.

«Xəmsə»nin üçüncü poeması olan «Leyli və Məcnun» dünya ədəbiyyatının yüksək, müqəddəs və böyük bir məhəbbəti tərənnüm edən ölməz əsərlərindəndir. Nizami «Leyli və Məcnun» dastanını 1188-ci ildə qələmə alıb. Sizə təqdim etdiyimiz filoloji tərcümə öz dolğunluğu, orijinallığı və bədii keyfiyyətləri ilə diqqət çəkir.

ISBN 978-9952-36-384-5

9 789952 363845

www.qanun.az

10^m

QANUN
NƏŞRİYYATI

QANUN NƏŞRİYYATI

kitab sifariş (012) 431-16-62
və www.qanun.az saytında

[www.fb.com/qanunpublishing](https://www.facebook.com/qanunpublishing)